

Міністерство аграрної політики України
Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

**ХАРКІВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.В. ДОКУЧАЄВА**

1816-2006

Харків–2006

УДК 63:378 (075.8)
Х23
ББК Ч 484 (2) 71 Я7

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва. 1816-2006: Нарис. – Х., 2006. – 367 с.: іл.

Авторський колектив: доктор історичних наук, професор Р.І. Киричок (керівник); кандидати історичних наук, доценти О.М. Голікова, З.І. Гриценко; кандидат філософських наук, доцент М.М. Волошан; старший викладач В.А. Зозуля; завідувач відділу аспірантури Л.І. Демчук

Редакційна колегія: М.Д. Євтушенко (головний редактор), Р.І. Киричок (заступник головного редактора), Д.Г. Тихоненко, А.М. Свиридов, В.С. Білоусько, А.В. Бондарєв, М.М. Волошан, Є.М. Огурцов, В.П. Туренко, В.В. Дегтярьов, А.М. Полив'яний, О.І. Гуторов, К.І. Посилаєва, О.В. Князь

Видання присвячено 190-річчю Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва. У роботі розкривається історичне минуле та сьогодення ХНАУ, подається історія його факультетів і кафедр, наводиться загальна характеристика сучасної структури університету. Значне місце відведено висвітленню студентського життя та університетських традицій.

Друкується за рішенням вченої ради ХНАУ імені В.В. Докучаєва.

ББК Ч 484 (2) 71 Я7

© Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва, 2006

Передмова

Історія найстарішого в Україні вищого сільськогосподарського навчального закладу, що був заснований 5 жовтня 1816 р. за Указом імператора Росії Олександра I як інститут земельного господарства у Маримонті, передмісті Варшави, привертає до себе увагу сучасних дослідників, об'єктивно складаючи самостійну наукову проблему. Це пов'язано, передусім, із завданнями розбудови Української держави, у тому числі, відтворення та подальшого розвитку її аграрного сектора, що неможливо без вдумливого урахування попереднього історичного досвіду. Водночас наближення 190-річчя Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва є слушною нагодою звернутися до джерел формування вищої аграрної освіти в Україні та проаналізувати пройдений шлях. Особливої актуальності наведена наукова проблема набуває за сучасних умов визначення пріоритетів національної освітньої стратегії та приєднання української вищої освіти до Болонського процесу, адже у ХІХ – на поч. ХХ ст. навчальний заклад формувався під впливом традицій європейської освіти у межах етнічної Польщі.

Перше у вітчизняній історіографії наукове дослідження з історії Харківського агроуніверситету належить нині покійному доценту навчального закладу Й.Д. Фурсенку, який в 1968 р. видав нариси з історії тодішнього ХСГІ. Незважаючи на запрограмовану ідеологічну упередженість, наведена робота є цікавою для сучасного дослідника з погляду ретельно зібраного автором фактичного матеріалу. Закладені автором традиції комплексного наукового вивчення історії навчального закладу сприяли відкриттю у 1999 р. музею історії Харківського агроуніверситету та знайшли свої продовження у працях науковців ХНАУ.

Авторський колектив і редакційна колегія висловлюють щире вдячність керівництву факультетів і кафедр за надану інформацію з історії структурних підрозділів агроуніверситету. Матеріали з історії факультетів, кафедр та інших структурних підрозділів агроуніверситету друкуються в авторській редакції. Цінність наведених матеріалів полягає у тому, що вони є результатом

аналітичної роботи сучасних науковців ХНАУ з узагальнення історичного минулого нашої Alma mater. Водночас представлена факультетами і кафедрами інформація дозволяє визначити стратегічні напрямки подальшого розвитку агроуніверситету за умов розгортання широких трансформаційних процесів, що наразі переживає сучасна цивілізація.

У підготовці цього видання брали участь М.В. Проскурнін, О.С. Болотських, І.В. Лебединський (агрономічний факультет); В.І. Д'яконов, Л.І. Кравченко (факультет лісового господарства); В.Й. Шиян, В.П. Мартянов, П.А. Щербаков (факультет менеджменту і економіки); М.Ф. Огійчук, В.К. Горкавий (факультет обліку і фінансів); Є.М. Білецький, Ю.М. Поташов (факультет захисту рослин); А.П. Вервейко, О.Т. Лозовий (факультет інженерів землевпорядкування); Ю.В. Будьонний, О.М. Дубина (факультет агрохімії та ґрунтознавства). Авторський колектив вдячний за допомогу у підготовці історичного нарису до друку редакційно-видавничому відділу ХНАУ (завідуюча А.М. Чорна), Фундаментальній бібліотеці університету (завідуюча О.Г. Іванча), канцелярії (завідуюча О.В. Бовдуй), кафедрі української та російської мов (завідуюча Г.А. Волошан), редактору багатотиражної університетської газети “Знання” М.Х. Галь, завідуючій архіву В.Г. Золотарьовій, секретарю ученої ради Т.В. Євтушенко, лаборантам кафедри історичних та соціально-політичних дисциплін Л.М. Хлопенко та О.М. Пархоменко.

Автори цього видання не претендують на вичерпне висвітлення історичного минулого агроуніверситету. По-перше, дослідженню підлягав досить великий відрізок часу – 190 років. По-друге, вивчення історії навчального закладу суттєвою мірою ускладнюється відсутністю архівних документів. Так, історія агроуніверситету за часів входження Королівства Польського до складу Російської імперії потребує розширення джерельної бази, насамперед, за рахунок залучення польських архівних матеріалів. З іншого боку, розвиток університету на різних етапах його існування значною мірою зумовлювався проблемами загальнополітичного характеру. Приміром, кардинальні переміни в поступовому розвитку інституту були спричинені двома світовими війнами, за яких інститут двічі зазнав негайної евакуації – спочатку

з Польщі до Харкова, а потім з Харкова до узбецького міста Катта-Курган. Багато архівних документів тих часів не збереглося. Вивчення історії агроуніверситету за радянської доби – особливо драматичних 1920–1930 рр. – також істотною мірою ускладнюється браком архівних джерел.

Автори заздальгідь вдячні всім, хто висловить свої критичні зауваження та побажання щодо подальшого поліпшення змісту і структури даного видання та надасть матеріали, що дозволять уточнити, доповнити чи спростувати сторінки з минулого найстарішого аграрного ВНЗ України. Авторський колектив та редакційна колегія запрошують усіх бажаючих взяти участь у формуванні документальної бази дослідження, що сприятиме подальшому комплексному науковому вивченню історії Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва.

Розділ 1. ХНАУ імені В.В. ДОКУЧАЄВА: МИНУЛЕ, СЬОГОДЕННЯ, ПОГЛЯД У МАЙБУТНЄ

Становлення і розвиток вищої освіти в національних регіонах Російської імперії в ХІХ ст. значною мірою зумовлювалися потребами економіки. У той же час відкриття нових освітніх закладів відбивало прагнення самодержавства до створення осередків російського впливу в умовах зростаючого національно-визвольного руху.

5 жовтня 1816 р. імператор Росії Олександр І підписав Указ “Про заснування інституту земельного господарства” у Маримонті, передмісті Варшави. Це був перший у Російській імперії вищий сільськогосподарський навчальний заклад. В указі чітко були визначені: матеріальна база інституту, умови прийому в інститут, відповідальні за облаштування інституту. Оскільки Польща мала певну автономію, то цими питаннями повинна була опікуватися Рада Королівства Польського. Навчальною базою інституту мали стати землі населених пунктів: Маримонту, Вавржищева, Руди, Бураків, Белянів. Контроль за діяльністю інституту було покладено на Варшавський навчальний округ, який контролювався міністерствами освіти, внутрішніх справ та фінансів.

Організація інституту для Росії була справою новою, тому відомий у Варшаві педагог Веніамін Флят був відряджений до Європи – у Німеччину та Швейцарію, де він два роки знайомився з організацією сільськогосподарської освіти і в грудні 1818 р. повернувся до Санкт-Петербурга. В. Флят написав звіт і 1 січня 1819 р. був призначений директором інституту.

Майже чотири роки тривав організаційний період, комплектувалася бібліотека, добиралися колекції мінералів, гербарію. У розпорядження інституту були передані маєток, цегельний завод, хімічна лабораторія, винокурня, ділянка лісу для проведення практичних занять, парк сільськогосподарських машин, стадо дійних корів, отара овець-мериносів тощо. Бюджет інституту складався з прибутків маєтку та плати за навчання. В. Флят опікувався бібліотекою:

будучи у відрядженні, купував підручники, посібники, наукову сільськогосподарську літературу та сільськогосподарські журнали.

30 серпня 1820 р. був затверджений перший Статут інституту. Право навчатися у ВНЗ мали тільки чоловіки – діти багатих землевласників і їх стипендіати. Програма навчання передбачала вивчення таких дисциплін: фізики, механіки, ботаніки, фізіології рослин, мінералогії, геодезії, землеробства, сільськогосподарської архітектури, ветеринарії, історії сільського господарства, лісівництва тощо. Планувалася також практика та проведення сільськогосподарських досліджень. Кількість студентів визначалася статутом інституту, проте на той час вона не перебільшувала 49 осіб. Закінчували інститут з різних причин ще менше студентів – від 1 у 1821 р. до 11 у 1830 р. На перший курс у 1820 р. записалися три студенти. Курс навчання становив два роки. На той час в інституті працювали управляючий маєтком, один викладач і три професори – В. Флят, Ф. Генріх, К. Чакі. Кожен професор викладав п'ять-шість дисциплін.

Польське повстання 1830–1831 рр. проти репресивного режиму Російської імперії спричинило закриття Інституту земельного господарства у Маримонті, тому що він опинився у центрі революційних подій. У листопаді 1830 р. під час бойових дій між польськими повстанцями і російськими військами були зруйновані інститутські приміщення, пограбовано майно. Навчальний процес в інституті призупинився.

Лише 1835 р. Рада управління Королівства Польського поновила роботу Інституту земельного господарства. Упродовж 1835–1853 рр. інститут очолював професор агрономії і лісівництва Віленського університету М.М. Очаповський. З його ім'ям пов'язаний цілий період у розвитку сільськогосподарської освіти в Російській імперії. Поновлення роботи інституту супроводжувалося багатьма змінами в організації навчального процесу. Відповідно до нового положення про інститут, яке було затверджено 1 жовтня 1835 р., збільшувалася кількість предметів, що вивчалися. Навчальні дисципліни поділялися на три групи: *основні* – богослов'я, математика, механіка, фізика, хімія, мінералогія, зоологія; *головні* – рільництво, скотарство, сільськогосподарська економія, бджільництво, рибальство; *допоміжні* – російська і німе-

цька мови, лісівництво, сільськогосподарська архітектура, креслення, ветеринарія, статистика, законодавство тощо. Викладацький склад був збільшений з 3-х до 12-ти осіб.

Своєрідно вирішувалося питання щодо фінансування навчального закладу. Щоб “не обтяжувати казни царства”, спеціальним указом імператора Миколи I від 21 березня 1839 р. інституту було дозволено закласти маримонтські маєтки земському кредитному товариству, а отримані таким чином гроші використати на обладнання технічної бази ВНЗ.

Після тривалої перерви у 1838 р. свідоцтво про закінчення інституту отримали 27 осіб, 1839 р. – 35; 1840 р. – 30 осіб. Загалом упродовж 1816–1840 рр. інститут закінчили 176 фахівців.

1840 р. до Маримонтського інституту було приєднано Варшавську лісну школу. За новим положенням про інститут, яке було затверджено 14 березня 1840 р., ВНЗ отримав назву **Маримонтського інституту сільського господарства і лісівництва**. На основі нового положення було прийнято й новий Статут, відповідно до якого інститут підпорядковувався безпосередньо Міністерству народної освіти та звільнявся від підпорядкування урядовій комісії. На відміну від попередніх часів, право навчатися в інституті мали лише особи, що закінчили шість класів гімназії. Студенти поділялися на “своєкоштных” і “казеннокоштных”. Останні повинні були надати, крім свідоцтва про народження та медичної довідки про задовільний стан здоров'я, ще й довідку про своє безпосереднє відношення до сільського господарства. Під загрозою повернення витрачених на їх навчання грошей “казеннокоштни” студенти зобов'язувалися прослужити 10 років на казенній службі.

Дворічний курс навчання закінчувався землеробською чи лісівницькою практикою впродовж року. Також випускники мали право на отримання патенту досвідченого господаря чи лісівника. Кількість випускників інституту помітно збільшилася. 1857 р. інститут закінчили 139 осіб. У 1861 р. (останній рік перебування інституту в Маримонті) кількість випускників зменшилася до 40 осіб. Пояснити це можна посиленням вимог до студентства: за новим Уставом 1857 р. право навчатися в інституті мали лише особи, що закінчили повний курс гімназії чи реального училища.

Тих, хто погано навчався, відраховували. У цілому за період з 1840 до 1861 рр. Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва закінчили 1 287 агрономів і лісівників.

Незважаючи на труднощі і проблеми, у тому числі й посилення поліцейського контролю над навчальним закладом (особливо за Статутом 1857 р.), другий маримонтський період історії інституту (1835–1861 рр.) був надзвичайно плідним й визначив головні напрямки подальшого розвитку як самого навчального закладу, так і всієї вищої аграрної освіти в Російській імперії. Фундаментальні праці професорів М.М. Очаповського “Сільське господарство, яке охоплює в собі всі галузі рільництва” у 10 томах, О.М. Ястржембовського “Про метеорологічні спостереження і стан клімату в Царстві Польському”, Й.Ф. Белза “Основи землеробсько-хімічної технології” та інші стали вагомим внеском до скарбниці аграрної науки. З іншого боку, досвід організації інституту був опрацьований Міністерством державного майна на чолі з П.Д. Кисельовим (1838 р.) і був поширений на інші сільськогосподарські навчальні заклади. Наприклад, Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва багато в чому вплинув на остаточне формування Гори-Горецької сільськогосподарської школи, відкритої 1836 р. і перетвореної 1848 р. на другий в імперії сільськогосподарський інститут (тепер Білоруська сільськогосподарська академія).

Активізація польського національного руху та розповсюдження революційних настроїв серед варшавської молоді зумовили переведення інституту, за спеціальним розпорядженням, до Ново-Александрії (Пулави), невеликого повітового містечка поблизу Любліна. Відповідно до нового Статуту 1862 р., шляхом об'єднання Варшавської реальної гімназії і Маримонтського інституту сільського господарства і лісівництва був заснований **Політехнічний і Землеробсько-лісний інститут у Ново-Александрії**. В інституті було відкрито п'ять відділень (факультетів): громадських інженерів, механічне і гірське з трирічним терміном навчання, а також сільськогосподарське і лісне з дворічним терміном навчання.

На всіх відділеннях навчалось 500 студентів. Для практичних занять інституту була відведена дослідна ферма Мокрадки,

маєтки Консько-Воля і Гора Пулавська. Останній маєток у подальшому був замінений фільварком Пожог. Одночасно вирішувалося питання щодо переведення інженерних спеціальностей до міста Лодзь.

Цим широкомасштабним організаційним заходам не судилося втілитися у життя. Після переїзду до Ново-Александрії інститут працював лише півроку. Польське повстання 1863 р. та участь студентів і викладачів у національному русі зумовили закриття навчального закладу. Майже сім років інститут не функціонував.

Лише 1869 р., за вимогою громадськості і відповідно до потреб економічного розвитку краю та модернізації усєї Російської імперії, міністр народної освіти граф Д.А. Толстой (1866–1882 рр.) погодився відновити роботу інституту. Проте умови відкриття навчального закладу були визначені ним жорстко. Щоб інститут “не зробився шкідливим для Росії й небезпечним у політичному відношенні, викладання у ньому мало вестися лише російською мовою”. Такої ж думки дотримувався й Комітет у справах Королівства Польського, який упродовж восьми днів, з 27 травня до 3 червня 1869 р., обговорював питання щодо відкриття інституту й організації навчального процесу у ньому. Проте комітет не погоджувався ще й з тим, що під інститут були відведені палац і маєтки, які раніше належали князю А. Чарторийському, голові польського Національного уряду в роки повстання 1830–1831 рр. Небажані спогади лише загострювали підозру щодо неблагонадійності місцевого студентства.

З метою запобігання розповсюдженню в інституті антиросійських настроїв відповідно до нового Статуту від 8 червня 1869 р. директор та інспектор інституту в Ново-Александрії призначалися лише з числа росіян, що закінчили імператорський університет (останнім поляком, що очолював інститут у 1860–1861 рр., був випускник Санкт-Петербурзького університету професор С.С. Пржижанський). Така ж вимога висувалася до професорів і доцентів. Російська мова стала офіційною в інституті й обов'язковою для всіх студентів.

Період перебування інституту в Ново-Александрії відзначився безсумнівними досягненнями у розвитку як самого навчального закладу, так і аграрної науки взагалі. У другій половині XIX ст.

інститут почав перетворюватися на центр підготовки агрономічних кадрів для південних губерній Росії. У 1869–1875 рр. інститут очолював видатний учений-хімік, професор І.А. Тютчев (колишній декан Гори-Горецького землеробського інституту, пізніше – ординарний професор Санкт-Петербурзького університету). Незважаючи на нестачу коштів, рада і правління інституту докладали величезних зусиль для подальшого розвитку матеріальної бази інституту, створення кабінетів, лабораторій, поповнення основної і студентської бібліотек. У той час до інститутської бібліотеки щорічно надходили наукові праці з Московського, Київського, Харківського, Новоросійського, Дерптського, Варшавського університетів, з Петровської землеробської академії та від приватних видавців. З 1876 р. почали виходити “Записки Ново-Александрійського інститута сільського господарства і лесоводства”. Учені інституту про результати своїх досліджень доповідали на сторінках “Земледельческой газети”, “Русского сільського господарства” та інших видань. Представники російської хімічної школи, професори І.А. Тютчев, В.Ю. Ріхтер, Є.Є. Вагнер, завідувач кафедри землеробства, професор П.В. Будрін, доктор астрономії і геодезії, професор А.А. Зелінський, доценти К.І. Малевський, О.С. Красуський, К.І. Мартен, Ф.І. Бердау своїми працями формували авторитет російської наукової агрономічної школи.

З іншого боку, розташований у Королівстві Польському інститут все менше відповідав місцевим потребам. Авторитет інституту серед польської молоді неухильно падав. Незважаючи на важливість сільськогосподарської освіти саме для аграрної Польщі, польська молодь не дуже охоче погоджувалася на здобуття знань у Ново-Александрійському інституті. Так, 1868 р. з-поміж усіх студентів, що навчалися в інституті, поляків було 54. Ще 44 студенти прибули з південно-західних і північно-західних губерній Росії, а 45 чоловік приїхали з інших регіонів імперії. У наступні роки до інституту їхали навчатися уродженці південних губерній Росії і Кавказу. Поляків ставало все менше: у 1886–1891 рр. – близько 8–10 % від загалу всіх студентів.

Головна причина цього полягала, насамперед, у русифікаторській політиці самодержавства і в обмеженні доступу до навчання представників польської національності. У той же час, ви-

пускники інституту в Ново-Александрії не мали по суті жодних можливостей для продовження освіти і здобуття наукового ступеня, а сам інститут, за Статутом 1869 р., не мав права на підготовку науковців із середовища своїх найкращих випускників. Без поповнення викладацького складу молодими талановитими співробітниками інститут був приречений на загибель. Нерідко випускники Ново-Александрійського інституту для отримання наукового ступеня змушені були поступати на 1-й курс Петровської землеробської академії. Престиж інституту падав, набір студентів на перший курс у кінці 1880-х рр. суттєво зменшився (з 200–250 до 130–150 осіб), а внутрішнє життя навчального закладу, у тому числі й складання навчальних планів і програм, жорстко регламентувалося інструкціями і циркулярами, що надходили з Міністерства народної освіти і Варшавського навчального округу. Навіть директорів інституту (В.М. Добровольського, О.М. Бажанова) призначали не з числа відомих науковців, а із середовища російських чиновників, що відбивало тенденцію до загального приниження значення аграрної освіти. До цього додавався ще й посилений поліцейський контроль в умовах розповсюдження революційних настроїв серед студентства.

Усі ці обставини сприяли певному відторгненню патріотичною польською спільнотою та польськими землевласниками аграрного закладу в Ново-Александрії аж до висунення ідеї про повне закриття інституту. Відомі випадки, коли студенти-поляки своїми бунтарськими вчинками провокували керівництво інституту до його закриття. Серед заможних польських землевласників, представлених Варшавським землеробським товариством, була розповсюджена думка про доцільність закриття Ново-Александрійського інституту через те, що він з польського перетворився на суто російський. Альтернативою інституту Варшавське землеробське товариство вважало відкриття в маєтку графа Кицького дослідної станції, яка б акумулювала й розповсюджувала аграрні знання. Більш того, товариство виступило з пропозицією створити в усіх губерніях Королівства Польського спеціальні землеробсько-ремісничі притулки, де б польською мовою викладалися основи агрономічних знань. Остання пропозиція була відкинута варшавським генерал-губернатором І.В. Гурком.

Проте дослідна агрономічна станція в маєтку графа Кицького була все ж таки відкрита, і очолив її колишній доцент Ново-Александрійського інституту Ф.О. Цихотський.

Отже, інститут дійсно перестав служити потребам розвитку польського краю. З іншого боку, студентство інституту в Ново-Александрії брало найактивнішу участь у революційному русі. У результаті, адміністрація неодноразово змушена була викликати війська. Унаслідок березнево-квітневих 1890 р. заворушень 123 студенти були виключені з інституту, з них 65 – без права повернення в цей навчальний заклад, а чотири керівники студентського руху були взагалі позбавлені права вступати в будь-які інші навчальні заклади. 23 квітня 1890 р. до інституту надійшло спеціальне розпорядження про заборону приймати студентів на перший курс. 9 жовтня 1890 р. Ново-Александрію відвідав міністр народної освіти І.Д. Делянов (1882–1897 рр.). У 1891 р. уряд створив спеціальну Комісію з питання про вищу сільськогосподарську освіту, яка покликана була вирішити долю двох вищих аграрних закладів імперії – Ново-Александрійського інституту та Петровської землеробської академії. Комісію очолював професор Санкт-Петербурзького університету В.В. Докучаєв, який був відряджений до Ново-Александрії для з'ясування подальшого призначення інституту.

Інститут у Ново-Александрії було вирішено не закривати (як і Петровську землеробську академію – вона була реорганізована у Московський сільськогосподарський інститут). В умовах непростої внутрішньої ситуації, ускладненої посухою, неврожаєм і страшним голодом 1891–1892 рр., уряд, за результатами роботи комісії, погодився на збереження вищої сільськогосподарської освіти в Росії. Слід зауважити, що рішення про відновлення роботи інституту в Ново-Александрії певною мірою визначалося й необхідністю збереження осередку російського впливу в Привіслянському краї.

Упродовж 1892–1895 рр. обов'язки директора Ново-Александрійського інституту виконував професор Санкт-Петербурзького університету, відомий учений-природознавець і педагог В.В. Докучаєв. За часів його керівництва навчальний заклад зазнав широкої і всебічної реорганізації. Були внесені сутте-

ві зміни до навчальних програм, запроваджено викладання економічних наук. Практичні заняття й дослідні роботи стали обов'язковими для всіх студентів. В.В. Докучаєв вперше розробив та сформулював основні положення наукового ґрунтознавства і запропонував наукову класифікацію ґрунтів. Зусиллями вченого в інституті у 1894 р. було відкрито першу в світі кафедру генетичного ґрунтознавства, а сам навчальний заклад здобув світове наукове визнання. Заслугою В.В. Докучаєва було укріплення викладацького складу інституту висококваліфікованими викладачами, запрошеними передусім з Петровської землеробської академії. Фізіолог і ботанік Є.Ф. Вотчал, лісівники М.М. Орлов та М.М. Бурій, економісти О.Ф. Фортунатов і О.І. Скворцов, ґрунтознавець М.М. Сибірцев, – ці та інші професори разом з В.В. Докучаєвим здійснювали програму широких перетворень в інституті. Після вимушеної відставки В.В. Докучаєва 1895 р. закладені ним новаторські принципи наукової підготовки агрономів і лісівників перетворили Ново-Александрійський інститут з периферійного навчального закладу на визнану школу російських ґрунтознавців, що готувала кадри, передусім, для південних губерній Росії.

Рада російського інституту у Польщі багаторазово (хоча й безрезультатно) ставила перед Міністерством народної освіти питання про переведення навчального закладу до центральних губерній Росії. Вирішення цієї проблеми прискорила Перша світова війна.

З початком Першої світової війни австро-німецькі війська підійшли майже до Ново-Александрії. Розпорядженням військового командування в 1914 р. інститут був евакуйований до Харкова. Уже на другий день війни розпочався від'їзд студентів, сімей професорсько-викладацького складу і службовців інституту. Два вагони найціннішого майна, у тому числі платина, мікроскопи, хімічні терези було відправлено на станцію Дергачі. Майно вивантажили в Дергачівському середньому землеробському училищі, там же тимчасово розмістилася більшість викладачів і співробітників інституту.

У листопаді 1914 р. розпочалися заняття в інституті, які проводилися в аудиторіях університету, технологічного і ветеринар-

ного інститутів. Державна екзаменаційна комісія (ДЕК) здійснила черговий випуск учених агрономів і лісівників.

Після лютневої 1917 р. революції Тимчасовий уряд 3 серпня 1917 р. в офіційному документі за № 7729 дозволив відкрити Вищі жіночі сільськогосподарські курси. Перший набір становив 257 слухачок.

Після громадянської війни в Харкові встановилася радянська влада. В інституті налагоджувався навчальний процес. На 1 січня 1920 р. викладацький колектив налічував 146 осіб, серед них відомі вчені Й.Г. Сурож, М.П. Мишкін, І.О. Широких, О.О. Алов, М.В. Цингер, І.К. Тарнані, О.В. Паладін, П.С. Пищемука; старші асистенти В.Г. Аверін, М.П. Солоненко, Д.Д. Сачук, І.А. Яхонтов, С.М. Муравлянський, Т.Д. Страхов та інші, що склали кадрову основу інституту.

Рішенням Наркомосу УРСР було обрано новий склад вченої ради інституту. До неї увійшли всі професори, викладачі і 30 студентів. Головою ради обрали професора О.О. Алова, який став директором інституту.

Декретом РНК УРСР від 31 січня 1921 р. інститут був віднесений до розряду особливо важливих закладів, що передбачало його термінове повне забезпечення всім необхідним. Передані інституту в 1919–1922 рр. будівлі були відремонтовані і приведені в придатний для навчально-дослідних цілей стан.

Постановою РНК УРСР від 21 березня 1921 р. Ново-Александрійський інститут був назавжди залишений у Харкові і перейменований у **Харківський інститут сільського господарства і лісівництва**. Тією ж постановою РНК інституту були передані будинки по вулиці Мироносицькій, 100, Пушкінській, 84, Чайковського, 4, в яких розмістилися спеціальні і допоміжні кафедри сільськогосподарського факультету. У 1923 р. для влаштування навчально-дослідного господарства інституту була передана земельна ділянка поблизу Нової Олексіївки загальною площею 620 га.

Для лісового факультету інституту було надане Чугуєво-Бабчанське лісництво площею 8 937,55 га, розташоване в 30 км від Харкова, що дало можливість започаткувати навчальну практику студентів і науково-дослідну роботу з лісівництва. У тому ж році при інституті був відкритий меліоративний факультет.

Розпорядженням Наркомосу УРСР при інституті в 1921 р. був відкритий робочий факультет (робфак) для підготовки до вступу на основні факультети. З відкриттям робфаку в інститут прибуло багато відповідальних робітників обласного і районного рівнів, бійців Червоної Армії, які повернулися з фронтів громадянської війни. Число студентів порівняно з дореволюційним часом виросло в два рази: у 1922/23 навчальному році в інституті навчався 1 061 студент, в тому числі на робфаці – 338.

Менше ніж за один рік навчально-дослідне господарство стало зразковим. Селяни з навколишніх округів приходили перейняти досвід ведення господарства. Значний внесок в організацію навчально-дослідного господарства вклали професор С.М. Муравлянський і завідувач навчгоспом Ф.А. Андрєєв.

Професорсько-викладацький склад інституту за роки імперіалістичної і громадянської воєн дуже змінився якісно і не відповідав вимогам вищої школи, особливо зі спеціальних дисциплін. Із 32 професорів базову освіту мали лише четверо, а із 75 викладачів і асистентів лише 10 мали дипломи агрономів. Педагогічний колектив потрібно було “поповнити” висококваліфікованими спеціалістами. За всесоюзним конкурсом на заміщення вакантних посад завідувачів спеціальними кафедрами були запрошені 16 професорів, у тому числі О.Н. Соколовський із Московської сільськогосподарської академії. Дещо раніше педагогічний колектив поповнили М.М. Кулєшов, В.Ф. Левитський та ін.

У 1924/25 навчальному році відбувся перехід від предметної системи викладання до курсової. Семінари і практичні заняття вводилися з тих дисциплін, які передбачали певну активність студентів. Складалася послідовна чітка система навчального процесу. Але вона супроводжувалася перевантаженням навчального плану, а в студентів – дефіцитом часу.

Велику роль в об’єднанні студентів інституту мала створена у 1923 р. “Спілка пролетарських студентів”, пізніше реорганізована в профспілкові секції (Всеробітземліс, цукровики та ін.). Саме вони здійснювали реалізацію планів культурно-просвітницької роботи на селі.

В інституті була створена лекторська група з 50 викладачів і студентів, яка працювала під девізом: “Культуроботу – на село, до

наймитів і селян”. Лекторська група обслуговувала спочатку шість, потім дев’ять сіл і радгоспів. Викладачі систематично проводили лекції, бесіди, доповіді. Робота велася на базі сільських клубів, хат-читалень, бібліотек. У с. Хорошеве Харківського району відкрилися перші сільськогосподарські курси.

У 1925–1930 рр. в наукових колах учених-аграріїв і владних структур УРСР поширилася ідея щодо створення на базі Харківського сільськогосподарського інституту Української академії сільськогосподарських наук, якої до того часу ще не існувало і яка б стала центром наукових досліджень учених з розвитку сільського господарства.

15 червня 1926 р. комісія Малої президії ВУЦВК в складі Слинька, Дудника і Приходька (ім’я, по батькові в архіві не збереглися), ознайомившись із становищем інституту, постановила: “Стан Харківського сільськогосподарського інституту вимагає як можна скоріше передбачити перенесення інституту повністю за місто і його будівництво відповідно до завдань і потреб. Комісія прохає Президію ВУЦВК звернути на це особливу увагу і дати можливість наступного року розпочати будівництво Харківського сільськогосподарського інституту”.

Наркомос своєю протокольною постановою від 2 вересня 1927 р. відзначив, що “Харківський СГІ до цього часу знаходиться в менш забезпеченому стані, ніж Київський, що вимагає до нього особливої уваги з боку Народного Комісаріату освіти і Харківського облвиконкому”.

Але, незважаючи на різні постанови про необхідність побудови нових приміщень для інституту, справа так і не просувалася. Тільки 29 березня 1929 р. Бюро окружного партійного комітету знову поставило питання про сільгоспінститут та внесло постанову: “Зобов’язати фракцію ОВК (виконавчого комітету – Автори) поставити перед Наркомосом і Наркомземом питання про включення в п’ятирічку й асигнування кредитів на побудову нових приміщень інституту на території за парком. Харківський обласний виконавчий комітет зобов’язаний взяти участь у будівництві, передбачивши це своєю п’ятирічкою”. Правління інституту на своїх засіданнях визначило об’єкти нового будівництва, розробило план і склад комісії, що мала опікуватися будівництвом за

проектом архітектора А.М. Бекетова. У 1930–1931 рр. навіть розпочалися підготовчі роботи на Павловому полі, але подальші події на початку 30-х років, зокрема розукрупнення інститутів, перекреслили реалізацію цих планів.

У 1929–1930 рр. здійснювалися так звані агропоходи на село. Для Харківського СГІ політика радикального перетворення українського села мала суперечливі наслідки. Викладачі і студенти інституту були втягнуті в боротьбу з “куркульством” та “ворогами народу”. Комсомольці гинули від рук доведених до відчаю “куркулів та підкуркульників”, а у 1932 р. репресіями було знищено мільйони селян.

Саме в цей період розпочалися масові сталінські репресії. Були репресовані директори інституту Й.Г. Сурож, І.І. Касьяненко, Г.М. Клунний, П.І. Запара, М.А. Барабаш, Є.В. Ходак, П.Є. Собко; видатні вчені О.Н. Соколовський, А.М. Сліпанський, І.Б. Юд та багато ін.

Перший президент УААН академік О.Н. Соколовський був заарештований у квітні 1938 р. Чотири слідчих безперервно вели допит, намагаючись зламати його. Суд, на якому вчений та інші учасники процесу відмовилися від своїх попередніх зізнань, що були отримані внаслідок грубого фізичного і психологічного тиску, присудив ученого до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією особистого майна. Лист-звернення О.Н. Соколовського до Сталіна і захист його з боку Д.М. Прянишникова, В.Р. Вільямса, учених сільськогосподарської академії імені Тимірязєва врятував його життя. 5 січня 1940 р. учений вийшов на волю за відсутністю складу злочину і був поновлений у всіх правах і званнях.

У зв'язку з розукрупненням сільськогосподарських вищих навчальних закладів Харківський СГІ 28 червня 1930 р. був реорганізований і перейменований на Харківський інститут зернових культур у складі одного агрономічного факультету. Лісівничий факультет з усім майном і знаряддям був переведений до Києва і там відкритий як окремий інститут. Інженерно-меліоративний факультет був переведений в Одесу як окремий заклад.

На базі кафедр механізації сільськогосподарського виробництва і фізики був створений Харківський інститут механізації і електрифікації сільського господарства.

Інститут втратив (розподілено між новоствореними) більшу частину своєї бібліотеки і навчально-дослідне господарство “Ново-Олексіївка”, яке за розпорядженням Наркомзему УРСР було передане УГТ (український городній трест). Унаслідок цих рішень найбільший сільськогосподарський вищий навчальний заклад залишився без земельної бази і в нього було відібране Чугуєво-Бобчанське лісництво.

У 1930 р. при інституті відкрили відділення заочної освіти, що дало можливість працівникам агрономічних спеціальностей отримати вищу сільськогосподарську освіту без відриву від виробництва. У 1932 р. – факультет захисту рослин, першим деканом якого став професор Т.Д. Страхов. У 1933 р. до інституту приєднали Харківський агрономічний інститут на правах економічного факультету. 1 лютого 1934 р. Харківський інститут зернових культур знову отримав попередню назву – Харківський сільськогосподарський інститут.

1939 р. міська рада відібрала в інституту останню ділянку землі, розташовану перед навчальним корпусом по вулиці Дзержинського, 92. Таким чином, заклад залишився без колекційного розсадника і лізиметрів, без приміщення для сільськогосподарських машин. Того ж року був закритий робфак у зв'язку з тим, що середні школи й технікуми цілком забезпечували ВНЗ абітурієнтами.

На початок 1940 р. ХСГІ мав три факультети (агрономічний, економічний, захисту рослин) і відділення заочної освіти. На факультетах денного навчання навчалось 780 студентів, на заочному відділенні – 320. Професорсько-викладацький колектив складався з 12 професорів, докторів наук; 4 професорів; 22 доцентів, кандидатів наук; 5 доцентів; 1 асистента, кандидата наук; 40 асистентів.

Поступальний розвиток інституту було перервано Великою Вітчизняною війною. 22 червня 1941 р., у перший день війни, на багатолюдному мітингу, що відбувся у дворі інституту, викладачі, студенти, співробітники висловили свою готовність стати на захист своєї Вітчизни, боротися з ворогом до повної перемоги.

На другий день війни колектив інституту відправив у діючу армію перший загін у кількості 22 осіб, серед них: профе-

сор В.П. Ключников, доцент С.Б. Зелигман, співробітники П.А. Афанасьєв, Г.П. Шеховцов, студенти В.І. Грінченко, М.Д. Чуб, Д.К. Чухрай, секретар комітету комсомолу П.А. Водоріз та ін. У перших числах липня в армію пішли аспіранти Г.А. Козлов і Б.Й. Біляк, доцент кафедри фітопатології В.К. Марков, керівник навчгоспу К.І. Бондар. З 10 липня 1941 р. щодня призивалися до лав Червоної Армії по 20 студентів і співробітників інституту. До 25 липня 1941 р. в діючу армію влились усі студенти агрономічного факультету. А за підрахунками, згідно з архівними даними станом на 1 серпня 1941 р. більше 700 чоловік призовного віку пішли на фронт громити ворога.

Більшість викладачів і співробітників інституту ввійшли до складу 7-го окремого піхотного винищувального батальйону народного ополчення, комісаром якого був призначений секретар партійної організації інституту І.І. Бакулін. Серед бійців батальйону були доценти О.М. Можейко, Ф.Я. Бузовір, М.К. Крупський та ін. Загони батальйону надавали допомогу Червоній Армії. Усі співробітники пройшли військову підготовку. В інституті був створений професорський взвод, командиром якого призначили професора Ф.П. Мацкова. Були створені декілька взводів доцентів і асистентів, якими командували професор М.М. Клецький і доцент Г.Д. Дахнюк.

Велика група вчених інституту була залучена до розробки військових заходів для укріплення м. Харкова і евакуації народного майна.

У жовтні 1941 р. у зв'язку із загрозою окупації м. Харкова інститут був евакуйований до м. Катта-Курган Самаркандської області Узбецької РСР. В евакуації інститут продовжив роботу з підготовки спеціалістів-аграріїв, що тривала до визволення Харкова від фашистських загарбників.

До занять в евакуйованому інституті приступили 152 студенти. Крім студентів-харків'ян до Катта-Кургану за направленням Наркомзему УРСР приїхало 50 студентів з інших українських ВНЗ.

За часів перебування в Катта-Кургані інститут провів чотири набори на перший курс агрофаку та факультету захисту рослин і здійснив чотири випуски спеціалістів. Дипломи отримали 110 чоловік. З них агрономів-рільників – 88, агрономів із захисту

рослин – 10 і агрономів-економістів – 12 чол. Із 62 спеціалістів січневого випуску 1942 р. 55 були направлені на роботу в різні області Узбецької РСР, а подальші випуски – в різні області РРФСР і звільнені від окупантів райони України.

Перебуваючи в евакуації, інститут головну увагу приділяв навчальній роботі. Професорсько-викладацький склад допомагав студентам у їх самостійній роботі. Студенти з великим бажанням працювали в наукових гуртках і семінарах.

Аналіз результатів п'яти екзаменаційних сесій, проведених в інституті під час перебування в евакуації, свідчить про високу успішність студентів, незважаючи на тяжкі умови навчання у роки Великої Вітчизняної війни.

Поряд з організацією навчальної роботи важлива роль відводилася науковій діяльності вчених інституту. Одним з головних напрямків наукової роботи колективу інституту в роки війни була розробка технологічних і організаційних основ вирощування цукрових буряків в умовах поливного землеробства Середньої Азії.

Невдовзі після евакуації навчального закладу в Катта-Курган уряд СРСР доручив інституту надати допомогу республіці щодо впровадження в сільськогосподарське виробництво нової для Узбекистану сільськогосподарської рослини – цукрового буряку.

Насамперед необхідно було навчити місцевих колгоспників комплексу робіт з виробництва цієї досить трудомісткої культури – від посіву до збирання. Країні потрібен був цукор. Для цього необхідно було забезпечити сировиною цукрові заводи, будівництво яких тоді вже було розпочато в розташованих неподалік Зірабулак, Коканді і Янги Юлі. Крім викладачів, у колгоспах Катта-Курганського, Кара-Дар'їнського та інших районах, що спеціалізувалися на вирощуванні цукрового буряку, агрономами працювали випускники і студенти старших курсів.

Серед питань, успішно розроблених і втілених у виробництво науковцями інституту, були заходи з позакореневого підживлення цукрового буряку і регулювання процесів міграції органічних речовин з листя в коренеплоди (Ф.П. Мацков), застосування хлориду натрію як добрива, що підвищує врожайність і цукристість буряку на поливних сіроземах (О.М. Грінченко), система механізації робіт з вирощування цукрового буряку, а також спо-

сіб його зберігання шляхом висушування (Д.І. Сарана). Учені (В.Г. Аверін і Г.Д. Страхов) розробляли проблему боротьби зі шкідниками і хворобами цукрового буряку та інших культур.

Таким чином, своїм досвідом і знаннями колектив інституту допоміг упровадити в Узбекистані культуру цукрового буряку. Це дало можливість повністю забезпечити сировиною як місцеві цукрові заводи, так і ті 15, що були евакуйовані з України до Узбекистану.

Події літа й осені 1942 р. помітно позначилися на житті Середньоазіатських республік. Із порівняно далекого тилу вони ставали прифронтовими.

Перенесення воєнних дій у маловодні райони і можливе розширення театру бойових дій вимагали розробки надійної системи водозабезпечення і водопостачання. Цю проблему досліджувала група вчених інституту (керівник доцент М.К. Крупський). Одержані результати мали важливе оборонне значення і були передані Головному управлінню тилу Червоної Армії для використання. Голова комісії з геолого-географічного обслуговування Червоної Армії академік А.Е. Ферсман за виконану роботу оголосив колективу вчених інституту подяку.

Невідкладною проблемою постало завдання щодо збереження і транспортування рідкого палива, оскільки бакинські промисли тоді не мали виходу на північ до Волги, і основний шлях забезпечення центральних районів країни пальним пролягав через Ашхабад – Ташкент. Цим же шляхом повинна була надходити в центральні райони і нафта середньоазіатських нафтопромислів.

Академік О.Н. Соколовський разом з групою вчених інституту (О.М. Грінченко, О.М. Можейко і М.К. Крупський) розробили спосіб безтарного зберігання рідкого палива в земляних ємностях (надземних і підземних) з використанням будівельного матеріалу місцевих ґрунтів, які зазнавали спеціальної обробки. Цей спосіб використали на перевалочному пункті в Красноводську, на нафтопромислах “Туркмен нафта” в Небіт-Дазі. У 1942 р. і на початку 1943 р. роботи зі спорудження земляних нафтових ємностей тут проводилися в значній кількості. Земляні ємності для зберігання нафти за цим методом будувалися також і у Фергані.

Таке застосування досягнень науки нашими вченими в тяжкий воєнний час 1942–1943 рр. мало особливе значення, оскільки

металевої тари для зберігання нафти не вистачало. Крім того, земляні ємності були добре замасковані, що давало змогу вберегти їх під час нападу авіації противника.

Доцільно також згадати винахідливість викладачів: доцента Д.І. Сарани – його розробку нових конструкцій сушарок для бавовни, Є.А. Алексєєвої (розробила і запровадила препарат для зняття накипу в радіаторах тракторів, танків та іншої бойової техніки).

За час перебування інституту в Катта-Кургані було захищено чотири дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук і вісім – кандидата наук.

Протягом двох років перебування в евакуації колектив інституту надавав суттєву допомогу фронту і сільськогосподарському виробництву братнього Узбекистану. На вирощування цукрового буряку, догляд за плантаціями тютюну, збирання бавовни було витрачено понад 15 тис. людино-днів. Силами співробітників кафедри механізації підготовлено 111 трактористів, 20 комбайнерів і стільки ж штурвальних.

При інституті були відкриті шестимісячні курси тваринників, на яких навчалось 150 чол. Уже в лютому 1944 р. було випущено 40 молодших зоотехніків для колгоспів.

Найвідповідальніші ділянки роботи виконували провідні вчені інституту. Так, професор В.Г. Аверін за дорученням РНК УРСР протягом трьох місяців (1942 р.) очолював Надзвичайну урядову комісію з боротьби з червцем Комстока¹.

Професори Л.М. Клецький і О.М. Можейко за дорученням владних структур республіки провели наукове обстеження економіки Нарпайського району Самаркандської області і розробили перспективний план його розвитку. Відповідальні доручення республіканських органів влади виконували також професори Ф.Ф. Мацков, Л.М. Делоне, доценти Н.Д. Рижутін, Г.Г. Подоба, Д.І. Сарана.

¹ Червець Комстока – комаха заgonу рівнокрилих, сімейства мучнистих червців; небезпечний шкідник багатьох сільськогосподарських і дикоростучих рослин. Розповсюджений широко. Харчується соком рослин.

Таким чином, наш ВНЗ в роки евакуації на території Узбекистану продовжував готувати кадри, розвивав наукові школи, запроваджував досягнення науки у виробництво.

Багато співробітників і студентів інституту, які пішли в перші дні війни на фронт, у партизанські загони і підпільні групи, проявили мужність і героїзм, захищаючи Вітчизну. Їх ратні подвиги відзначені високими урядовими нагородами.

Званням Героя Радянського Союзу відзначено подвиг колишнього студента інституту П.Л. Василевського. Заступник командира батальйону 269 стрілецького полку (136 стрілецька дивізія, 70-та армія, другий Білоруський фронт) старший лейтенант П.Л. Василевський 20 квітня 1945 р. з групою бійців під безперервним вогнем ворога форсував річку Вест-Одер. У жорстоких боях група два дні утримувала плацдарм до підходу основних сил у районі населеного пункту Шьонінген (нині місто Каменець, Польща). Був поранений, але залишився на передовій. Звання Героя Радянського Союзу йому було присвоєно 29 липня 1945 р. У післявоєнні роки учений агроном П.Л. Василевський очолював Харківський міський трест зеленого будівництва.

Званням Героя Радянського Союзу відзначено подвиг майора Е.Д. Готліба, який командував окремою стрілецькою ротою 1336 стрілецького полку (319 стрілецька дивізія, 22 армія, другий Прибалтійський фронт). Рота 8 липня 1944 р. із села Ковалі (Вітебської області) вибила ворога, відбивши 16 його контратак. 6 серпня 1944 р. він при форсуванні річки Одзе (Латвія) врятував стратегічний міст. Звання Героя Радянського Союзу присвоєно 24 березня 1945 р. По війні полковник Е.Д. Готліб працював заступником директора НДІ ґрунтознавства й агрохімії, завідувачем воєнної кафедри сільгоспінституту.

У гестапівській катівні був замучений секретар парткому інституту І.І. Бакулін, який очолював у роки окупації Харківський підпільний обком партії. Харківська підпільна організація під керівництвом І.І. Бакуліна проводила велику роботу з дезорганізації німецького тилу і політичної пропаганди серед радянських людей, що тимчасово перебували на окупованій території. І.І. Бакулін був нагороджений орденом Леніна, а в дні святку-

вання 20-ї річниці Перемоги йому присвоїли звання Героя Радянського Союзу (помертно).

Тим, хто загинув у боях за Вітчизну, нащадками споруджено Пам'ятний знак, який нагадує молодому поколінню про героїзм викладачів, студентів, співробітників інституту в роки важких випробувань.

Після визволення м. Харкова 23 серпня 1943 р. з-під тимчасової окупації розпочалася часткова реєвакуація інституту в Україну. З поверненням інституту до Харкова його директором 25 липня 1944 р. було призначено академіка О.Н. Соколовського. Під його керівництвом було сформовано новий склад ради інституту, затверджені завідувачі кафедр. Порівняно з 1940 р. колектив науково-педагогічних працівників скоротився на 16 чоловік, але запрошення нових професорів і доцентів суттєво підвищило якісний рівень викладачів і викладання.

Відбудова інституту в Харкові розпочалася відразу ж після звільнення міста і відбувалася в надскладних умовах воєнного часу. З трьох навчальних корпусів можна було частково використовувати лише будинок головного корпусу, що знаходився на вулиці Артема, 44. Темпи відбудовчих робіт значно посилювалися із завершенням реєвакуації. Із співробітників, викладачів, студентів сформували ремонтні бригади і, в першу чергу, здійснювали капітальний ремонт головного корпусу та студентського гуртожитку по вулиці Артема, 44-А. У 1945 р. паралельно відбудовчі роботи здійснювалися в будинках по вулиці Дзержинського, 92 (нині вулиця Мироносицька) та Пушкінській, 84. Було відновлено центральне опалення і електричну мережу, встановлено двері і віконні рами, наслані підлоги, відремонтовані водогін, каналізація та дах. Очолив ремонтні роботи проректор з АГР і фінансів доцент О.М. Грінченко.

Одночасно з відновлюваними будівельними роботами налагоджувався навчальний процес. Відповідно до рішення ВКВШ при РНК та Головноз СРСР від 2 жовтня 1944 р. студенти наповнили аудиторії. Навчальним процесом керували заступник директора з навчальної і наукової роботи професор Ф.П. Мацков. Деканами було обрано: агрономічного і плодоовочевого факультету – доцент О.М. Можейко, захисту рослин – професор Т.Д. Страхов,

землевпорядного – професор О.І. Петренко. Відновив свою роботу факультет заочної освіти.

У 1945 р. поновлено роботу інститутської комсомольської організації і профспілки. Завдяки їх активності підвищився громадський контроль за успішністю студентів, вони ж опікувалися роботою художньої самодіяльності, виховною і масово-політичною.

Академік О.М. Соколовський у зв'язку з 60-річчям від дня народження і 35-річчям наукової, педагогічної і громадської діяльності був удостоєний звання “Заслужений діяч науки УРСР”.

1946 р. до 100-річчя В.В. Докучаєва була прийнята Постанова РНК СРСР за № 121 від 12 березня 1946 р. “Про увічнення пам'яті видатного російського вченого В.В. Докучаєва у зв'язку з 100-річчям з дня його народження”. Згідно з постановою було вирішено: присвоїти ім'я В.В. Докучаєва Харківському ордена Трудового Червоного Прапора сільськогосподарському інституту; біля головного корпусу встановити пам'ятник В.В. Докучаєву; призначити дві стипендії по 400 крб студентам, що навчалися за спеціальністю “грунтознавство” і одну стипендію – 800 крб – для аспірантів кафедри грунтознавства; за видатні досягнення в галузі грунтознавства нагороджувати золотою медаллю імені В.В. Докучаєва одного науковця на рік. Першими докучаєвськими стипендіатами були відмінники навчання – В.М. Гржимало та М.С. Литовченко. Серед учених агроуніверситету золоту медаль імені В.В. Докучаєва у 1983 р. отримав професор Д.Г. Тихоненко.

Продовженням рішень цієї постанови був наказ Міністерства вищої освіти СРСР влітку 1946 р. про відкриття в Харківському СГІ імені В.В. Докучаєва факультету агрохімії і грунтознавства й відновлення роботи економічного та лісівничого факультетів. Таким чином, на початок 1947 р. в інституті було сім факультетів, які готували кадри з 10 спеціальностей.

Як директор інституту О.Н. Соколовський велику увагу приділяв організації новоствореного факультету агрохімії і грунтознавства. Деканом ФАГУ був призначений його учень, відомий учений-грунтознавець О.М. Грінченко. Терміново були підготовлені навчальні програми з дисциплін, які мали викладатися на факультеті.

У зв'язку зі створенням нових (або поновлених) факультетів – ФАГУ, лісівничого та економічного – виникла необхідність організації нових кафедр і лабораторій, які повинні були забезпечити викладання спеціального циклу дисциплін та проведення практичних занять.

Колектив інституту вів велику науково-дослідну роботу, надавав суттєву допомогу у відродженні зруйнованого окупантами сільського господарства Харківщини. Учені кафедри організації сільського господарства, разом із Харківським міськпланом розробили перспективний план розвитку овочівництва і тваринництва господарств приміської зони; кафедри ґрунтознавства – новий дешевий і високоефективний метод боротьби з фільтрацією води та інших рідин через ґрунт шляхом його осолонцювання. Кафедра загального землеробства вивчила колгоспні сівозміни та виробила план конкретних заходів, спрямованих на відновлення порушених сівозмін у колгоспах областей Лівобережної України. Учені інституту підготували і видали ряд науково-популярних брошур з питань відбудови сільського господарства.

Розпочалися роботи щодо відновлення навчальної і навчально-виробничої бази та організації навчального процесу. Два роки фашистської окупації не минули безслідно: у роботі частини співробітників, професорсько-викладацького складу і студентів з'явилися такі риси, як недисциплінованість, недбалість. Директор інституту розпочав свою діяльність з наведення елементарного порядку. Був установлений жорсткий пропускний режим, заведений журнал обліку явки на роботу. Залишати робочі місця і виходити з приміщення можна було лише з дозволу прямого начальника. Хворими вважалися лише ті, на кого був поданий рапорт і відкривався лікарняний. Була проведена інвентаризація майна з ремонтно-відновлювальними роботами обладнання, яке було пошкоджене. Велася боротьба з розкраданням інститутського майна. За зникнення або виведення з ладу обладнання з винних стягали його вартість у 10-кратному розмірі.

У діяльності директора інституту сувора вимогливість до хиб і недоліків у житті колективу поєднувалася з турботою про здоров'я студентів, викладачів і співробітників. Так, відвідавши студентський гуртожиток інституту, він виявив хворих студентів,

які лежали в кімнатах без необхідної допомоги. О.Н. Соколовський наказав своєму заступнику з АГР вжити необхідних заходів для ліквідації “зазначених хиб”.

У повоєнний час серйозною проблемою в житті людей було питання “прихованого голоду”. Коли радгосп “Комуніст” перейшов у підпорядкування інституту, з дозволу Міністерства сільськогосподарства УРСР студенти-інваліди Великої Вітчизняної війни, сталінські стипендіати, викладачі та співробітники інституту забезпечувалися допоміжним харчуванням за рахунок навчгоспу.

Інститут у повоєнні роки перетворювався на науково-дослідницький та навчальний комплекс. У 1946 р. були відновлені дослідні стаціонари кафедри хімічної меліорації окультурювання солонцевих ґрунтів України: в Оболонському (керівник доцент О.М. Грінченко); Кременчуцькому районах (керівник доцент О.М. Можейко) та Чонгарському стаціонарі на Півдні України (керівник – доцент О.М. Можейко). У 1956 р. лабораторія ґрунтознавства та агрохімії інституту була перетворена на НДІ ґрунтознавства та агрохімії.

У зв’язку зі створенням Всесоюзного товариства з розповсюдження політичних і наукових знань “Знання”, науковці ХСГІ імені В.В. Докучаєва вступили до цього товариства й одержали символічний членський квиток за № 329 від 21 січня 1948 р.

До науково-дослідної роботи залучалися і студенти. У 1948 р. було засноване студентське наукове товариство (СНТ). Спочатку СНТ нараховувало лише 58 чоловік, але кількість студентських науково-дослідних гуртків неухильно зростала. У 1951/52 навчальному році СНТ нараховувало вже 24 гуртки, які об’єднали 737 студентів. У середині 50-х років ХХ ст. гуртки були на всіх кафедрах інституту. Роботою товариства керувала рада СНТ на чолі з професором О.О. Мігуліним. Наукові роботи висувалися на конкурс юних науковців Харківщини, а кращі студентські роботи, які мали прикладне значення, висувалися на Всеукраїнський конкурс. З 1950 р. в інституті щорічно проводилися наукові студентські конференції, які викликали велику зацікавленість. Відбір в аспірантуру здійснювався через гурткову роботу.

В інституті було відновлено аспірантуру. У 1946 р. в аспірантурі навчалися всього три аспіранти, у 1948 р. – 18, а 1953 р. – 62.

Першими аспірантами та здобувачами були В.В. Милий, Г.Ф. Наумов, І.Т. Покозій, Б.Ф. Остапенко, А.Ф. Яровенко, Т.К. Воротник, В.Д. Кисіль та багато інших, які в майбутньому стали видатними ученими.

На кінець 40-х років ХХ ст. ХСПІ імені В.В. Докучаєва став одним з найпотужніших наукових колективів у галузі сільськогосподарських наук не тільки в республіці, але й у Радянському Союзі. У складі колективу інституту працювали два дійсних члени АН УРСР і ВАСГНІЛ (О.Н. Соколовський і В.Я. Юр'єв), член-кореспондент АН БРСР (П.С. Пищимука), 19 професорів і докторів, 33 доценти і кандидати наук, 49 викладачів і асистентів. Багато науковців працювали над підвищенням свого наукового і педагогічного рівнів. Зростала кількість і якість наукових досліджень. Наукові дослідження О.Н. Соколовського в галузі агрономічного ґрунтознавства; професора Т.Д. Страхова в розробці комплексу агроекологічних засобів боротьби з хворобами сільськогосподарських культур шляхом використання фізико-хімічних засобів на основі десорбційно-газового методу; багаторічні дослідження члена-кореспондента АН БРСР П.С. Пищимуки в лісохімії; професорів В.Г. Каверіна в галузі зооекології; О.О. Мігуліна в маммікології; І.А. Яхонтова в лісознавстві і лісокультурній справі; Ф.П. Мацкова в галузі фізіології живлення сільськогосподарських рослин – стали вагомим внеском в розвиток сільськогосподарської науки.

Науковці, що прийшли в інститут пізніше, теж мали визначні досягнення і продовжували працювати: академік М.М. Кулешов, професори Г.Г. Скробанський, К.Г. Лазарєв, О.І. Петренко, А.В. Шипчинський. У Харківському СГІ імені В.В. Докучаєва сформувалися наукові школи, визнані в СРСР і в усьому світі: О.Н. Соколовського, В.Я. Юр'єва, М.М. Кулешова, Г.Г. Скробанського, Л.М. Клецького, К.Г. Телешека, Д.В. Воробйова, Г.І. Горохова, О.Ф. Галкіна.

Колектив інституту брав активну участь у створенні нових підручників для вищих навчальних закладів: О.Н. Соколовський написав “Курс сільськогосподарського ґрунтознавства” (видавався українською і російською мовами), І.А. Яхонтов – “Лісові ку-

льтури”, В.Г. Каверін – “Сільськогосподарська орнітологія”, Г.Г. Скробанський – “Вчення про вітаміни” тощо.

У 1954 р. інститут був учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки в Москві і був нагороджений медаллю – “Свідоцтво № 89134”.

У постановці наукової і навчальної роботи велику роль відіграла фундаментальна бібліотека інституту. У повоєнні роки її співробітникам довелося багато працювати, щоб упорядкувати книжкові фонди, які постраждали під час окупації фашистськими військами. З підвалів головного корпусу інституту було витягнуто близько 75 тисяч томів підручників і наукової літератури, що вціліла під час Великої Вітчизняної війни. Але з того часу фонди бібліотеки значно поповнилися. У 1947 р. знову були відкриті читальні зали, працювали пересувні бібліотеки в навчгоспі “Комуніст”, на дослідному полі, на кафедрах. Різко збільшилася кількість постійних читачів. У 1953 р. бібліотека вже нараховувала 182 560 томів і обслуговувала більш ніж три тисячі абонентів.

Велика увага приділялася виробничій практиці студентів. Заздалегідь розроблялись графіки, які всебічно обговорювалися на засіданнях учених рад факультетів. Навчальна практика першого і другого курсів зазвичай проводилася в навчгоспі “Комуніст”. Студенти факультету інженерів землевпорядкування проходили практику в землевпорядних загонах і партіях областей України.

Як завжди, колектив інституту підтримував зв'язок з виробництвом. Допомога вчених селу особливо посилилася після того, як керівництво інституту зобов'язалося співпрацювати з інститутом Укргідроенергопроекту, який розробляв проект будівництва Каховської ГЕС і Південно-Українського каналу. Група науковців у складі доцентів О.М. Грінченка, Г.І. Монашева, С.Д. Бутко, асистента С.Г. Рубінштейна під керівництвом академіка О.Н. Соколовського здійснила науковий аналіз і надала економічні розрахунки з проблеми доцільності обвалування і затоплення районів плавнів (площа більше 80 тис. га) з обох боків Нижнього Дніпра. Учені дійшли висновку про недоцільність затоплення Кінських плавнів. З цього приводу була представлена наукова записка.

Кафедра ґрунтознавства спільно з лабораторією ґрунтознавства і агрохімії та закладами АН УРСР здійснили комплексне обстеження району будівництва Каховської ГЕС (площею 50 тис. га), склали карти ґрунтів меліоративних об'єктів, провели хімічний аналіз ґрунтів і комплексне обстеження з характеристики їх агрономічних показників. Крім того, ця ж кафедра спільно з лабораторією ґрунтознавства АН УРСР проводила роботи з хімічної меліорації солонців середнього Придніпров'я (площею 300 тис. га). Кафедра агрохімії склала інструкцію з осолонцювання ложа каналів з метою боротьби із втратами води. Кафедра земпроекування і планування сільських населених місць (СНМ) провела зйомку земель у 110 колгоспах району будівництва Каховської ГЕС.

Інститут виконав замовлення Укргідроенергопроекту з розробки ґрунтового і геоботанічного обстеження для стадії проектного завдання й технічного проектування в районах затоплення, підтоплення та обвалування (площа 200 тис. га).

Особливо великі роботи здійснювалися в районах будівництва Нижньо-Інгулецького, Верхньо-Інгулецького і Південно-Українського каналів. У 1951–1952 рр. там брали участь наукові співробітники 16 кафедр і близько 150-ти студентів.

У п'ятидесятих роках студенти інституту разом з викладачами працювали на освоєнні цілинних земель. 5 липня 1956 р. заступник директора ХСГІ імені В.В. Докучаєва доцент Г.Г. Подоба підписав наказ за № 529 "Про направлення до Казахстану на роботу з 20 липня по 20 вересня 230 студентів, які виявили бажання взяти участь у збиранні врожаю цілинних земель". У Кокчетавській області було направлено завідувача кафедри фізвиховання і спорту Г.В. Грязнова та асистента кафедри земпроекування М.В. Гордієнка. З комсомольськими путівками вперше від інституту на збирання врожаю до Казахстану поїхали 102 студенти перших, других і третіх курсів агрономічного факультету. Економічний факультет послав 16 комсомольських активістів, а ФІЗ – 51 студента на чолі з викладачем кафедри земпроекування М.В. Гордієнком. Харківський студентський загін СГІ відправлявся з Балашовського вокзалу товарним потягом. У Казахстані тоді було вирішено збирати врожай роздільним способом: пшени-

цю скошували у валки, а після підсихання – обмолочували. Наші студенти В. Сова і С. Давидов мали досвід і працювали комбайнерами, а більшість – помічниками комбайнера і трактористами. Вони заробили на збиранні врожаю 300 тонн пшениці. Керував загоном цілинників ХСПІ доцент В.Т. Бортовий.

З того часу майже щорічно з невеликими перервами механізовані студентські загони інституту виїжджали на збирання цілинного врожаю до 1985 р. Серед учасників цих загонів були комсомольці-студенти, нині ветерани-викладачі: Г.Ф. Ольховський, В.С. Білоусько, А.Ф. Зінов'єв, Г.І. Войчук, М.К. Їжик, М.О. Бесєдін, В.К. Горкавий, В.Д. Савченко, С.І. Пороша та ін. Усі вони були нагороджені Знаком “За освоєння цілини”.

Великою подією для інститутського колективу був випуск з 1 вересня 1956 р. багатотиражної газети “Докучаєвець”, яка з десятого номера стала називатися “Знання”. Газета друкувала статті, замітки про життя і діяльність факультетських колективів, про постановку навчальної і виховної роботи в академічних групах, піднімала питання про успіхи та недоліки в роботі. Газета мала чисельний авторський актив, який забезпечував редколегії великий вибір тем.

На кожному факультеті випускалися стінні газети “Агроном”, “Фізовець”, “Економіст”, сатиричні – “Перець”, “Їжачок” та ін. Газети пропагували досвід відмінників навчання, критикували недоліки, допомагали деканатам у справі виховання студентської молоді.

У березні 1956 р. в інституті була організована лекторська група товариства з розповсюдження політичних і наукових знань. Спочатку в ній нараховувалося 50 чоловік, у наступному році було вже 492 лектори, а в 1958 – більше 500. З 1 жовтня 1957 р. при інституті був відкритий постійно діючий лекторій.

Неослабною була увага з боку керівництва інституту та громадських організацій до розвитку культури студентів. Між факультетами і академічними групами розгорнулося змагання за краще виконання самодіяльних номерів, які могли б бути показані на обласному і республіканському огляді. Високу оцінку художня самодіяльність інституту отримувала на обласних оглядах у

1950-х роках. Наприклад, обласна профспілка працівників вищої школи у 1956 р. нагородила почесними грамотами 150 учасників художньої самодіяльності інституту.

В інституті регулярно проводилися фізкультурні спартакіади і спортивні змагання. В 1950-ті роки перше місце постійно завойовував факультет агрохімії. Традиційно сильними були інститутські команди з легкої атлетики, футболу, велосипедного, гирьового спорту і туризму. Студенти виїжджали на змагання до Львова і Ленінграду, здійснювали туристичні походи по Криму, Карелії, Кавказу.

У зв'язку з ростом інституту наявних навчальних приміщень не вистачало. На одного студента приходилося лише 4,1 м². Кафедри і кабінети мали нагальну потребу у поповненні обладнання, тому в кінці 1940-х і 1950-х років керівництво інституту піднімало питання про покращення становища інституту.

28 серпня 1961 р. ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР прийняли Постанову за № 790 “Про переміщення сільськогосподарських вищих навчальних закладів і науково-дослідних установ з міст на базу радгоспів, науково-дослідних і експериментальних господарств”. Постановою ЦК КПУ і Ради Міністрів УРСР від 12 жовтня 1961 р. “Про переміщення сільськогосподарських вищих навчальних закладів і науково-дослідних установ з міст на базу радгоспів, науково-дослідних і експериментальних господарств” та рішенням Харківського обкому КПУ Харківський сільськогосподарський інститут імені В.В. Докучаєва повинен був перебазуватися на територію науково-дослідного господарства “Комуніст”. Одночасно сюди ж мав переміститися і Харківський інститут механізації та електрифікації сільського господарства. Постановою ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР за № 309 від 20 квітня 1965 р. “Про визнання такою, що втратила силу Постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів № 790” рішення про перенесення ХІ-МЕСГу за місто відмінили.

До будівництва нинішнього комплексу агроуніверситету практично приступили в 1969 р. Між факультетами ХСГІ розгорнулося змагання під девізом “Свій вуз – своїми руками!”. Зауважимо, що значну частину підготовчих, допоміжних і другорядних низькооплачуваних робіт виконували бійці студентських будіве-

льних загонів: агрономічного факультету – “Колос”; економічного – “Економіст”, “Берізка”, “Альтаір”; ФІЗу – “Горизонт”.

Сотні видів різних підготовчих, допоміжних і основних робіт, сотні тонн розчинів, тисячі кубів деревоматеріалів та ДСП, кілометри доріг та доріжок, корпуси навчального комплексу ХНАУ, житлові будинки навчального містечка, студентські гуртожитки, школа, дитсадок, їдальня, теплові мережі, автогараж, очисні споруди та багато чого іншого було перероблено зведеними студентськими будівельними загонами (СБЗ). Третій трудовий семестр у нашому інституті відбувався під безпосереднім керівництвом ректорату, парткому, профкому та комітету комсомолу. Роботи виконувалися на основі договору між будівельними організаціями трестів “Житлобуд – 1” і “Житлобуд – 2” та штабом третього трудового семестру.

Трудова діяльність, організаційно-комсомольська, виховна і спортивно-масова роботи велися згідно зі Статутом СБЗ. Виступали агіткультбригади і відбувалися лекції, зустрічі з ветеранами і передовиками виробництва, тематичні вогники, конкурси-огляди студентських загонів, конкурси професійної майстерності, спортивні змагання та ін.

Зразки трудового гарту на будівництві показували не тільки студенти, а й викладачі, аспіранти і співробітники інституту під час проведення безлічі суботників та недільників. СБЗ “Зведений” неодноразово виборював перші місця в соціалістичному змаганні студзагонів області, був нагороджений Перехідним Червоним Прапором Харківського обкому ЛКСМУ та обласного штабу студентських загонів і Почесною Грамотою.

У змаганні на будівництві серед сільськогосподарських ВНЗ СРСР наш СБЗ зайняв перше місце і був нагороджений Почесною Грамотою МСГ СРСР та цінним подарунком (автомобіль “Москвич”) Головного управління вищої сільськогосподарської освіти МСГ СРСР. Велика кількість учасників руху СБЗ та активістів студентської молоді була нагороджена Почесними Грамотами, цінними подарунками, грошовими преміями та путівками до міст-героїв СРСР.

5 жовтня 1966 р. Харківський СГІ імені В.В. Докучаєва відзначав своє 150-річчя. На свято прибули делегації з усіх сільсько-

господарських вищих навчальних закладів. У день свята докучаєвців вітали ректори Московської сільськогосподарської академії імені К.А. Тимірязєва, Української сільськогосподарської академії, Білоруської сільськогосподарської академії, Грузинського інституту субтропічних господарств, Самаркандського СГІ, Латвійської сільськогосподарської академії, Туркменського СГІ та ін.

У зв'язку з 150-річчям і за багаторічну сумлінну працю 25 співробітників інституту були нагороджені орденами і медалями СРСР. Орден Леніна отримали професори Д.В. Воробйов і Ф.П. Мацков, орден Трудового Червоного Прапора – професори Й.С. Галінкер, Г.І. Горохов, Г.Д. Дахнюк і О.О. Мігулін.

Указом Президії Верховної Ради УРСР почесними грамотами та грамотами Президії Верховної Ради УРСР були нагороджені 14 викладачів і співробітників інституту. Серед них Г.С. Гур'єва, М.А. Іллінська-Центилович, В.Я. Поливанов, Д.І. Сарана, Г.С. Гринь, А.Д. Алексєєв та ін. Колектив інституту був теж нагороджений Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР. Міністр сільського господарства СРСР оголосив подяку і нагородив знаком “Відмінник соціалістичного сільського господарства” більше 30 викладачів і співробітників інституту. У газеті “Правда” та інших центральних газетах було надруковано привітання колективу Харківського сільськогосподарського інституту імені В.В. Докучаєва від ЦК КПУ, Президії Верховної Ради і Ради Міністрів УРСР.

За період з 1917 по 1966 рр. інститут підготував для вищої школи та науково-дослідних закладів 40 докторів наук і близько 300 кандидатів. За цей же період учена рада інституту присвоїла вчений ступінь докторів (50 осіб) та кандидатів наук (більше 600 осіб) працівникам інших вищих навчальних і науково-дослідних закладів. Контингент аспірантів виріс у повоєнні роки від 2 у 1946 р. до 102 у 1966 р. Тільки в повоєнний час закінчили аспірантуру і захистили дисертації 180 осіб.

Будівництво навчального і науково-виробничого комплексів на новому місці створювало сприятливі умови для розвитку інституту. Потреба в додаткових площах була такою нагальною, що переселення на нову базу відбувалося у міру здачі в експлуатацію будівель. У вересні 1974 р. будівельники здали в експлуа-

тацію перший корпус (нині це третій) і відразу ж розпочалося перебудування факультету інженерів землевпорядкування. Завершилося перебудування інституту у 1978 р.

Ректор інституту професор Г.Ф. Наумов і служби закладу докладали багато зусиль для створення нової навчально-виробничої бази, комплексу технічних засобів навчання (ТЗН), організації вдосконалення навчального процесу та наукового пошуку. Інститут став відомим по всій Україні і в інших країнах світу. Його відвідали космонавти П.Ф. Попович, А.Ф. Філіпченко та ін. При ВНЗ було створено спеціальне дослідно-проектне конструкторське бюро (КБ), яке обладнали спеціальними аудіовізуальними засобами навчання. Саме КБ нашого інституту довірили обладнання класу ТЗН у Центрі підготовки космонавтів СРСР. Колектив конструкторського бюро за успіхи у цьому напрямку отримав нагороди на ВДНГ СРСР та міжнародних виставках.

Науковці інституту стали піонерами в розробці нових методів викладання з використанням сучасних засобів наочності. На базі інституту в 1970–1980 рр. проводилися всесоюзні семінари. Зусиллями ректора Г.Ф. Наумова і групи ентузіастів була створена кафедра кібернетики – одна з перших у СРСР. У розпорядженні інституту були надані найпотужніші на той час у СРСР великі обчислювальні машини: ЕОМ “Мінськ – 32”, ЕОМ ЕС – 1061, які протягом десятиліть забезпечували навчальний процес і потреби науковців ВНЗ.

Завдяки цим факторам на базі інституту здійснювалася підготовка й перепідготовка наукових і викладацьких кадрів як для Харківського СГІ, так й для інших навчальних і науково-дослідних закладів України та СРСР. Ознакою визнання високого рівня досягнень інституту було проведення разом з іншими науковими закладами м. Харкова Всесоюзного семінару з розробки навчальних програм з кібернетичних дисциплін у 1985 р. Основним завданням діяльності інституту залишалася підготовка спеціалістів сільського господарства. Цьому сприяла діяльність студентського наукового товариства (СНТ).

У 70–80-ті роках ХХ ст. відбір на наукову і викладацьку роботу здійснювався за допомогою гурткової роботи і студентських наукових конференцій. На кафедрі кібернетики шляхом відбору

за гуртковою роботою викладачами обрано випускників інституту – П.А. Щербакова, Л.Д. Пахомова, Є.Л. Полушкіна, О.В. Ульяновченка та ін.

Напрями наукових інтересів молодих учених агроуніверситету формувалися потребами сільськогосподарської науки й виробництва і досить часто взаємодією різних наук (кібернетики і ґрунтознавства; екологізації і інформатизації спеціалістів сільськогосподарської науки і виробництва; використання комп'ютерних технологій при картографуванні ґрунтів; глобальних питань інформатики як складової ноосферології; інформаційному підході до проблеми моделювання екологічного оптимуму агрофітоценозу та ін.). Перехід промисловості СРСР на більш досконалі моделі ЕОМ вимагав відповідної підготовки і перепідготовки спеціалістів науки та сільськогосподарського виробництва.

Наказом Державної комісії з продовольства та закупівлі Ради Міністрів СРСР за № 5-к від 11.01 1991 р. “Про організацію державних аграрних університетів” ХСПІ імені В.В. Докучаєва був реорганізований в аграрний університет.

У 1990-ті роки настав новий етап у розвитку інституту, коли Україна здобула самостійність і стала суверенною державою.

З моменту проголошення незалежності України університет реорганізовано у ВНЗ четвертого рівня акредитації. Основним напрямом діяльності університету є підготовка високоякісного фахівця-аграрія ХХІ століття, здатного працювати на свій народ і свою Батьківщину.

Для досягнення поставленої мети в університеті послідовно впроваджуються сучасні освітні стандарти і технології, зокрема інформаційні, нова структура організації і управління навчально-виховним процесом, зміцнюється матеріально-технічна база, міжнародні зв'язки.

Нині Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва – це сучасний навчально-науково-виробничий комплекс, до складу якого входять шість науково-дослідних закладів, 15 коледжів і технікумів, три державні установи. З 1997 р. ХНАУ став членом Міжнародної асоціації університетів (Париж). У структурі університету сім факультетів, 33 кафедри, магістратура, аспірантура, докторантура, дві спеціалізовані вчені ради із за-

хисту кандидатських дисертацій, три проблемні науково-дослідні лабораторії, Інститут післядипломної освіти керівників і спеціалістів АПК, Інститут фітосанітарного моніторингу, Інформаційний центр, Фундаментальна бібліотека, вузол зв'язку Інтернет, редакційно-видавничий відділ, два дослідні поля, дендропарк. Тут працює 395 викладачів, у тому числі, п'ять членів-кореспондентів УААН, 43 доктори наук, професори, 188 кандидатів наук, доцентів. Кількість студентів становить 6 184 особи. З урахуванням випуску 2006 р. університет за 190 років від дня заснування підготував 49 636 висококваліфікованих фахівців-аграріїв, в тому числі 1 071 – для 76 країн далекого зарубіжжя. Крім того, викладачі університету готували національні кадри в 13 країнах світу.

27 березня 2002 р. Президент України, відмітивши загальнодержавне та міжнародне визнання діяльності університету, його вагомий внесок в розбудову освітньої галузі держави, підписав Указ про надання навчальному закладу статусу національного.

Трудовий колектив університету за вагомий внесок у підготовку висококваліфікованих фахівців для агропромислового комплексу та впровадження сучасних досягнень науки і передового досвіду в сільськогосподарське виробництво нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України.

У 2005 р. з нагоди 185-річчя з дня заснування університет нагороджено пам'ятним подарунком Верховної Ради України.

Основними напрямками розвитку університету, удосконалення навчальної, виховної та наукової роботи, зміцнення зв'язків з виробництвом і поліпшення матеріальної бази є:

- використання наукового потенціалу університету для вирішення як фундаментальних, так і виробничих задач сьогодення;
- ефективна підготовка молодих наукових кадрів, передача досвіду відомих вчених молодому поколінню науковців;
- удосконалення навчального процесу і наукової діяльності шляхом інтеграції планів і програм зі світовим напрямком розвитку;
- більш ефективно використання принципу ринкової економіки для забезпечення і поліпшення матеріального становища університету;

- зміцнення зв'язків університету з виробництвом, що дасть можливість з більшим ефектом впливати на виробництво, упроваджувати наукові розробки;
- використання позитивного історичного досвіду Харківського НАУ у виховній, педагогічній та науковій роботі.

Усе це дасть можливість готувати фахівців з глибокими професійними знаннями, забезпечити адаптацію університету до вимог Болонського процесу, з впевненістю прямувати у майбутнє.

Розділ 2. ІСТОРІЯ УНІВЕРСИТЕТУ В ДОКУМЕНТАХ І ФАКТАХ

1816

5 жовтня 1816 р. за указом імператора Росії Олександра I засновано сільськогосподарський інститут у Маримонті, передмісті Варшави.

Майже одночасно з інститутом 17 жовтня 1816 р. було засновано Варшавську лісівничу школу.

1819

1 січня 1819 р. директором інституту призначений Веніамін Флят (1819–1830), який за розпорядженням уряду впродовж 1817–1818 рр. вивчав досвід організації сільськогосподарських навчальних закладів у Швейцарії та Німеччині.

Водночас до 1830 р. професор сільського господарства і рахівництва Веніамін Флят був завідувачем кафедри сільського господарства.

1820

Інститут відчинив двері першим студентам.

30 серпня 1820 р. затверджено перший Статут інституту.

За Статутом в інституті одночасно могли навчатися не більше 49 осіб. На перший курс у 1820 р. записалися три студенти. Курс навчання тривав два роки.

1824

При Маримонтському сільськогосподарському інституті у фільварку Бураки була відкрита ветеринарна школа.

1830

У листопаді 1830 р. розпочалося польське національно-визвольне повстання проти царату, що спричинило закриття інституту земельного господарства у Маримонті. Усе майно інституту – будівлі, лабораторії, бібліотека, виробничі потужності – було зруйновано.

За період з 1816 р. до закриття навчального закладу у 1830 р. інститут підготував 70 спеціалістів сільського господарства.

1833

Розпочалися роботи з відбудови інституту і його матеріально-технічної бази.

1834

Упродовж 1834–1853 рр. професор агрономії і лісівництва Віленського університету (з наступного року – директор інституту) М.М. Очаповський очолював кафедру сільського господарства та завідував інститутським маєтком “Руда”.

1835

Рада управління Королівства Польського знайшла за можливе поновити роботу інституту земельного господарства.

1 жовтня 1835 р. було затверджено нове Положення про інститут.

Професор Віленського університету М.М. Очаповський очолив інститут (1835–1853).

Викладацький склад було збільшено з 3 до 12 осіб.

За розпорядженням царського уряду і для посилення контролю над навчальним закладом управління інститутом перейшло до особливого наглядового комітету з працівників поліцейського управління.

1836

Після відбудови навчального закладу відбувся перший набір студентів до інституту.

1838

Значно розширилася матеріально-технічна база інституту. Побудовані хімічна і технологічна лабораторії, головний корпус та інші приміщення. Засновані дослідне поле, ботанічний сад, музей сільськогосподарської техніки, бібліотека.

Досвід організації Маримонтського інституту був опрацьований Міністерством державного майна (голова – граф П.Д. Кисельов, почесний член Петербурзької АН), яке керувало усіма питаннями сільського господарства і сільськогосподарської освіти в Російській імперії, та поширений на інші сільськогосподарські навчальні заклади. Приміром, Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва істотно вплинув на остаточне формування Гори-Горецької сільськогосподарської школи, відкритої 1836 р. і перетвореної 1848 р. на другий в імперії сільськогосподарський інститут (тепер Білоруська сільськогосподарська академія).

Відбувся перший випуск студентів після відновлення занять в інституті – 27 осіб отримали свідоцтва про закінчення інституту.

1839

За спеціальним розпорядженням імператора Миколи I від 21 березня 1839 р. інституту було дозволено закласти маримонтські маєтки земському кредитному товариству, а отримані внаслідок цього гроші використати на доведення матеріально-технічної бази інституту до “пристойного ступеня досконалості”.

Свідоцтва про закінчення інституту отримали 35 фахівців.

1840

14 березня 1840 р. до Маримонтського сільськогосподарського інституту було приєднано Варшавську лісівничу школу.

14 березня 1840 р. було затверджено нове Положення про інститут, за яким навчальний заклад отримав нову назву – Інститут сільського господарства і лісівництва у Маримонті.

На основі нового Положення про інститут було прийнято новий Статут, згідно з яким інститут звільнявся від опікування урядової комісії та підпорядковувався безпосередньо Міністерству народної освіти, що мало у Варшаві свого попечителя.

За новим Статутом право навчатися в інституті мали лише особи, що закінчили шість класів гімназії. Студенти поділялися на “своєкоштных” і “казеннокоштных”.

За Статутом дворічне навчання в інституті мало завершитися обов’язковою землеробською і лісною практикою впродовж року в інститутському маєтку чи в будь-яких державних або приватних господарствах. Особливо цінувалася практика впродовж двох-трьох років. Випускники інституту мали право отримати патент досвідченого господаря чи лісівника.

Свідоцтва про закінчення інституту отримали 30 осіб.

1853

Директором Маримонтського інституту сільського господарства і лісівництва призначено магістра філософії, професора сільського господарства Й.-С. Здзитовецького (1853–1860). Водночас Й.-С. Здзитовецький упродовж цього періоду очолював кафедру сільського господарства.

1857

Прийнято новий Статут. Щоб унеможливити поширення національно-визвольних настроїв серед студентства, за новим Статутом 1857 р. контингент студентів зменшувався – право навчатися в інституті мали лише особи, що закінчили повний курс гімназії чи реального училища. Навчальна робота зазнала суттєвих змін. Істотно збільшився обсяг теоретичних курсів за рахунок практичних занять. Через небезпеку впливу на студентство селянських заворушень виробнича практика скасовувалася взагалі.

Цього року інститут закінчили 139 осіб.

1860

Директором інституту призначено С.С. Пржистанського (1860–1861).

1861

Посаду директора обійняв Домінік Окнінський (1861–1862).

Унаслідок активізації польського національного руху та розповсюдження революційних настроїв серед варшавської молоді у 1861 р. набір студентів на перший курс навчання не проводився.

За період з 1840 до 1861 рр. Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва закінчили 1 071 агрономів і 216 лісівників (разом 1 287 осіб).

Безпосередньо 1861 р. інститут закінчили тільки 40 осіб, що пояснюється підвищенням вимог до студентства за Статутом 1857 р.

1862

Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва переведено до Ново-Александрії (Пулави), невеликого повітового містечка Люблінської губернії, розташованого на річці Вісла на 150 км південніше від Варшави.

Директором інституту призначено доктора астрономії і геодезії, професора А.А. Зелінського (1862–1869), який перед тим вивчав досвід організації сільськогосподарських навчальних закладів у Німеччині, Австрії, Бельгії. У науковому доробку А.А. Зелінського представлені роботи з питань зрошування земель, геодезії та конструювання сільськогосподарських машин.

З Маримонту до Ново-Александрії переїхали професори, викладачі і студенти. Були перевезені бібліотека, обладнання кабінетів та навчально-допоміжних закладів.

Відповідно до розробленого у 1862 р. Міністерством внутрішніх справ нового Статуту Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва штучно об'єднувався з Варшавською

реальною гімназією. Новостворений навчальний заклад отримав назву Політехнічного і землеробсько-лісівничого інституту в Ново-Александрії.

В інституті діяло п'ять відділень: цивільних інженерів, механічне і гірське з трирічним терміном навчання, а також сільськогосподарське і лісівниче з дворічним терміном навчання.

У перший рік роботи інституту в Пулавах вдалося повністю відкрити лише два відділення – сільськогосподарське та лісівниче. На відділення з інженерних спеціальностей були набрані студенти тільки на перший курс. Водночас вирішувалося питання про переведення інженерних спеціальностей до центру текстильної промисловості – міста Лодзь.

За новим навчальним планом започатковано викладання самостійного курсу з фізіології рослин з основами вчення про мікроорганізми, у витоків якого стояли видатні фізіологи: професор Ф.І. Бердау (1862–1886); професор, з 1917 р. – академік Російської АН В.І. Палладін (1886–1889); професор, академік АН України з 1921 р. Є.Ф. Вотчал (1893–1898 рр.); професор В.К. Залеський (1899–1904); член-кореспондент АН СРСР з 1929 р. В.С. Буткевич (1905–1921).

Загальну та промислову фізику з метеорологією і кліматологією викладав кандидат фізико-математичних наук, доцент Ф.І. Ростовцев (1862–1878).

На всіх відділеннях навчалось 500 студентів.

1863

Після переїзду до Ново-Александрії інститут працював лише півроку. Польське повстання 1863 р. та участь студентів і викладачів у національному русі зумовили закриття Політехнічного і землеробсько-лісівничого інституту в Ново-Александрії.

1868

За вимогами громадськості та відповідно до потреб модернізації Російської імперії міністр народної освіти граф

Д.А. Толстой погодився відновити роботу Ново-Александрійського інституту.

Авторитет інституту серед польської молоді неухильно падав. Так, у 1868 р. з-поміж усіх студентів, що навчалися в інституті, поляків було 54. Ще 44 студенти прибули з південно-західних і північно-західних губерній Росії, а 45 осіб приїхали з інших регіонів імперії. У наступні роки до інституту їхали навчатися уродженці південних губерній Росії і Кавказу.

1869

Інститут очолив видатний учений-хімік, професор І.А. Тютчев (був директором упродовж 1869–1875) – колишній декан Гори-Горецького землеробського інституту, пізніше – ординарний професор Санкт-Петербурзького університету.

8 червня 1869 р. було затверджено новий Статут. Щоб запобігти розповсюдженню в інституті антиросійських настроїв, за Статутом 1869 р. директор та інспектор інституту в Ново-Александрії призначалися виключно з числа росіян, що закінчили імператорський університет. Такі ж вимоги висувалися до професорів і доцентів.

Російська мова стала офіційною в інституті та обов'язковою для всіх студентів і викладачів.

За Статутом 1869 р. правом навчатися в інституті користувалися лише юнаки, що досягли 17-річного віку і мали атестат про закінчення повного курсу класичної гімназії або реального училища. Навчалися студенти тільки на стаціонарі.

Статутом упроваджувалися рада інституту та його правління – установи, що працювали під головуванням директора інституту. На засіданнях ради обговорювалися питання щодо навчальних планів, правил користування бібліотекою та лабораторіями тощо. До ради входили інспектор інституту та професори, а також секретар, який обирався на два роки. Інколи з правом дорадчого голосу на засідання ради запрошувалися доценти, викладачі та управителі маєтків. Рада збиралася п'ять – шість разів на місяць.

На правління інституту покладалися виключно господарські й деякі адміністративні функції, а також визначення дисциплінарних правил для студентів. До складу правління входили два професори, обрані радою інституту, завідувач дослідною фермою та управитель маєтку.

За Статутом 1869 р. випускники інституту не мали ніяких можливостей для продовження освіти і здобуття наукового ступеня. Сам Ново-Александрійський інститут не мав права на підготовку науковців із середовища своїх найкращих випускників.

Після переїзду до Ново-Александрії в інституті працювали професори – агроном і геодезист А.А. Зелінський, зоолог А.Д. Карпінський, хіміки В.Ю. Ріхтер та М.Г. Лей; доценти – К.Г. Малевський, лісівники О.С. Красуський, О.А. Ціхотський, перший економіст у галузі лісового господарства О.К. Краузе, фізіолог Ф.І. Бердау та ін.

Кафедру сільськогосподарської механізації упродовж 1869–1882 рр. очолював доктор астрономії та геодезії А.А. Зелінський.

Завідувачем кафедри зоології був магістр зоології, професор А.Д. Карпінський (? – до 1876 р.).

Заняття в інституті щодня тривали 12 годин.

Інститут мав установи, що не були передбачені Статутом – домовна православна церква, школа та лікарня для студентів.

1871

Започатковано кафедру землеробства як окремий структурний підрозділ інституту. Першим її завідувачем був доцент М.А. Гудков (1871–1874).

1873

Посаду завідувача кафедри хімії посів професор В.Ю. Ріхтер, автор відомих підручників з органічної та неорганічної хімії. У його підручнику з неорганічної хімії вперше використана періодична таблиця Д.І. Менделєєва.

1874

Завідувачем хімічної (найпопулярнішої тоді) лабораторії призначений професор М.Г. Лей (1874–1880).

1876

Директором Ново-Александрійського інституту сільського господарства і лісівництва призначено В.М. Добровольського (1876–1882).

З 1876 р. почали виходити “Записки Ново-Александрійського інституту сільського господарства і лісівництва”.

Для оптимізації навчального процесу було складено новий навчальний план, затверджений Міністерством освіти. За планом загальна кількість лекцій поділялася таким чином: на першому курсі – 606 год, на другому – 563, на третьому – 585 год. Практика з геодезії та ботаніки проводилася влітку, з хімії – переважно взимку. Були введені обов’язкові репетиції, письмові та графічні роботи. Кращі твори відзначалися грошовими преміями. Недостатнє фінансування спричиняло великі труднощі у проведенні занять. Для економії коштів часто не опалювали кабінети і лабораторії.

Посаду завідувача кафедри зоології обійняв кандидат природничих наук Є.М. Васильєв (1876–1890).

Завідувачем кафедри землеробства призначено доцента сільськогосподарських наук (за тогочасною класифікацією) О.М. Шишкіна. Він же був і завідувачем дослідної ферми з дослідним полем. За керівництва О.М. Шишкіна ферма перетворилася на зразкове потужне навчально-виробниче господарство. Була запроваджена тринадцятипільна сівозміна. Уже у 1876 р. на дослідному полі вирощували 60 сортів озимої та ярої пшениці, 14 – ячменю, 17 – вівса, 6 – жита. Пшеницю здебільшого продавали за кордон як посівний матеріал. На полях випробували 22 сорти картоплі, а також вивчали вплив на врожаї різних пропорцій добрив – органічних і мінеральних. Щоб забезпечити ферму робочими руками, на роботу наймали селян із сусідніх сіл.

Доцент О.С. Красуський на III з’їзді лісоводів у Ризі представляв Ново-Александрійський інститут.

На V з'їзді російських природодослідників і лікарів у Варшаві Ново-Александрійський інститут представляв лаборант інституту, магістр наук А.Л. Орловський. Учасникам з'їзду – серед них були такі видатні вчені, як Д.М. Менделєєв, О.М. Бутлеров, Г.Г. Густавсон, Я.Ф. Натансон та інші – були запропоновані результати досліджень А.Л. Орловського про синтетичний спосіб отримання нової трикарбонової кислоти; про побічний продукт дії бромю на янтарну кислоту тощо. Пізніше за ці відкриття А.Л. Орловському було присуджено звання члена Берлінського хімічного товариства.

1877

16 лютого 1877 р. відкрито землеробську лабораторію, де читалися лекції та проводилися заняття із землеробської хімії. Лабораторія невдовзі перетворилася на центр наукової роботи викладачів.

Варшавська фабрика добрив Списа подарувала землеробській лабораторії понад 20 зразків мінеральних добрив.

1878

На цей час фонди бібліотеки становили 7 589 найменувань книжок, загалом 11 730 томів. Через брак коштів обов'язки бібліотекаря виконував один з доцентів. До інститутської бібліотеки щороку надходили наукові видання з Московського, Київського, Харківського, Новоросійського, Дерптського, Варшавського університетів, а також з Петровської землеробської академії та від приватних видавців.

Очолив кафедру фізики та викладав курс фізики з основами метеорології кандидат фізико-математичних наук, доцент В.І. Зайончевський (1878–1888).

1881

Самодержавні контрреформи та уповільнення суспільного розвитку в Російській імперії після вбивства Олександра II приз-

вели до піднесення студентського руху і боротьби за політичні, національно-державні та академічні свободи. Упродовж 1880-х років численні протести студентів Ново-Александрійського інституту набули сталого характеру. Для придушення студентських виступів адміністрація інституту неодноразово викликала війська. Масові виключення бунтівників з числа студентів стали звичайним явищем.

1882

17 березня 1882 р. посаду директора інституту посів чиновник з особливих доручень при медичному департаменті Міністерства внутрішніх справ О.М. Бажанов (1882–1883), що свідчило про відсторонення від виконання адміністративних обов'язків керівників із числа науково-викладацької інтелігенції.

Посаду завідувача кафедри землеробства обійняв професор П.В. Будрін (1882–1893), до наукового доробку якого входять праці з проблем вирощування усіх сільськогосподарських рослин в умовах Люблінської губернії, а також з питань сидеральної системи землеробства.

Утворено кафедру загальної хімії. Її першим завідувачем обраний Є.Є. Вагнер – один з найталановитіших учнів видатного російського хіміка ХІХ ст. О.М. Бутлерова.

Кафедру сільськогосподарської механізації очолив доцент М.М. Зінін (1882–1883) – у майбутньому ректор Донського політехнічного інституту у Новочеркаську.

Засновано кафедру тваринництва.

Курс з економіки і організації землеробства в інституті викладав професор О.І. Скворцов (1882–1913), автор широко відомого підручника для вищих сільськогосподарських навчальних закладів “Основи економіки землеробства”.

1883

Директором інституту призначений П.В. Еймонт (1883–1892).

1884

Кафедру механізації сільгоспвиробництва посів професор, доктор астрономії Ф.К. фон Берг (1884–1887), який викладав загальну та землеробську механіку та нарисну геометрію.

1886

У 1886–1891 рр. поляки становили близько 8–10 % від студентського загалу, що свідчило про невизнання патріотичною польською спільнотою та польськими землевласниками аграрного закладу в Ново-Александрії аж до висунення ними ідеї про повне закриття інституту. Відомі випадки, коли студенти-поляки своїми бунтарськими вчинками провокували керівництво інституту до закриття навчального закладу.

1888

У 70–80-х рр. ХІХ ст. відбулося різке скорочення поляків серед професорсько-викладацького складу. У 1888 р. серед викладачів було 10,5 % поляків – один професор і жодного доцента, у той час як ще в 1870 р. в інституті загальна чисельність поляків-викладачів становила 88,2 % (серед яких було п'ять професорів і шість доцентів).

Посаду завідувача кафедри механізації обійняв кандидат математичних наук М.С. Покровський (1888–1893), який викладав загальну та землеробську механіку.

Кафедрою фізики завідував кандидат фізико-математичних наук, доцент Ф.І. Ростовцев (1888–1893).

1890

У березні-квітні 1890 р. в інституті відбулися студентські виступи, які були жорстоко придушені: 123 студенти були виключені з інституту, з них 65 – без права повернення в цей навчальний заклад, а 4 керівники студентського руху були взагалі позбавлені права поступати в будь-які навчальні заклади імперії.

23 квітня 1890 р. до інституту надійшла спеціальна телеграма про заборону прийому студентів.

Щоб заспокоїти персонал і студентів, що залишилися в інституті, 9 жовтня 1890 р. до Ново-Александрії прибув міністр народної освіти І.Д. Делянов.

1891

Уряд створив спеціальну комісію для вирішення питання про вищу сільськогосподарську освіту, яка покликана була вирішити долю двох (загалом було три) вищих аграрних закладів імперії – Ново-Александрійського інституту та Петровської землеробської академії. Очолив комісію професор Санкт-Петербурзького університету В.В. Докучаєв, який був відряджений до Ново-Александрії для з'ясування подальшого призначення інституту.

Створено кафедру рослинництва як самостійний навчальний підрозділ. Першим завідувачем кафедри став видатний учений-рослинник, професор П.В. Будрін.

1892

За результатами роботи урядової комісії інститут в Ново-Александрії було вирішено не закривати. В умовах складної внутрішньої ситуації, поглибленої посухою, неврожаєм і голодом 1891–1892 рр., уряд погодився на збереження вищої сільськогосподарської освіти в Росії. Рішення про відновлення роботи інституту в Ново-Александрії певною мірою визначалося й необхідністю збереження осередку російського впливу в Привіслянському краї.

У 1892–1895 рр. обов'язки директора Ново-Александрійського інституту виконував професор Санкт-Петербурзького університету В.В. Докучаєв, якому були надані широкі повноваження з реформування інституту. Ним були внесені суттєві зміни до навчальних програм, запроваджено викладання економічних наук, виробнича практика, екзамени зі спеціальних дисциплін. Практичні заняття і дослідні роботи стали

обов'язковими для всіх студентів. Активно заохочувалася самостійна дослідна робота студентів. Зусиллями вченого в інституті було відкрито першу у світі кафедру генетичного ґрунтознавства, а сам навчальний заклад здобув світове наукове визнання.

Безперечною заслугою В.В. Докучаєва було укріплення інституту висококваліфікованими викладачами, запрошеними передусім з Петровської землеробської академії. Фізіолог і ботанік Є.Ф. Вотчал, лісівники М.М. Орлов та М.М. Бурій, економісти О.Ф. Фортунатов і О.І. Скворцов, ґрунтознавець М.М. Сибірцев разом з В.В. Докучаєвим здійснювали програму широких перетворень в інституті.

За керівництва В.В. Докучаєва в інституті утворився студентський оркестр, що нараховував 20 студентів. Керував ним капелмейстер Белєвського полку Єлінськ (ініціали не відомі). Пізніше оркестром керував професор В.В. Шкателов, а студентським хором – ад'юнкт-професор К.Д. Глінка (з 1927 р. – перший академік з ґрунтознавства АН СРСР).

1893

17 квітня 1893 р. російський імператор Олександр III затвердив офіційне Положення про реорганізацію інституту, яке спершу 11 лютого 1893 р. було ухвалено на спільному засіданні департаментів законів та економій.

За новим Положенням, Ново-Александрійський інститут сільського господарства і лісівництва урівнювався в правах з іншими вищими навчальними закладами імперії. Підвищувалися вимоги стосовно наукового цензу викладачів та прийому студентів. Тривалість навчального курсу збільшувалася з трьох до чотирьох років. Практичні заняття набували обов'язкового для усіх студентів характеру. Збільшувався штат професорів. На всіх провідних кафедрах затверджувався штат асистентів. Істотно збільшувалося фінансування навчального закладу – з 46 770 до 132 970 крб.

5–6 червня 1893 р., за участю міністра народної освіти І.Д. Делянова, директора департаменту М.М. Анічкова, варшав-

ського генерал-губернатора І.В. Гурка, попечителя Варшавського навчального округу О.Л. Апухтіна в інституті відбулися урочисті збори з приводу відновлення роботи інституту.

Упродовж 1893–1898 рр. в інституті читав курс фізіології рослин і мікробіології Є.Ф. Вотчал. В Ново-Александрії Є.Ф. Вотчал написав монографію “Про рух пасоки в рослині”, за яку, за пропозицією К.А. Тимірязєва, отримав учений ступінь доктора ботаніки.

Упродовж 1893–1905 рр. кафедру лісівництва очолював професор В.Ю. Бранке, який є автором низки робіт з лісової мікології і фітопатології.

Кандидат природничих наук, ад’юнкт-професор М.П. Коломийцев очолив кафедру фізики та викладав фізику з основами метеорології.

З 1893 до 1901 рр. включно у Ново-Александрійському інституті працював засновник вітчизняної наукової школи з лісової таксації та лісовпорядкування професор М.М. Орлов.

1894

На базі кафедри землеробства створено три нові кафедри: загального землеробства, часткового землеробства (згодом – кафедра рослинництва), ґрунтознавства.

З ініціативи В.В. Докучаєва – засновника генетичного ґрунтознавства – в інституті у січні 1894 р. створено першу у світі кафедру ґрунтознавства. Кафедру очолив М.М. Сибірцев, відомий на той час своїми дослідженнями у галузі ведення лісового і водного господарства на Півдні Росії (Воронезька, Харківська, Катеринославська губернії). М.М. Сибірцев (1894–1899) – автор першого підручника з генетичного ґрунтознавства. За його керівництва в інституті було створено добре систематизований Музей ґрунтів.

З ініціативи професора П.В. Будріна на основі кафедри землеробства було утворено дві: кафедру часткового землеробства (пізніше – рослинництва), завідувачем якої залишився П.В. Будрін (1894–1905), та кафедру загального землеробства.

Завідувачем щойно створеної кафедри загального землеробства обрано професора П.Ф. Баракова (1894–1919), автора першого в Росії підручника з курсу загального землеробства (у 2-х ч., 1903, 1905).

Посаду завідувача кафедри мінералогії та геології обійняв професор К.Д. Глінка, з 1927 р. – академік АН СРСР.

Кафедру загальної, сільськогосподарської та лісової статистики очолював професор О.Ф. Фортунатов (1894–1899), автор понад 250 наукових праць зі статистики, зокрема класичної роботи “Про врожаї жита в Європейській Росії” (1893).

1895

Вимушена відставка В.В. Докучаєва 20 серпня 1895 р. Проте закладені ним новаторські принципи наукової підготовки агрономів і лісівників невдовзі перетворили Ново-Александрійський інститут з периферійного навчального закладу на визнану школу російських ґрунтознавців, що готувала кадри, передусім, для південних губерній Росії. За розробленим В.В. Докучаєвим планом реорганізації Ново-Александрійського інституту незабаром були реформовані Московський сільськогосподарський та Петербурзький лісовий інститути, а також сільськогосподарські відділення Ризького політехнікуму та Київського політехнічного інституту.

Директором інституту призначений відомий хімік, професор О.Л. Потилицин (1895–1900).

Кафедрою сільськогосподарської механізації впродовж 1895–1899 завідував доктор прикладної механіки М.Б. Делоне.

1896

Ново-Александрійському інституту передано для науково-дослідної роботи лісове господарство “Руда” (750 десятин лісу), де вперше у світовій практиці професором М.М. Орловим було вжито метод насіннемірів для обліку плодоносіння хвойних дерев.

Першим завідувачем дослідного господарства “Руда” призначено професора лісового відділення інституту М.М. Бурого. У 1898 р. передав завідування професору М.М. Орлову.

Кафедру фізики очолив магістр фізики, професор фізики і метеорології М.П. Мишкін (1896–1924).

Ступінь магістра мінералогії та геогнозії отримав М.М. Сибірцев за публічний захист результатів оброблення геологічних матеріалів, зібраних у Нижньому Новгороді.

1899

Кафедру ґрунтознавства Ново-Александрійського інституту очолив один з фундаторів вітчизняного ґрунтознавства К.Д. Глінка (1899–1911, водночас завідувач кафедри мінералогії та геології; з 1927 р. – перший академік з ґрунтознавства АН СРСР). Вивчав ґрунти Середньої Азії та Сибіру (1908–1914).

1900

Інженер-технолог Санкт-Петербурзького практичного технологічного інституту О.О. Алов обійняв посаду завідувача кафедри сільськогосподарської механізації (1900–1939). О.О. Алов викладав основи вищої математики і механіки, неодноразово обирався заступником директора та редактором “Записок Ново-Александрійського інституту”. У 1915–1923 рр. – директор інституту.

До 1900 р. в інституті існувала кафедра загального і спеціального (сільськогосподарського і лісового) законодавства з основами політичної економії. За розпорядженням Міністерства освіти у 1900 р. кафедра політичної економії і статистики виділена в окремий підрозділ інституту. Курс лекцій з політичної економії почав читати ад’юнкт-професор П.М. Шеймін.

1901

Посаду директора Ново-Александрійського інституту сільського господарства і лісівництва зайняв В.І. Беляєв (1901–1902).

Завідувачем кафедри таксації та лісового впорядкування Вчена рада інституту призначила М.О. Дмитрієва (1901–1904).

1902

Директором Ново-Александрійського інституту сільського господарства і лісівництва призначений професор П.В. Будрін (1902–1905).

1903

Кафедру ботаніки очолив видатний дарвініст і флорист професор М.В. Цингер (1903–1923).

1904

Кафедру таксації та лісового впорядкування очолив О.Г. Марченко (1904 – поч. 1930-х років), який водночас був завідувачем лісового дослідного господарства “Руда”. Уперше в спеціальній літературі оприлюднив дані про плодоносіння сосни за 10-річний строк (1912). На поч. 1920-х років уперше в історії лісогосподарських ВНЗ запровадив практику викладання курсу з економії та організації лісового господарства.

1905

Директором Ново-Александрійського інституту сільського господарства і лісівництва було призначено професора О.І. Скворцова (1905–1908), відомого економіста, автора наукових праць “Економічні основи землеробства”, “Основи політичної економії” та ін.

Посаду завідувача кафедри зоології та ентомології обійняв магістр зоології, згодом – професор І.К. Тарнані (1905–1930).

На посаду завідувача кафедри часткового землеробства (рослинництва) обраний професор Т.В. Локоть (1905–1919; у 1919 р. емігрував).

Завідувачем кафедри загального лісівництва обраний професор М.Г. Шольц-Ашерслебен (1905 – до поч. 1920-х рр.). Досліджував питання щодо природного і штучного відновлення дібров лісостепової смуги.

Російська революція 1905–1907 рр. активізувала боротьбу студентства і почасти викладачів Ново-Александрійського інституту за академічні свободи і політичні права. До Ново-Александрії введені війська 71-го піхотного Бєлевського полку і козаки.

Рада інституту ініціювала переведення інституту з Ново-Александрії до південних губерній Росії. Проте запрошення на переїзд, що надійшли з Тамбова, Саратова, Курська, Кубані, на той час розглянуті не були. Після придушення революції в інститут надійшла офіційна відмова.

1906

Міністерство народної освіти погодилося з пропозиціями ради інституту щодо демократизації навчального закладу та внесення змін до науково-педагогічного процесу. Запроваджувалася система виборності директора інституту, його помічників та інших посадових осіб. Рада інституту отримала право присуджувати вчені ступені магістрів і докторів сільського господарства і лісівництва. Професорам, що мали викладацький стаж 25 років, присуджувалося звання заслуженого професора. З огляду на завдання підготовки наукових кадрів рада інституту отримала дозвіл відправляти викладачів у відрядження за кордон. Збільшилася кількість асистентів на кафедрах. Було підвищено посадові оклади професорів і викладачів.

Зазнали змін функції інспекторів інституту. Поліцейський контроль за студентами поза межами інституту переходив до відома поліції. Інспектор інституту відповідав лише за відвідування занять і порядок в аудиторіях. Офіційно дозволялися групові, курсові й факультетські зібрання студентів.

Наукові ідеї провідних економістів Ново-Александрійського інституту О.Ф. Фортунатова та О.І. Скворцова були покладені в

основу теоретико-економічного обґрунтування столипінської аграрної реформи (1906–1911), стрижнем якої була особиста ініціатива селян та конкуренція.

1909

З Ново-Александрії були виведені війська 71-го піхотного Бєлевського полку. За розпорядженням попечителя Варшавського навчального округу Г.В. Левицького, солдатські казарми були передані інституту для проведення занять.

1912

Ново-Александрійський інститут було виведено з підпорядкування Міністерству народної освіти та підпорядковано Головному управлінню землевпорядкування і землеробства.

Кафедру неорганічної та аналітичної хімії очолив професор І.С. Телетов (1912–1947).

Уряд дозволив студентам створювати наукові та інші товариства, каси взаємодопомоги, влаштовувати концерти, лекції тощо.

1914

Через неприйняття польською громадськістю зрусифікованого інституту в Ново-Александрії вчена рада неодноразово, хоча й безуспішно, ставила перед Міністерством народної освіти питання про переведення навчального закладу до однієї з центральних губерній Росії. Вирішення цієї проблеми прискорила Перша світова війна. Розпорядженням російського воєнного командування інститут, що опинився у зоні військових дій, був евакуйований до Харкова.

23 липня 1914 р. почалася евакуація співробітників інституту і їхніх родин.

Під час перебазування інституту до Харкова бібліотечний фонд польських видань передано в дар польським навчальним за-

кладам. Фонди бібліотеки на той час становили близько 30 тис. примірників.

13 серпня на станцію Дергачі Південної залізниці відправлені два вагони найціннішого майна інституту – мікроскопи, хімічні терези, навчальні посібники.

21 серпня співробітники інституту прибули в Дергачі, де адміністрація землеробського училища (зараз Харківська державна зооветеринарна академія) тимчасово надала їм житло. 24 жовтня канцелярія інституту переїхала до Харкова.

3 листопада 1914 р. в навчальних аудиторіях Харківського університету, Технологічного та Зооветеринарного інститутів на умовах оренди почалися лекції та лабораторні заняття.

Упродовж 1914–1921 рр. Ново-Александрійський інститут перебував у Харкові на правах евакуйованого, що утруднювало забезпечення нормального навчального процесу. Дізнавшись про нелегку долю інституту в Харкові, інші міста – Полтава, Курськ, Чугуїв, Катеринодар – наперебій запрошували інститут до себе. Запрошення на переїзд до Катеринодара надійшло від кубанського з'їзду землевласників, участь у якому брали 114 тис. господарів, які вирішили просити міністра землеробства сприяти переїзду Ново-Александрійського інституту на Північний Кавказ.

Кафедру економіки і організації сільського господарства очолив видатний економіст-аграрник, статистик, фахівець з економіки селянського господарства та проблем сільськогосподарського районування професор О.М. Челінцев (1914–1922).

1915

Директором інституту призначений професор О.О. Алов (1915–1922).

На 1 січня на всіх відділеннях інституту нараховувалося 442 студенти (255 – на сільськогосподарському, 187 – на лісовому).

Інституту надано на умовах оренди два приміщення: по вулиці Каплунівській, 7, де були розміщені кафедри сільськогосподарського відділення та адміністративно-господарська частина інституту, і по вулиці Губернаторській, 4, де розташовувалися кафедри лісового відділення.

Остаточна евакуація інституту відбулася 8 липня 1915 р. Було вивезено завод великої рогатої худоби швіцької породи та коні дослідної ферми.

Завідувачем кафедри ґрунтознавства обраний С.М. Муравлянський (1915–1924).

Новостворену кафедру державного лісового господарства і лісової статистики очолив випускник інституту, селекціонер лісівничих порід О.І. Колесніков, невдовзі професор (1915–1930).

1916

Кафедру органічної хімії Ново-Александрійського інституту сільського господарства і лісівництва у м. Харкові очолив професор П.С. Пищимука, який з невеликою перервою обіймав цю посаду понад 40 років.

Посаду завідувача кафедри фізіології тварин зайняв професор О.В. Палладін (1916–1921; з 1929 р. – академік Російської АН; з 1946 р. – президент АН УРСР). Автор відомого підручника “Біологічна хімія”.

1917

Тимчасовий уряд ухвалив рішення про те, що Ново-Александрійський інститут назавжди залишається у Харкові.

3 серпня 1917 р. Міністерство землеробства дало дозвіл на відкриття в інституті вищих жіночих курсів. Організацією курсів опікувалася спеціальна комісія у складі професорів П.Ф. Баракова, Й.Г. Сурожа, І.С. Телетова, А.В. Маклецова під головуванням професора О.О. Алова. Після ретельного відбору на курс було зараховано 257 слухачок.

1919

Кафедру лісівництва Ново-Александрійського інституту сільського господарства і лісівництва у м. Харкові очолив професор І.О. Яхонтов (1919–1930; у 1923 р. кафедра лісівництва перейменована на кафедру лісових культур).

1920

На 1 січня 1920 р. професорсько-викладацький колектив нараховував 146 осіб.

За розпорядженням Раднаркому України від 8 липня 1920 р. в інституті були організовані прискорені випуски агрономів і лісівників. До Харкова прибули 200 студентів, яким революції та війни завадили своєчасно закінчити інститут. У результаті інтенсивної роботи за короткий час – з 1 серпня 1920 р. до 1 лютого 1921 р. – свідоцтва про закінчення інституту отримали 175 випускників.

На кафедрі ботаніки засновано кабінет фітопатології. Хоча організаційно він підпорядковувався кафедрі ботаніки, програмні та методологічні питання викладення курсу фітопатології вирішувалися працівниками цього кабінету самостійно.

У грудні 1920 р. створено студентську раду як осередок студентського самоврядування. Студентська рада провела чималу роботу з підвищення навчальної активності студентів та комплектації бібліотечних фондів. Якщо упродовж 1918–1919 рр. бібліотечний фонд підручників не поповнювався, то в 1920 р. він збільшився на 1500 примірників з різних дисциплін (у чотири рази).

1921

Декретом Раднаркому УРСР від 31 січня 1921 р. інститут був віднесений до розряду особливо важливих установ, що передбачало його першочергове повне забезпечення всім необхідним.

За постановою Раднаркому УРСР від 26 березня 1921 р. Ново-Александрійський інститут назавжди залишився у Харкові та був перейменований на Харківський інститут сільського господарства і лісівництва.

За рішенням Наркомосу УРСР в інституті було відкрито інженерно-меліоративний факультет для підготовки спеціалістів культурного землевпорядкування. У цілому на той час в інституті діяло три факультети: сільськогосподарський, лісівничий та інженерно-меліоративний.

За рішенням Раднаркому УРСР Харківському інституту сільського господарства і лісівництва було виділено кілька приміщень. У будинку по вулиці Дзержинського, 92 (колишні Вищі жіночі курси) розташувалися кафедри сільськогосподарського факультету. У приміщенні по вулиці Чайковського, 4 розмістився лісівничий факультет і кафедри щойно створеного інженерно-меліоративного факультету. По вулиці Пушкінській, 84 були розміщені кафедри анатомії і фізіології сільськогосподарських тварин, загальної та прикладної зоології, а також адміністративні установи.

Виділені приміщення потребували капітального ремонту після війни: не було вікон, дверей, опалення, водопроводу; протікала покрівля.

Харківському інституту сільського господарства і лісівництва як науково-дослідну базу лісівничого факультету надано Чугуєво-Бобчанське лісництво загальною площею 8 937,55 га, розташоване за 30 км від Харкова (належало інституту до 1930 р.).

За розпорядженням відділу професійної освіти робітників Наркомосу УРСР у Харківському інституті сільського господарства і лісівництва створено робітничий факультет (робфак), першим деканом якого був призначений М.П. Жинкін. Робфак мав два відділення – денне та вечірнє, а також свої філії у Мерефі та Лозовій. З відкриттям робфаку в інститут прийшло багато відповідальних робітників обласного і районного рівнів, демобілізованих бійців Червоної Армії. Всі робфаківці забезпечувалися гуртожитком, стипендією та продовольчим пайком. У 1921 р. на робфак було прийнято 205 осіб.

Завідувачем кафедри загального тваринництва обраний доктор агрономії І.В. Белговський, який очолював її з 1921 р. до ліквідації в 1930 р. зоотехнічних кафедр в інституті. І.В. Белговський – перший в Україні та Росії доктор наук у галузі тваринництва, організатор науково-дослідної ферми в інституті.

Кафедру часткового тваринництва у 1921 р. очолив професор І.І. Широких (до ліквідації зоотехнічних кафедр у 1930 р.).

1922

У 1922 р. на трьох факультетах інституту навчався 1 061 студент, у тому числі на робфаку – 337 студентів.

У Харківському СГІ кафедру загального землеробства очолив відомий агрохімік професор М.А. Єгоров (1922–1934).

Кафедрою часткового землеробства (рослинництва) завідував відомий вчений-рослинник М.М. Кулешов (1922–1926).

За постановою житлової комісії ВУЦВК інституту було передано два чотиріповерхові будинки по вулиці Чайковського і один будинок по вулиці Пушкінській для розселення студентів та викладачів. Забезпечення житлом було вкрай незадовільним.

Започатковано викладання суспільствознавчих дисциплін.

1923

Директором Харківського інституту сільського господарства і лісівництва призначений С.П. Попов (1923).

За дорученням Наркомзему України професор П.С. Пищимука організував у соснових лісах України в промислових масштабах підсочування сосни для добування живиці. За розробленою ним технологією було побудовано чотири заводи для переробки живиці на каніфоль і скипидар. Відтоді каніфоль і скипидар, що їх імпортувала країна з-за кордону, стали експортними товарами України.

Під організацію навчально-дослідного господарства Харківському інституту сільського господарства і лісівництва були передані земельні ділянки загальною площею 620 га (Нова Олексіївка, колишні маєтки Флорінського та Бураса, Павлове поле). Під керівництвом професора С.М. Муравлянського, комісара І.Д. Саулевича та завідувача навчгоспом Ф.А. Андрєєва вже упродовж року навчально-дослідне господарство перетворилося на зразкове. Вагомою складовою роботи навчгоспу було поширення серед селян агрономічних знань.

Кафедру економіки й організації сільського господарства очолив професор В.Ф. Левицький (1922–1928; з 1926 р. – академік АН України).

Велику роль в об'єднанні студентів інституту і в організації культурно-просвітницької роботи на селі відіграв створений у 1923 р. “Союз пролетарського студентства”, пізніше реорганізований у профспілкові секції (Всеробітземліс, робпрос, цукровики тощо).

1924

Директором інституту був призначений І.І. Касьяненко (1924–1925).

Загальна кількість студентів в інституті становила 1 836 осіб. З них 378 студентів та 441 робфаківець були звільнені від плати за навчання. Повну державну стипендію – 20 карбованців – отримували 570 студентів; половинну – 401 студент. Стипендію від господарств одержували 62 студенти, від профспілок – 6, від держустанов – 49 студентів.

За роки Першої світової та громадянської війн професорсько-викладацький склад інституту зазнав якісних змін, несумісних з підготовкою фахівців-аграрників найвищої кваліфікації. З-поміж 32 професорів сільськогосподарського інституту аграрну освіту мали лише 4; а із 75 викладачів і асистентів лише 10 мали дипломи агрономів. За всесоюзним конкурсом на заміщення вакантних посад завідувачів спеціальних кафедр були запрошені 16 професорів, зокрема, О.Н. Соколовський з Московської сільськогосподарської академії. Трохи раніше до викладацького складу інституту долучилися М.М. Кулешов, В.Ф. Левитський та ін.

Завідувачем кафедри ґрунтознавства обраний видатний вчений-ґрунтознавець О.Н. Соколовський (1924–1959), автор низки підручників з агрономічного ґрунтознавства – “Ґрунтознавство” (1933), “Курс сільськогосподарського ґрунтознавства” (1934), “Сельскохозяйственное почвоведение” (1956).

1 жовтня 1924 р. засновано кафедру фітопатології. Посаду завідувача кафедри фітопатології обійняв засновник системи захисту рослин в Україні доктор біологічних наук, професор Т.Д. Страхов (1924–1960).

Утворено кафедру економіки сільського господарства як самостійну структурну одиницю.

Для підготовки кадрів найвищої кваліфікації в інституті відкрито аспірантуру.

За участі В.Г. Аверіна та О.О. Мігуліна вперше в Україні у районі селища Савинець Харківської області було здійснено виробниче випробування авіаційного методу боротьби із сараною.

1925

Директором інституту був призначений Й.Г. Сурож, якого того ж року на цій посаді змінив доцент Г.М. Клунний (1925–1930).

Кафедру загального лісівництва на лісовому факультеті очолив доктор агрономії, професор Г.М. Висоцький (1925–1940). На факультеті працювали професори О.Г. Марченко, І.О. Яхонтов, О.І. Колесніков, В.М. Андрєєв, В.Я. Гурський та ін.

Почав виходити науковий збірник “Вісті ХСГІ”.

Відбувався перехід від предметної системи навчання до курсової. Запровадження нової системи ускладнювалося через надмірне перенавантаження навчального плану, а відтак, через брак часу у студентів на вивчення кількох дисциплін одночасно.

У 1920-х роках з навчальним процесом багато експериментували: впроваджували вечірній режим занять, щоб звільнити студентам день; відмовляючись від лекцій як пасивної форми навчання, студентам пропонували виконувати завдання колективно; запроваджували “циклову” систему навчання, коли студенти певний час вивчали лише одну дисципліну, а потім переходили до іншої; вводили бригадний метод оцінювання знань, коли разом з викладачем до трійки екзаменаторів входили й студенти, що зазвичай мали рівень знань менший, ніж ті, кого вони екзаменували. Звісно, така практика підривала авторитет викладачів, тому від неї швидко відмовилися. Проте, незважаючи на наявні прорахунки, експерименти сприяли становленню стрункої системи навчального процесу і стимулювали самостійну роботу студентів.

1926

О.О. Мігулін (з 1939 р. – доктор біологічних наук; з 1945 р. – професор) заснував службу сигналізації та прогнозу появи шкідників і хвороб рослин в Україні, методи якої пізніше були поширені по всій території СРСР.

1927

В інституті нараховувалося 76 навчальних кафедр, де працювали 94 професори (31 – за штатом; 63 – поза штатом).

Кафедра загального лісівництва перетворилася на науково-дослідну кафедру лісознавства та лісівництва, до складу якої входили чотири секції: дендрології, лісознавства, лісових культур і лісової меліорації. Кафедру очолив професор Г.М. Висоцький. Серед випускників кафедри того часу було багато видатних вчених-лісівників: заслужений діяч науки РРФСР, академік АН СРСР А.Б. Жуков, академік АН УРСР П.С. Погребняк, заслужений діяч науки УРСР, член-кореспондент ВАСГНІЛ, професор, доктор сільськогосподарських наук С.С. П'ятницькій, академік ВАСГНІЛ С.С. Соколов та багато інших.

1928

Кафедру економіки й організації сільського господарства очолив професор, віце-президент сільськогосподарської академії А.М. Сліпанський.

1929

Політика радикального переобладнання українського села, що здійснювали більшовики в Україні, мала для Харківського СГІ суперечливі наслідки. З одного боку, студенти і викладачі інституту були долучені до колективізації, боротьби з куркульством та внутрішньопартійної боротьби. З другого боку, з другої половини 20-х років в інституті значно активізувалась науково-дослідна робота.

Спецвідділ ОДПУ інституту підготував характеристики на всіх викладачів навчального закладу – доля людей визначалася їх лояльністю до радянського режиму. У характеристиці професора М.А. Єгорова відзначалася його ворожість до радянського ладу. Водночас підкреслювалося, що він є талановитим вченим і педагогом, якого “нема ким замінити”.

Студенти, що походили з дворян, куркулів або духовенства і приховували своє походження, були виключені з комсомолу та відраховані з інституту. Загалом було відраховано близько 30 осіб.

Науково-дослідні кафедри інституту були поповнені талановитими науковцями. Корифеї сільськогосподарської науки Н.К. Крупський, Г.С. Гринь, О.М. Грінченко, О.М. Можейко, К.С. Божко прийшли в інститут у кінці 1920-х років.

При інституті постійно діють Всеукраїнський науково-дослідний семінар з вивчення організації агрономічної роботи на селі, станція з випробування сільськогосподарських машин та різні короткочасні курси Наркомпросу та Наркомзему.

У результаті злиття Харківського СГІ з інженерно-економічним інститутом створено економічний факультет, що готував інженерів-економістів (до 1933 р.).

У другій половині 1920-х років широкого розповсюдження в наукових колах та владних структурах УРСР набула ідея щодо створення Української сільськогосподарської академії як центру координації зусиль учених щодо розвитку сільського господарства на базі Харківського сільськогосподарського інституту. Водночас комісія ВУЦВКа ухвалила рішення про переведення Харківського сільгоспінституту за межі міста, де планувалося будівництво нових корпусів навчального закладу.

Правління інституту на своїх засіданнях 8 листопада 1928 р., 20 квітня 1929 р., 19 січня 1930 р. розробило план будівництва та затвердило склад комісії, що опікувалася будівництвом за проектом архітектора академіка А.М. Бекетова. Будівництво Харківського сільгоспінституту було включено до першого п'ятирічного плану. Підготовчі роботи розпочалися в 1930–1931 рр. на Павловому полі. Однак широка програма реорганізації вищих навчальних закладів на початку 1930-х рр. звела задумане нанівець.

Як обов'язкові були введені заняття з фізичного виховання, що проводилися за методикою загальної фізичної підготовки.

1930

Інститут передано (разом з іншими шістьма найбільшими сільськогосподарськими ВНЗ) у підпорядкування Наркомзему СРСР.

28 червня 1930 р. Харківський СГІ був перейменований на Харківський інститут зернових культур.

Директором інституту призначений Є.В. Ходек (1930–1932).

В інституті розпочалися масові сталінські репресії. У 1930-х роках були репресовані директори інституту Й.Г. Сурож, І.І. Касьяненко, Г.М. Клунний, П.І. Запара, М.А. Барабаш, Є.В. Ходек, П.Є. Собко. Репресіям були піддані видатні вчені, професори А.М. Сліпанський, О.Н. Соколовський, О.М. Грінченко, О.А. Яната, М.М. Кулешов; випускники – С.М. Коваленко, І.Б. Юд та багато інших.

У зв'язку з розукрупненням вищих навчальних закладів зі складу Харківського сільськогосподарського інституту були виведені факультети і кафедри, на основі яких були створені нові спеціалізовані навчальні заклади та науково-дослідні інститути.

Лісовий факультет з усіма лабораторіями та обладнанням переведено до Києва, де на його базі відкрито лісогосподарський інститут. Щоправда, лісівничу кафедру в інституті було збережено. Її незмінним керівником до 1940 р. був професор Г.М. Висоцький.

На базі науково-дослідної кафедри лісівництва створено науково-дослідний інститут лісівничого господарства, першим науковим керівником якого був професор Г.М. Висоцький.

Інженерно-меліоративний факультет з усім майном і знаряддям перебазовано до Одеси (пізніше – до Києва).

На базі кафедр механізації сільського господарства і фізики створено Харківський інститут механізації та електрифікації сільського господарства, першим керівником якого був професор О.О. Алов.

Інститут утратив більшу частину бібліотечних фондів, що були розподілені між новоствореними закладами.

За розпорядженням Наркомзему УРСР навчально-дослідну ферму “Ново-Олексіївка” передано Українському тресту овочівництва.

Того ж року інститут утратив Чугуєво-Бабчанське лісництво (пізніше перетворене на дослідну базу Чугуєво-Бабчанського лісового технікуму). Як результат, найбільший сільськогосподарський ВНЗ залишився без науково-дослідної бази (за інститутом збереглася лише невелика земельна ділянка “Павлове поле”).

Практика розділення ВНЗ на вузькоспеціалізовані навчальні заклади мала негативні наслідки для вищої сільськогосподарської освіти. Через чотири роки, за розпорядженням уряду, розпочалося укрупнення навчальних закладів з метою повернення до існуючої раніше системи організації багатопрофільних сільськогосподарських ВНЗ.

З ініціативи О.О. Алова на кафедрі механізації упродовж 1930–1936 рр. запроваджено курс технічної механіки, який об’єднував механіку, нарисну геометрію, креслення, деталі машин, термодинаміку.

В інституті відкрито найстаріше в системі аграрної освіти України заочне відділення за спеціальностями агрономія (спеціалізації рільництво та плодоовочівництво) та захист рослин. Наявність відділення заочної освіти дала змогу працівникам сільськогосподарства отримати вищу сільськогосподарську освіту без відриву від виробництва.

Відкрито відділення вечірнього навчання.

Почала виходити інститутська газета “Шлях праці” (того ж року перейменована на “Шлях соцреконструкції”).

Посаду завідувача кафедри зоології та ентомології обійняв професор В.Г. Аверін (1930–1957).

Студентський добровольчий батальйон брав участь у будівництві Харківського тракторного заводу.

Упродовж 1917–1930 рр. в інституті було підготовлено 1 138 агрономів-організаторів, 418 лісівників і 183 агрономів-меліораторів.

1931

Головою Української академії сільськогосподарських наук був обраний видатний ґрунтознавець академік АН України

О.Н. Соколовський (1931–1935), а його першим заступником (віце-президентом) А.М. Сліпанський.

За активної діяльності академіка О.Н. Соколовського на базі науково-дослідної кафедри ґрунтознавства створено Український науково-дослідний інститут агроґрунтознавства, який пізніше було реорганізовано в Український науково-дослідний інститут соціалістичного землеробства.

В інституті починає працювати кафедра політекономії та теорії радянського господарства, якою завідував І.М. Бондар.

1932

На посаду директора інституту призначений Я.Н. Медведь. Того ж року його змінив П.І. Запара, після відставки якого директором став М.А. Барабаш (1932–1934).

Кількість кафедр у Харківському інституті зернових культур збільшилася до 17, серед яких були такі: математики, фізики, сільськогосподарських машин, технічного креслення, загальної і аналітичної хімії, органічної хімії, сільськогосподарської меліорації, ґрунтознавства, загального землеробства, агрохімії, селекції, захисту рослин з курсом ентомології, технології зерна, основ тваринництва, економіки та соціалістичної реконструкції, організації соціалістичного зернового виробництва, політекономії, діалектичного матеріалізму. Кафедри очолювали академік О.Н. Соколовський, професори О.О. Алов, І.С. Телетов, Д.Д. Сачук, П.С. Пищимука, М.А. Єгоров, Т.Д. Страхов, І.Д. Чорний, Ф.Г. Полянський, І.М. Бондар, Д.О. Нестеренко, доценти В.В. Шкателов, А.Я. Усіков, М.Г. Цюпа, П.Є. Дудник, С.Є. Кравчук.

У Харківському СГІ за активної діяльності відомих науковців Т.Д. Страхова, В.Г. Аверіна, О.О. Мігуліна, Ф.П. Мацкова та інших створено перший у СРСР факультет захисту рослин. Першим деканом факультету був обраний доктор біологічних наук, професор Т.Д. Страхов (1932–1951).

За постановою ЦВК СРСР від 19 вересня 1932 р. про навчальні програми і режим вищої школи та технікумів першочергова увага приділялася якості підготовки фахівців у ВНЗ. “Карликові” навчальні заклади з вузькою спеціалізацією ліквідовувалися. Збі-

льшувався час навчання. Виробнича практика мала розпочинатися з II – III курсів та займати 30–40 % навчального часу. Запроваджувалися залікові сесії, дипломні роботи (проекти) та обов'язкові вступні іспити для абітурієнтів. Вступні іспити проводили приймальні комісії за участю громадських організацій.

Кафедра фізики і метеорології розділена на дві самостійні кафедри: кафедру фізики та кафедру сільськогосподарської метеорології.

Кафедру фізики очолив доцент О.Я. Усіков (1932–1935; згодом академік, директор Науково-дослідного інституту радіоелектроніки).

Кафедру сільськогосподарської метеорології очолив професор Д.Д. Сачук (1932–1941).

Відбувся перший випуск 50 інженерів-економістів.

1933

До Харківського інституту зернових культур приєднано Харківський агроекономічний інститут на правах економічного факультету.

Кафедру економіки і організації сільського господарства, утворену внаслідок об'єднання інституту зернових культур з агроекономічним інститутом, очолив професор Л.М. Клецький (1933–1959), автор першого в СРСР підручника “Економіка сільського господарства”.

Інституту передано радгосп “Єленівка” (Донбас), який до 1935 р. був навчально-виробничою і науковою базою навчального закладу.

Створено кафедру фізіології рослин і мікробіології.

Дипломи про закінчення інституту отримали 65 інженерів-економістів. Надалі економічний факультет готував економістів агрономічного напрямку.

1934

Директором інституту призначений П.О. Собко (1934–1937).

1 лютого 1934 р. Харківський інститут зернових культур отримав свою колишню назву – Харківський сільськогосподарсь-

кий інститут. На той час у складі інституту були три факультети – агрономічний, захисту рослин, економічний та два відділення – агропедагогічне та заочної освіти.

Економічний факультет Харківського СГІ розпочав підготовку та випуск фахівців одного профілю – агрономів-економістів. Першим деканом факультету був доцент В.К. Ключніков (1933–1941).

У Харківському СГІ відкрито кафедру агрономічної хімії, яка відокремилася від кафедри загального землеробства. Кафедру агрохімії очолив професор М.А. Єгоров (1934–1941), який до того з 1922 р. керував кафедрою загального землеробства. (Помер від голоду в окупованому німцями Харкові у 1942 р.).

Завідувачем кафедри загального землеробства обраний професор Б.М. Рожественський (1934–1943; з 1935 р. – дійсний член ВАСГНІЛ).

Посаду завідувача кафедри фізіології рослин і мікробіології, що відокремилася від кафедри ботаніки, обійняв Ф.П. Мацков (1934–1975; з 1939 р. – доктор біологічних наук, професор; з 1948 р. – член-кореспондент АН УРСР).

Кафедру фізіології тварин очолив доцент Г.А. Бабічев (1934–1940), спеціаліст із дріжджового годування тварин.

Кафедрою часткового тваринництва став завідувати доцент В.В. Ключніков (1934–1941).

Утворено кафедру економіки, завідувачем якої затверджений професор А.М. Тур. На кафедрі економіки читався курс політекономії.

У роботі III Міжнародного конгресу ґрунтознавців в Оксфорді брав участь академік АН України та ВАСГНІЛ О.Н. Соколовський.

1935

У Харківському СГІ почала функціонувати перша в Україні рада з присудження вчених ступенів доктора та кандидата економічних наук.

Упродовж 1935–1942 рр. деканом економічного факультету був доцент Ф.Ф. Абрамов.

Кафедру фізики очолив професор С.Г. Ромаданов (1935–1941).

Утворено кафедру фізичного виховання як самостійний підрозділ інституту. Першим завідувачем кафедри затверджений М.Р. Дорохчесв.

У Харківському СГІ створені курси для підвищення кваліфікації робітників колгоспів, радгоспів та МТС. Упродовж 1935–1940 рр. на курсах пройшли перепідготовку: агрономи-полеводи – 162 особи, ентомологи – 433, селекціонери – 289, викладачі сільгосптехнікумів – 110, апробатори – 2 074, механіки і комбайнери – 202, директори – 32, старші агрономи МТС – 75, загалом – 4 451 особа.

1936

Агрономічний факультет Харківського СГІ очолив професор Л.М. Делоне (1936–1939).

Посаду завідувача кафедри політекономії (чи кафедри соціально-політичних дисциплін) обійняв доцент Ф.Ф. Абрамов.

1937

Директором Харківського СГІ призначено П.Т. Дмитренка (1937–1944).

За Постановою Раднаркому СРСР від 1937 р. “Про заходи щодо покращення насіння зернових культур” на агрономічному факультеті Харківського СГІ відкрито відділення селекції та насінництва зі спеціалізацією з третього курсу навчання. У 1938 р. відбувся перший випуск селекціонерів – 85 спеціалістів; у 1939 р. – 68; у 1940 р. – 16 осіб.

Щойно створену кафедру селекції та насінництва Харківського СГІ очолив видатний селекціонер-рослиник професор, академік АН УРСР (з 1945 р.) та ВАСГНІЛ (з 1956 р.) В.Я. Юр’єв (1937–1962), автор першого підручника із селекції та насінництва для студентів-селекціонерів.

1938

Науковий ступінь доктора сільськогосподарських наук без захисту дисертації отримав завідувач кафедри агрохімії М.А. Єгоров.

У квітні 1938 р. був заарештований академік, перший президент УААН, доктор сільськогосподарських і геологічних наук Олексій Никанорович Соколовський. Чотири слідчих, змінюючи один одного, безперервно вели допит. Суд, де О.Н. Соколовський та інші заарештовані відмовилися від своїх попередніх зізнань як таких, що були отримані слідством внаслідок грубого фізичного і психологічного тиску, присудив ученого до вищої міри покарання – розстрілу з конфіскацією особистого майна. Однак 5 січня 1940 р. О.Н. Соколовський вийшов на волю за відсутності складу злочину та був поновлений у всіх правах і званнях.

Відповідно до партійної постанови від 14 листопада 1938 р. про викладання суспільствознавчих дисциплін у ВНЗ в інституті замість окремих суспільно-політичних кафедр було створено єдину кафедру марксизму-ленінізму, яку наступного року очолив доцент Ф.Ф. Абрамов.

1939

У Харківському СГІ було закрито робфак, адже середні школи і технікуми цілком забезпечували навчальний заклад абітурієнтами.

У зв'язку з тим, що Харківська міська рада ухвалила рішення про позбавлення інституту права на володіння ділянкою землі проти навчального корпусу по вулиці Дзержинського, 92, інститут залишився без колекційного розсадника, лізиметрів та приміщення для сільськогосподарських машин.

Ф.П. Мацков захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук на тему “Дослід застосування історичного методу до аналізу явищ фотоперіодизму у рослин”.

У 1939 р. агрономічний факультет Харківського СГІ очолив професор Ф.П. Мацков. Того ж року посаду декана агрономічного факультету обійняв професор М.Д. Рижутін (1939–1942).

Агропедагогічне відділення випустило 119 викладачів для сільгосптехнікумів і в 1939 р. було закрите.

У 1939 р. колектив інституту працював над 76 науковими темами. Серед них найвідомішими є: десорбційно-газовий метод протравлювання насіння зернових і технічних культур, який технічно був простішим (професор Т.Д. Страхов); хімічна меліорація солонців, у результаті якої на зовсім безплідному ґрунті – солончаку – отримували врожаї 12–18 ц/га; боротьба з фільтрацією ґрунтів шляхом осолонцювання їх поверхневих шарів, що дозволяло влаштовувати водоймища та нафтосховища без використання дорогих матеріалів (академік О.Н. Соколовський, професори О.М. Грінченко, О.М. Можейко, М.К. Крупський); отримання врожаїв двічі на рік на півдні України (кафедра рослинництва); організація приміського господарства для забезпечення Харкова овочевою та молочною продукцією (професори Л.М. Клецький, С.Д. Бутко); винайдення нових барвників (професор П.С. Пищимука). Водночас величезне розмаїття дослідних тем, що розробляли вчені інституту, розпилювало кошти, утруднювало наукову роботу і навіть гальмувало її.

Харківський СГІ був широко представлений на Всесоюзній сільськогосподарській виставці (ВСГВ).

1940

На трьох факультетах Харківського СГІ навчалося 780 осіб. На відділенні заочної освіти – 320 осіб.

У 1940 р. у Харківському СГІ працювали два академіки, два члени-кореспонденти Академії наук УРСР; 12 професорів, докторів наук; 2 професори; 16 доцентів, кандидатів наук; 8 доцентів; 1 асистент, кандидат наук; 52 асистенти і викладачі.

Кафедру механізації очолив академік АН УРСР, професор, доктор наук А.А. Василенко (1940–1941).

К.Г. Телешек захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук на тему “План сільськогосподарського освоєння Нижньодніпровських пісків”.

За високі показники у навчальній та науково-дослідній роботі на Всесоюзній сільськогосподарській виставці (ВСГВ) пред-

ставлений Харківський СГІ, а також персонально 12 професорів та доцентів.

1941

Харківський СГІ урочисто відмітив свій 125-ти річний ювілей та 100-річчя приєднання до нього Варшавської лісівничої школи.

За наполегливу і результативну працю у підготовці висококваліфікованих кадрів для сільського господарства і у зв'язку з 125-річчям від дня заснування Харківський СГІ нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора.

Одночасно високими урядовими нагородами було відзначено групу вчених і співробітників інституту. Орденом Трудового Червоного Прапора нагороджені академік О.Н. Соколовський і професор Б.М. Рожественський; орденом “Знак Пошани” – професори П.С. Пищимука, М.А. Єгоров і Т.Д. Страхов; медаллю “За трудову відзнаку” – старший бібліотекар В.К. Малахаєв і лаборант М.І. Твердохлебова.

За розпорядженням Раднаркому СРСР від 18 січня 1941 р. Харківському СГІ були передані: триповерховий будинок навчального корпусу по вулиці Артема, 44; п'ятиповерховий гуртожиток по вулиці Артема, 44-а на 450 місць; приміщення для їдальні та житла для професорсько-викладацького складу.

На кінець 1940–1941 рр. на агрономічному факультеті ХСГІ на відділеннях рільництва, селекції та насінництва навчалось 304 студенти; на факультеті захисту рослин – 92; на економічному – 70 осіб. Відповідно до навчального плану всі факультети готували агрономів – спеціалізація починалася з третього курсу. На 20 кафедрах інституту навчалось понад 50 аспірантів.

На початку літа 1941 р. студенти III та IV курсів перебували на навчально-виробничій практиці. Студенти I та II курсів здавали сесійні екзамени.

За період з 1914 до 1941 рр. Харківський сільськогосподарський інститут підготував 3 763 агрономів, лісівників та економістів.

Поступовий розвиток навчального закладу було перервано нападом фашистської Німеччини на СРСР.

150 співробітників і студентів інституту були мобілізовані на фронт у перші дні війни.

Усі співробітники інституту пройшли військову підготовку. Під командуванням професора Ф.П. Мацкова створили професорський загін, правофланговими у якому були академік О.Н. Соколовський та член-кореспондент АН БРСР професор П.С. Пищимука, та загін доцентів і асистентів під командуванням професора Л.М. Клецького і доцента Г.Д. Дахнюка. До винищувального батальйону були включені доценти О.М. Можейко, Ф.Я. Бузовір, М.К. Крупський та ін.

У зв'язку з мобілізацією на фронт робітників МТС на початку липня 1941 р. в інституті були відкриті механізаторські курси, по закінченню яких 215 студентів виїхали у господарства Харківської області на збір врожаю.

Професорсько-викладацький склад інституту було залучено до розробки заходів щодо укріплення Харкова та створення фортифікаційних споруд навколо міста.

У середині вересня 1941 р., коли фашистські війська форсували Дніпро, розпочалися роботи з евакуації інституту. Евакуація здійснювалася під керівництвом секретаря партбюро І.І. Бакуліна та члена партбюро І.П. Дубровного. Понад 60 родин співробітників інституту були евакуйовані на Схід.

Згідно з розпорядженням НКЗ СРСР за № 381 від 6 серпня 1941 р. і наказом директора інституту за № 123 від 15 серпня 1941 р. заочне відділення тимчасово припинило свою роботу.

1 жовтня 1941 р. основна частина колективу інституту виїхала до м. Баланда Саратовської області. По дорозі ешелон змінив напрямок і прибув до Ташкента 20 жовтня. У Ташкенті Харківський СГІ тимчасово розмістився у гуртожитках Ташкентського сільськогосподарського інституту.

На початку листопада 1941 р. Харківський СГІ переїхав до міста Катта-Курган Самаркандської області. Туди ж прибула значна частина студентів IV та V курсів, що за наказом Наркомату оборони звільнювалися від мобілізації для завершення навчання в інституті, а також студенти молодших курсів Харківського СГІ та інших сільськогосподарських ВНЗ країни. Загальна кількість студентів на початку занять становила 152 особи, з них – 50 з інших ВНЗ.

До Катта-Кургану надійшло також найцінніше наукове обладнання, хімічний посуд, реактиви, типографія та інше обладнання. Основний бібліотечний фонд залишився у Харкові.

За підтримки уряду Узбецької РСР інститут отримав навчальний корпус, три студентські гуртожитки, гуртожиток для викладачів та декілька службових приміщень загальною площею 1 100 м².

5 листопада 1941 р. Харківський СГІ розпочав свою роботу в евакуації.

На кінець листопада 1941 р. у Катта-Кургані зібрався майже увесь науково-педагогічний персонал інституту: Ф.Ф. Абрамов (завідувач кафедри марксизму-ленінізму), В.Г. Аверін (завідувач кафедри зоології та ентомології), А.Д. Алексєєв (завідувач кафедри ботаніки), К.Д. Баштавенко (завідувач кафедри хімії), Д.А. Григорович, О.М. Грінченко (завідувач кафедри загального землеробства в евакуації), Л.М. Клецький (завідувач кафедри економіки і організації сільського господарства), К.М. Крупський (завідувач кафедри агрохімії до 1969 р.), Ф.П. Мацков (заступник директора з навчальної та наукової роботи), О.М. Можейко (завідувач кафедри ґрунтознавства), І.І. Палій, Г.Г. Подоба (завідувач кафедри зоотехніки), С.Г. Ромоданов, М.Д. Рижутін (виконував обов'язки директора), О.І. Рябчун, Д.І. Сарана (завідувач кафедри механізації та електрифікації сільського господарства), А.Г. Светлічний.

Через малу кількість студентів деканати скасовувалися. Керівництво навчальним процесом цілком покладалося на навчальну частину.

1942

У січні 1942 р. до Катта-Кургану прибув директор інституту П.Т. Дмитренко, а ще через півроку – Т.Д. Страхов, Л.М. Делоне, С.М. Муравлянський, Є.А. Алексєєва, Ф.Я. Бузовір.

Не всі кафедри були забезпечені науково-педагогічними кадрами. Деякі курси – геодезію, уведення в агрономію, овочівництво, зберігання та технологію сільськогосподарських продуктів, зрошувальне землеробство, меліорацію та інші – читали виклада-

чі суміжних кафедр чи професори й доценти з Самарканду і Ташкенту. Іноземні мови викладали місцеві вчителі.

Із 62 спеціалістів, що закінчили інститут у січні 1942 р., 55 були направлені на роботу в Узбецьку РСР. Надалі випускники направлялися на роботу у різні райони Узбекистану та у звільнені від німців райони України.

Долаючи величезний дефіцит цукру, що виник внаслідок окупації німцями цукробурякових районів України та Росії, учені інституту О.М. Грінченко та Д.І. Сарана провели виробничі досліді у 1942 р. і акліматизували цукровий буряк до кліматичних умов Узбекистану. В узбецьких господарствах урожаї цукрового буряку становили 902 ц/га. Відтоді цукрові буряки почали вирощувати на території Узбекистану. Цукрові заводи, евакуйовані з України до Узбекистану у роки війни, були забезпечені сировиною.

Важливе оборонне значення мали розробки вчених інституту – О.Н. Соколовського, М.К. Крупського, О.М. Можейка, О.М. Грінченка – щодо безтарного зберігання рідинного палива в земляних ємностях, а також запроваджений Є.А. Алексєвою препарат для запобігання накипу в радіаторах тракторів, танків та іншої бойової техніки.

Упродовж лютого – березня 1942 р. в інституті діяли десятиденні курси для агрономів, голів колгоспів, бригадирів та ланкових з вивчення агротехніки вирощування цукрових буряків.

Кафедрою механізації, очолюваною доцентом Д.І. Сараною (1941–1944) підготовлені 111 трактористів та 20 комбайнерів для МТС і радгоспів Узбекистану.

1943

Завідувачем кафедри лісових культур і агролісомеліорації Харківського СГІ обраний доктор сільськогосподарських наук, професор І.О. Яхонтов (1943–1952).

В інституті створені піврічні курси з підготовки зоотехніків, де навчалось 150 колгоспних тваринників.

Колектив інституту надав суттєву допомогу господарствам Катта-Курганського та Кара-Дар'їнського районів, витративши

упродовж двох років близько 15 тис. люд.-днів на вирощування цукрового буряку, бавовни і тютюну.

За надану допомогу узбецький уряд нагородив інститут та його вчених грамотами і медалями.

Після звільнення Харкова від фашистських військ 23 серпня 1943 р. почалася часткова реєвакація інституту. До Харкова виїхали директор інституту П.Т. Дмитренко, професор Л.М. Клецький та доцент М.К. Крупський для підготовки умов для повної реєвакації інституту.

Новий 1943/44 навчальний рік розпочався водночас у Катта-Кургані та у Харкові.

1944

За період евакуації інститут здійснив чотири набори на перший курс агрономічного факультету і факультету захисту рослин і підготував 110 фахівців з різних агрономічних спеціальностей (агрономів-полеводів – 88; агрономів із захисту рослин – 10; агрономів-економістів – 12).

У серпні 1944 р. розпочалася реєвакація сільгоспінституту до Харкова.

Після повернення до Харкова в інституті восени 1944 р. розпочалися роботи з відновлення навчально-виробничої бази та організації навчального процесу. З трьох навчальних корпусів, що їх мав інститут напередодні війни, лише головний корпус по вулиці Артема, 44 був певною мірою придатний для навчання. Бібліотека, фонди якої до війни становили 400 тис. томів, зазнала великих втрат. З інститутських підвалів було витягнуто лише 75 тис. томів літератури, що збереглася. За часів окупації інститут зазнав збитків на суму 5 263 400 крб. Через відсутність гуртожитків студенти тривалий час жили у навчальних корпусах.

Директором Харківського сільськогосподарського інститут обраний видатний вчений-грунтознавець, академік АН УРСР і ВАСГНІЛ, доктор сільськогосподарських і геологічних наук, професор О.Н. Соколовський (1944–1959).

2 жовтня 1944 р. за наказом Всесоюзного комітету у справах вищої школи при РНК СРСР розпочався навчальний процес в інституті.

Заступником директора з навчальної та наукової роботи затверджений професор Ф.П. Мацков. Обраний новий склад ради інституту.

Відновлені деканати, що були скасовані в евакуації. Деканом агрономічного факультету призначений доцент О.М. Можейко (1947–1953). Деканом факультету захисту рослин – професор Т.Д. Страхов.

Засновано факультет інженерів землевпорядкування, першим деканом якого обраний професор, доктор технічних наук Я.І. Петренко (1944–1947). Він же призначений завідувачем новоствореної кафедри геодезії (1944–1960).

У жовтні поновило свою роботу заочне відділення, яким у 1944 р. керували професор Л.М. Клецький та доцент М.Д. Рижутін. Того ж року керівником заочного відділення призначений доцент О.М. Можейко (1944–1947).

Засновано інститут кураторів для надання допомоги студентам.

Харківському СГІ у майже зруйнованому стані передано радгосп “Комуніст”, який невдовзі перетворився на провідний навчально-науковий центр та дослідну базу інституту. Навчальне господарство “Комуніст” у повоєнний період надавало допоміжне харчування студентам-інвалідам війни, студентам-відмінникам, викладачам і співробітникам інституту.

Посаду завідувача кафедри ґрунтознавства обійняв директор інституту, професор О.Н. Соколовський (1944–1959).

Посаду завідувача кафедри агрохімії посів М.К. Крупський (1944–1969, з 1957 – професор).

Посаду завідувача кафедри механізації та електрифікації сільськогосподарського виробництва посів М.І. Медведєв (1944–1948).

Об'єднану кафедру фізики і метеорології очолив академік Б.Г. Лазарєв (1944–1953).

У складі інституту утворено кафедру іноземних і російської мов.

1945

Героїзм співробітників і студентів інституту відзначений високими урядовими нагородами. Звання Героя Радянського Союзу

присвоєно колишньому студенту інституту П.Л. Василевському. Посмертно звання Героя Радянського Союзу присвоєно доценту кафедри математики, секретарю парткому інституту І.І. Бакуліну, що очолив Харківську підпільну організацію в окупованому фашистами місті.

У зв'язку із 60-річчям від дня народження і 35-річчям наукової, педагогічної та громадської діяльності директор інституту академік АН УРСР і ВАСГНІЛ О.Н. Соколовський удостоєний від Міністерства сільського господарства і Верховної Ради України звання "Заслужений діяч науки Української РСР".

На 1 вересня 1945 р. в інституті налічувалось 719 студентів (у передвоєнному 1941 р. – 540). На перший курс прийнято 255 студентів.

Відновило роботу відділення заочної освіти, завідуючим якого був призначений С.А. Афонський. На заочному відділенні навчалось багато учасників війни, що мали велику перерву у навчанні. Відтак, мав місце відсів студентів-заочників через академічну заборгованість, насамперед, із загальноосвітніх дисциплін. Через це рада інституту ухвалила рішення про поповнення заочного відділення найдосвідченішими викладачами.

Колектив інституту брав найактивнішу участь у відбудові зруйнованого німцями сільського господарства Харківщини. В інституті відкриті курси з підготовки голів колгоспів, агрономів, апробаторів, землевпорядників, директорів МТС, де разом підвищували кваліфікацію майже 1 400 людей. Кафедра економіки і організації сільського господарства підготувала генеральний план розвитку сільського господарства приміської зони м. Харкова.

За наказом Всесоюзного комітету у справах Вищої школи при Раднаркомі СРСР за № 319 від 18 липня 1944 р. у Харківському СГІ відкрито плодоовочевий факультет (існував до 1953 р.). Щороку набирали 50 студентів на денне та 25 – на заочне відділення. Факультет очолив кандидат сільськогосподарських наук, доцент Ф.Я. Бузовір (з 1963 р. – доктор біологічних наук, професор).

Кафедру рослинництва Харківського СГІ очолив доктор сільськогосподарських наук, професор М.М. Кулешов (1945–1968; з 1951 р. – дійсний член АН УРСР).

Професор, доктор технічних наук Г.Г. Скробанський очолив кафедру зберігання і технології сільськогосподарських продуктів (1945 р. – до її розформування у 1953 р.).

У навчоспі “Комуніст” закладено племінний завод симентальської худоби.

Відновлено роботу комсомольської та профспілкової організації. Створено гуртки художньої самодіяльності.

У травні 1945 р. команда легкоатлетів Харківського СГІ посіла друге місце в естафеті серед 28 команд ВНЗ Харкова.

1946

З нагоди 100-річчя від дня народження видатного вченого-грунтознавця В.В. Докучаєва інституту було присвоєно його ім'я.

У складі 13 кафедр науково-педагогічного колективу ХСГІ працювали два дійсних члени АН УРСР (О.Н. Соколовський та В.Я. Юр'єв), член-кореспондент АН БРСР (П.С. Пищимука), 19 професорів і докторів наук, 33 доценти і кандидати наук, 49 викладачів і асистентів.

В інституті впроваджувалися стипендії імені В.В. Докучаєва: дві – для студентів із спеціальності ґрунтознавство та одна – для аспірантів кафедри ґрунтознавства. Першими докучаєвськими стипендіатами наступного навчального року стали В.Н. Гржимало та М.С. Литовченко.

Створено за ініціативи директора ХСГІ О.Н. Соколовського факультет агрохімії та ґрунтознавства. Першим деканом факультету обрано професора О.М. Грінченка (1946–1954). Кількість студентів новоствореного факультету становила 50 осіб.

У Харківському СГІ поновили свою роботу лісогосподарський факультет і факультет економіки і планування сільського господарства.

Таким чином, у Харківському СГІ з 1946 р. підготовка сільськогосподарських кадрів здійснювалася на шістьох факультетах: агрономічному (з двома відділеннями – рільництва та селекції і насінництва); захисту рослин; лісогосподарському; інженерів землевпорядкування; агрохімії та ґрунтознавства; економічному.

На перший курс прийнято 400 студентів, у тому числі 84 учасники Великої Вітчизняної війни. Загалом у 1946/47 навчальному році в інституті навчалось 1 105 студентів.

З ініціативи директора інституту академіка О.Н. Соколовського та завідувача кафедри рослинництва академіка М.М. Кулешова на території навчально-дослідного господарства “Комуніст” створено дослідне поле як експериментальна база науково-дослідної роботи агрономічних кафедр (на той час площею 45,7 га).

У Харківському СГІ створено кафедру землевпорядного проектування і планування сільськогосподарських населених місць, першим завідувачем якої був доктор економічних наук, професор Г.М. Першин (1946–1947; з 1947 р. – дійсний член АН УРСР).

Відновлено кафедру математики, першим завідувачем якої після відновлення був доцент Ф.К. Косик (1946–1947). Кафедра існувала до 1955 р., після чого була об’єднана з кафедрою бухгалтерського обліку і статистики.

У 1946 р. вийшло чотири збірники “Вчених записок ХСГІ” загальним обсягом майже 100 друкарських аркушів.

Захист докторської дисертації на тему “Дослідження процесів переробки лугів для потреб оборонної промисловості” Й.С. Галінкером.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук на тему “Антракноз гарбузових рослин” захистив М.М. Родігін.

1947

На економічному факультеті Харківського СГІ розпочалася підготовка агрономів-економістів.

Деканом факультету інженерів землевпорядкування обраний кандидат сільськогосподарських наук, доцент В.Т. Бортовий (1947–1952).

Кафедру аерофотогеодезії очолив кандидат технічних наук, доцент В.Ф. Дейнеко (1947–1952; згодом професор).

Новостворену кафедру землевпорядного проектування і планування сільськогосподарських населених місць очолив за

сумісництвом доктор економічних наук, професор П.М. Першин. Пізніше кафедру до 1952 р. очолював професор К.М. Сазонов.

З кафедри марксизму-ленінізму у 1947/48 навчальному році виокремилася кафедра політичної економії, яку очолив доцент Ф.Ф. Абрамов (1947–1952).

Посаду завідувача кафедри неорганічної хімії (з 1971 р. – кафедри загальної хімії) Харківського СГІ обійняв доктор технічних наук, професор Й.С. Галінкер (1947–1974).

Новостворену кафедру загального лісівництва і дендрології очолив доктор сільськогосподарських наук С.С. П'ятницький (1947–1961; з 1949 р. – професор).

Керівником відділення заочної освіти призначений С.О. Афонський (1947–1960). На заочному відділенні розпочато підготовку агрономів із захисту рослин.

1948

На початку 1948 р. відбудовано навчальний корпус по вулиці Дзержинського, 92, що зазнав артилерійського обстрілу під час війни.

Деканом економічного факультету був обраний доцент Ф.Ф. Абрамов.

Посаду завідувача кафедри механізації та електрифікації сільськогосподарського виробництва посів Д.І. Сарана (1948–1964), який одночасно був заступником директора інституту з наукової роботи, а пізніше – проректором з наукової роботи.

Завідувачем кафедри загального землеробства обраний за конкурсом доктор біологічних наук, професор О.М. Клечетов (1948–1953).

Створено кафедру сільськогосподарської статистики і обліку на базі кафедри загальної, сільськогосподарської та лісової статистики.

Засновано кафедру фізичного виховання.

15 квітня 1948 р. створено студентське наукове товариство (СНТ) у складі 58 студентів.

1949

Посаду завідувача кафедри сільськогосподарської статистики і обліку обійняв кандидат сільськогосподарських наук С.Д. Бутко (1949–1962; з 1961 р. – професор).

1950

Посаду завідувача кафедри органічної хімії посів член-кореспондент АН УРСР, професор, доктор хімічних наук І.І. Стрелков (1950–1954).

Починаючи з 1950 р. значно поліпшилася робота студентських самодіяльних гуртків. Активно працював студентський хор, чотири ансамблі струнних інструментів, шість ансамблів народного танцю, п'ять драмгуртків, загальноінститутський оркестр духових інструментів. Гуртки студентської самодіяльності брали участь у міжвузівських олімпіадах, а також виступали у підшефних районах Харківської області – Чугуївському, Лозівському, Старо-Салтівському, Кегичівському та ін.

З 1950 р. в інституті щороку проводяться наукові студентські конференції.

З-поміж 34 наукових студентських робіт, представлених на Харківський міський конкурс, 12 удостоєні перших та других премій.

На заочному відділенні введено спеціальність лісове господарство.

1951

Дійсним членом АН УРСР обраний М.М. Кулешов.

Десять кафедр ХСПІ здійснювали наукові обчислення для прискорення будівництва Каховської ГЕС та Південно-Українського каналу. Приміром, доценти О.М. Грінченко, Г.І. Монашев, С.Д. Бутко та асистент С.Г. Рубінштейн за керівництва академіка О.Н. Соколовського провели науковий аналіз з проблеми доцільності обвалування або затоплення величезних районів плавнів (площею понад 80 тис. га) по обох берегах Нижнього Дніпра. Науковці дійшли висновку про недоцільність затоплення Кінських плавнів і результати досліджень представили в

Укргідроенергопроект. Кафедра земельного проектування і планування населених міст здійснила зйомку земель в 110 колгоспах в районі будівництва Каховської ГЕС.

54 студенти IV курсу факультету агрохімії та ґрунтознавства проходили виробничу практику на будівництві Каховської ГЕС та Південно-Українського каналу.

До складу студентського наукового товариства (СНТ) входило 24 гуртки, що об'єднували 737 студентів. Роботою СНТ керувала рада за головуванням професора О.О. Мігуліна. Першим головою студентського наукового товариства був Г.Ф. Наумов, майбутній ректор інституту.

1952

Факультет інженерів землевпорядкування очолив В.О. Кірсанов (1952–1970; з 1964 р. – доктор економічних наук; з 1965 р. – професор).

Деканом факультету захисту рослин обраний доцент Г.Д. Дахнюк.

На посаду завідувача кафедри агролісомеліорації Харківського СГІ запрошено доктора сільськогосподарських наук Д.В. Воробйова (1952–1961).

Посаду завідувача кафедри землевпорядного проектування і планування сільськогосподарських населених місць Харківського СГІ обійняв Г.І. Горохов (1952–1973; з 1959 – доктор економічних наук; з 1961 р. – професор).

На посаду завідувача кафедри аерофотогеодезії обрано кандидата технічних наук, доцента В.С. Ляпунова (1952–1955).

Завідувачем кафедри політичної економії обраний П.К. Сиров (1952–1967; з 1966 р. – доктор економічних наук, професор).

1953

На посаду декана агрономічного факультету призначено доцента В.Д. Рождественського (1953–1955).

Завідувачем кафедри загального землеробства обраний О.М. Можейко (1953–1974; з 1964 р. – доктор сільськогосподарських наук; з 1966 р. – професор).

Посаду завідувача кафедри фізики і метеорології зайняв кандидат фізико-математичних наук, доцент Ю.А. Цирлін (1953–1962).

Бібліотечні фонди порівняно з 1945 р. зросли майже у 2,5 рази і становили 182 560 томів навчальної літератури. Було запроваджено практику надсилання навчальної та методичної літератури студентам-заочникам на їх замовлення.

Упродовж 1951–1953 рр. в інституті підвищили кваліфікацію близько 3 000 працівників сільського господарства.

Цього року аспірантуру при інституті закінчили 28 осіб. Серед них 21 аспірант достроково захистив кандидатську дисертацію.

1954

Деканом факультету агрохімії та ґрунтознавства обрано доцента С.С. Кружанова (1954–1959).

За активної діяльності професора Д.В. Воробйова було відновлено експедиційні й теоретичні роботи з лісної типології. Проводилися лісотипологічні дослідження у лісах Криму, Карпат, Молдови, Кавказу, Середньої Азії. Розроблено систему ведення лісового господарства за типами лісів.

Докторську дисертацію на тему “Економіка соціалістичного сільського господарства” у раді відділення суспільних наук АН УРСР захистив завідувач кафедри економіки і організації сільського господарства Харківського СГІ Л.М. Клецький.

1955

Деканом агрономічного факультету Харківського СГІ обраний Г.В. Коренєв (1955–1960; з 1966 р. – доктор сільськогосподарських наук; з 1967 р. – професор).

Деканом лісогосподарського факультету Харківського СГІ обраний професор С.С. П’ятницький (з 1955 до закриття факультету у 1961 р.).

За розпорядженням Міністерства вищої освіти СРСР у Харківському СГІ створено кафедру російської мови. Студентам та аспірантам з Болгарії, Румунії, Польщі, Німеччини, Угорщини, Чехословаччини, Югославії, Албанії, Кореї, Китаю, Монголії, численних арабських та африканських країн кафедра надала допомогу у вивченні російської мови.

Захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему “Окультурення солонцевих ґрунтів Середнього Придніпров’я” О.М. Грінченко.

Весною 1955 р. студенти і співробітники інституту організували 20 недільників для надання допомоги колгоспам у прополці кукурудзи та цукрових буряків.

Протягом 1955–1985 рр. інститут майже щорічно відправляв студентів до цілинних радгоспів для участі у збиранні врожаю.

1956

На базі факультету агрохімії та ґрунтознавства створений Інститут ґрунтознавства та агрохімії УААН, першим директором якого був академік О.Н. Соколовський.

1 вересня 1956 р. за розпорядженням Міністерства освіти СРСР відділення заочної освіти Харківського СГІ реорганізовано у факультет заочної освіти у зв’язку зі збільшенням контингенту студентів-заочників (щороку на перший курс поступало близько 250 людей).

1 січня 1956 р. на базі Мохначанського та Скрипаївського лісництв Чугуєво-Бабчанського лісгоспу створено навчально-дослідний лісгосп “Скрипаї” площею 8 582 га лісу, який став навчальною та науково-експериментальною базою інституту.

Розпочато будівництво спортивно-оздоровчого табору “Берізка” у заповідній зоні навчально-дослідного лісгоспу.

1 вересня 1956 р. під назвою “Докучаєвець” вийшов перший номер багатотиражної інститутської газети. З № 10 від 5 листопада 1956 р. газета виходить під назвою “Знання”.

Завідувачем кафедри зоології та ентомології Харківського СГІ обраний професор О.О. Мігулін (1956–1971).

Кафедру аерофотогеодезії очолив кандидат економічних наук, доцент В.О. Кірсанов (з 1964 р. – доктор економічних наук, з 1965 р. – професор).

Організовано кафедру іноземних мов як окремий підрозділ у складі інституту.

За десять повоєнних років в інституті пройшли перепідготовку 6 679 спеціалістів і керівних робітників сільського господарства.

5 липня 1956 р. заступник директора ХСПІ доцент Г.Г. Подоба підписав наказ за № 529 “Про направлення до Казахстану на роботу з 20 липня до 20 вересня 1956 р. 203 студентів, які виявили бажання взяти участь у збиранні врожаю цілинних земель”.

203 студенти ХСПІ взяли участь у збиранні врожаю цілинних земель. Після завершення робіт 77 студентів за досягнуті високі результати були нагороджені значками “За освоєння цілинних і перелогових земель”.

Студенти інституту брали участь в озеленінні автостради Москва – Сімферополь. У квітні 1956 р. вони посадили там 580 дерев.

За успіхи у науковій роботі у 1955–1956 рр. інститут був затверджений учасником Всесоюзної сільськогосподарської виставки і нагороджений дипломом першого ступеня. Сім співробітників інституту відзначені медалями виставки.

1957

Набуло загострення питання про радикальне поліпшення матеріально-технічної бази інституту. У 1956–1957 рр. загальна навчальна площа в інституті становила 8 446 м². На одного студента приходилося лише 4,1 м² навчальної площі, що було у три рази менше, ніж в останній передвоєнний рік. Гостро не вистачало житла. У гуртожитку проживало лише 42 аспіранти і 540 студентів з 2 100 осіб, що потребували поселення.

На заочному відділенні розпочато підготовку спеціалістів-аграріїв за фахом бухгалтерський облік у сільському господарстві та інженер-землевпорядник.

1958

На економічному факультеті інституту створено два відділення: економіки і організації сільського господарства та бухгалтерського обліку.

Посаду декана факультету агрохімії та ґрунтознавства обійняв А.Ф. Яровенко (1958–1961; з 1974 р. – доктор сільськогосподарських наук; з 1978 р. – професор).

На економічному факультеті замість державних екзаменів запроваджується дипломне проектування, тематика якого тісно пов'язувалася з науково-дослідною роботою кафедр економіки і організації сільського господарства, статистики і бухгалтерського обліку.

За наказом директора ХСГІ академіка О.Н. Соколовського від 18 липня 1958 р. за № 596-а на збір цілинного врожаю виїхав другий загін студентів – 219 людей. Разом з місцевими механізаторами вони зібрали врожай пшениці на площі 22 300 га. Лише своїми силами скошили 6 500 га зернових та заклали 5 353 т. силосу. Очолив мехзагін цілинників доцент кафедри механізації і електрифікації сільського господарства В.Т. Бортовий.

Збудовано новий студентський гуртожиток на 850 місць у селищі Рогань.

1959

Харківський СГІ очолив доктор сільськогосподарських наук, професор О.М. Грінченко (1959–1969).

Деканом факультету агрохімії та ґрунтознавства затверджено професора А.Ф. Яровенка (1959–1961).

Кафедру ґрунтознавства очолив доктор сільськогосподарських наук, професор М.І. Лактіонов.

Захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук на тему “Розміщення полів сівозмін та захисних смуг у посушливих районах Європейської частини СРСР” Г.І. Горохов.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему “Квадратний спосіб вирощування цукрових буряків” захистив Г.В. Пилипець.

Професор О.М. Грінченко на міжнародній конференції ґрунтознавців у Празі зробив доповідь на тему “Про методику обстеження ґрунтів”.

На збиранні врожаю на цілиних землях в Північно-Казахстанській області працювали 200 студентів, 50 з яких нагороджені Почесними грамотами та значками “За освоєння цілиних і перелогових земель”.

1960

Деканом факультету агрохімії та ґрунтознавства обрано В.В. Милого (1960–1974; з 1975 р. – доктор сільськогосподарських наук; з 1976 р. – професор).

Деканом агрономічного факультету обрано доцента В.Т. Бортового (1960–1961).

Посаду завідувача кафедри геодезії посів доцент Г.Є. Сомов.

Завідувачем кафедри економіки і організації сільського господарства Харківського СГІ обраний доктор економічних наук, професор К.Г. Телешек (1960–1975).

Деканом факультету заочної освіти призначений І.Ю. Левицький (1962–1965; згодом – академік екологічної Академії наук України, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри фізичної географії та картографії ХНУ).

На кафедрі селекції для розробки основ генетики створено першу в СРСР прикладну цитолобораторію.

Директор інституту, професор О.М. Грінченко представив на VII Міжнародному конгресі ґрунтознавців у США доповідь “Вплив незмінної сільськогосподарської культури на динаміку гумусу азоту і фосфору у ґрунтах півдня України”.

У 1960 р. член-кореспондент АН УРСР, завідувач кафедри фізіології і мікробіології Харківського СГІ Ф.П. Мацков на конференції з теорії гетерозису рослин і тварин у Будапешті зробив доповідь на тему “Роль фізіологічно активних речовин типу фітогормонів і вітамінів у явищах гетерозису кукурудзи”.

Член-кореспондент ВАСГНІЛ, професор, декан лісогосподарського факультету ХСГІ С.С. П’ятницький на V Світовому

конгресі з лісового господарства у США зробив доповідь “Про дослідження в області селекції лісових порід у СРСР”.

1961

Посаду проректора з навчальної роботи Харківського СГІ обійняв Г.В. Коренєв (1961–1967; з 1966 р. – доктор сільськогосподарських наук; з 1967 р. – професор).

Деканом агрономічного факультету обраний професор В.С. Цибулько (1961–1972; з 1973 р. – доктор сільськогосподарських наук).

Припинено функціонування лісогосподарського факультету у Харківському СГІ. За період з 1946 до 1961 рр. факультет підготував 819 спеціалістів-лісівників.

Після закриття лісогосподарського факультету його колишній декан професор С.С. П’ятницький очолив об’єднану кафедру агролісомеліорації і лісівництва (1961–1971).

Завідувачем кафедри фітопатології Харківського СГІ обраний доктор біологічних наук, професор М.М. Родігін (1961–1977).

Відновлено кафедру технічної переробки сільськогосподарських продуктів, овочівництва та плодівництва, яку очолив доктор технічних наук, професор Г.Г. Скробанський (1961–1967).

Захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук на тему “Досвід фізіологічної характеристики картопляної рослини” Ф.Я. Бузовір.

1 грудня 1961 р. при інституті почала працювати однорічна школа з підготовки керівних працівників колгоспів і радгоспів. За п’ять років школу закінчили 265 слухачів із Сумської та 259 слухачів з Харківської областей. Крім фахових знань, понад 300 слухачів отримали спеціальність водіїв автомашин, а 130 – водіїв мотоциклів. Працю багатьох випускників школи – В.П. Нечипуренка, П.І. Колодяжного, І.Г. Мозгового, Д.Я. Москаленка та інших – відмічено високими урядовими нагородами.

Створено факультет громадських професій, для отримання другої спеціальності – лектора, редактора, кореспондента, спор-

тивного інструктора і судді, фото-і кінореporterів. Щороку на факультеті навчалося 170–200 студентів.

1962

На землевпорядному факультеті відкрито відділення планування сільських населених пунктів (перейменоване у 1965 р. на відділення архітектури сільських населених місць).

Створено кафедру агролісомеліорації і лісівництва на базі двох кафедр лісогосподарського факультету (агролісомеліорації і лісівництва та дендрології).

Кафедру ботаніки очолив доктор сільськогосподарських наук, професор Д.В. Воробйов (1962–1975).

Посаду завідувача кафедри селекції та насінництва ХСГІ обійняла відомий учений-селекціонер М.А. Іллінська-Центилович (1962–1972; з 1964 р. – доктор сільськогосподарських наук; з 1965 р. – професор).

Кафедру бухгалтерського обліку і статистики очолив кандидат економічних наук О.Ф. Галкін (1962–1986; з 1977 р. – професор).

Посаду завідувача кафедри фізики і метеорології обійняв кандидат біологічних наук, доцент Г.В. Максютін.

На факультеті заочної освіти відкрито прийом на факультет агрохімії та ґрунтознавства.

Для поліпшення якості навчання при факультеті заочної освіти у містах Богодухові, Вовчанську, Куп'янську, Краснограді та Харкові були відкриті вечірні відділення загальнонаукового факультету ХСГІ, де навчалися студенти I та II курсів заочного факультету. Раз на тиждень туди приїжджали викладачі, проводили семінарські, практичні заняття, приймали заліки та екзамени. Як результат, на заочному факультеті значно покращилася успішність і зменшився відсів студентів.

1963

Кафедру землевпорядного проектування і планування сільськогосподарських населених місць перейменовано на кафедру землевпорядкування.

Знову відновлено кафедру математики. На завідування кафедрою обраний доцент Ю.М. Гайдук.

На кафедрі фізіології рослин і мікробіології 1 січня 1963 р. створено проблемну лабораторію з вивчення позакореневого живлення рослин.

1964

Кафедри загального і часткового тваринництва об'єднані в кафедру тваринництва, завідувачем якої обраний доцент Є.Г. Подоба.

У червні 1964 р. кафедру аерофотогеодезії перейменовано на кафедру планування сільських населених місць та аерофотогеодезії.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему “Стійкість та вилягання як проблема селекції озимої пшениці” захистила М.А. Іллінська-Центилович.

Докторську дисертацію на тему “Соціально-економічні основи сільськогосподарського розселення (на прикладі Української УРСР)” захистив В.О. Кірсанов.

Захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему “Солончакові ґрунти південної частини Придніпров'я та їх культурне освоєння” О.М. Можейко.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему “Ефективність використання кормів у зв'язку з індивідуальними особливостями тварин” захистив Є.Г. Подоба.

У Москві на Всесоюзній радіовиставці перше місце здобули доцент А.П. Ваганов і старший науковий співробітник Г.М. Лясковський за прилад для визначення у польових умовах інтенсивності фотосинтезу і дихання рослин “Весна”, створений на кафедрі фізіології рослин і мікробіології.

Студенти III курсу факультету агрохімії та ґрунтознавства перебували в експедиції з вивчення ґрунтових зон України.

119 студентів разом з викладачами розробляли систему внесення добрив, гербіцидів, отрутохімікатів у 94 господарствах Чу-

гуївського, Лозівського та Куп'янського районів Харківської області. Систему було запроваджено наступного року на площі понад 20 тис. га і одержано суттєвий економічний ефект.

1965

Вечірні відділення загальнонаукового факультету, де навчалися студенти-заочники молодших курсів, перетворені на навчально-консультаційні пункти.

Факультет заочної освіти очолив проректор із заочного навчання П.Г. Харченко (1965–1967). Деканом з агрономічних спеціальностей було призначено М.І. Лактіонова, з економічних спеціальностей та землевпорядкування – М.Ф. Огійчука.

На факультеті заочної освіти навчалось 3 081 студентів (для порівняння: у 1959 р. – 1 464).

Кафедра марксизму-ленінізму поділена на дві кафедри: історії КПРС та наукового комунізму (завідувач доцент В.Я. Куплевахський) та філософії (завідувач доцент М.Ф. Мельниченко).

1966

Харківський СГІ урочисто відзначив свій 150-річний ювілей. 12 416 спеціалістів-аграрників підготував сільськогосподарський інститут за час його перебування у Харкові.

З моменту переїзду до Харкова інститут підготував для вищої школи і науково-дослідних закладів СРСР 40 докторів і близько 300 кандидатів сільськогосподарських наук. Тільки за повоєнний період в інституті захистили кандидатські дисертації 180 фахівців. Контингент аспірантів збільшився з 2 осіб у 1946 р. до 102 осіб у 1966 р.

На 29 кафедрах інституту працювало 258 наукових співробітників, у тому числі, 20 докторів наук, професорів; 106 доцентів, кандидатів наук; 120 викладачів та асистентів.

У день свята докучаєвців вітали ректори: Московської сільськогосподарської академії імені К.А. Тимірязєва професор

В.Ф. Пересипкін; Української сільськогосподарської академії професор К.М. Солнцев; Грузинського інституту субтропічних господарств професор І.А. Георгберідзе; Самаркандського СГІ доцент Р.Х. Хаїтов; Латвійської сільськогосподарської академії доцент Р. Огозола, Туркменського СГІ професор А.К. Рустамов та багато інших.

У січні 1966 р. перед головним корпусом інституту на вулиці Артема, 44 було відкрито пам'ятник Василю Васильовичу Докучаєву. Автори пам'ятника – народний художник УРСР, лауреат Державної премії СРСР скульптор Н.Л. Рябінін та архітектор З.Д. Юдкевич.

Розпочато будівництво нового навчального комплексу Харківського СГІ імені В.В. Докучаєва у селищі Рогань.

У Харківському СГІ на базі однорічних шкіл з підготовки керівних працівників колгоспів і радгоспів створено факультет підвищення кваліфікації, першим проректором якого був В.І. Соколов (1966–1978).

Створено кафедру економічної кібернетики.

Захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему “Врожай, посівні, продуктивні, технологічні якості зерна озимої пшениці і жита залежно від термінів і способів збирання” Г.В. Коренєв.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук на тему “Господарський розрахунок у колгоспах (за матеріалами колгоспів Української РСР)” захистив П.К. Сиров.

1967

Проректором із заочного навчання призначено М.І. Лактіонова (1967–1968). Деканом факультету став доцент Є.Л. Таранов. Тоді на факультеті були відділення: агрономічне, агрохімії та ґрунтознавства, захисту рослин, економічне, бухгалтерське та землевпорядне.

Засновано редакційно-видавничий відділ, який тоді підпорядковувався Міністерству сільського господарства у Москві та друкував наукові та навчально-методичні видання для Харківсь-

кого, Полтавського та Луганського сільськогосподарських та для Харківського зооветеринарного інститутів. Власної поліграфічної бази ХСГІ не мав.

Захист докторської дисертації “Типологія лісів Північного схилу Великого Кавказу” Б.Ф. Остапенком.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему “Влияние приёмов возделывания и условий произрастания проса и гречихи на высоту и качество урожая в Лесостепи УССР” захистив О.П. Якименко.

1968

У складі делегації СРСР Харківський СГІ представляв Україну на I Всесвітній конференції з питань сільськогосподарської освіти у Копенгагені (Данія).

Кафедру технології сільськогосподарських продуктів та плодоовочівництва очолив доктор сільськогосподарських наук, професор О.А. Іллінський (1968–1987).

Завідувачем кафедри рослинництва був обраний доктор сільськогосподарських наук, професор Г.П. Пилипець (1968–1975).

Кафедру економіки і організації сільського господарства Харківського СГІ реорганізовано в кафедру сільськогосподарського виробництва. Її першим завідувачем було обрано доцента А.І. Захарова.

Засновано кафедру статистики та економічного аналізу.

Факультет заочної освіти очолив доцент Є.Л. Таранов (1968–1978).

1969

Посаду ректора Харківського сільськогосподарського інституту імені В.В. Докучаєва обійняв Г.Ф. Наумов (1969–1993), за ректорства якого було збудовано нову навчально-виробничу базу інституту.

Проректором інституту з наукової роботи призначений доктор сільськогосподарських наук Б.Ф. Остапенко (1969–1982; з 1970 р. – професор).

Дисертацію на тему “Розробка і вдосконалення основних засобів обробітку столових коренеплодів і ріпчастої цибулі” на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук захистив Б.Й. Біляк.

Захистив дисертацію на тему “Головні шкідники яблуні в Харківській області і боротьба з ними” на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук Б.М. Литвинов.

1970

Для надання допомоги у будівництві навчального містечка Харківського СГІ комітетом комсомолу створено студентський будівельний загін, який очолив С.О. Марченко.

Деканом факультету інженерів землевпорядкування обраний кандидат економічних наук, професор І.М. Статівка (1970–1980).

Завідувачем кафедри сільськогосподарського виробництва обраний кандидат економічних наук, доцент М.Ф. Соловійов (1970–1988, згодом – професор).

1971

Для надання допомоги у підготовці до вступних іспитів до Харківського СГІ створено підготовчі курси для осіб, що брали участь у будівництві нового навчального містечка.

Кафедру ентомології та зоології очолив доктор біологічних наук, професор Б.М. Литвинов (1971–1991).

Кафедрою ентомології та зоології підготовлено колекцію шкідників сільськогосподарських рослин для Сахновщинського району Харківської області.

Кафедри органічної та неорганічної хімії реорганізовані у кафедру загальної хімії.

Харківський СГІ брав участь у I Всесоюзній нараді викладачів хімії сільськогосподарських ВНЗ.

Посаду завідувача кафедри агролісомеліорації та лісівництва обійняв доктор сільськогосподарських наук, професор Б.Ф. Остапенко.

На базі інституту проведений семінар-нарада сільськогосподарських ВНЗ СРСР з питання вдосконалення підготовки архітекторів сільського господарства.

Проходження студентами виробничої практики у Вищій сільськогосподарській школі м. Вроцлава (Польща) та у Вищому сільськогосподарському технікумі м. Кестхей (Угорщина).

Харківський СГІ представлений на Всесоюзній нараді ректорів сільськогосподарських ВНЗ у Тбілісі з питань вдосконалення науково-дослідної роботи.

Інститут брав участь у Міжнародній конференції-сесії з питань охорони природи гірських регіонів, зокрема, лісів, що відбулася у Єревані.

За рішенням вченої ради в інституті створено бюро науково-технічної інформації з пропаганди досягнень науки і техніки.

Харківський СГІ експонував 17 наукових пропозицій на ВДНГ СРСР.

Комітет у справах винаходів та відкриттів Ради Міністрів СРСР видав авторські свідоцтва на винаходи К.Г. Тетерятченку, Г.М. Лясковському, С.М. Сергієнку.

Сорт озимої пшениці “Рання 5”, отриманий кафедрою селекції та насінництва Харківського СГІ, рекомендований до державного сортовипробування в усіх районах Радянського Союзу.

Професори Харківського СГІ О.М. Можейко і Г.В. Пилипець нагороджені почесними грамотами редакційної колегії газети “Сельская жизнь” за популяризацію наукових знань та професійну чесність.

На посаду декана економічного факультету обрано доцента Л.М. Анічина. На посаду декана факультету інженерів землевпорядкування – доцента І.М. Статівку. Посаду декана факультету захисту рослин обійняв доцент Х.Х. Рамакаєв.

Посвідчення на винахід отримали О.М. Можейко та Е.І. Мазіна за розробку методу захисту рослин від фенолу, що міститься у виробничих стокових водах, які використовуються для

зрошування, а також Є.Г. Подоба за винайдення засобу племінної оцінки тварин у ранньому віці та ін.

1972

Будівництво нового навчального комплексу віднесено до числа безлімітних забудівель МСГ СРСР.

На будівництво нового навчального містечка інституту надійшло обладнання та матеріали з Азербайджану, Білорусії, Грузії, Литви, Латвії, Молдови, Росії, Узбекистану, Чехословаччини, Угорщини, Румунії.

Кафедру селекції та насінництва Харківського СГІ очолив ректор інституту, професор, академік Міжнародної академії наук вищої школи Г.Ф. Наумов (1972–1997).

Для виробничої перевірки до державного сортовипробування передані високоврожайні сорти озимої пшениці “ХСГІ – 335”, “ХСГІ – 11”.

Кафедрою лісівництва та агролісомеліорації закладений дендропарк. Безпосереднім організатором та учасником проекту і його реалізації є відомий вчений, академік Лісної академії, професор Б.Ф. Остапенко. На території площею 23 га розмішені колекційні та експозиційні наділи (23 квартали), інтродукційний розсадник, насінні та архівні клонові плантації сосни, дуба та фундука, квітники та розарій. В колекціях дендропарку близько 12 600 екземплярів деревних рослин 53 сімейств та 149 родів.

За дорученням МСГ СРСР на базі Харківського СГІ відбулися Всесоюзний семінар з фітопатології сільськогосподарських ВНЗ та Всесоюзний семінар агрономів-насіннєзнавців сільськогосподарських ВНЗ та навчально-дослідних господарств МСГ СРСР.

До навчальних програм усіх факультетів введено нову навчальну дисципліну “Охорона природи”.

Силами кафедр факультету захисту рослин оформлений біологічний кабінет у середній школі № 5 Київського району м. Харкова.

Для ознайомлення з виробничо-господарською діяльністю Скрипаївського навчлісгоспу його двічі відвідали вчені Угорщини.

Започатковано обмін студентськими групами із захисту рослин між Харківським СГІ і Вищою сільськогосподарською школою Угорщини (м. Кестхей).

Посвідчення на винахід отримав Є.Г. Подоба за винайдення засобу підготовки теличок до лактації.

1973

На факультеті інженерів землевпорядкування відкрите відділення інженерів сільськогосподарського будівництва.

Посаду завідувача кафедри землевпорядкування обійняв професор А.П. Вервейко, який очолює кафедру і досі.

Створено кафедру конструкцій сільськогосподарських будівель і споруджень.

Деканом агрономічного факультету обраний доцент Д.І. Фурсов (1973–2003).

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук на тему “Трофічні закономірності індивідуального розвитку рослин” захистив В.С. Цибулько.

Захистили докторські дисертації А.М. Анісімов, І.Ю. Левицький та Л.О. Марченко.

Авторські свідоцтва Комітету у справах винаходів і відкриттів СРСР отримали професор Є.Г. Подоба та співробітник інституту В.А. Васильєв.

У господарствах Харківської, Білгородської, Курської областей, а також у господарствах Ставропольського і Краснодарського країв на площі майже 5 тис. га запроваджена лопатева система формування крони плідних дерев, розроблена завідувачем кафедри технології сільськогосподарських продуктів і плодоовочівництва професором О.А. Іллінським.

Є.Г. Подоба отримав посвідчення на винахід за засіб прогнозування зниження молочної продуктивності у великої рога-тої худоби.

1974

Факультет інженерів землевпорядкування, а також навчальна і адміністративна частини ХСГІ, кафедри землеробства, тваринництва, селекції, рослинництва, іноземних мов, землеустрою, геодезії та інші перебазувалися до нового навчального комплексу інституту.

Факультет інженерів землевпорядкування розділений на два факультети: землевпорядний та архітектурно-будівельний (декан – професор В.О. Кірсанов) з двома відділеннями (архітектура сільських населених місць та сільськогосподарське будівництво).

На посаду декана факультету агрохімії та ґрунтознавства обраний Д.Г. Тихоненко (з 1983 р. – доктор сільськогосподарських наук, з 1984 р. – професор).

Завідувачем кафедри землеробства інституту обраний В.В. Милий (1974–1989, з 1976 р. – професор).

На економічному факультеті запроваджено нову спеціальність – економісти-організатори сільськогосподарського виробництва (замість агрономів-економістів).

Кафедрою економічної кібернетики введено до експлуатації електронно-обчислювальну машину “Мінськ – 32” (Білорусь).

За наказом ВАСГНІЛ економічний факультет Харківського СГІ за успіхи в організації науково-дослідної роботи студентів нагороджений Почесним дипломом.

Харківський СГІ брав участь у ХІХ Міжнародному конгресі із садівництва, який відбувся у Варшаві (брали участь 2 008 учасників із 76 країн).

Уперше в педагогічній практиці доцентом кафедри ботаніки та фізіології рослин В.П. Лисенком започатковано унікальний підручник з ботаніки, що розмістився в коридорі кафедри довжиною 70 м. Сторінки підручника розгорнуті у вигляді 45 навчальних ілюстрованих стендів та 6 електронних контрольно-навчальних пристроїв, за допомогою яких можна вивчати понад 150 рідкісних видів рослин. Робота над підручником триває до сьогодні.

Факультет захисту рослин Харківського СГІ взяв участь в обміні групами студентів для проходження ознайомчої виробничої практики на безвалютній основі з Університетом аграрних наук м. Кестхей, Угорщина.

Агрономічний факультет Харківського СГІ взяв участь в обміні групами студентів для проходження ознайомчої виробничої практики на безвалютній основі з Сільськогосподарською академією м. Вроцлава (Польща).

На Всесоюзній науковій конференції “Промислова технологія виробництва овочів у відкритому ґрунті“ у Тирасполі брала участь делегація Харківського СГІ.

Харківський СГІ надав методичну допомогу в організації та поліпшенні навчальної роботи закріпленим за ним підшефним середнім навчальним закладам – Сумському, Карачіївському, Костянтинівському і Слов’янському сільськогосподарським технікумам та Маловисторопському радгоспу-технікуму.

Захистив докторську дисертацію на тему “Гідразид малеїнової кислоти як засіб підвищення продуктивності цукрових буряків” М.А. Бобро.

Дисертацію на тему “Анатомічний метод в селекції м’якої озимої пшениці на продуктивність” на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук захистив К.Г. Тетерятченко.

Докторську дисертацію на тему “Ґрунти Донбасу, їх агрогосподарське групування та районування” захистив А.Ф. Яровенко.

За оформлення поточної аудиторії на 250 студентів у новому навчальному комплексі Харківського СГІ отримали бронзові та срібні медалі ВДНГ Г.Ф. Наумов, І.О. Шехтер, Г.С. Якубенко, М.М. Кипаренко.

На Всесвітній виставці ЕКСПО-74 у м. Спокон (США) демонструвалися досягнення науковців Харківського СГІ з використання вапняних шлаків для удобрення підзолистих ґрунтів (результати цієї роботи захищені авторським свідоцтвом і отримали бронзову медаль на ВДНГ СРСР 1973 р.).

Отримали посвідчення на винаходи П.Б. Чефранова та В.П. Чиненко за винайдення способу отримання пігментного двоокису титану та В.Г. Подоба за винайдення кормової добавки для бджіл.

1975

До нового навчального комплексу переведено агрономічний факультет інституту, який до цього розміщувався на вулиці Пушкінській.

Докторську дисертацію на тему “Агротехнические и химические методы борьбы с сорняками в звене зерносвекловичного севооборота Восточной Лесостепи УССР” захистив В.В. Милий.

Доктор біологічних наук, професор В.С. Цибулько обраний завідувачем кафедри рослинництва Харківського СГІ (1975–1980).

Кафедру економіки сільського господарства очолив кандидат економічних наук В.Й. Шиян (з 1989 р. – професор).

На посаду завідувача кафедри історії КПРС та наукового комунізму обраний доцент Р.І. Киричок (з 1993 р. – професор).

Створено загальноінститутську кіно-фото-лабораторію, підпорядковану службі експлуатації технічних засобів.

За розпорядженням Державного комітету Ради Міністрів СРСР з науки і техніки у Харківському СГІ були розроблені рекомендації для складення схем землевпорядкування адміністративного району в умовах розвинутої ерозії ґрунтів, а також розроблені рекомендації з використання вапняних шламів содового виробництва для хімічної меліорації кислих та солонцевих ґрунтів України.

Упродовж 1971–1975 рр. у 160-ти господарствах Валківського, Нововодолазького, Чугуївського, Близнюківського, Лозовського, Шевченківського, Первомайського, Червоноградського, Великобурлуцького районів Харківської області, а також у навчоспі “Комуніст” співробітники кафедри агрохімії і ґрунтознавства ХСГІ разом зі студентами старших курсів запровадили у сільськогосподарське виробництво систему використання добрив у сівозмінах з урахуванням результатів агрохімічного обстеження господарств.

1976

Науковці кафедри агрохімії Харківського СГІ брали участь у VIII Міжнародному конгресі з мінеральних добрив у Москві.

Результати науково-дослідної роботи кафедри ґрунтознавства Харківського СГІ включені до видання Міністерства сільськогосподарства СРСР “Наукові основи і рекомендації з використання добрив в Українській РСР і Молдавській РСР”.

На базі Харківського СГІ відбувся Всесоюзний семінар проєкторів з наукової роботи і начальників навчальних частин усіх сільськогосподарських ВНЗ країни (були представлені 100 ВНЗ).

До нового навчального містечка перебазувався факультет агрохімії та ґрунтознавства.

За рішенням ВАКу при Раді Міністрів СРСР у Харківському СГІ створені чотири спеціалізовані вчені ради із захисту докторських та кандидатських дисертацій: з ґрунтознавства (голова ради – професор О.М. Грінченко), ентомології та фітопатології (професор Ф.М. Литвинов), економіки (професор В.О. Кірсанов) та лісівництва (професор Б.Ф. Остапенко).

Відкриття в університеті 11 спеціалізованих кабінетів та 7 спеціалізованих лабораторій, у тому числі, науково-дослідної проблемної лабораторії з використання алелопатичних якостей пророщеного насіння в селекції та насіннізнавстві на кафедрі селекції та насінництва.

Провідним редактором багатотиражної газети “Знання” призначено М.Х. Галь (від 25 січня 1976 р. до сьогодні), члена Національної спілки журналістів України з 1970 р.

Право поза конкурсного вступу до Харківського СГІ отримали абітурієнти з Азербайджану.

Усі студенти Харківського СГІ отримали житло у новому навчальному містечку інституту. Чотири дев’ятиповерхові гуртожитки перейшли у розпорядження студентів.

Завершення будівництва першого корпусу (корпусу А) у новому навчальному містечку.

Харківський СГІ відвідав льотчик-космонавт СРСР П.Р. Попович. За результатами зустрічі було прийнято програму технічного співробітництва інституту з космічним містечком “Зоряне”.

1977

Деканом економічного факультету Харківського СГІ обраний кандидат економічних наук В.Й. Шиян (1977–1982; з 1989 р. – професор).

Посаду завідувача кафедри вищої математики обійняв кандидат фізико-математичних наук, доцент А.В. Луговий.

Докторську дисертацію на тему “Проблеми виробництва овочів у колгоспах і радгоспах (на матеріалах Полтавської, Сумської і Харківської областей) захистив В.М. Гризенков.

Харківський СГІ почав здійснювати підготовку аспірантів для шістьох сільськогосподарських ВНЗ СРСР: Дагестанського, Полтавського, Цілиноградського, Киргизького, Джамбульського, Ташкентського.

Утворення Сумського філіалу Харківського СГІ імені В.В. Докучаєва. Організація кафедр суспільних наук, загальноосвітніх дисциплін, економіки та бухгалтерського обліку, ботаніки та агрономічних дисциплін у Сумському філіалі ХСГІ. Директором Сумського філіалу призначений доцент І.М. Брюховецький.

1978

Уперше в історії інституту вступні іспити відбулися у новому навчальному містечку ХСГІ.

Факультет заочної освіти очолив випускник економічного факультету, доцент В.С. Білоусько (нині проректор факультету із заочного навчання).

На посаду проректора з підвищення кваліфікації Харківського СГІ призначено кандидата філософських наук, доцента М.І. Ткаленка (1978–1991).

Після тривалої перерви до інституту для навчання прибула велика група іноземних студентів – 20 студентів з Польщі та 13 студентів з Куби.

В інституті, починаючи з 1978 р., студентські наукові конференції проводяться окремо на кожному факультеті.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему “Закономірності трансформації ор-

ганічних колоїдів у чорноземах при їх сільськогосподарському використанні” захистив М.І. Лактіонов.

Утворення кафедр загальнотехнічних дисциплін і математики, тваринництва та механізації сільського господарства у Сумському філіалі Харківського СГІ імені В.В. Докучаєва.

1979

На посаду завідувача кафедри ґрунтознавства обраний доктор сільськогосподарських наук, професор М.І. Лактіонов.

Завідувачем кафедри агрохімії Харківського СГІ обраний М.М. Кулешов (з 1991 р. – доктор сільськогосподарських наук, професор).

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему “Загальні закономірності та зональні особливості змінення якостей найголовніших типів ґрунтів під впливом сільськогосподарської культури” захистив В.Д. Муха.

Агрономічний факультет і факультет захисту рослин Харківського СГІ взяли участь в обміні групами студентів для проходження ознайомчої виробничої практики на безвалютній основі з Вроцлавською сільськогосподарською академією (Польща) та Університетом аграрних наук м. Кестхей (Угорщина) відповідно.

Утворення економічного факультету у Сумському філіалі Харківського СГІ.

За рішенням сесії Ради ботанічних садів України та Молдови (травень 1979 р., Київ) дендропарк Харківського СГІ включений до складу регіональної Ради ботанічних садів України та Молдови.

Харківський СГІ представлений на Всесоюзній нараді ректорів сільськогосподарських ВНЗ (червень 1979 р., Новосибірськ).

1980

У складі факультету інженерів землевпорядкування створено кафедру землевпорядного проектування, яку відтоді й дотепер очолює професор І.М. Статівка.

Упродовж 1980–1982 рр. посаду декану факультету інженерів землевпорядкування обіймав старший викладач І.В. Важенін.

Кафедру рослинництва Харківського СГІ очолив професор М.А. Бобро.

Відновлено кафедру російської мови у зв'язку зі збільшенням в інституті іноземних студентів.

Харківський СГІ був представлений на Всесоюзній нараді ректорів вищих навчальних закладів СРСР (лютий 1980 р., Москва).

За результатами державного сортовипробування озима пшениця “Піонерська” визнана перспективною для західних регіонів України та для Вірменії.

Студент IV курсу агрономічного факультету М. Марченко на Всесоюзній олімпіаді з біологічних наук вдруге поспіль посів призове третє місце серед сільськогосподарських, медичних ВНЗ та державних університетів.

Напередодні Московської олімпіади 1980 р. студенти економічного факультету Н. Бабічева, М. Яценко, В. Субота за успіхи, досягнуті в спорті, отримали право нести Олімпійський факел дорогами Харківщини.

Для слухачів факультету підвищення кваліфікації в інституті запроваджено програму “День науки” як дні показу кафедрами результатів своїх наукових досліджень та їх упровадження у виробництво.

На виставці ВДНГ СРСР та УРСР представлено 13 розробок Харківського СГІ.

4 грудня 1980 р. колегія МСГ України рекомендувала до запровадження у 1981 р. пропозиції, що розробили у Харківському СГІ разом з УкрНДІГА, щодо застосування “хвостів” флотації вугілля для меліорації та підвищення родючості ґрунтів легкого механічного складу.

1981

Завідувачем кафедри фітопатології обраний доцент Ф.М. Марютін.

Відкриття у Сумському філіалі ХСГІ трьох нових факультетів – зооінженерного, механізації сільського господарства та заочного, а також кафедри ботаніки і фізіології рослин.

На факультеті агрохімії та ґрунтознавства Харківського СГІ навчалися 97 іноземних студентів з Куби, Ефіопії, Афганістану, Болгарії, Сальвадору, Судану, Нігерії, Мадагаскару, Панами, Ємену, Республіки Чад, Беніну, Гвінеї, Венесуели, Сирії, Сьєра-Леоне, Гани, Зімбабве, Колумбії, Пакистану, Верхньої Вольти, Нігеру.

1982

Посаду проректора з наукової роботи Харківського СГІ посів кандидат економічних наук В.Й. Шиян (1982–1999; з 1989 р. – професор).

Деканом факультету інженерів землевпорядкування обраний кандидат економічних наук, доцент Л.К. Першай (1982–1990).

Деканом економічного факультету обраний кандидат економічних наук, доцент Г.І. Войчук.

Організовано кафедру загальної хімії.

Засновано кафедру тваринництва.

Цього року у Харківському СГІ навчалось 345 іноземних студентів. Вперше до інституту прибули студенти з Коста-Ріки, Конго, Того, Танзанії, Домініканської Республіки, Мексики, Кампучії (Камбоджа), Замбії, Нікарагуа.

Навчально-дослідне господарство “Комуніст” за результатами Всесоюзного конкурсу на кращу племінну роботу посіло перше місце та отримало першу премію (автомобіль “Волга”).

Відкриття у Сумському філіалі ХСГІ на базі кафедри економічних дисциплін двох нових кафедр – організації та управління сільськогосподарським виробництвом та економіки сільського господарства.

1983

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему “Еволюція, систематика і використання легких ґрунтів Південного заходу Руської рівнини” захистив Д.Г. Тихоненко. Того ж року першим в СРСР він був відзначений золотою медаллю імені В.В. Докучаєва.

Кафедру фізики та метеорології очолив доцент, лауреат державної премії України В.Ю. Філіпенко.

У 1983/84 навчальному році в інституті навчалось 388 студентів і аспірантів із 47 зарубіжних країн.

1984

Кафедру бухгалтерського обліку ХСГІ очолив доцент В.С. Білоусько (1984–1989).

У 1984/85 навчальному році у Харківському СГІ навчалось 415 студентів, аспірантів і стажерів із 49 зарубіжних країн.

1985

Кафедру статистики та економічного аналізу очолив професор В.С. Кругляк (1985–1987).

Захистив докторську дисертацію на тему “Обґрунтування і розробка методів розведення кролів в умовах інтенсифікації галузі” В.В. Мирось.

1986

Співробітники і студенти Харківського СГІ у числі перших відгукнулися на пожежу на Чорнобильській атомній станції. Для проходження військової служби у внутрішніх військах МВС СРСР у 30-кілометрову зону ЧАЕС були направлені голова профкому А.В. Бондарєв і старший викладач кафедри бухгалтерського обліку економічного факультету М.Г. Михайлов. В університеті працюють учасники ліквідації аварії 1-ї категорії – Г.А. Коваленко (кафедра механізації); С.О. Садовий, доцент кафедри агрохімії, заступник декана ФАГ.

Завідувачем кафедри вищої математики Харківського СГІ обраний доктор фізико-математичних наук, професор В.Л. Сизоненко (з 1999 р. – кафедри вищої математики і фізики).

Засновано кафедру управління в агропромисловому комплексі, яку очолив М.О. Бєсєдін (з 1991 р. – доктор економічних наук; з 1992 р. – професор).

Шляхом об'єднання кафедри геодезії з кафедрою планування сільських населених місць та аерофотогеодезії створено кафедра геодезії та планування сільських населених місць, яку очолив доктор економічних наук, професор В.О. Кірсанов (1986–1991).

1987

Економічний факультет Харківського СГІ очолив кандидат економічних наук, професор М.Ф. Огійчук (1987–2002).

Завідувачем кафедри історії КПРС та наукового комунізму обраний доцент В.А. Греченко (1987–1997; з 1992 р. – професор).

На агрономічному факультеті відкрито спеціальність “Селекція і генетика сільськогосподарських культур”.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему “Технологія промислового виробництва огірків у відкритому ґрунті України” у Санкт-Петербурзькому аграрному університеті захистив О.С. Болотських.

1988

У спецраді НДІ рослинництва, селекції та генетики імені В.Я. Юр'єва докторську дисертацію на тему “Інтенсифікація технології виробництва озимої пшениці в умовах Лівобережного Лісостепу УРСР” захистив Ю.В. Будьонний.

Посаду завідувача кафедри технології сільськогосподарських продуктів і плодоовочівництва обійняв доктор сільськогосподарських наук О.С. Болотських (з 1990 р. – професор; з 1995 р. – академік Академії наук вищої школи України).

Кафедру статистики та економічного аналізу очолив професор В.К. Горкавий.

Упродовж 1988–1989 кафедру організації виробництва та агробізнесу очолював професор А.В. Македонський.

1989

Завідувачем кафедри тваринництва Харківського СГІ обраний доктор сільськогосподарських наук В.В. Мирось (з 1991 р. – професор).

Завідувачем кафедри загального землеробства інституту обраний доктор сільськогосподарських наук Ю.В. Будьонний (з 1990 р. – професор).

Кафедру бухгалтерського обліку очолив кандидат економічних наук, професор М.Ф. Огійчук.

Завідувачем кафедри організації виробництва та агробізнесу обраний доктор економічних наук, професор Д.Ю. Ванін (1989–1991).

Кафедру української та російської мов очолила старший викладач Г.А. Волошан.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора фізикоматематичних наук зі спеціальності “Фізична електроніка, включаючи квантову” захистив А.К. Гнап.

1990

Деканом факультету інженерів землевпорядкування обраний кандидат економічних наук, доцент О.Т. Лозовий (1990–2003).

Улітку 1990 р. численна група випускників Харківського СГІ з Китайської Народної Республіки приїхала до ХСГІ з нагоди 175-річчя інституту і 30-річчя з дня закінчення навчання. У складі делегації були професори Ху Веньсю (лауреат державної премії Китаю за захист злакових культур від шкідників); Цзянь Ми-ін з Нанкінського ґрунтового інституту АН Китаю; завідувач кафедри ентомології Шенсійського сільськогосподарського інституту захисту рослин Чжоу Я-зюнь; відповідальна за досягнення відділу науки і техніки в управлінні державними господарствами міністерства сільського господарства в Пекіні Юй Шицин; професор лабораторії вірусології рослин Ван Сяо Фин з Інституту мікробіології АН Китаю в Пекіні. Делегацію зустрів ректор ХСГІ, академік Г.Ф. Наумов.

1991

Рішенням Ради Міністрів СРСР (наказ за № 5-к від 11 січня 1991 р.) інститут було реорганізовано у Харківський державний аграрний університет імені В.В. Докучаєва.

Рішенням Ради Міністрів України дендропарку надано статус Державного. Він є навчальною та науковою базою університету.

З 1991 р. кафедра землевпорядкування та земельного кадастру бере активну участь у проведенні земельної реформи в Україні – на кафедрі створено інформаційно-консультативний центр з проведення земельної реформи.

Завідувачем кафедри зоології та ентомології ХДАУ обраний Є.М. Білецький (з 1992 р. – доктор сільськогосподарських наук; з 1993 р. – професор, з 1994 р. – академік Академії наук вищої школи України).

Кафедру організації виробництва та агробізнесу очолив професор Г.О. Андрусенко (1991–1998).

Успішно захистив докторську дисертацію на тему “Оцінка організаційно-управлінських ситуацій” М.О. Бєседін.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук з історії відродження звільнених від фашистської окупації територій у роки Великої Вітчизняної війни захистив Р.І. Киричок.

Докторську дисертацію на тему “Теорія та практика використання карбонатно-сульфатних сполук кальцію для підвищення родючості ґрунтів” захистив М.М. Кулешов.

1992

У Харківському ДАУ засновано кафедру української та російської мов.

Деканом факультету захисту рослин обраний кандидат сільськогосподарських наук, доцент В.П. Туренко, який керує факультетом до сьогодні.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук на тему “Проблеми ідейно-політичної боротьби у періодичному друку 20-х років ХХ ст.” захистив В.А. Греченко.

Докторську дисертацію на тему “Науково-методичні основи формування та використання матеріально-технічних ресурсів сільського господарства” захистив Л.М. Анічин.

Дисертацію на тему “Теорія циклічності динаміки популяцій і методи багаторічного прогнозу масового розмноження шкідливих комах” на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук захистив Є.М. Білецький.

1993

Ректором Харківського державного аграрного університету обраний професор М.І. Лактіонов (1993–1996).

Завершено будівництво навчального комплексу Харківського ДАУ. Останніми об’єктами, введення в експлуатацію яких було затверджено державним актом у листопаді 1993 р., стали актовий зал і бібліотека.

За наказом Мінагропрому України від 8 жовтня 1993 р. факультет інженерів землевпорядкування визнано базовим з підвищення кваліфікації землевпорядних кадрів України та викладачів землевпорядних відділень сільськогосподарських технікумів.

Ураховуючи сучасні екологічні та економічні умови, на факультеті захисту рослин у 1993 р. запроваджено підготовку агрономів з фітосанітарного моніторингу на госпдогвірній основі.

Започатковано видання українською, російською, англійською, німецькою мовами наукового журналу “Вісті Харківського ентомологічного товариства” за редакцією О.В. Захаренка (з 1997 р. – доктора біологічних наук, професора).

Професор М.А. Бобро обраний членом-кореспондентом Української академії аграрних наук.

1994

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук на тему “Інтенсифікація цукробурякового виробництва

України в умовах переходу економіки до ринкових відносин” у спеціалізованій вченій раді Українського національного аграрного університету захистив В.П. Мартянов.

За результатами багаторічних досліджень захистила докторську дисертацію “Біологія сім’яутворення і формування врожаю соняшника” Г.К. Фурсова.

1995

Рішенням Міжгалузевої акредитаційної комісії та наказом Міністерства освіти України за № 215 від 19 липня 1995 р. агроуніверситет ліцензований за четвертим рівнем з наданням права проведення освітньої діяльності на рівні кваліфікаційних вимог до спеціаліста, магістра (у тому числі, іноземних громадян).

У день святкування 50-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні у травні 1995 р. закладено Парк ветеранів площею 6,3 га. Проектне рішення виконано кафедрою лісівництва.

Професора Б.Ф. Остапенка обрано академіком Лісівничої академії наук України.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему “Біологічне та екологічне обґрунтування прийомів одержання високоякісних сходів польових культур в Лісостепу України” в спеціалізованій вченій раді інституту рослинництва імені В.Я. Юр’єва захистив М.К. Їжик.

1996

Харківський державний аграрний університет очолив його випускник, кандидат біологічних наук, доцент М.Д. Євтушенко (з березня 2001 р. – професор).

Посаду проректора з навчально-виховної роботи обійняв доктор сільськогосподарських наук, професор Д.Г. Тихоненко.

На факультеті захисту рослин розпочато підготовку студентів зі спеціалізації “Лісопатологія”.

1997

Факультет агрохімії та ґрунтознавства Харківського ДАУ очолив доцент М.А. Щуковський (1997–2001).

На базі факультету захисту рослин створено відділення підвищення кваліфікації спеціалістів зовнішнього та внутрішнього карантину рослин України.

Кафедру історичних і соціально-політичних дисциплін очолив доктор історичних наук, професор Р.І. Киричок (він же завідувач упродовж 1975–1987).

Кафедру генетики, селекції та насінництва очолив кандидат сільськогосподарських наук, професор В.М. Проскурнін.

Створено кафедру фінансів і аудиту, яку очолив кандидат економічних наук, доцент Г.І. Войчук.

Дисертацію на тему “Сітчастокрилі (Insecta, Neuroptera) України і деякі питання охорони рідкісних і зникаючих комах” на здобуття наукового ступеня доктора біологічних наук захистив О.В. Захаренко.

Відкриття Пам’ятного знаку на честь викладачів, студентів і співробітників університету, що загинули у боях з фашистськими загарбниками у роки Великої Вітчизняної війни.

Університет увійшов до Міжнародної асоціації університетів світу (Париж, Франція).

Для проведення в студентських колективах організаційно-масової роботи, спрямованої на вирішення проблем студентського життя, створено Спільку молоді та студентів. Вона має статус юридичної особи. Першим президентом Спільки став студент економічного факультету Павло Спасірко.

Своє 15-річчя відзначив самодіяльний народний колектив “Жайвір”, який є гордістю викладачів, співробітників і студентів університету.

1998

Згідно з рішенням Державної акредитаційної комісії Міністерства освіти України в університеті з 1998 р. відновлено підготовку студентів зі спеціальності “Лісове господарство”.

В агроуніверситеті відновлено підготовку спеціалістів за ступеневою системою: бакалавр – спеціаліст – магістр.

За рішенням ученої ради університету щорічно, починаючи з 1998 р., святкується День університету (перший тиждень жовтня) та День бібліотеки (кінець вересня).

Кафедру ботаніки та фізіології рослин очолив доктор сільськогосподарських наук М.К. Їжик (1998–2005; з 2001 р. – професор).

Завідувачем кафедри організації виробництва та агробізнесу обраний доктор економічних наук, професор В.П. Мартьянов.

Американський біографічний інститут визнав завідувача кафедри технології сільськогосподарських продуктів і плодоовочівництва ХНАУ професора О.С. Болотських “Людиною року – 1998”.

На економічному факультеті започатковано видання щомісячної науково-практичної газети “Бухгалтерський і податковий облік”.

1999

У Харківському ДАУ поновлено факультет лісового господарства.

Відповідно до наказу Мінагрополітики України за № 14 від 22 січня 1999 р. створено Інститут післядипломної освіти на базі факультету підвищення кваліфікації.

У складі ХДАУ імені В.В. Докучаєва створений Науководослідний інститут фітосанітарного моніторингу (наказ Мінагрополітики України за № 156 від 9 квітня 1999 р.), першим директором якого призначений доктор біологічних наук, професор О.В. Захаренко.

Рішенням президії ВАК України від 13 січня 1999 р. на факультеті захисту рослин створено спеціалізовану вчену раду із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук зі спеціальності “Ентомологія”.

Відкрито докторантуру з економіки та агрогрунтознавства.

За клопотанням ректорату і вченої ради обласна державна адміністрація встановила стипендію імені О.Н. Соколовського для кращих науковців агроуніверситету. Першими стипендіатами стали М.І. Лактіонов (1999–2000 рр.), С.Ю. Булигін (2000–2001 рр.), Д.Г. Тихоненко (2001–2002 рр.), Ю.В. Будьонний (2003–2004 рр.), О.С. Болотських (2005–2006 рр.). Серед молодих вчених цю стипен-

дію отримали Ю.Є. Колупаєв (2001–2002 рр.) та К.Б. Новосад (2005–2006 рр.).

10 грудня 1999 р. відкрито Музей історії Харківського державного аграрного університету імені В.В. Докучаєва.

Підготовлено та відкрито галерею портретів ректорів за період від 1816 р.

Проведення Міжнародної наукової конференції з нагоди 160-річчя від початку підготовки фахівців лісового господарства в ХДАУ імені В.В. Докучаєва.

Переведення факультету заочної освіти на багатоступінчасту підготовку спеціалістів без відриву від виробництва для агропромислового комплексу України.

2000

Університет вдруге акредитовано з усіх спеціальностей і в цілому за IV рівнем акредитації.

Здійснено передачу житлового масиву навчального містечка на баланс місцевого самоврядування.

9 травня 2000 р. відбулося відкриття Парку ветеранів. У насадженнях парку ростуть 793 екземпляри декоративних дерев та 1 108 кущів, висаджених студентами університету.

На зламі двох тисячоліть закладено Студентський парк площею 20 га та липово-каштанову алею вздовж дослідного поля від університету до навчгоспу.

За ініціативи і за участю кафедри механізації та електрифікації сільськогосподарського виробництва спільно з Харківським тракторним заводом створено першу в Україні експериментальну машинно-технологічну станцію.

Завідувач кафедри технології сільськогосподарських продуктів і плодоовочівництва професор О.С. Болотських став переможцем (перше місце) в номінації “Науковець” II обласного конкурсу “Вища школа – кращі імена”.

У Шведському Королівському технологічному інституті (Стокгольм) підготував і захистив дисертацію “Проблеми і перс-

пективи земельної реформи в Україні” доцент кафедри землевпорядкування і земельного кадастру В.В. Тишковець.

2001

На базі університету відбулося виїзне засідання Колегії Мінагрополітики України, Президії Української академії аграрних наук та Харківської обласної державної адміністрації.

Агроуніверситет нагороджено Почесною грамотою Кабінету Міністрів України з врученням пам'ятного знака та пам'ятним подарунком Верховної Ради України.

1 жовтня 2001 р. Міжнародна кадрова академія нагородила агроуніверситет Орденом Пошани за вагомий внесок у розвиток системи вищої освіти та з нагоди 185-річчя з дня заснування.

Відбулася Міжнародна науково-практична конференція “Механізм господарювання і економічна динаміка в АПК” з нагоди 185-ї річниці від дня заснування університету.

З нагоди 185-річчя університету відбулася Міжнародна конференція молодих учених на тему “Рослина і середовище”.

Деканом факультету агрохімії та ґрунтознавства обраний доцент В.В. Дегтярьов, який працює на цій посаді до сьогодні.

На агрономічному факультеті відкрито спеціальність “Плодівництво і виноградарство”.

2002

27 березня 2002 р. за Указом Президента України університету надано статус національного.

Агроуніверситет нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України.

Посаду декана факультету лісового господарства посів доцент кафедри фітопатології А.М. Полив'яний, який очолює факультет до сьогодні.

Деканом економічного факультету ХНАУ призначено кандидата економічних наук, професора О.В. Ульянченка (2002–2005).

За рішенням Державної комісії України з випробування і охорони сортів рослин до Реєстру сортів України занесено новий

сорт ячменю “Докучаєвський-15”, автором якого є завідувач кафедри генетики, селекції та насінництва, професор М.В. Проскурнін.

Відкриття Internet-зали у Фундаментальній бібліотеці ХНАУ.

З нагоди 140-річчя від дня народження П.А. Столипіна та розпочатої ним аграрної реформи представники університету – члени ректорату, завідувачі провідних кафедр, молоді вчені-економісти ХНАУ – провели засідання “Круглого столу”.

За рішенням вченої Ради університету кафедру “Цивільної оборони” реорганізовано в кафедру “Екології і безпеки життєдіяльності”.

Студентка 1 курсу економічного факультету Наталія Ломовських в обласному конкурсі творчих робіт студентів та викладачів ВНЗ посіла перше місце.

2003

Деканом агрономічного факультету обрано за конкурсом доцента Є.М. Огурцова, який очолює факультет до сьогодні.

Деканом факультету інженерів землевпорядкування обраний кандидат економічних наук, доцент В.Б. Балакірський (2003–2005).

Інститут рейтингових досліджень Асамблеї ділових кіл України визнав Харківський НАУ імені В.В. Докучаєва Лауреатом Всеукраїнського рейтингу “Кращі підприємства України – 2003” у номінації “Вища освіта”.

У Харківському НАУ відкрилася докторантура з п’яти спеціальностей: економіки сільського господарства і АПК, агрогрунтознавства та агрофізики, зоології, рослинництва та ентомології.

Почесною грамотою та першою премією Міністерства аграрної політики України нагороджений доктор сільськогосподарських наук, професор Д.Г. Тихоненко за посібник “Картографія ґрунтів” (Інститут післядипломної освіти керівників і спеціалістів АПК Харківського національного аграрного університету).

Упродовж 2003–2005 рр. вперше в Україні на поновленому факультеті лісового господарства за ініціативи доктора сільськогосподарських наук, професора, академіка Лісівничої академії наук України Б.Ф. Остапенка проведено перший і другий етапи Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності “Лісове господарство”.

Доцент кафедри економіки сільського господарства Ю.А. Полтавський у Курській державній сільськогосподарській академії імені І.І. Іванова захистив докторську дисертацію на тему “Удосконалення механізму господарювання в сільськогосподарських підприємствах України”.

Під девізом “Свій ВНЗ – своїми руками!” відбувся зліт активістів будівництва навчально-виробничого комплексу агроуніверситету.

Уперше в 2003 р. на базі університету відбулися Всеукраїнські змагання жіночих баскетбольних команд вищих аграрних навчальних закладів.

2004

Указом Президента України за № 1418/2004 від 16 листопада 2004 р. ректорові Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва Євтушенку Миколі Дмитровичу присвоєно почесне звання “Заслужений працівник освіти України”.

Спеціалізована виставка “Агро – 2004” розпочалася 10 лютого у Харківському агроуніверситеті урочистим відкриттям експозицій з ефективності виробництва, зберігання та переробки продуктів рослинництва. Її організаторами вдруге стали Міністерство аграрної політики України, Головне управління сільського господарства і продовольства Харківської облдержадміністрації, Харківська Торговельно-промислова палата, Харківський НАУ імені В.В. Докучаєва. У рамках виставки відбувся науково-практичний семінар “Виробництво, зберігання та переробка продуктів рослинництва у сучасних умовах”, який упродовж трьох днів проводили відомі вчені Інституту післядипломної освіти ХНАУ та Інституту рослинництва імені В.Я. Юр’єва.

Харківський НАУ імені В.В. Докучаєва Міністерством освіти і науки України визнаний базовим при проведенні Олімпіади вищих навчальних закладів України зі спеціальностей “Лісове господарство” і “Землепорядкування та кадастр” терміном на три роки.

Відповідно до рішення Міністерства аграрної політики України з 15 до 17 квітня включно 2004 р. на базі факультету лісового господарства ХНАУ – вперше серед вищих навчальних за-

кладів, де готуються кадри зі спеціальності “Лісове господарство,” пройшов другий етап Всеукраїнської студентської олімпіади. Призерами олімпіади стали Андрій Ткаченко, Наталя Висоцька та Володимир Жаровський (ХНАУ), Руслан Дронів (Львівський державний лісотехнічний університет), Роман Андрущенко (Житомирський агроекологічний університет), Володимир Людвиченко (НАУ, м. Київ).

У Харківському агроуніверситеті за ініціативи Мінагрополітики України та за сприяння Всеукраїнського благодійного фонду підтримки сільської молоді “Надія ХХІ століття” з 26 до 29 травня включно 2004 р. проходив черговий VI Зліт іменних стипендіатів та відмінників навчання під девізом “Лідери АПК ХХІ століття”, в роботі якого взяли участь понад 300 учасників з усіх ВНЗ України та гості з Росії.

Команда Харківського НАУ у командному заліку посіла перше місце серед 17 ВНЗ-учасників другого етапу Всеукраїнської студентської олімпіади з бухгалтерського обліку і аудиту, яку увосьме проводила кафедра бухгалтерського обліку і аудиту.

Міжнародна науково-практична конференція молодих учених, магістрів і студентів “Сталий розвиток аграрного сектора економіки”, присвячена 140-річчю з дня народження М.І. Тугана-Барановського та 75-річчю з дня заснування економічного факультету Харківського НАУ імені В.В. Докучаєва, відбулася 10–11 червня 2004 р.

Факультет інженерів землевпорядкування у вересні 2004 р. відмітив 60-річчя від дня заснування. За цей період на факультеті було підготовлено понад 5 500 висококваліфікованих спеціалістів-землевпорядників, у тому числі, для країн СНД та 17 країн Європи, Азії, Африки та Латинської Америки.

Докторську дисертацію на тему “Агроекологічні й агротехнічні основи введення амаранту в культуру в Лівобережному Лісостепу України” захистила Т.І. Гопцій.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук у спеціалізованій вченій раді при Інституті агроекології та біотехнології УААН на тему “Алелопатична дія екзометаболітів культурних злаків у агрофітоценозах” захистив В.К. Пузік.

Дисертацію на тему “Управління інноваційними процесами в аграрній сфері” на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук у Національному науковому центрі “Інститут аграрної економіки” (м. Київ) захистив М.А. Садиков.

Доктора сільськогосподарських наук, професора, академіка АН Вищої школи України О.С. Болотських обрано членом Загальноросійської академії нетрадиційних і рідкісних рослин (Російська Федерація).

На звернення Харківської обласної ради ветеранів, голови Харківського обласного комітету Міжнародної української спілки ветеранів війни Героя Радянського Союзу С. Остащенка, обласної організації інвалідів війни та Збройних сил, голови організації ветеранів війни і праці ХНАУ імені В.В. Докучаєва академіка Б.Ф. Остапенка для увічнення пам’яті воїнів-визволителів, які полягли у боях за визволення міста від фашистських загарбників, студенти і співробітники університету зібрали та переказали на рахунок № 260053011103 чотири тисячі сто тридцять шість гривень.

Закладення навесні 2004 р. вченими ХНАУ М.К. Їжиком, В.П. Лисенком, С.П. Ганжею та В.С. Ноженко колекції рідкісних зникаючих лікарських, кормових і декоративних рослин (381 вид) біля навчального корпусу № 4 на ділянці площею 0,25 га.

Студенти факультету агрохімії та ґрунтознавства Т. Бородінова, В. Заслонько, А. Харківський виставили на “Ярмарок студентських ідей – 2004” моноліт еталонно-родючого українського чорнозему. Кафедра ґрунтознавства рекомендувала моноліт українського родючого чорнозему Президенту України як стандарт екологічної оцінки земель при завершенні земельної реформи.

Для відзначення найактивніших студентів у навчальній, науковій та громадській роботі у Харківському НАУ запроваджено звання “Почесний відмінник ХНАУ імені В.В. Докучаєва”.

Упродовж десяти років викладачі кафедри іноземних мов за керівництва завідувача кафедри Л.В. Герман підготували близько 80-ти дипломних робіт іноземними мовами.

Уперше колектив університету став призером 14-ї Спартакіади ВНЗ Харківщини за програмою щорічних обласних змагань студентської молоді, що проходив під девізом “Спорт протягом життя”.

Збірна команда ХНАУ зі спортивного туризму на студентському чемпіонаті серед ВНЗ м. Харкова, що проходив 15–16 травня 2004 р. в районі Очеретянських озер, посіла перше місце у своїй групі і п’яте – у загальному заліку.

З ініціативи кафедри фізичного виховання і за підтримки ректорату і профкому університету створено проблемну лабораторію з фізичного і спортивного вдосконалення, оздоровлення і підвищення працездатності студентів.

2005

За рішенням вченої ради Харківського НАУ від 14 вересня 2005 р. на базі економічного факультету створені два факультети – “Менеджмент і економіка” (датою заснування вважається 5 жовтня 1929 р.) та “Облік і фінанси” (датою заснування вважається 5 жовтня 1958 р.).

Рішенням вченої ради введено звання “Професор університету”.

Факультет менеджменту і економіки готує фахівців зі спеціальностей “Менеджмент організацій” та “Економіка підприємства”. Деканом факультету “Менеджмент і економіка” обраний кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства О.І. Гуторов.

Факультет обліку і фінансів готує фахівців зі спеціальностей “Облік і аудит” та “Фінанси”. Деканом факультету “Обліку і фінансів” обрано кандидата економічних наук, доцента кафедри статистики та економічного аналізу К.І. Посилаєву.

На посаду декану факультету інженерів землевпорядкування призначений кандидат економічних наук А.В. Князь.

Завідувачем кафедри безпеки життєдіяльності обраний кандидат технічних наук, доцент В.І. Д’яконов.

Факультет заочної освіти ХНАУ відмітив 75-річчя від заснування. Упродовж часів існування на факультеті підготовлено 16 960 спеціалістів для агропромислового комплексу України, системи Державного комітету земельних ресурсів та системи Державного

комітету лісового господарства. У 2005 навчальному році на семи відділеннях факультету навчалося більше 2 600 виробничників, у тому числі, понад 1 200 – за рахунок державного бюджету.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора технічних наук на тему “Механіко-технологічні засоби еколого-економічного удосконалення процесів обробітку ґрунту” захистив В.Ф. Пашенко.

Дисертацію на тему “Економічний механізм розширеного відтворення в сільському господарстві в умовах циклічності його розвитку” на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук захистив О.В. Олійник.

У видавництві “Вища школа” за редакцією професора Д.Г. Тихоненка вийшов друком підручник “Ґрунтознавство”, який Міністерство аграрної політики України затвердило як підручник для студентів агрономічних, економічних, інженерних спеціальностей аграрних ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

Ухвалою президії АН Вищої школи від 16 грудня 2005 р. (протокол за № 13) академік О.С. Болотських удостоєний премії за цикл праць з вирощування овочів (Номінація “Краща монографія”).

Харківський НАУ виграв тендер, що був проведений Міністерством аграрної політики України на опрацювання держбюджетної науково-дослідної теми “Розроблення технологічних і екологічних заходів для стабілізації виробництва високоякісного зерна зернових і зернобобових культур у Східному Лісостепу України”, що діятиме протягом 2005–2007 рр.

У дні святкування 165 річниці підготовки інженерів лісового господарства у Харківському агроуніверситеті, за сприяння Державного комітету лісу України, факультет лісового господарства 12–14 квітня 2005 р. провів другий етап Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності “Лісове господарство”.

На базі навчально-дослідного лісового господарства “Скрипаї” (директор К.І. Лисак) проведено практичний тренінг з фахових дисциплін студентів-лісівників з університетів Києва, Львова, Житомира, Сімферополя, Чернівців, Умані, Харкова у межах другого етапу Всеукраїнської студентської олімпіади.

На базі Харківського НАУ відбувся другий етап Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності “Землевпорядкування

та кадастр” (за напрямом “Геодезія, картографія та землевпорядкування). Перше місце журі присудило групі студентів 5 курсу ХНАУ у складі Яни Дубової, Дмитра Гопція та Тетяни Кравцової.

Уперше в історії ХНАУ студенти другого і третього курсів проходили навчально-польову практику з картографії ґрунтів і ґрунтознавства на базі ННЦ “Нікитський ботанічний сад” відповідно до угоди, що була укладена між деканатом факультету агрохімії та ґрунтознавства і керівництвом ННЦ.

10 березня 2005 р. Харківський НАУ відвідав дипломат, працівник економічного відділу Посольства США в Україні пан Браян Т. Сміт для вирішення питання про взаємовигідний обмін викладачами та стажистами.

У Парку ветеранів війни та праці на честь 60-річчя Перемоги над фашизмом закладено алею дубів і пам’ятну куртину дуба та калини червоної.

27–28 квітня 2005 р. на базі Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” відбулася регіональна студентська науково-теоретична конференція, присвячена 60-й річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні. На конференції за наукового керівництва кафедри історичних і соціально-політичних дисциплін виступили з доповідями студенти і аспіранти ХНАУ імені В.В. Докучаєва.

14–19 червня 2005 р. в Національному комплексі “Експоцентр України” у Києві відбулася XVII Міжнародна агропромислова виставка-ярмарок “Агро-2005”. У павільйоні “Аграрна освіта і наука” розгорнув велику експозицію Харківський агроуніверситет. На виставці-ярмарку ХНАУ демонстрував перспективні сорти зернових і зернобобових сільськогосподарських культур, інтенсивні технології вирощування високих врожаїв просапних культур, озимої пшениці, пивоварних сортів ячменю, ріпаку, сої та інших культур. За участь у XVII Міжнародній виставці-ярмарку “Агро-2005” ХНАУ імені В.В. Докучаєва нагороджено дипломом. Професор М.В. Проскурнін за створення нових сортів ячменю “Докучаєвський-15” та “Козак” нагороджений Грамотою за підписом Міністра аграрної політики України О.П. Баранівського.

5–7 грудня 2005 р. у Національному комплексі “Експоцентр України” у Києві відбулася II Міжнародна конференція-виставка “Овочі і фрукти України – 2005”, на якій були представлені наукові розробки кафедри плодоовочівництва і зберігання ХНАУ.

У березні 2006 р. підписано Меморандум про співробітництво з підготовки кадрів з аграрних та лісівничих наук між Фуцзянським університетом сільського і лісівничого господарства (КНР) та Харківським НАУ імені В.В. Докучаєва.

26 червня 2005 р. підписано Меморандум про дружбу і співробітництво між Сіньцзянським агротехнічним інститутом (КНР) і ХНАУ імені В.В. Докучаєва.

4–7 жовтня 2005 р. в університеті відбулася Міжнародна наукова конференція студентів та аспірантів “Екологічні проблеми сталого розвитку агросфери в умовах реформування земельних відносин та шляхи раціонального використання і охорони земель”.

У першому семестрі 2005 р. відповідно до гуманітарної Програми обміну викладачами університетів (т. зв. Програма Вільяма Фулбрайта) у Харківському НАУ американський вчений, професор права пан Крістофер Келлі викладав “Екологічне право” студентам п’ятого курсу факультету агрохімії та ґрунтознавства і магістрам відділення “Економіка підприємства”. У другому семестрі 2005/06 навчального року професор Крістофер Келлі викладав “Аграрне право” на агрономічному факультеті та на факультеті менеджменту і економіки.

Спілка молоді та студентів ХНАУ стала членом Об’єднаної ради студентського самоврядування аграрних ВНЗ III–IV рівнів акредитації.

Дворазовий золотий призер чемпіонату Європи (2004–2005 рр.), золотий призер чемпіонату світу в ривку, золотий призер чемпіонату України (2005 р.), срібний призер XIII Чемпіонату світу з гирьового спорту за класичним двоборством (Москва, 2005 р.), бронзовий призер Чемпіонату світу з гирьового спорту за довгим циклом (Татарстан, Казань, 2005 р.) кандидат сільськогосподарських наук А.О. Рожков у ваговій категорії понад 90 кг у складі збірної команди гирьовиків України виборов перше місце і завоював золоту медаль чемпіона Європи та в черговий раз підтвердив звання одного з найсильніших атлетів світу (тренер –

старший викладач кафедри фізичного виховання ХНАУ К. Тригуб).

Студентка 2 курсу економічного факультету Наталія Ненадова на чемпіонаті України з важкої атлетики серед юніорів виборола медаль чемпіонки України та звання майстра спорту.

У заключному гала-концерті переможців Всеукраїнського фестивалю художньої творчості серед колективів аграрних ВНЗ “Софіївські зорі”, що відбувся 14 жовтня 2005 р. у Національному палаці “Україна” в Києві, Харківський агроуніверситет представляла аспірантка кафедри економічної кібернетики Ольга Хлопоніна.

На IV Міжнародному фестивалі іноземних студентів і громадян у центрі культури Київського району м. Харкова студенти підготовчого відділення ХНАУ з країн Кот-д’Івуар та Камерун, що відкривали фестиваль, були нагороджені дипломом Харківської обласної державної адміністрації.

2006

11–12 квітня 2006 р. на базі агроуніверситету відбулася Міжнародна науково-практична конференція молодих учених, аспірантів, магістрів та студентів “Інтенсифікація і сталий розвиток сільськогосподарського виробництва”, присвячена 190-річчю Харківського НАУ імені В.В. Докучаєва.

11–13 квітня 2006 р. у Харківському НАУ відбувся другий етап Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності “Лісове господарство”. Факультет лісового господарства ХНАУ приймав лідерів навчання зі споріднених факультетів аграрних ВНЗ міст Києва, Сімферополя, Житомира, Львова, Чернівців, Умані. За сумарною оцінкою фахових знань перше місце посіла команда ХНАУ імені В.В. Докучаєва (капітан Роман Головач).

25–28 квітня 2006 р. на базі Харківського НАУ відбувся другий етап Всеукраїнської студентської олімпіади за напрямом “Геодезія, картографія та землевпорядкування” зі спеціальності “Землевпорядкування та кадастр”, серед студентів аграрних і технічних ВНЗ України. Перше місце посіла команда студентів 5 курсу ФІЗу Харківського НАУ (О.В. Придатко, Ю.П. Шпилько); друге місце отримала команда студентів Національного універси-

тету водного господарства та природокористування (м. Рівне); третє – Національного аграрного університету (м. Київ).

У Всеукраїнській студентській олімпіаді з математики, що проходила у травні 2006 р. у м. Севастополі на базі Севастопольського національного технічного університету, перше місце в групі аграрних ВНЗ України виборов студент II курсу факультету менеджменту і економіки спеціальності “Менеджмент організацій” Андрій Гуторов.

У червні 2006 р. факультет менеджменту і економіки разом з факультетом обліку і фінансів провели Міжнародну науково-практичну конференцію “Наукові засади реалізації аграрної політики в Україні”, присвячену 190-річчю ХНАУ.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора сільськогосподарських наук на тему “Грибні хвороби насінневої люцерни, прогноз їх розвитку та заходи захисту у східному Лісостепу і Степу України” захистив декан факультету захисту рослин В.П. Туренко.

Завідуючий кафедрою рослинництва професор М.А. Бобров був нагороджений Почесною відзнакою Української академії аграрних наук – вищою відомчою нагородою за визначні особисті досягнення в організації та виконанні наукових досліджень з проблем агропромислового виробництва, підготовці кадрів, впровадженні наукових результатів у виробництво.

За 190 років від дня заснування в університеті підготовлено майже 50 тис. фахівців для агропромислового виробництва, у тому числі, 1 069 – для 76 країн дальнього зарубіжжя.

Навчання студентів здійснюється за державним замовленням і на контрактній основі з оплатою за навчання юридичними та фізичними особами. В університеті можна здобути освіту бакалавра, спеціаліста, магістра.

Студенти, що виявили здібності до науково-дослідної роботи, можуть продовжити навчання в аспірантурі.

Щорічно понад 200 студентів проходять виробничу практику у фермерських господарствах Великої Британії, де вивчають сучасні технології землеробства.

Упродовж періоду навчання студенти університету мають змогу одержати другу вищу освіту; юнаки – отримати військову спеціальність і звання офіцера запасу.

У структурі університету 7 факультетів:

1. Агрономічний.
2. Лісового господарства.
3. Менеджменту і економіки.
4. Обліку і фінансів.
5. Захисту рослин.
6. Інженерів землевпорядкування.
7. Агрохімії і ґрунтознавства.

До складу сучасного навчально-науково-виробничого комплексу, яким є аграрний університет, входять шість науково-дослідних закладів, 15 коледжів і технікумів, три державні установи. До структури комплексу належать шість навчальних корпусів, три науково-дослідних лабораторії, павільйон сільськогосподарської техніки, державне підприємство “Навчально-дослідне господарство “Докучаєвське”, “Скрипаївське навчально-дослідне лісове господарство” (8 582 га), два дослідних поля (170 га), дендропарк (23 га) і Парк ветеранів (6,3 га). Структурними підрозділами університету є Інститут післядипломної освіти, Інститут фітосанітарного моніторингу, редакційно-видавничий відділ. Діє відділ комп’ютеризованих засобів навчання: комп’ютерні класи, обчислювальний центр, вузол зв’язку Internet. Фундаментальна бібліотека (понад 600 тис. томів) має 8 читальних залів.

Інститут післядипломної освіти забезпечує підвищення кваліфікації керівників і спеціалістів підприємств та організацій агропромислового виробництва різних форм власності; перепідготовку спеціалістів на базі повної вищої освіти з метою отримання другої вищої освіти за спеціальностями “Землевпорядкування та кадастр”, “Облік і аудит”, “Захист рослин” та “Менеджмент організацій”; підготовку спеціалістів з основ комп’ютерної техніки, бізнес-планування та обліку за програмою “ІС підприємство”.

Сьогоднішні напрями науково-дослідницької роботи в університеті є логічним продовженням наукового доробку фундаторів сучасної аграрної науки, вчених-засновників наукових шкіл – В.В. Докучаєва, В.Я. Юр’єва, О.М. Соколовського, О.М. Грінченка,

М.М. Кулешова, П.С. Погребняка, П.С. Пищимуки, Т.Д. Страхова та інших. Провідні вчені агроуніверситету професори Є.М. Білецький, М.А. Бобро, О.С. Болотських, Ю.В. Будьонний, А.П. Вервейко, М.І. Лактіонов, В.П. Мартьянов, Ф.М. Марютін, М.Ф. Огійчук, Б.Ф. Остапенко, М.В. Проскурнін, В.Й. Шиян та інші продовжують справу вчених, ідеї яких здобули світове наукове визнання.

Окремі лабораторно-практичні заняття, ознайомчі, предметні навчальні практики проводяться у філіях кафедр на виробництві, якими є 47 дослідних господарств системи інститутів УААН, агрофірми, кооперативи, товариства і установи Мінагрополітики, Держкомзему, Держкомлісу, Держкомстату у шести областях України. Серед них – державне підприємство дослідне господарство “Елітне” Інституту рослинництва імені В.Я. Юр’єва УААН, державне підприємство дослідне господарство “Кутузівка” Інституту тваринництва УААН, акціонерне товариство закритого типу “Агро-Союз” Дніпропетровської області, Балаклійське державне лісове господарство Харківської області, Данилівське державне лісництво Інституту лісівництва і агро меліорації імені Г.М. Висоцького та ін.

Основні напрями науково-дослідної роботи університету:

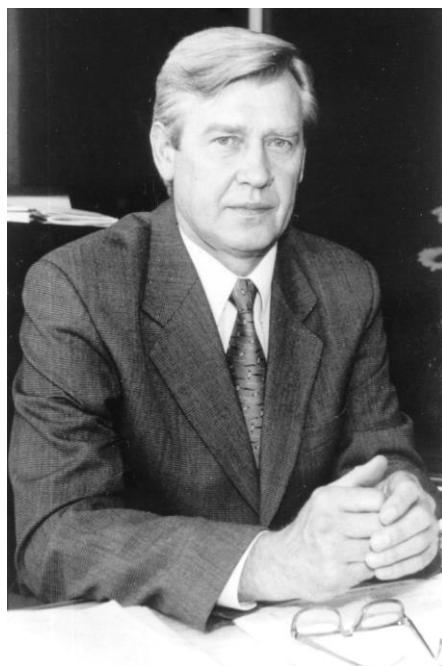
- Зональні ресурсозберігальні ґрунтозахисні системи землеробства;
- Родючість і охорона ґрунтів та наукові основи застосування добрив;
- Генетика, селекція і насінництво сільськогосподарських культур;
- Адаптивні технології вирощування зернових, зернобобових, кормових, овочевих культур, цукрових буряків, плодово-ягідних культур;
- Наукові основи захисту рослин від шкідливих організмів у сучасних агроєкосистемах;
- Технологічні комплекси, машини, обладнання для ґрунтозахисного землеробства;

- Економічний механізм господарювання в аграрному секторі економіки та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах ринкових відносин;
- Охорона навколишнього природного середовища;
- Проблеми вдосконалення навчального процесу.

Розділ 3. ХНАУ імені В.В. ДОКУЧАЄВА – 2006 рік

3.1. РЕКТОРАТ І ВЧЕНА РАДА

Склад членів ректорату Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва



Ректор ХНАУ,
професор М.Д. Євтушенко

1. ЄВТУШЕНКО М.Д. – ректор Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва, кандидат біологічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України;
2. ТИХОНЕНКО Д.Г – проректор з навчальної роботи, доктор сільськогосподарських наук, професор, академік МАНЕБ, завідувач кафедри ґрунтознавства;
3. СВИРИДОВ А.М. – проректор з наукової роботи, кандидат сільськогосподарських наук, доцент;
4. БІЛОУСЬКО В.С. – кандидат економічних наук, доцент, проректор заочного навчання;

5. ПУЗІК В.К. – доктор сільськогосподарських наук, професор, директор Інституту післядипломної освіти;
6. БІЛОУС М.В. – проректор з адміністративно-господарської роботи;
7. ВОЛОШАН М.М. – кандидат філософських наук, доцент, проректор з виховної роботи та гуманітарної освіти;
8. БАСЮК Р.В. – головний бухгалтер агроуніверситету;
9. БОНДАРЄВ А.В. – голова профспілкового комітету агроуніверситету;
10. ФІНАШИНА А. – голова спілки молоді та студентів;
11. ГУТОРОВ О.І. – кандидат економічних наук, доцент, декан факультету менеджменту і економіки;
12. ДЕГТЯРЬОВ В.В. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, декан факультету агрохімії та ґрунтознавства;
13. КНЯЗЬ О.В. – кандидат економічних наук, доцент, декан факультету інженерів землевпорядкування;
14. ОГУРЦОВ Є.М. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, декан агрономічного факультету;
15. ПОЛИВ'ЯНИЙ А.М. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, декан факультету лісового господарства;
16. ПОСИЛАСЬВА К.І. – кандидат економічних наук, доцент, декан факультету обліку і фінансів;
17. СИНЯВІН В.Д. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, декан по роботі з іноземними учнями;
18. ТУРЕНКО В.П. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, декан факультету захисту рослин.

Склад вченої ради Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва

1. ЄВТУШЕНКО М.Д. – голова вченої ради, ректор, кандидат біологічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України;
2. ТИХОНЕНКО Д.Г. – заступник голови вченої ради, проректор з навчальної роботи, доктор сільськогосподарських наук, професор, академік МАНЕБ;
3. СВИРИДОВ А.М. – заступник голови вченої ради, проректор з наукової роботи, кандидат сільськогосподарських наук, доцент;
4. ПРОСКУРНІН М.В. – кандидат сільськогосподарських наук, секретар вченої ради університету, професор, Почесний член Шведського союзу селекціонерів;
5. ВОЛОШАН М.М. – кандидат філософських наук, доцент, проректор з виховної роботи та гуманітарної освіти;
6. ПУЗІК В.К. – доктор сільськогосподарських наук, професор, директор Інституту післядипломної освіти;
7. БІЛОУСЬКО В.С. – кандидат економічних наук, доцент, проректор заочного навчання,
8. БІЛОУС М.В. – проректор з адміністративно-господарської роботи;
9. ГУТОРОВ О.І. – кандидат економічних наук, доцент, декан факультету менеджменту і економіки;
10. ДЕГТЯРЬОВ В.В. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, декан факультету агрохімії та ґрунтознавства, член-кореспондент МАНЕБ;
11. КНЯЗЬ О.В. – кандидат економічних наук, доцент, декан факультету інженерів землевпорядкування;

12. ОГУРЦОВ Є.М. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, декан агрономічного факультету;
13. ПОЛИВ'ЯНИЙ А.М – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, декан факультету лісового господарства;
14. ПОСИЛАЄВА К.І. – кандидат економічних наук, доцент, декан факультету обліку і фінансів;
15. СИНЯВІН В.Д. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, декан по роботі з іноземними учнями;
16. ТУРЕНКО В.П. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, декан факультету захисту рослин;
17. БАСЮК Р.В. – головний бухгалтер агроуніверситету;
18. БЕСЄДІН М.О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій;
19. БІЛЕЦЬКИЙ Є.М. – доктор біологічних наук, професор, академік АН ВШ України, завідувач кафедри зоології та ентомології;
20. БОБРО М.А. – доктор сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент УААН, завідувач кафедри рослинництва;
21. БОЛОТСЬКИХ О.С. – доктор сільськогосподарських наук, професор, академік АН ВШ України, завідувач кафедри плодоовочівництва і зберігання;
22. БОНДАРЄВ А.В. – голова профспілкового комітету агроуніверситету;
23. БУДЬОННИЙ Ю.В. – доктор сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент УААН, завідувач кафедри землеробства;
24. БУЛИГІН С.Ю. – доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри ґрунтознавства, член-кореспондент УААН;

25. ВЕДМІДЬ М.М. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, заслужений працівник сільського господарства України, завідувач кафедри лісових культур та меліорацій;
26. ВЕРВЕЙКО А.П. – кандидат економічних наук, професор, заслужений працівник ВШ України, завідувач кафедри землевпорядкування та земельного кадастру;
27. ВОЛОШАН Г.А. – старший викладач, завідувач кафедри української та російської мов;
28. ВОЙЧУК Г.І. – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів;
29. ГЕРМАН Л.В. – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов;
30. ГОПЦІЙ О.Б. – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри геодезії та сільських населених місць;
31. ГОПЦІЙ Т.І. – доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри генетики, селекції та насінництва;
32. ГОРІН М.О. – доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри ґрунтознавства, член-кореспондент МАНЕБ;
33. ГОРКАВИЙ В.К. – кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри статистики та економічного аналізу;
34. ГНАП А.К. – доктор фіз.-мат. наук, професор, завідувач кафедри фізики і агрометеорології;
35. ДУБИНА О.М. – кандидат хімічних наук, доцент, завідувач кафедри хімії;
36. Д'ЯКОНОВ В.І. – кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри екології та безпеки життєдіяльності;
37. ЗАЗДРАВНОВ А.П. – кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри філософії;

38. КИРИЧОК Р.І. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історичних та соціально-політичних дисциплін;
39. КУЛЄШОВ М.М. – доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри агрохімії;
40. ЛАКТИОНОВ М.І. – доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри ґрунтознавства, академік МАН ВШ України
41. ЛИСАК К.І. – директор навчлісгоспу “Скрипаї”;
42. ЛИСЕНКО В.П. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, академік МАНЕБ, завідувач кафедри ботаніки та фізіології рослин;
43. МАРТЪЯНОВ В.П. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу;
44. МАРЮТІН Ф.М. – кандидат сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри фітопатології;
45. МАКЕДОНСЬКИЙ А.В. – кандидат економічних наук, професор кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу;
46. МИРОСЬ В.В. – доктор сільськогосподарських наук, професор, академік МАНЕБ, завідувач кафедри тваринництва;
47. ОГІЙЧУК М.Ф. – кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту;
48. ПАЩЕНКО В.Ф. – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри механізації та електрифікації сільського господарства;
49. ПАНТЄЛЄЄВ В.К. – доктор біологічних наук, професор кафедри фітопатології;
50. САДИКОВ М.А. – доктор економічних наук, професор;

51. СИЗОНЕНКО В.Л. – доктор фізико-математичних наук, професор, завідувач кафедри вищої математики, академік, дійсний член Нью-Йоркської академії наук США;
52. СОЛОВЙОВ М.Ф. – кандидат економічних наук, професор кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу;
53. СТАТІВКА І.М. – кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри землевпорядного проектування;
54. ТКАЧ В.П. – доктор сільськогосподарських наук, професор, Дійсний член (академік) Лісівничої АН України, завідувач кафедри лісівництва;
55. УЛЬЯНЧЕНКО О.В. – кандидат економічних наук, професор;
56. ФУРСОВА А.К. – доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри рослинництва;
57. ХЛОПЕНКО В.І. – старший викладач, завідувач кафедри фізичного виховання;
58. ШИЯН В.Й. – кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємства;
59. ФІНАШИНА А. – голова спілки молоді та студентів;
60. ІВАНЧА О.Г. – завідувача Фундаментальною бібліотекою агроуніверситету.

3.2. НАВЧАЛЬНА РОБОТА УНІВЕРСИТЕТУ



Проректор з навчальної роботи,
професор Д.Г. Тихоненко

Навчальна робота у Харківському національному аграрному університеті імені В.В. Докучаєва здійснюється відповідно до сучасних стандартів вищої освіти України. Університет визнано акредитованим за статусом вищого закладу освіти IV (четвертого) рівня. Термін дії ліцензії і сертифіката про акредитацію, наданих Міністерством освіти і науки України – липень 2015 р. Студенти отримують вищу освіту в університеті на рівні кваліфікаційних вимог до бакалавра, спеціаліста, магістра. Молодь, що вступає до університету, навчається за такими аг-

рарними спеціальностями і спеціалізаціями:

Агрохімія і ґрунтознавство

- Охорона ґрунтів
- Агрохімсервіс
- Агроекологія

Агрономія

- Насіннезнавство
- Насінництво

Плодоовочівництво і виноградарство

Селекція та генетика сільськогосподарських культур

Захист рослин

- Лісопатологія
- Фітосанітарний моніторинг”;

Облік і аудит

- Облік і аудит у лісовому господарстві

Менеджмент організацій

- Аграрний менеджмент

Економіка підприємства

Фінанси

Землепорядкування та кадастр

Лісове господарство

Від дня заснування університету і до сьогодні випущено майже 50 тис. спеціалістів, із них 1 069 спеціалістів на замовлення 76 країн далекого зарубіжжя. Загальна чисельність студентів на 1.01.2006 р. становила близько 6 300 осіб. Підготовка фахівців в університеті забезпечується висококваліфікованим професорсько-викладацьким складом, що нараховує понад 350 осіб. Серед викладачів дев'ять академіків галузевих академій і п'ять членів-кореспондентів Української аграрної академії наук. Значна кількість науково-педагогічного персоналу університету має державні нагороди та почесні звання Міністерства освіти і науки й Міністерства аграрної політики.

Особливо важливим етапом у підготовці спеціалістів-аграрників став період після визнання України незалежною державою 24 серпня 1991 р. Становлення молодій держави продовжує бути часом складного процесу переходу українського села від аграрної системи радянських часів до нової, яка характерна для демократичного суспільства з ринковою економікою. Нові суспільно-політичні та економічні умови обумовили зміни власності на землю і майно, запровадження нових форм господарювання, зміну технології виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, стрімкий розвиток ринкових відносин, зобов'язання науково-педагогічних працівників університету постійно вносити зміни у систему підготовки кадрів для агропромислового комплексу країни. Нові умови вимагали нового рівня навчального процесу, оскільки процес пізнання є одним з найважливіших чинників формування особистості, а отже його націленість, повнота й адекватність отриманих результатів у великій мірі визначають культурні особливості суспільства. Демократії не можна навчити недемократичними методами, тому пріоритетним напрямком освіти в університеті стала реальна демократизація освітнього середовища, створення демократичного клімату в університеті, на факультеті, в гуртожитку і студентському середовищі.

В останні роки навчальний процес у ХНАУ імені В.В. Докучаєва поступово переходить від інформаційно-екстенсивної моделі навчання до проблемно-аналітичної, яка впливає зі стратегії розвитку України. В університеті вирішується

завдання широкого впровадження проблемно-діалогічних підходів у навчання, використання активних методів навчання і виховання. Помітними стали зрушення у підходах до вивчення різних дисциплін: з площини знань у площину вмінь. Викладацький склад прагне навчити студентство методам пошуку, дослідження, надати їм уміння знаходити закономірності та пояснювати їх, робити певні висновки та обґрунтовувати власну точку зору. Теперішнє суспільство приречене жити у потоці знань, які швидко оновлюються. Тому в університеті пам'ятають слова Конфуція: “Навчання без міркування – марна праця”. На лекціях, практичних і лабораторних заняттях, під час самостійної роботи молодь вчиться

- визначати проблему;
- перевіряти використану інформацію;
- аналізувати твердження, що лежить в основі інформації;
- урахувати альтернативні точки зору;
- синтезувати здобуті знання;
- робити висновки;
- приймати оптимальні рішення.

Педагоги університету, змінюючи методологію освіти з авторитарної на інноваційну (гуманістичну), вчать молодь розумінню того, що на планеті живуть люди з різними світоглядами, існують країни з різним суспільним ладом. Наше гасло: “Бути іншим – не значить бути поганим”.

В університеті широко застосовуються предметні олімпіади та фахові конкурси з біології, хімії, фітопатології і мікробіології, сільськогосподарської ентомології, ботаніки, генетики та фізіології рослин, статистики, економічного аналізу, аналізу господарської діяльності, інформатики та комп'ютерної техніки, екології та з інших дисциплін. У квітні 2005 р. в ХНАУ імені В.В. Докучаєва проходив II етап Всеукраїнської олімпіади зі спеціальностей: лісове господарство і землевпорядкування та кадастр. Студенти беруть участь у міжнародних, всеукраїнських, міжвузівських, університетських студентських наукових конференціях.

Однією з найважливіших навчальних складових в університеті є акцент на екологічній освіті. Досягти збалансованого при-

родокористування в Україні можливо лише при масовій екологізації свідомості молоді і, в першу чергу, студентства, майбутніх фахівців, які будуть вирішувати найгостріші проблеми природокористування в Україні – опустелювання землі (80 000 га української землі щорічно зазнають ерозії), збереження біологічної різноманітності, недопущення кліматичних змін (наша держава є шостим найбільшим забруднювачем атмосфери вуглекислим газом). У ХНАУ імені В.В. Докучаєва педагоги добре розуміють, що зусилля держави щодо подолання бідності і підтримки стабільного розвитку будуть марними, якщо навколишнє середовище буде деградувати, а виснаження природних ресурсів залишиться без змін.

Важливим напрямком діяльності викладачів є забезпечення навчального процесу навчальною і методичною літературою. Лише у 2005 р. в університетів було розроблено і видано 101 методичну працю. Серед них: “Державний контроль за використанням та охороною земель”: Метод. вказівки для студентів III курсу спеціальності 6.070904/ Уклад.: А.В. Корецький, В.П. Погойда; “Лісівництво”: Метод. вказівки до складання курсового проекту для студентів спеціальності 30401/ Уклад.: Б.Ф. Остапенко, В.П. Ткач, А.М. Салтиков; “Бізнес-планування. Економічна діагностика”: Програма виробничої практики для магістрів екон. факультету/ Уклад.: В.П. Мартьянов, М.Ф. Соловійов, А.В. Токар, О.М. Мотирін; “Операційний менеджмент”: Метод. вказівки до самостійного вивчення дисципліни та розв’язання ситуаційних і практичних завдань. Для студентів денної та заочної форм навчання за спеціальністю 7.05201 – “Менеджмент організацій”/ Уклад. В.Д. Савченко; Програма науково-агрономічної практики студентів III курсу агрономічного факультету, що від’їжджають за кордон/ Уклад.: М.А. Бобро, М.В. Проскурнін, Є.М. Огурцов та ін.; “Фінансовий аналіз”: Завдання для практичних і самостійних занять для студентів спеціальності 7.050106, 7.050201, 6.050100/ Уклад.: Д.В. Шиян, К.І. Посилаєва, І.М. Сафронська, Ю.С. Назаренко та багато інших методичних розробок, що допомагають студентам поглиблювати знання.

Важливу роль у підготовці фахівців відіграють підручники, написані викладачами університету. У 2005 р. отримали гриф Мінагрополітики і Міносвіти України підручники: М.О. Бєсєдін, В.М. Нагаєв “Основи менеджменту (модульний варіант)”; Д.Г. Тихоненко, М.О. Горін, М.І. Лактіонов та ін. /За ред. Д.Г. Тихоненка “Ґрунтознавство”; Г.В. Байдик, Є.М. Білецький, М.О. Білик та ін./ За ред. Б.М. Литвинова, М.Д. Євтушенка “Сільськогосподарська ентомологія”.

Науково-педагогічні працівники університету підготували значну кількість навчальних посібників (у 2005 р. було 38 найменувань, які отримали гриф Мінагрополітики і Міносвіти України). Серед них: М.О. Горін “Ґрунтово-ценотичні компоненти ландшафту та добрива (облік при землеустрої)”; Ю.А. Полтавський “Ціновий механізм АПК”; А.М. Салтиков, С.І. Познякова “Недеревна продукція лісу. Лісові лікарські рослини та особливості їх поширення”; В.І. Григор’єв “Лучне кормовиробництво”; Є.П. Мещеряков, В.Я. Бухало “Основи наукових досліджень в агрономії. Статистична обробка даних польового дослідження”; Н.І. Шиян “Міжнародний менеджмент”; Б.Ф. Остапенко, В.П. Ткач, А.М. Салтиков “Лісівництво”; Т.В. Калашнікова “Фінансовий ринок”; Б.М. Литвінов, М.Д. Євтушенко, Г.В. Байдик “Шкідники лісових насаджень”; М.А. Бобро, В.Я. Бухало, Г.І. Сухова “Основи прогнозування та програмування врожайності сільськогосподарських культур”; В.К. Пузік, Т.І. Гопцій, Л.В. Подоба “Словник з біотехнології, генетичної інженерії та генетики” та ін.

У навчальній роботі важливе місце відводиться практичному навчанню, студентство вчиться застосовувати набуті знання у практичній роботі. Тому в університеті обсяг годин на практичну підготовку з кожної спеціальності доведено до 55–60 %. Існує і достатня матеріальна база для практичного навчання: дослідне поле, дендропарк, полігон кафедри механізації, два навчально-дослідних господарства, філіали кафедр на виробництві, метеостанція, плодовий розсадник, вегетаційний будинок та ін.

Україна як європейська держава орієнтується на фундаментальні цінності: парламентаризм, права людини, права національних меншин, лібералізацію, свободу пересування, свободу

отримання освіти будь-якого рівня та ін. Тому ХНАУ імені В.В. Докучаєва з 1.09.2006 р. переходить на навчання фахівців усіх спеціальностей відповідно до Болонської конвенції, яка передбачає приведення освітньої системи країн-учасниць до єдиного стандарту до 2010 р. В університеті обговорено і затверджено “Положення про організацію навчального процесу з підготовки фахівця за кредитно-модульною системою”. Відповідно до цієї системи складені робочі програми з кожної дисципліни, які покликані забезпечити сучасну якість освіти. Особлива увага у цих програмах приділяється залученню студентства до наукових розробок науковців університету, підвищення ролі самостійної роботи студентів. Остання повинна інтегрувати в одне ціле – навчальну, наукову і практичну роботу студента. Основним способом самостійної роботи студента є пошук і вивчення наукової та навчальної літератури, уміння складати тези і реферати. Болонський процес передбачає також організацію студентських практик за кордоном, підготовку і захист студентами дипломних проектів на основі інформації та наукових досліджень, отриманих під час зарубіжних практик.

Приєднання до Болонського процесу вимагає суттєвого покращення інформаційно-медійного забезпечення навчального процесу. Студенти університету використовують можливості міжнародної освітньої й ресурсної мереж в Інтернеті, що заохочує їх брати участь у спільних дослідницьких, наукових і творчих проектах, розвивати допитливість і майстерність. В університеті створено 189 комп'ютерних програм для навчальної роботи, з них 57 електронних посібників, 68 контролюючих програм, 16 інформаційно-довідкових та ін. Бібліотека університету в рамках співпраці з корпорацією “Індустрія ІНТЕЛЕКТУ” (Україна, Київ) має доступ в он-лайнному режимі до бази даних:

- “Атлас – Аналітика” – повнотекстової електронної бібліотеки аналітичних статей;
- “Атлас – Преса” – систематизованих оригіналів періодичних видань України та Росії;
- “Атлас – Книга” – електронних видань;

- Web of Science, що включає близько 9 000 журналів з біотехнології, хімії, фізики, математики, а також електронні журнали з екології та охорони довкілля та ін.

Бібліотека університету стала важливим навчальним, науковим, інформаційним і культурно-просвітницьким центром. Її діяльність базується на ґрунтовному інформаційно-бібліографічному забезпеченні навчального процесу й науково-дослідної діяльності викладачів, аспірантів і студентів. У структурі бібліотеки шість основних відділів: комплектування і наукової обробки документів, інформаційно-бібліографічний, збереження фондів, рідкісних видань і рукописів, сучасних бібліотечних технологій, обслуговування читачів. До послуг читачів: чотири читальних зали, три абонементи навчальної, наукової та художньої літератури. Єдиний фонд бібліотеки сьогодні налічує близько 590 567 примірників.

Університет має достатню матеріально-технічну базу загальною площею 48 261 м²: п'ять навчальних корпусів з лекційними залами й аудиторіями, спортивний зал, корпус кафедри механізації, шість студентських гуртожитків.

3.3. НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА



Проректор з наукової роботи,
доцент А.М. Свиридов

Професорсько-викладацький склад, наукові співробітники університету, виконуючи головне завдання з підготовки висококваліфікованих фахівців для сільського господарства, плідно працюють над вирішенням актуальних проблем АПК та удосконаленням навчального процесу.

У різні роки в навчальному закладі працювали такі видатні науковці, як В.В. Докучаєв, О.В. Палладін, О.Н. Соколовський, Е.М. Лавренко, Г.М. Висоцький, В.Я. Юр'єв, С.Д. Бутко, М.М. Кулешов, Б.Г. Лазарєв, Н.П. Першин, С.С. П'ятницький, Ф.П. Мацков, Т.Д. Страхов,

П.С. Пищимука, В.Г. Аверін та багато інших.

Наукові досягнення вчених університету відомі як в Україні, так і за її межами.

На базі університету були створені такі відомі науково-дослідні установи: Український національний науковий центр “Інститут агрохімії та ґрунтознавства імені О.Н. Соколовського, Український науково-дослідний інститут лісівництва та агролісомеліорації імені Г.М. Висоцького, а також вчені університету брали активну участь у створенні та становленні філіалу Українського національного наукового центру “Інститут аграрної економіки”, Інститутів УААН – рослинництва імені В.Я. Юр'єва, овочівництва та баштанництва, шовківництва.

На підставі багаторічного наукового досвіду і виконання наукових досліджень в університеті сформувалися і функціонують наукові і науково-методичні школи.

1. Наукова школа рослинників-екологів

Засновниками наукової школи є перший завідувач кафедри, професор П.В. Будрін, академік АН УРСР, доктор сільськогоспо-

дарських. наук М.М. Кулешов; професор Г.В. Пилипець. Послідовники: доктори сільськогосподарських наук, професори О.П. Якименко, Г.В. Коренєв, В.С. Цибулько, доктор сільськогосподарських наук професор М.К. Їжик, член-кореспондент УААН професор М.А. Бобро, професор Г.К. Фурсова.

Підготовлено 17 докторів наук, 139 кандидатів наук, у тому числі, 20 – для зарубіжних країн.

Основний напрямок наукових досліджень – агроекологічне обґрунтування системи заходів щодо одержання високих і стійких урожаїв польових культур з високою якістю продукції.

Діяльність школи в сучасних умовах найбільш повно характеризує органічне поєднання глибоких наукових досліджень з навчальним процесом, а науку ВНЗ – з виробництвом.

2. Наукова школа лісівничо-екологічної типології

Заснована в 20-ті роки минулого століття професорами Е.В. Алексєєвим, П.С. Погребняком, Д.В. Воробйовим.

Послідовники – доктори сільськогосподарських наук, професори, академіки Лісівничої академії наук Б.Ф. Остапенко, В.П. Ткач.

За 1950–2003 рр. підготовлено п'ять докторів та 40 кандидатів наук.

Напрямки наукових досліджень:

- розробка регіональних лісотипологічних класифікацій;
- розробка лісотипологічного районування;
- установа зональних лісотипологічних комплексів;
- господарське угруповання типів лісу;
- аналіз природної та фактичної продуктивності типів лісу.

3. Наукова школа агрономічного ґрунтознавства

Школа заснована в 1924 р. академіком АН УРСР і ВАСГНІЛ, першим президентом Української академії сільськогосподарських наук О.Н. Соколовським.

Послідовники – доктори сільськогосподарських наук, професори О.М. Грінченко, М.І. Лактіонов, Д.Г. Тихоненко.

За період існування школи було підготовлено 10 докторів сільськогосподарських та понад 75 кандидатів сільськогосподарських наук. На кафедрі ґрунтознавства вперше в СРСР був виданий О.Н. Соколовським підручник “Курс сільськогосподар-

ського ґрунтознавства”, який відображав наукові положення агроґрунтознавства. Підручник перевидавався чотири рази ще за життя автора.

На основі кафедри ґрунтознавства створені два самостійних наукових заклади: у 1952 р. – Український НДІ агроґрунтознавства (нині Інститут землеробства УААН, м. Київ) і в 1956 р. – Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського УААН (нині Національний науковий центр м. Харків).

Ученими кафедри ґрунтознавства вивчається широке коло питань з теорії ґрунтоутворення в орних ґрунтах та практичні заходи підвищення родючості ґрунтів різних природних зон України.

4. Наукова школа – Теоретичні і практичні аспекти патогенезу, імуногенезу і захисту рослин від інфекційних хвороб

Заснована в 1924 р., академіком ВАСГНІЛ, членом-кореспондентом Академії наук України, заслуженим діячем науки, професором, доктором біологічних наук Т.Д. Страховим. Послідовники: академік, доктор біологічних наук, професор М.М. Родігін; доктор біологічних наук, професор В.К. Пантелєєв, кандидат біологічних наук, професор Ф.М. Марютін. Підготовлено чотири доктори наук та 104 кандидати наук.

Напрямки наукової діяльності: імунологічне обґрунтування стійкості до найголовніших хвороб основних сільськогосподарських культур. Розробка, удосконалення та впровадження безпестичидної системи захисту овочевих культур від шкідливих організмів у закритому ґрунті.

5. Наукова школа – Проблеми динаміки популяції і прогнозування масових розмножень шкідливих організмів

Відкрита в 30-ті роки ХХ ст. Засновники – професори В.Г. Аверін, О.О. Мігулін. Послідовники – професори Б.М. Литвинов, Є.М. Білецький, М.Д. Євтушенко. Підготовлено чотири доктори наук, 77 кандидатів наук.

Напрямки діяльності – вивчення закономірностей динаміки популяцій шкідливих організмів; розробка екологічно-орієнтованих прийомів захисту плодкових насаджень від основних шкідників, розробка теорії і технології прогнозування масових розмножень шкідливих комах.

6. Наукова школа – Економічний механізм господарювання в аграрному секторі економіки та підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах ринкової економіки

Заснована в 30-ті роки ХХ ст. Засновники – професори, доктори економічних наук, члени-кореспонденти ВАСГНІЛ Л.М. Клецький і К.Г. Телешек. Послідовники – доктори економічних наук, професори В.П. Мартьянов, М.О. Бєседін; кандидати економічних наук, професори В.Й. Шиян, М.Ф. Соловійов, А.В. Македонський. Підготовлено: 10 докторів наук та 163 кандидатів наук.

Напрямки діяльності – формування і закономірності функціонування аграрного ресурсного потенціалу; оренда як форма перетворення відносин власності в аграрному секторі економіки (орендні відношення системи економічного механізму господарювання в АПК); ринкова трансформація аграрної економіки, інтенсифікація використання ресурсів у рослинництві, розробка механізму бізнес-планування; поліпшення оплати праці в сільськогосподарських підприємствах; ефективність ґрунтозахисної системи землеробства.

7. Наукова школа академіка В.Я. Юр'єва із селекції і генетики сільськогосподарських рослин

Заснована в 1937 р. академіком В.Я. Юр'євим. Послідовники – професори, доктори сільськогосподарських наук М.А. Іллінська-Центилович, К.Г. Тетерятченко; доценти, кандидати сільськогосподарських наук В.Д. Рождественський, М.Я. Тимчук; професор, кандидат сільськогосподарських наук М.В. Проскурнін; доктори сільськогосподарських наук, професори В.К. Пузік, Т.І. Гопцій; доцент, кандидат сільськогосподарських наук М.Ф. Воронков. Підготовлено: три доктора наук, 18 кандидатів наук.

Напрямки діяльності – селекція і генетика сільськогосподарських рослин.

8. Наукова школа природозахисного і ефективного використання сільськогосподарських земель

Відкрита у 1944 р. Засновники – доктори наук, професори Я.І. Петренко, Г.І. Горохов, В.О. Кірсанов. Послідовники – профе-

сори, кандидати економічних наук А.П. Вервейко, І.М. Статівка. Підготовлено: п'ять докторів та 37 кандидатів наук.

Напрямки діяльності – протиерозійна організація території, використання земель в умовах ерозії ґрунтів; соціально-економічні проблеми розвитку села, планування та забудови сіл і виробничих центрів, прогнозування використання й охорони земельних ресурсів; економіко-екологічні основи використання кадастрової оцінки земель; розробка нових методик прогнозування і проектування раціонального й ефективного використання земель в умовах земельної реформи України.

9. Науково-методична школа з питань бухгалтерського обліку

Заснована у 1949 р. кандидатом економічних наук, професором С.Д. Бутко. Послідовники – кандидати економічних наук, професори О.Ф. Галкін, М.Ф. Огійчук. Підготовлено 62 кандидати економічних наук.

Основні напрямки діяльності – розробка пропозицій удосконалення обліку в аграрних підприємствах: Положення про склад витрат і обчислення собівартості сільськогосподарської продукції в сільськогосподарських підприємствах; розробка Журнально-ордерної форми бухгалтерського обліку; розробка інтегрованої системи автоматизованої обробки економічної інформації з допомогою персональних комп'ютерів; рекомендації відносно обліку при кооперативній формі організації виробництва в сільському господарстві

10. Наукова школа – Сучасні шляхи удосконалення системи землеробства в Лісостепу України

Відкрита у 1976 р. Засновники – академік Б.М. Рожественский, професори П.Ф. Бараков О.М. Можейко, В.В. Милий. Послідовники – Ю.В. Будьонний, член-кореспондент УААН, професор. Підготовлено два доктори сільськогосподарських наук, 11 докторів філософії та 25 кандидатів сільськогосподарських наук.

Основним напрямком наукової діяльності колективу кафедри є розробка і практичне впровадження комплексу заходів розширеного відтворення родючості ґрунтів, зберігання екологічної рівноваги, підвищення врожайності польових культур на основі мінералізації обробітку ґрунту, оптимізації структури посівних

площ; розробка і впровадження раціональних схем сівозмін, у тому числі, з короткою ротацією; застосування еколого безпечних ресурсозберігаючих технологій, біологізації землеробства.

Наукові дослідження в університеті виконуються стосовно пріоритетних напрямків розвитку АПК України на замовлення Міністерства аграрної політики України, із замовниками на госпдоговірній основі та з ініціативної тематики. Університет здійснює поточне і перспективне планування проведення наукових досліджень і впровадження наукових розробок у сільськогосподарське виробництво та навчальний процес. На 2006–2010 рр. тематичний план науково-дослідних робіт сформовано у 50 тем, з них вісім – на замовлення Департаментів Мінагрополітики України, три – з госпдоговірної тематики, 39 – теми кафедр з ініціативної тематики. Планується до впровадження у сільськогосподарське виробництво та навчальний процес 20 наукових розробок і до науково-виробничої перевірки 12 наукових розробок. На 2006 р. університет включено до Тематичного плану НДР Мінагрополітики України з розроблення національних стандартів. Залучення вчених університету до розробки стандартів свідчить про визнання їх високої кваліфікації.

Основними напрямками наукових досліджень в університеті є:

- зональні ресурсозберігаючі ґрунтозахисні системи землеробства;
- технології відтворення родючості та охорони ґрунтів;
- генетика, селекція та насінництво сільськогосподарських культур, захист рослин, екологізовані технології виробництва продукції рослинництва;
- організаційно-економічний механізм господарювання, удосконалення земельних відносин на селі;
- проблеми удосконалення навчального процесу.

Результатами наукових досягнень за останні роки є створені нові високоврожайні сорти: ячменю – Докучаєвський 15, Мономах, Козак; квасолі – Зіронька, Докучаєвська; амарант – Харківський-1, Ультра, СЕМ, Лера, Білонасінний, Вогняна кулька.

На сьогодні в Державному реєстрі сортів рослин України перебуває 10 сортів сільськогосподарських рослин, які створили вчені-

селекціонери: професор М.В. Проскурнін; доктор сільськогосподарських наук Т.І. Гопцій, доценти Л.І. Полянська та М.Ф. Воронков.

За рішенням Науково-технічної ради Міністерства аграрної політики України прийнято до впровадження по всій Україні дві розробки вчених-економістів: “Положення з організації та ведення бухгалтерського обліку за журнально-ордерною формою” і нові плани рахунків бухгалтерського обліку в агроформуваннях (автори: професор М.Ф. Огійчук, доценти Л.Г. Панченко, Л.О. Сколотій, Т.П. Шев’якова); “Система бізнес-планування в аграрних підприємствах” (автори: професори В.П. Мартьянов, В.Й. Шиян, М.Ф. Соловійов, доцент А.В. Токар).

Технологічні кафедри університету разом із заводами ХТЗ та “Червона зірка” (Кіровоград), та рядом головних у країні науководослідних установ взяли участь у реалізації державних програм створення вітчизняного сільськогосподарського машинобудування та забезпечення виходу його продукції на ринки Росії і інших держав.

Ученими-технологами розроблені і впроваджені у сільськогосподарське виробництво такі технології:

- Адаптивна технологія вирощування ярої твердої пшениці (керівник член-кореспондент УААН, професор М.А. Бобро);
- Колійна технологія просапних культур (професор В.Ф. Пащенко);
- Енергозберігаюча екологізована технологія вирощування зернових і круп’яних культур (члени-кореспонденти УААН, професори М.А. Бобро, Ю.В. Будьонний; професор В.Ф. Пащенко);
- Ґрунтозахисна ресурсозберігаюча основного обробітку ґрунту в польових сівозмінах (член-кореспондент УААН, професор Ю.В. Будьонний).

Учені-ґрунтознавці вносять значний вклад у розвиток наукових досліджень з напрямку охорони земель і родючості ґрунтів з вивченням закономірностей розвитку культурного ґрунтоутворного процесу, еволюції ґрунтів і підвищення їх родючості. Розроблені теоретичні і практичні питання гіпсування та вапнування солонцевих, опідзолених і чорноземних ґрунтів, колоїдно-хімічний напрямок у вивченні гумусу, викладено методіку обстеження ґрунтів (наукові керівники – академік МАН ВШ України, професор М.І. Лактіонов, академік МАНЕБ, професор Д.Г. Тихоненко.

Науковцями кафедри агрохімії під керівництвом професора М.М. Кулешова розроблено проектування системи застосування добрив. У цій розробці наведено методичну, наукову, практичну та нормативну інформацію, яка повинна бути використана в процесі складання системи застосування.

Значний внесок зроблено в розвиток наукових досліджень із захисту рослин від хвороб та шкідників науковцями-захисниками рослин. Ученими-фітопатологами професором Ф.М. Марютіним, доцентом М.О. Білик розроблена і впроваджена в спеціалізованих овочевих господарствах Харківської, Донецької та інших областей України екологічно безпечна система захисту овочевих культур у закритому ґрунті; доцентом В.П. Туренко розроблена раціональна система вирощування і захисту насінневої люцерни від шкідників, хвороб і бур'янів.

Науковцями-ентомологами обґрунтовано системну теорію циклічності динаміки популяцій та її технологічне рішення щодо розробки багаторічних (стратегічних) прогнозів. Щорічно вчені ентомологи і фітопатологи беруть участь у виданні обласного і республіканського прогнозів фітосанітарного стану агроценозів та рекомендації щодо захисту сільськогосподарських рослин від шкідників, хвороб та бур'янів у господарствах.

Значний вклад у втілення земельної реформи в Україні вносять науковці факультету інженерів землевпорядників. Так, колективом авторів факультету під керівництвом професора І.М. Статівки була розроблена методика складання проектів формування землеволодінь і землекористувань. У розробленій методиці відпрацьовані правові, екологічні та інші питання використання на території сільради лісосмуг, водоймищ, колишніх виробничих центрів КСП, формування громадських пасовищ, порядок уведення сервітутів, виведення сільгоспугідь під консервацію та ін. Проекти формування землеволодінь і землекористувань складаються за цією методикою на території всіх сільських і селищних рад Донецької області.

Учені-лісівники під керівництвом професорів Б.Ф. Остапенка, В.П. Ткача, М.М. Ведмедя продовжують фундаментальні дослідження з питань лісової типології і виконують також прикладні науково-дослідницькі роботи на госпдоговірній основі на замовлення

держлісгоспів. Методики лісотипологічного районування та кадастр типів лісу добре відомі в країнах СНД, Польщі, Угорщини та ін.

Досягнення в науці мають також і викладачі гуманітарних і загальноосвітніх кафедр.

Науковці університету підтримують тісні зв'язки з метою проведення сумісних досліджень з науковцями науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів, об'єднань України, країн СНД і далекого зарубіжжя. На наукове співробітництво укладені такі договори: з Інститутом ботаніки НАН України, Інститутом рослинництва УААН імені В.Я. Юр'єва, Харківським військовим університетом, Харківським національним університетом імені В.Н. Каразіна, Інститутом захисту рослин УААН, Українським НДІ лісового господарства і агролісомеліорації імені Г.М. Висоцького, Харківським національним аерокосмічним університетом імені Н.Е. Жуковського "ХАІ", Полтавською державною аграрною академією, Курською державною сільськогосподарською академією імені І.І. Іванова (Росія), Белгородським державним університетом (Росія), Опукським і Українським степним природними заповідниками тощо.

В університеті значна увага приділяється впровадженню наукових розробок в сільськогосподарське виробництво і навчальний процес. Щорічно в агроформуваннях Харківської, Донецької, Чернігівської областей упроваджується 15–20 наукових розробок учених університету і 10–15 проходять науково-виробничу перевірку. А такі розробки, як "Система бізнес-планування в сільськогосподарських підприємствах" та "Нові плани рахунків в бухгалтерському обліку за журнально-ордерною формою" впроваджені по всій Україні. Деякі розробки впроваджуються і в державах СНД: "ґрунтозахисна енергозберігаюча технологія вирощування цукрових буряків" – автори професор В.Ф. Пащенко, член-кореспондент УААН Ю.В. Будьонний; "Сорт амаранту зернового та олійного напрямку Ультра" – автори доктор сільськогосподарських наук Т.І. Гопцій, доцент М.Ф. Воронков.

Професорсько-викладацький склад кафедр університету підтримує постійні зв'язки із сільськогосподарськими підприємствами й організаціями різних форм власності шляхом консультування керівників і спеціалістів з різних питань аграрного напрям-

ку. Щорічно науковцями надається 600–800 таких консультацій. Особливо це стосується учених кафедр: обліку і аудиту; економіки підприємства; виробничого менеджменту та агробізнесу; землевпорядкування та кадастру; менеджменту організацій; землеробства; рослинництва; генетики, селекції та насінництва; плодоягідництва і зберігання та ін.

Для супроводження впроваджуваних наукових розробок науковці університету видають методичні рекомендації і передають їх виробничникам. Результати наукових досліджень знаходять своє відбиття в наукових публікаціях науково-педагогічних працівників. Кількість виданих монографій, підручників, навчальних посібників, рекомендацій, наукових статей, тез постійно зростає: у 2002 р. було видано 483 найменувань друкованої продукції, а в 2004 р. – 605, в 2005 р. – 17 монографій та книг, п'ять Вісників ХНАУ, чотири матеріали конференцій, 38 підручників і навчальних посібників, наукових статей відповідно 437–550. Університет має свою друкарську базу, а також науковці публікують свої твори і в інших видавництвах. Університет є співзасновником Міжнародного науково-виробничого журналу “Облік і фінанси АПК”.

У 2004 р. колегією Міністерства освіти і науки України підручник за редакцією професора М.Ф. Огійчука “Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах” один з 50 було представлено Комітету з державних премій у галузі науки і техніки на здобуття державної премії.

Досягнення вчених постійно демонструються на виставках: за останні п'ять років університет було представлено на 55 виставках (міжнародних, республіканських, регіональних, обласних).

Велике значення приділяється розвитку й розширенню творчих підходів у науково-дослідницькій діяльності. Щорічно відбуваються міжнародні, республіканські, обласні й міжвузівські наукові і науково-практичні конференції, семінари, читання тощо. Усього за останні п'ять років було проведено понад 60 таких заходів, у тому числі, 18 міжнародних конференцій. Особливо слід відмітити такі:

- Міжнародна наукова конференція “Концепція розвитку лісової типології в Україні в контексті лісової освіти і підвищення продуктивності лісових насаджень” (15–19 травня 2000 р.);

- Усеукраїнська наукова конференція молодих учених “Агроекологія як основа стабільності сільського господарства” (11–13 жовтня 2000 р.);

- Міжнародна науково-практична конференція “Ґрунтознавство і агрохімія на зламі тисячоліть”, присвячена 40-річчю закінчення великомасштабних ґрунтових обстежень України (14–15 червня 2001 р.);

- Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 185-й річниці заснування університету “Механізм господарювання і економічна динаміка в АПК” (25–26 вересня 2001 р.);

- Міжнародна науково-практична конференція “Геоєкосистеми України – біопродуктивність еволюція, моніторинг та використання” (27 червня 2003 р.);

- Міжнародна науково-практична конференція “Соціально-економічні і екологічні проблеми землеустрою та кадастру в умовах реформування земельних відносин” (14–15 жовтня 2003 р.);

- Міжнародна науково-практична конференція молодих учених, магістрів та студентів “Сталий розвиток аграрного сектора економіки” (10–11 червня 2004 р.);

- Міжнародна науково-практична конференція “Культурний ґрунтогенез і ноосферна перспектива в інформаційному суспільстві” (18–19 червня 2004 р.);

- Міжнародна науково-практична конференція “Ринкові трансформації та розвиток продуктивних сил аграрного сектора” (5–7 жовтня 2004 р.);

- Міжнародна наукова конференція аспірантів та студентів “Екологічні проблеми сталого розвитку агросфери в умовах реформування земельних відносин та шляхи раціонального використання і охорони земель” (4–7 жовтня 2005 р.). Тези доповідей учасників конференцій надруковані в Матеріалах конференцій.

Учені університету беруть також активну участь у різних наукових заходах, присвячених актуальним проблемам аграрної, економічної, гуманітарної науки та проблемам удосконалення навчального процесу, які відбуваються в інших наукових установах та навчальних закладах України, ближнього і дальнього зарубіжжя. Щорічно понад 200 науковців університету виступають з доповідями.

Для розвитку наукових досліджень в університеті створені необхідні умови, є достатня матеріально-технічна база для проведення наукових досліджень та підготовки науково-педагогічних кадрів.

В університеті створені і діють: науково-дослідний інститут фітосанітарного моніторингу, дендрологічний парк, проблемна лабораторія біологічної і хімічної стимуляції насіння і рослин, галузева лабораторія економічних досліджень, галузева лабораторія оптимізації використання земель, міжкафедральна навчально-науково-виробнича лабораторія з проблем землевпорядкування, науково-дослідна лабораторія екології комах, міжкафедральна біохімічна лабораторія, фундаментальна наукова бібліотека (нараховує 581 867 екземплярів книг). Польові та експериментальні дослідження науковцями та аспірантами проводяться також на дослідних полях університету в навчально-дослідних господарствах “Докучаєвське” та лісгоспі “Скрипаї”.

В університеті активно працює рада молодих вчених, яка систематично проводить міжнародні, республіканські, міжвузівські наукові і науково-практичні конференції та семінари, на яких отримують апробацію результати наукових досліджень аспірантів і здобувачів наукового ступеня. Талановиті молоді вчені університету рекомендуються на здобуття стипендії і премій, участь у конкурсах. Так, за активну науково-дослідницьку діяльність отримали стипендії:

*** Кабінету Міністрів України:** В.Л. Анічин – доцент кафедри статистики, С.І. Кудря – аспірант кафедри землеробства, Т.Г. Маренич – асистент кафедри бухгалтерський облік, В.М. Нагаєв – доцент кафедри менеджмент організацій, М.В. Шевченко – асистент кафедри землеробства, С.О. Садовий – старший викладач кафедри агрохімії, А.П. Лук’янченко – старший викладач кафедри зоології та ентомології, Р.М. Шелудько – старший викладач кафедри виробничого менеджменту агробізнесу, Л.В. Сухомлін – доцент кафедри землевпорядкування та земкадастру, А.О. Рожков – асистент кафедри рослинництва, А.О. Казюта – аспірантка кафедри землеробства;

*** Президента України:** В.М. Петров – аспірант кафедри організації виробництва та агробізнесу, М.М. Коваленко – аспірант кафедри бухгалтерського обліку і аудиту, О.М. Казюта – аспірант кафедри ґрунтознавства, С.В. Юшко – аспірант кафедри фінанси і кредит;

* **Обласної державної адміністрації імені О.Н. Соколовського:** Ю.Є. Колупаєв доцент кафедри загальної хімії, К.Б. Новосад – доцент кафедри ґрунтознавства;

* **Обласної державної адміністрації імені М.І. Туган-Барановського:** Д.В. Шиян – доцент кафедри статистики та економічного аналізу;

У 2004 р. викладач кафедри менеджменту організацій Д.К. Черкашин отримав **Премію Кабінету Міністрів**.

В університеті значна увага приділяється підготовці й атестації науково-педагогічних кадрів. З 1924 р. функціонує аспірантура з 13 спеціальностей, де на даний час навчається 69 аспірантів, з них 52 – з відривом від виробництва. В аспірантурі навчаються і громадяни далекого зарубіжжя: Ірану і Йорданії. На даний час до кафедр прикріплено як здобувачів наукового ступеня кандидата сільськогосподарських і економічних наук 33 особи, які працюють за фахом. За 10 останніх років підготовлено 101 кандидат наук, у тому числі, для далекого зарубіжжя – 22 доктори філософії.

З 1999 р. в університеті відкрита докторантура з п'яти спеціальностей. На даний час у докторантурі перебуває дві особи зі спеціальності “Економіка сільського господарства і АПК”. За останні 10 років захищені 13 докторських дисертацій, а за п'ять років – дев'ять.

В університеті працюють дві спеціалізовані вчені ради з правом прийняття до розгляду проведення захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук:

- К 64.803.01 – приймає до захисту кандидатські дисертації зі спеціальності 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК (голова ради – професор В.П. Мартьянов, секретар – професор А.В. Македонський).

- К 64.803.02 – приймає до розгляду кандидатські дисертації зі спеціальності 16.00.10 – ентомологія і 06.01.11 – фітопатологія (сільськогосподарські науки), (голова ради – професор Є.М. Білецький, секретар – доцент М.О. Білик), За останні 10 років у спецрадах захистили дисертації 138, а за п'ять років – 87 осіб.

У науковій діяльності беруть участь і студенти, особливо старших курсів. Понад 20 % від загальної кількості студентів

стаціонарного відділення беруть участь у різних формах наукової діяльності: наукові гуртки, конкурси наукових робіт, дослідження на дослідному полі, виконання досліджень по бюджету і на господарній основі.

3.4. МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ ХНАУ імені В.В. ДОКУЧАЄВА

Освіта в будь-якій країні має власне національне коріння, органічно вплетена в національну культуру й історію. Проте необхідність проведення реформ української вищої освіти, що має вимушений характер і зумовлено прагненням не відстати від глобальних світових тенденцій, вимагає більш тісних міжнародних контактів. Україна намагається розширити зв'язки з іншими країнами в усіх сферах діяльності, особливо важливими стали освітні обміни у зв'язку з приєднанням до Болонського процесу. Розвиток освітніх обмінів Харківським національним аграрним університетом імені В.В. Докучаєва у різних формах сприяє успішній співпраці нашої країни з іншими країнами, відкриває шлях до порозуміння культур і народів через пізнання спільних чи історично відмінних характеристик способу життя, ментальності, адаптивності до зовнішніх чинників.

Міжнародна освітня співпраця нашого навчального закладу розпочалася з часу створення сільськогосподарського інституту в Маримонті, передмісті Варшави, 5 жовтня 1816 р. за Указом імператора Росії Олександра І. У ХІХ ст. в інституті співпрацювали представники різних національностей: поляки, німці, росіяни, українці та ін. У часи СРСР Харківський сільськогосподарський інститут виконував завдання щодо підготовки фахівців-аграрників для багатьох країн світу. Наприклад, у 1981 р. у Харківському СГІ навчалося 97 іноземних студентів з Куби, Ефіопії, Афганістану, Болгарії, Сальвадору, Судану, Нігерії, Мадагаскару, Панами, Ємену, Республіки Чад, Беніну, Гвінеї, Венесуели, Сирії, Сьєра-Леоне, Гани, Зімбабве, Колумбії, Пакистану, Верхньої Вольти, Нігеру.

У ХХ ст. кожний період розвитку міжнародних зв'язків мав свої особливості, пов'язані з політичними процесами, що відбувалися у світі. Перебуваючи у складі СРСР, Харківський СГІ мав широкі зв'язки з народами інших республік. У 1941 р. інститут був евакуйований до міста Ката-Курган Узбецької РСР, де науковці встановили зв'язки з колегами цієї республіки і навчали узбецьких студентів У 1954 р. за активної діяльності професора

Д.В. Воробйова було відновлено експедиційні й теоретичні роботи з лісової типології. Проводилися лісотипологічні дослідження у лісах не лише України, а й Молдови, Кавказу, Середньої Азії, і була розроблена система ведення лісового господарства за типами лісів. У 1959 р. 200 студентів інституту працювали на збиранні врожаю в Північноказахстанській області, 50 з них нагороджені почесними грамотами та значками “За освоєння цілини“. У 1977 р. Харківський СГІ розпочав підготовку аспірантів для сільськогосподарських ВНЗ інших республік СРСР: Дагестанського, Цілиноградського, Киргизького, Джамбульського, Ташкентського.

Підготовка іноземних громадян для зарубіжних країн у нашому навчальному закладі розпочалася з 1946 р. і велася на першому етапі до 1969 р. Відповідальними за підготовку іноземних громадян були А.П. Вервейко та М.П. Коновалов. З другої половини 40-х – на початку 50-х років ХХ ст. особливо широкою була співпраця інституту з Китайською Народною Республікою та Угорщиною. Наприклад, за ініціативи китайських випускників багатьох університетів колишнього СРСР, які після здобуття вищої освіти повернулися в провінції Китайської Народної Республіки і зайняли високі посади, було випущено документальний альбом про співдружність наших країн. Під час візиту до Пекіну делегації Президента України цей альбом передали до нашого університету. Фотоальбом з текстами про співробітництво і дружбу між нашими країнами поміщено на експозиції музею історії ХНАУ імені В.В. Докучаєва.

У наш час в університеті вирішили продовжити співпрацю з китайськими колегами. У березні 2006 р. делегація з Фуцзяньського університету сільського і лісового господарств (провінція Фуцзянь, Китай) відвідала наш університет. З метою остаточного вирішення питання про подальшу підготовку студентів з Китаю в Харківському національному аграрному університеті у 2006 р. ректор університету М.Д. Євтушенко здійснив робочий візит до Китаю. Планується до вересня 2006 р. відібрати 50–60 випускників для однорічного навчання на підготовчому факультеті ХНАУ з подальшим отриманням освіти рівня бакалавр на агрономічному та лісовому факультетах нашого університету.

У 1977 р. було поновлено підготовку іноземних громадян у Харківському СГІ. Двері інституту широко відчинилися для студентів з Куби, Анголи, Ефіопії, Афганістану, Гвінеї-Бісау, Нігерії, Зімбабве, Мадагаскару та інших країн, лідери яких тоді проголошували курс соціалістичної орієнтації. Деканами по роботі з іноземними учнями були: А.П. Вервейко (1963–1968), М.Д. Євтушенко (1977–1984), В.Т. Скоромний (1984–1994), В.Д. Синявін (1994 – до сьогодні). У 1983 р. була введена посада проректора з міжнародних зв'язків, яку обійняв А. П. Вервейко .

Усього в університеті було підготовлено 1500 магістрів, більше 100 докторів філософії для країн Європи, Азії, Африки, Північної та Південної Америки.

У 50–80-х роках ХХ ст. університет мав тісні освітні зв'язки з Угорщиною та Польщею. Співпраця розвивалася у різних формах: підготовка студентів із цих країн у нашому університеті, наукові стажування викладачів, обміни науковцями і студентами на безвалютній основі. У 1974 р. факультет захисту рослин Харківського СГІ взяв участь в обміні групами студентів для проходження ознайомчої виробничої практики на безвалютній основі з Університетом аграрних наук міста Кестхей (Угорщина), а агрономічний факультет – з Сільськогосподарською академією міста Вроцлава (Польща). Подібні обміни продовжували і у 80-х роках.

Науковці нашого університету брали участь і у міжнародних освітніх та наукових заходах. У 1968 р. у складі делегації СРСР Харківський СГІ представляв Україну на першій Всесвітній конференції з питань сільськогосподарської освіти у Копенгагені (Данія). У 1976 р. науковці кафедри агрохімії Харківського СГІ брали участь у VIII Міжнародному конгресі з мінеральних добрив (м. Москва). Професор кафедри генетики та селекції М.В. Проскурнін проходив стажування у Свалєфському інституті селекції (Швеція) у 1967–1968, 1991–1992 рр. та в Інституті генетики у м. Лунд (Швеція) у 1991–1992 рр. Він є почесним членом шведської насінневої асоціації, за творчі зв'язки нагороджений медаллю Шведської академії аграрних наук. У 1981–1983 рр. працював викладачем-консультантом в університеті на Кубі (м. Матансас). Професор М.В. Проскурнін брав участь у роботі

міжнародних з'їздів генетиків ячменю у Швеції (1991), Канаді (1996), Австрії (2000), Чехії (2004). Науковці інших кафедр теж публікували результати досліджень у міжнародних періодичних наукових виданнях, виступали з доповідями та повідомленнями на з'їздах, симпозіумах, конгресах і конференціях. Наприклад, викладачі кафедри агрохімії у своєму фонді наукових та навчально-методичних розробок мають публікації англійською, угорською, французькою та іспанською мовами, праці міжнародних конгресів, симпозіумів та конференцій, Європейського товариства з охорони ґрунтів.

Наукові дослідження професора М.М. Кулешова були включені у програми доповідей на конгресах в Угорщині, Німеччині, США, Канаді, Індії та Бельгії. Досить успішно виконувалися спільні розробки з університетом аграрних наук (Кестхей, Угорщина), Національним інститутом кофе і какао (Сант'яго де Куба, Куба), Вашингтонським державним університетом (Пулмен, США). Досліджувалися ґрунтові зразки, які були відібрані на різних фонах Гвінеї, Буркіна-Фасо, Ефіопії, Куби та Нігерії. Закладалися дослідження в умовах Куби та Гвінеї з використанням важкого ізотопу азоту. Вихованці кафедри агрохімії гідно продовжують добрі традиції університету як в Україні, так і за її межами. Серед великої кількості магістрів та докторів філософії (кандидатів наук), які підтримують зв'язок з кафедрою, можна назвати таких: Нурхусейн Таха – помічник міністра сільського господарства Ефіопії, Ульд Кхатрі – керівник департаменту Міністерства сільського господарства Ісламської Республіки Мавританія, Алюш Зіяд – радник Уряду Сирії, Тетте Франсіс – керівник наукового центру з агрохімії та ґрунтознавства Республіки Гана, Кутєв Веселін – завідувач лабораторії Інституту агрохімії та ґрунтознавства імені Пушкарова в Болгарії, Бустаманте Карлос – помічник директора з наукової роботи Національного інституту кофе та какао на Кубі, Желєв Іван – доцент кафедри агрохімії Пловдивського сільськогосподарського інституту в Болгарії, Баррі Мамаду – керівник відділу Національного інституту сільського господарства в Гвінеї, Оролінова Марія – доцент кафедри агрохімії Чеської сільськогосподарської академії, Дуарте Амількар – помічник дека-

на аграрного університету в Португалії, Вось Хенрік – власник сільськогосподарського підприємства в Польщі та багато інших. Усі випускники кафедри одноставно підкреслюють, що знання, які були ними отримані в університеті взагалі та на кафедрі агрохімії, зокрема, є найголовнішим скарбом в їх житті та діяльності.

Інший приклад – кафедра ентомології, яка спільно з членами Харківського ентомологічного товариства (очолює професор, ректор ХНАУ М.Д. Євтушенко) видає журнал “Вісті Харківського ентомологічного товариства”, який користується популярністю в країнах СНД і далекого зарубіжжя, а також “Вісник ХНАУ”(Серія “Ентомологія та фітопатологія”), головний редактор професор Є.М. Білецький, який є визнаним у світі фахівцем з проблеми теорії і технології багаторічних прогнозів. Тому саме з цього наукового напрямку кафедра має міжнародні зв’язки з Всекитайським інститутом зоології, Шенсійським інститутом захисту рослин (КНР), зі службою сигналізації і прогнозів штату Флорида (США), з Палестинським університетом, університетом “Абду-Мамалі” Республіка Нігер та ін.

Під керівництвом доктора біологічних наук, професора Є.М. Білецького аспірант Нзаці Роже Габриел Фіс у 1992 р. захистив дисертацію “Особливості динаміки популяції і методи багаторічного прогнозу масового розмноження злакових мух” на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук, (працював замісником міністра сільського господарства на африканському континенті, Конго). У 1996 р. аспірант з Арабських еміратів Аль Джагуб Насер захистив дисертацію з ентомології “Закономірності багаторічної динаміки популяції і прогноз масового розмноження хлібної жужелиці” (зараз працює головним консультантом із захисту рослин у своїй країні). У 2000 р. під керівництвом професора Є.М. Білецького ще чотири науковці з інших країн представили й успішно захистили свої дисертації: студенти із Лівану Хусейн Мустафа Худжейрі та Хасан Мохамад Махмуд, перший – на тему “Методи багаторічного прогнозу масового розмноження озимої совки” (працює у службі прогнозів цієї країни), другий – з проблеми екологічного обґрунтування закономірностей динаміки популяцій і багаторічного прогнозу ма-

сового розмноження шкідливої черепашки (працює замісником міністра сільського господарства Лівану); китайський студент Лі Хао – на тему “Багаторічна динаміка популяції і прогноз масового розмноження бавовникової совки в провінції Шенсі Китайської Народної Республіки”; Самер Махмуд Мухамед Хасан дослідив “Закономірності багаторічної динаміки популяцій та прогноз масового розмноження яблуневої плодожерки у Східному Лісо-степу України” (працює у США, м. Сієтл, служба прогнозів). Під науковим керівництвом доктора біологічних наук, професора Б.М. Литвинова у 1999 р. успішно захистив свою наукову працю студент Вассіліс Андреа Вассіліу з Республіки Кіпр і зараз працює на батьківщині.

У 1980-х роках науковці Харківського аграрного інституту (М.Д. Євтушенко, В.К. Пузік, М.А. Садиков, О.М. Дубина) допомагали становленню освіти і науки у Камбоджі, яка почала відроджуватися після кривавого режиму Пол-Пота.

Після підписання у 1997 р. у Вашингтоні тодішнім Генеральним секретарем ЦК КПРС М.С. Горбачовим і Президентом США Р. Рейганом договору про обмеження балістичних ракет середньої і меншої дальності була підписана ще одна домовленість, яка відкрила двері для культурних, наукових і студентських обмінів на безготівковій основі. Це дало можливість нашому університету розпочати співпрацю з університетом і фермерськими господарствами штату Вашингтон (США). Перше стажування студентів у США відбулося у 1989 р. Так розпочалася нова ефективна форма навчального процесу для студентів старших курсів, оскільки 15 студентів під керівництвом двох викладачів пройшли не лише виробничу ознайомчу практику в умовах іншого природноекономічного регіону, а й дізналися про життя людей у принципово іншій політичній і соціальній системах. Наступного року група американських студентів відвідала наш університет і ознайомила з особливостями розвитку сільського господарства в регіоні та нашою культурою. Співпраця тривала з кінця 1989 і до 1995 рр. В цей період була випробувана і така форма співпраці, як підготовка студентів та аспірантів для навчання в університеті штату Вашингтон терміном від одного до повного акаде-

мічного циклу з отриманням диплома американського університету. Уперше чотири студенти з нашого університету отримали можливість учитися у США.

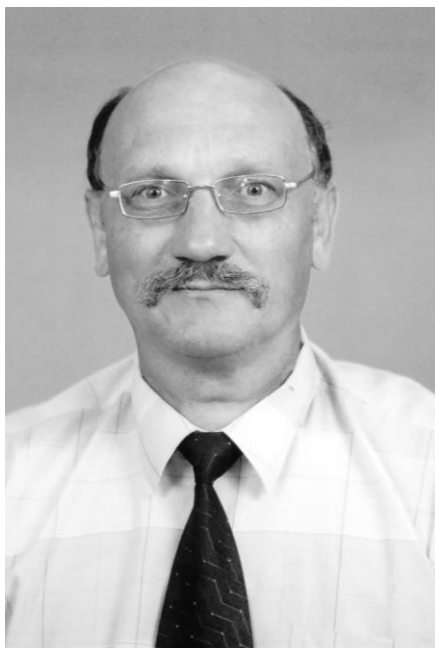
Після проголошення України як суверенної держави педагогічний колектив нашого університету продовжив цілеспрямовано працювати над розвитком міжнародного співробітництва, збереженням накопиченого досвіду спілкування з представниками освітньої галузі різних країн та продовження пошуків більш плідної співпраці з освітянами та науковцями Європи, США, Росії та інших країн. У 90-х роках ХХ ст. викладачі університету отримали можливість пройти стажування в США. Відповідно до програми “VOCA”, на здійснення якої з бюджету США було виділено один млрд. дол. США, 40 викладачів у ВНЗ України проходили стажування зі спеціальності “Менеджмент і фермерське господарство” у штаті Вісконсін. Два викладачі нашого університету В.Д. Синявін і О.О. Булах пройшли конкурс і були відібрані для участі у цій програмі. У вересні 1995 р. вони вивчали досвід кращих фермерських господарств і успішно захистили диплом по закінченні стажування. В університеті працюють і інші переможці національних та міжнародних конкурсів на участь в освітніх програмах: україно-американської програми “Партнерство в освіті”, 1998 (доц. З.І. Гриценко); україно-німецької програми; україно-канадської “Освіта для демократії”, 2000 (доц. З.І. Гриценко).

У 1991 р. в університеті відкрито підготовче відділення для іноземних громадян для вступу у вищі навчальні заклади України з ліцензованим обсягом 50 осіб. На цьому відділенні студенти-іноземці вивчають російську й українську мови, загальноосвітні дисципліни: біологію, історію України, математику, хімію, фізику. Ці студенти після закінчення відділення вступають до різних університетів України, де здобувають спеціальності лікарів, інженерів, педагогів; частина продовжує навчання у нашому аграрному ВНЗ. Навесні 2006 р. на підготовчому відділенні навчалися студенти з арабських та африканських країн (Йорданія, Кот-д’Івуар, Камерун). За роки існування цього відділення було підготовлено понад 300 чоловік іноземних громадян для вступу до вищих освітніх закладів України.

Зараз в університеті на факультетах і в аспірантурі навчаються 39 студентів з Китаю, Сирії, Марокко, Камеруну, Кот-д'Івуару, Йорданії, Ірану, В'єтнаму. У грудні 2005 року деканат по роботі з іноземними студентами проходив ліцензування і одержав ліцензію на право підготовки 100 осіб.

Щорічно велика група студентів університету проходить практику у фермерських господарствах Великої Британії. Це допомагає майбутнім фахівцям придбати досвід і знання не лише з аграрної сфери, а й ознайомитися з країною і її культурою, дізнатися про стиль життя англійської молоді. Для багатьох студентів участь у цих виробничих практиках стала визначальною в їх подальшому житті. Наші студенти вчаться адаптуватися до життя у глобалізованому світі, отримують можливість зрозуміти особливість своєї культури, відмінність і значення її у світі, глибше усвідомити місце України у сучасному світовому економічному, політичному та культурному розвитку.

3.5. УНІВЕРСИТЕТСЬКІ ТРАДИЦІЇ. КУЛЬТУРНО-МАСОВА РОБОТА. СПОРТ



Проректор з виховної роботи
та гуманітарної освіти,
доцент М.М. Волошан

Процес утвердження молодої людини у студентському середовищі, включення у суспільне життя як активної та діяльної сили нерозривно пов'язаний з її участю в науковій, громадській і творчій діяльності, членством у різноманітних студентських гуртках, товариствах, клубах за інтересами, організацією співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів і молодіжних організацій.

Студент під час навчання має не тільки здобути професійні знання за обраним фахом, а й збагатитися духовно, підвищити культурний рівень, навчитися спілкуватися та працювати з людьми, розвинути свої творчі здібності. В університеті відбувається багато цікавих заходів. Наприклад, “День знань” кожного року святкується за оригінальним і високохудожнім сценарієм, з гарним художнім оформленням, цікавою концертною і спортивною програмами. Для першокурсників, які щойно переступили поріг університету, це свято має назавжди залишитися в пам'яті. Відзначаються також День Перемоги у Великій Вітчизняній війні, день народження Т.Г. Шевченка, Жіночий день, Новий рік, ювілейні дати визначних історичних діячів, письменників, поетів, випуски молодих спеціалістів тощо. За рішенням Вченої ради університету щорічно, починаючи з 1998 р., святкуються День університету (перший тиждень жовтня) та День бібліотеки (кінець вересня).

Значна робота проводиться з відновлення народних традицій. В університеті працює 48 колективів художньої самодіяльності, серед них народний хор “Жайвір”, хореографічні колективи

“Фаворит”, “Степ”, “Натхнення”; вокальні “Смеріченька” та ін. В університеті працюють 7 професійних художніх керівників з вокалу, хореографії – А.М. Дудка, В.Г. Карпенко, С.С. Кобзев, Ю.П. Лубенець, К.Г. Орехова, О.В. Стратьєва, С.І. Щербань. Поступово поліпшується матеріальна база художньої самодіяльності. Так, у 2005 р. придбано музичну апаратуру, пошито костюми для учасників художньої самодіяльності на суму – 14 тис. грн.

За рік проводиться більше 800 культурно-масових заходів, в яких беруть участь 2 тис. студентів.

Щорічно в університеті проводяться заходи, які користуються великою популярністю серед студентів: фестивалі “Студентська весна і осінь”, Всеукраїнський фестиваль народної творчості “Софіївські зорі”, постійними в університеті стали огляди-конкурси “Ало, ми розшукуємо таланти”, театралізовані дійства, присвячені провадам зими – “Прощавай, гостя Масляна”, “Здоров’як”, регіональний фестиваль авторської пісні “Майдан”, зліт молодіжних організацій та ін. Великою популярністю серед студентів і співробітників користуються вечори відпочинку, “вогники”, дискотеки.

Художні колективи університету добре відомі за його межами. Гордістю викладачів, співробітників і студентів університету є народний самодіяльний колектив “Жайвір”, який у 2002 р. відзначив своє 20-річчя. В основі репертуару співаків — українські народні пісні в обробках відомих композиторів і хормейстерів — М. Леонтовича, А. Авдієвського, А. Пашкевича, І. Сльоти, І. Бідака та ін. Хор виконує також пісні інших народів, авторські пісні композиторів-професіоналів. У “Жайворі” співають викладачі, студенти, співробітники університету, мешканці навчального містечка.

Багато зробили для розвитку професіоналізму співаків Михайло Кугутич — його перший керівник, Василь та Оксана Марчаки, Анатолій Дудка і Володимир Карпенко. Під їх керівництвом хор захистив у **1988** р., а пізніше у 1995 р. і 2005 р. підтвердив звання “Самодіяльний народний колектив”.

Хористи залюбки займаються культурно-просвітницькою діяльністю в університеті та за його межами. Тисячам трудівників

ланів і ферм вони багато разів дарували радість духовної насолоди майстерним і мелодійним виконанням жартівливих, ліричних та оптимістично піднесених народних українських пісень.

Окрему сторінку в студентському житті складають спорт і фізична культура. Крім обов'язкових занять з фізичної культури, в університеті проводяться щорічні факультетські спартакіади, спартакіади “Здоров'я” викладачів і співробітників, змагання з різних видів спорту. В університеті є ігровий і тренажерний зали, зал для занять важкою атлетикою та загальною фізпідготовкою.

Збірні команди університету брали активну участь у студентській спартакіаді Харківщини за 18 видами програм і серед 32 ВНЗ посіли загальне 12 місце. За межами університету у змаганнях тільки за минулий навчальний рік брало участь майже 800 спортсменів, у тому числі, у міжнародних змаганнях – 24 студенти; на першість України – 128 осіб. Чемпіонами і призерами різного рівня змагань стали: жіноча баскетбольна команда – I місце серед аграрних ВНЗ України, команда важкоатлетів – II місце серед ВНЗ м. Харкова. Команда шашкістів університету вдруге виборола срібні медалі на першості ВНЗ Харкова. Чемпіоном світу з гирьового спорту став А. Рожков. Чемпіонами і призерами чемпіонатів України, Міжнародних змагань стали брати Сергушкіни, А. Кілочек, С. Понокар'ов, Є. Лук'янов, М. Ненадов, О. Дубнюк та ін. Студенти мають можливість шляхом систематичних і наполегливих тренувань, участі у змаганнях отримати спортивну кваліфікацію високого рівня. Тільки за останні 2004–2005 роки 1 138 студентів одержало спортивну кваліфікацію, 16 з них стали майстрами та кандидатами у майстри спорту. На розвиток спортивної бази університету та спортивно-масові заходи витрачено 70 тис. грн.

Виховання правової культури студентської молоді та поваги прав і свобод людини і громадянина, розширення знань застосування на практиці законів держави – одна з головних цілей правового виховання студентської молоді. Через участь у роботі органів студентського самоврядування, місцевої влади студент стає активним суб'єктом інститутів політичної системи країни та громадянського суспільства. Щорічно 1 560 студентів беруть активну участь у роботі органів самоврядування. На сьогодні цей

показник склав 44 % від чисельності студентів денної форми навчання. В університеті діє 17 об'єднань та клубів за інтересами. Це молодіжні організації, Клуб брейн-рингу, Комп'ютерний молодіжний клуб, Туристичний клуб, Клуб веселих та кмітливих, Пізнавальний клуб дослідників історії університету та ін. Продовжує активно діяти Спілка молоді та студентів, яка розширила свої ряди до 800 чоловік і стала однією із впливовіших молодіжних організацій ВНЗ Харківського регіону. У 2003 р. при університеті створено громадське формування з охорони громадського порядку в кількості 130 осіб студентів і викладачів.

Разом із викладачами та співробітниками університету студенти активно беруть участь у суботниках, традиційних заходах “Зелена неділя”, Довкілля, що сприяє формуванню в них почуття особистої відповідальності за якісний стан природного середовища через сферу своєї майбутньої професійної діяльності. За безпосередньої участі студентів університету закладено 2 парки загальною площею 9 га; пам'ятних алей – 1; пам'ятних куртин – 1; упорядковано джерел – 2. Функціонує унікальний дендрологічний парк в 22,8 га, де росте 12 600 деревних рослин. Навколо університету створюється чудова екологічна зона майже у 100 га.

Тільки за останні 2005–2006 рр. висаджено 75 тис. дерев, листяних – 22 тис. шт.; хвойних – 39 тис. шт.; кущів – 1,8 тис. шт., у тому числі, – у лісгоспах області (Скрипаївський, Ізюмський, Жовтневий, Данилівське лісництво).

В університеті постійно працює музей історії, який забезпечує екскурсійне обслуговування студентів, викладачів, гостей університету. При музеї функціонує студентська група “Пошук”, група екскурсоводів. Саме завдяки музею у студентів формується відчуття причетності до історії університету, Слобожанщині, України в цілому, бажання продовжити традиції кращих представників української інтелігенції. До 190-річчя університету створені прапор національного університету, нагрудний знак випускника ХНАУ, календар історії ХНАУ, проспекти університету, факультетів.

Розділ 4. ІНСТИТУТИ, ФАКУЛЬТЕТИ І КАФЕДРИ ХНАУ імені В.В. ДОКУЧАЄВА

4.1. АГРОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ



Декан факультету,
доцент Є.М. Огурцов

Факультет створений у 1816 р. одночасно із заснуванням інституту у Маримонті. Серед його фундаторів були визначні діячі вітчизняної агрономічної науки й освіти, видатні вчені-рослинники, селекціонери, організатори вищої школи: професор П.В. Будрін – піонер сидерального землеробства та системи сівозмін, автор класичних наукових робіт з рослинництва, ініціатор створення та всебічного розвитку науково-дослідної експериментальної бази; академік АН України М.М. Кулешов – фундатор вітчизняного агрономічного

насіннезнавства і наукової школи рослинників-екологів; видатний вчений-селекціонер, академік В.Я. Юр'єв; визначний вчений-рослинник професор Г.В. Пилипець – фундатор наукового напрямку органічного поєднання глибоких наукових досліджень з навчальним процесом, а вузівської науки – з виробництвом, один з піонерів розробки високоефективних технологій вирощування цукрових буряків.

У різні роки факультет очолювали професори Л.М. Делоне, Ф.П. Мацков, В.І. Рижутін, О.М. Можейко, Г.В. Коренєв, В.С. Цибулько, доценти В.Д. Рождественський, В.Т. Бортовий, Д.І. Фурсов. З 2003 р. деканом факультету є доцент Є.М. Огурцов.

Значний внесок у розвиток і становлення факультету зробили відомі вчені рослинники: професори Т.В. Локоть, С.І. Воробйов, Л.М. Делоне, О.П. Якименко, Г.Ф. Наумов, О.Г. Литовченко, Л.О. Марченко; вчені-селекціонери М.А. Іллінська-Центилович, К.Г. Тетерятченко; вчені-

грунтознавці О.Н. Соколовський, О.М. Грінченко; інженери-механізатори, доценти Д.І. Сарана, С.Я. Юрковський, М.Ф. Дунай; вчені-лісоводи Г.М. Висоцький, С.С. П'ятницький, Д.В. Воробйов, І.Д. Барановський; видатний фізіолог, член-кореспондент АН України Ф.П. Мацков; ботанік А.Д. Алексеєв; відомі вчені в галузі плодівництва, овочівництва і технології переробки продукції рослинництва, професори М.К. Поляков, О.А. Іллінський, Б.Й. Біляк, Г.Г. Скробанський, Г.М. Линник.

Теперішнє життя факультету пов'язане з іменами відомих вчених. Це доктори наук, професори: член-кореспондент УААН М.А. Бобро, нагороджений вищою відомчою нагородою – Почесною відзнакою Української академії аграрних наук; академік АН ВШ України О.С. Болотських; Г.К. Фурсова, М.В. Проскурнін, В.Ф. Пащенко, Т.І. Гопцій, В.К. Пузік, О.Д. Вітанов.

Основною експериментальною базою науково-дослідної роботи агрономічних кафедр є дослідне поле. Його було створено у 1946 р. з ініціативи академіка О.Н. Соколовського, на той час ректора інституту, і завідуючого кафедрою рослинництва академіка АН України М.М. Кулешова. Нині загальна площа дослідного поля становить 72 га. Воно має унікальні сівозміни, зокрема, восьмипільну, з площею кожного поля 1,3 га.

Факультет розвиває тісні зв'язки в галузі науки й освіти з агроуніверситетами Росії, Білорусії, Киргизії, Литви, Польщі, Угорщини, Словенії, Німеччини, Канади, США, Китаю, Сирії, Нігерії, Беніну та інших країн.

Вчені агрономічного факультету співпрацюють із Китайською сільськогосподарською академією наук з метою поглиблення і розширення досліджень з вирощування сої. З питань селекції ячменю вчені факультету співпрацюють із Свалевським інститутом селекції (Швеція). Сумісно з Воронезьким державним аграрним університетом та з Іранським *Ranjatalaescagrind* проводяться дослідження з селекції амаранту. Крім того, вчені факультету співпрацюють з Міжнародним союзом з алелопатії, з Пекінським сільськогосподарським інститутом, Російським науково-дослідним інститутом зернобобових культур, Белгородською сільськогосподарською академією та ін.

За час існування факультету на його денному і заочному відділеннях підготовлено 19 340 вчених агрономів, близько 550 магістрів для зарубіжних країн, а також 170 кандидатів і докторів наук. Нині на факультеті навчається 746 студентів стаціонару та 500 осіб без відриву від виробництва, 19 магістрів.

У 1987 р. на агрономічному факультеті було відкрито спеціальність “Селекція і генетика сільськогосподарських культур”, а у 2001 р. – спеціальність “Плодоовочівництво і виноградарство”.

Зараз факультет готує фахівців з таких спеціальностей:

- “Агрономія” зі спеціалізацією “Насіннєзнавство” і “Насінництво” (спеціальність – учений агроном, а зі спеціалізаціями – учений агроном-насіннєзнавець та учений агроном-насінник).

- “Селекція і генетика сільськогосподарських культур” (спеціальність – учений агроном-селекціонер).

- “Плодоовочівництво і виноградарство” (спеціальність – учений агроном з плодоовочівництва).

Чимало випускників факультету стали відомими вченими, визначними діячами науки і вищої школи. Серед них академіки В.Я. Юр’єв, Б.П. Соколов, М.І. Хаджінов, Б.П. Гур’єв, заслужені діячі науки; професори І.Г. Строна, Г.В. Коренєв, В.С. Цибулько, В.С. Кочетков, М.Р. Нікулін, М.Р. Асика, Г.Ф. Наумов; заслужені агрономи України О.І. Бубнікович, М.Ф. Федоряка, Д.П. Черничко, О.М. Редько, Л.В. Полуботко, В.І. Олянич, А.М. Буряк, А.М. Середа, О.Г. Козороз, С.В. Гаврик, О.М. Лєсной, С.В. Кудрич, В.О. Симоненко, І.М. Гулий та ін.

Організацію навчального процесу, керівництво методичною, виховною роботою здійснює деканат факультету: декан Є.М. Огурцов, заступники декана І.В. Лебединський, М.В. Маматов, О.О. Булах, секретарі-методисти Р.М. Маматова, О.І. Савченко.

У складі факультету сім кафедр: рослинництва; генетики, селекції та насінництва; плодоовочівництва і зберігання; механізації та електрифікації сільськогосподарського виробництва; історичних і соціально-політичних дисциплін; іноземних мов; фізичного виховання.

На кафедрах факультету працює 88 викладачів, у тому числі, вісім професорів і докторів наук, 33 доценти і кандидати наук, 48 старших викладачів і асистентів.

Кафедри факультету постійно дбають про тісні науково-виробничі зв'язки з сільським господарством. Це і щорічні зустрічі на курсах підвищення кваліфікації спеціалістів і керівників господарств, і науково-практичні конференції та семінари, широкомасштабна робота в центрах наукового забезпечення АПР України, розробка та видання науково-методичних рекомендацій технологічних регламентів, спецдовідників, технологічних карт, інформлистків.

Профілюючі кафедри факультету беруть безпосередню участь у впровадженні наукових розробок у сільськогосподарське виробництво, плідно працюють у виробничих філіалах, зокрема, в господарствах “Пархомівське” Краснокутського району, “Краснопавлівське” та “Червоне” Первомайського району, “Світанок” Борівського району, а також на дослідних станціях УААН “Іванівська” Охтирського району Сумської області і “Красноградська” Красноградського району, дослідних господарствах Інституту рослинництва імені В.Я. Юр'єва УААН, “Червона хвиля” Великобурлуцького району, “Комсомолец” Лозівського району Харківської області.

Науково-агрономічну та виробничу практики студенти факультету проходять безпосередньо в господарствах, а в останні роки – переважно на місцях своєї майбутньої роботи. Значна частина студентів проходить виробничу практику у Великобританії, Німеччині.

Учені факультету плідно працюють над вирішенням актуальних наукових проблем, успішно поєднують підготовку кадрів з науковим забезпеченням розвитку АПК України. Лише за останнє десятиріччя викладачами-вченими факультету видано дев'ять підручників, 40 навчальних посібників, 37 монографій, п'ять довідників, опубліковано близько 1 000 наукових статей, отримано 74 авторських свідоцтва на винаходи.

Значна частина наукових робіт кафедр факультету здійснюється у творчій співпраці з науково-дослідними установами Української академії аграрних наук, Національного Кубанського та Кримського агроуніверситетів і дослідними станціями.

Низка наукових розробок отримала світове визнання, була представлена на міжнародних виставках, широко запроваджується в сільськогосподарське виробництво України, Росії, Киргизії, Литви, Польщі, Японії, Чехії, Словенії.

4.1.1. КАФЕДРА РОСЛИННИЦТВА



Завідувач кафедри
член-кореспондент УААН,
професор М.А. Бобро

Як самостійний науковий і навчально-методичний підрозділ вищої школи кафедра відома з 1891 р. Першим завідувачем кафедри був професор П.В. Будрін, який особливо велике значення надавав експериментальним дослідженням з метою поглиблення навчального процесу. У вітчизняній агрономії П.В. Будрін першим широко використовував люпин як зелене добриво. З 1902 до 1905 рр. він був директором Ново-Александрійського сільськогосподарського інституту.

У наступні роки спадкоємцями П.В. Будріна були професори Т.В. Локоть – до 1919 р., потім М.П. Солоненко – до 1922 р. Із 1922 до 1926 рр. завідувачем кафедри був професор М.М. Кулешов, а з 1926 до 1941 рр. – професор С.І. Воробйов. У період перебування інституту в евакуації обов'язки завідувача кафедри виконував професор Л.М. Делоне, а після повернення до Харкова – доцент Г.В. Пилипець.

Із 1945 р. завідувачем кафедри знову став М.М. Кулешов, видатний учений-рослинник, один із фундаторів вітчизняного насіннізнавства і методики контролю якості насіння, академік АН України з 1951 до 1968 рр. За його безпосередньої участі створено наукову школу рослинників-екологів, яка стала широко відомою в світі. Серед учнів М.М. Кулешова академіки Б.П. Соколов, М.І. Хаджинов, А.В. Коварський, доктори наук І.Г. Строна, М.П. Савченко, Г.В. Коренев, В.П. Ступаков, О.П. Якименко, В.П. Кузьмичов, Л.О. Марченко, Б.В. Полферов, В.В. Милий, М.Р. Асика, В.С. Цибулько. З 1968 до 1975 рр. завідувачем кафедри був визначний учений-рослинник, професор Г.В. Пилипець, багатогранна діяльність якого, вірність пошуку наукової істини, скромність і людяність обумовили йому високий авторитет. Осо-

близькістю його широкомасштабної роботи було творче поєднання досягнень науки і виробництва.

З 1976 до 1980 рр. завідувачем кафедри був доктор біологічних наук, професор В.С. Цибулько, який успішно поєднував велику навчально-методичну роботу з науковою і громадською діяльністю. Він є автором понад 260 наукових праць. Його наукова школа “Біологічні закономірності фотоперіодизму та озимості” широко відома в Україні і за кордоном.

У 1980 р. на посаду завідувача кафедри було обрано доктора сільськогосподарських наук, професора М.А. Бобра, який до цього працював в радгоспах цукробурякотресту Харківського раднагроспу, а потім – науковим співробітником, асистентом, доцентом і професором кафедри. З 1993 р. він є член-кореспондентом Української академії аграрних наук.

Основний науковий напрям кафедри упродовж більш ніж сторіччя традиційно зберігається і примножується – *агроекологічне обґрунтування комплексу заходів, що забезпечують одержання високих, сталих і високоякісних урожаїв польових культур*. Серед проблемних питань – вивчення біології сільськогосподарських рослин і розробка на цій основі найбільш досконалих прийомів агротехніки і високоефективних технологій.

У 1960-ті роки цикл робіт академіка М.М. Кулешова з питань вирощування кукурудзи було представлено на здобуття Ленінської премії, а в 1986–1987 рр. кафедру в складі колективу академічних і галузевих інститутів за роботу “Розробка теорії і застосування регуляторів росту рослин в Українській РСР” (М.А. Бобро) було висунуто на здобуття Державної премії України. Багатогранна діяльність кафедри орієнтована на вдосконалення підготовки студентів, аспірантів, слухачів ФПК у поєднанні з постійним залученням їх до наукового пошуку. Великий досвід системної навчально-методичної роботи кафедри став надбанням багатьох сільськогосподарських ВНЗ. За безпосередньої участі кафедри розроблено і видано *“Типові програми з рослинництва”* (1985, 1989, 1992, 1995, 1998, 1999 рр.), а також низка *Методичних розробок* для виконання дипломних робіт студентами спеціальності 7.13.01.02 – “Агрономія” і *Типову програму кандидатського іспиту зі спеціальності 06.01.09. – рослинництво*.

Широке визнання мають монографії, навчальні посібники, методичні розробки наукової школи рослинників-екологів, зокрема, роботи академіка АН УРСР М.М. Кулешова “Путь к высоким урожаям кукурузы” (1961), “Агрономическое семеноведение” (Москва, 1963); професора Г.В. Пилипця “Еспарцет”, “Квадратный способ возделывания свеклы” (Харків, 1959); професора О.П. Якименка “Просо” (Москва, 1975), “Гречиха” (Москва, 1982); професора Г.В. Коренева: “Биологическое обоснование сроков и способов уборки хлебов” (1967), “Теоретические и практические основы растениеводства” (Москва, 1998); професора В.С. Цибулька: “Трофические закономерности фотопериодизма растений” (Київ, 1978), “Закономірності розвитку рослин та застосування їх в адаптивній селекції” (Харків, 2002); “Фотопериодизм и озимість” (Харків, 2003).

Кафедрою було видано **монографії**: П.Д. Шапоренко “Биологические основы семеноводства и семеноведения перспективных кормовых культур” (Київ, 1992); А.К. Фурсова “Биология семяобразования подсолнечника” (Харків, 1993). **Навчальні посібники**: М.А. Бобро (у співавторстві) “Особенности возделывания технических культур” (1990); М.А. Бобро “Рекомендации по украинской технологии производства сахарной свеклы” (Київ, 1988); Г.К. Фурсова “Соняшник: систематика, морфологія, біологія” (1997); М.А. Бобро, С.І. Корнієнко “Рослинництво, лабораторно-практичні заняття” (Київ, 2001); Г.К. Фурсова, Д.І. Фурсов, В.В. Сергєєв “Рослинництво: лабораторно-практичні заняття. Ч.1. Зернові культури” (Харків, 2004); В.І. Григор’єв “Луківництво” (Харків, 2005); М.А. Бобро, В.Я. Бухало, Г.І. Сухова “Основи програмування урожайності” (Харків, 2005); Є.П. Мещеряков, В.Я. Бухало “Основи наукових досліджень в агрономії” (2005 р.). **Відеопосібник**: М.А. Бобро, Є.М. Огурцов “Колекційний розсадник польових культур на дослідному полі ХНАУ імені В.В. Докучаєва”, 1999–2005 рр.

Колектив кафедри рослинництва зберігає і примножує традиції органічного поєднання глибоких наукових досліджень з навчальним процесом, а науки вищого навчального закладу – з виробництвом.

Харківська наукова школа рослинників-екологів

Серед її фундаторів видатні вчені-рослинники, *наукові досягнення яких складають золотий фонд вітчизняної аграрної науки, мають світове визнання*: професори П.В. Будрін (1857–1939) і Г.В. Пилипець (1900–1995); академік АН України М.М. Кулешов (1890–1968).

П.В. Будрін був першим завідувачем кафедри з 1891 р. до 1905 р. і одночасно до 1905 р. обіймав посаду ректора інституту.

Наукові досягнення школи рослинників-екологів стали надбанням переважної більшості вітчизняних аграрних навчальних закладів і науково-дослідних інститутів, у яких працювали її вихованці. Вони успішно розвивали і примножували традиції *органічного поєднання глибоких наукових досліджень із навчальним процесом, а вузівської науки – з виробництвом*.

Кафедра підготувала 17 докторів і понад 135 кандидатів наук, з них 19 – для країн Європи, Азії, Африки, Латинської Америки.

Видатними ученими-рослинниками, які плідно працювали на теренах вищої аграрної освіти, є **ректори ВНЗ**: Г.В. Коренев (Воронезький агроуніверситет); Г.Ф. Наумов (Харківський ДАУ імені В.В. Докучаєва); В.С. Кочетков (Ворошиловградський СГП), а також **завідувачі кафедр**: **рослинництва** – М.М. Кулешов, Г.В. Пилипець, В.С. Цибулько, М.А. Бобро, І.А. Оксененко; **землеробства** – В.В. Милий В.П. Ступаков І.І. Малихін Ю.В. Будьоний; **кормовиробництва** – Л.О. Марченко П.М. Приходько Б.В. Палферов; **селекції** – І.А. Лук'яненко; **фізіології і мікробіології** – М.К. Їжик.

Традиції Харківської наукової школи рослинників-екологів успішно зберігали і примножували відомі вчені науково-дослідних установ, доктори наук, заслужені працівники сільсько-го господарства: В.С. Цибулько – заступник директора Інституту рослинництва імені В.Я. Юр'єва УААН; О.Т. Гуленко – заступник Міністра АПК УРСР, голова Всесоюзного об'єднання “Сільгоспхімія”; В.К. Чуйко – директор Полтавської дослідної станції імені М.І. Вавилова; М.Р. Асика – заступник директора Белгородської сільськогосподарської академії, Почесний громадянин області; В.М. Костромітін – завідуючий відділом інституту

рослинництва імені В.Я. Юр'єва УААН; Е.Р. Ермантраут – завідувач лабораторією математичного моделювання технологій Інституту цукрових буряків УААН.

За безпосередньої участі кафедри рослинництва в творчій співдружності з інститутами УААН розроблені і впроваджені в сільськогосподарське виробництво високоефективні технології:

- українська інтенсивна технологія виробництва цукрових буряків;
- енерго- і ресурсозберігальна технологія вирощування озимої пшениці;
- визнана в світі технологія підвищення продуктивності цукрових буряків на основі передзбиральної обробки посівів регуляторами росту (у 1986–1987 рр. була представлено на здобуття Державної премії в галузі науки і техніки УРСР);
- технологічний регламент вирощування, зберігання і переробки цукрових буряків, згідно з яким працювали більшість цукрових заводів України і країн СНД;
- адаптивна технологія вирощування ярої пшениці з використанням вітчизняного біопрепарату “Гумісол” для обробки насіння і посівів, завдяки чому збільшилися посівні площі в Україні з 50–70 тис. до 526 тис. у 2005 р.;
- технології вирощування основних польових культур, зокрема, технологія вирощування цукрових буряків, кукурудзи, сої, картоплі, олійних культур та родини капустяних;
- технологія підвищення продуктивності цукрових буряків з використанням фізіологічно активних речовин;
- перспективний високоякісний смужковий спосіб сівби зернових і бобових культур на основі звуження міжрядь до 9–10 см замість 15 см (трубчасті сошники);
- відновлення вирощування ярої пшениці в АР Крим (М.А. Бобро, Е.В. Ніколаєв, А.М. Ізотов, О.Д. Грицай, 2001–2005 рр.);
- енергозберігальна технологія вирощування цукрових буряків на базі інтегрального трактора ХТЗ (2001–2005).
- розробка рекомендацій “Оптимізація вирощування ярої пшениці в Україні” (Харків, 2003).

Наукову школу рослинників-екологів засновано 1891 р. Підготовлено: докторів наук – 17; кандидатів наук – 135, з них 19 для зарубіжних країн; магістрів – 143.

Професор П.В. Будрін (1857–1939) – засновник першої вітчизняної кафедри рослинництва, однієї з перших у Європі. Кавалер орденів Святого Станіслава II ступеня і Святого Володимира IV ступеня. Засновники наукової школи стояли у витоків вітчизняної дослідної агрономії.

Академік АН УРСР М.М. Кулешов (1890–1968) – фундатор агрономічного насіннезнавства і контролю якості насіння. Нагороджений трьома орденами Леніна.

Професор Г.В. Пилипець (1900–1945) – засновник напряму органічного поєднання наукових досліджень із навчальним процесом, а науки ВНЗ – з виробництвом. Нагороджений орденами: Трудового Червоного Прапора, Вітчизняної війни I та II ступенів, Жовтневої революції.

Професор Г.В. Коренєв (1919–2000) – вихованець Харківської наукової школи рослинників-екологів, фундатор Воронежської школи рослинників-екологів. Нагороджений орденами: Слави III ступеня, Червоної Зірки, Трудового Червоного Прапора, “Знак Пошани” та Почесною грамотою Президії Верховної ради УРСР.

Професор В.С. Цибулько (1927–2003) – визначний рослинник-фізіолог. Заслужений працівник сільського господарства УРСР. Нагороджений медалями: “За трудову доблесть” і “За трудову відзнаку”.

Професор О.П. Якименко (1911–1996) – теорія і практика вирощування круп’яних культур. Нагороджений орденами: Вітчизняної війни I та II ступенів, Червоної Зірки, відзнакою “Вища школа СРСР”, “За шефство над збройними силами СРСР”.

Професор М.К. Їжик (1938–2005). Відомий вчений-рослинник. Насіннезнавець, учень і послідовник академіка М.М. Кулешова і професора І.Г. Строни. Один із фундаторів спеціалізації “Насіннезнавство” (разом з професором Г.Ф. Наумовим і доцентом П.Д. Шапоренком). Автор 11 свідоцтв і патентів на винаходи, а також навчальних посібників і книги “Полевая всхожесть семян” (1976).

Професор Л.О. Марченко (нар. 1930 р.). Відомий вчений-рослинник, учень і послідовник академіка М.М. Кулешова, доктор сільськогосподарських наук. Автор наукових праць з біології і агротехніки кукурудзи, а також ряду винаходів.

Професор Г.К. Фурсова (нар. 1938 р.). Учениця і послідовниця академіка М.М. Кулешова з напрямку “Сім’яутворення і екологія рослин”. Обґрунтувала сім’яутворення як формування врожайних якостей насіння соняшнику. Перша жінка-доктор сільськогосподарських наук за більш ніж сторічну історію кафедри (1994).

Член-кореспондент УААН М.А. Бобро (нар. 1936 р.) – вихованець і продовжувач традицій наукової школи рослинників-екологів. У 1987 р. його роботу у колективі авторів було представлено на здобуття Державної премії Української РСР у галузі науки і техніки. Нагороджений орденом “Знак Пошани”, медалями “За трудову доблесть”, “За трудову відзнаку”, медалями ВДНГ СРСР і УРСР; Почесними грамотами ВАСГНІЛ, УААН, Мінагрополітики України; Почесною відзнакою “Вища школа СРСР” і Почесною відзнакою Української академії аграрних наук. Відмінник освіти України.

Значний внесок у розвиток наукової школи внесли також інші учні академіка М.М. Кулешова і професора Г.В. Пилипця: доценти В.І. Григор’єв (кормовиробництво), П.Д. Шапоренко, Є.В. Шпорт, Т.С. Слободюк, Є.П. Мещеряков, Д.І. Фурсов (насінництво і насіннезнавство).

Загальна кількість публікацій кафедри становить понад 1 200 найменувань, у тому числі, зарубіжних видань – 57; наукових збірників – 35; навчальних посібників – 15; наукових статей – 975; наукових розробок – 63; авторських свідоцтв – 25; монографій – 27; кількість цитувань авторів у зарубіжних виданнях – 75.

Близько 25 % основних результатів наукової продукції виконані на рівні світового визнання, зокрема, роботи з питань теорії і практики вирощування кукурудзи, цукрових буряків, соняшнику, застосування фізіологічно активних речовин у рослинництві та ін.

4.1.2. КАФЕДРА ПЛОДООВОЧІВНИЦТВА І ЗБЕРІГАННЯ



Завідувач кафедри
професор О.С. Болотських

У перші роки існування Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва дисципліни “Овочівництво”, “Плодівництво” і “Технологія сільськогосподарських продуктів” викладалися на кафедрах загального землеробства, загальної хімії і рослинництва. У довоєнний період (до 1941 р.) курс “Овочівництво” читав професор Філіпшин, “Плодівництво” – професор І.А. Яхонтов і “Технології харчових продуктів” – професор

Я.Я. Никитинський та доцент П.Є. Дудник.

Тільки після повернення інституту з евакуації навчальна і науково-дослідна робота значно поліпшилася. Цьому сприяло створення 1945 р. в інституті нового плодовоовочевого факультету. Були сформовані кафедри овочівництва (завідувач – кандидат сільськогосподарських наук, доцент Г.Н. Линник), плодівництва (завідувач – професор І.Я. Яхонтов) і технології сільськогосподарських продуктів (завідувач – професор Г.Г. Скробанський). Факультет працював до 1950 р.

У цей час доцент О.П. Казанцева спільно з Українським інститутом овочівництва і баштанництва вивела новий сорт огірка Ніжинський 12; доцент Г.Н. Линник плідно працював над технологією вирощування картоплі; доцент Н.К. Поляков досліджував як запобігти періодичності у плодоношенні садів. Професором Г.Г. Скробанським було написано підручник з переробки плодів і картоплі (1950 р.). Після перетворення у 1950 р. факультету на лісомеліоративний було ліквідовано його спеціальні кафедри, а курси перейшли знову до інших кафедр. Курс з овочівництва читали доценти Г.Н. Линник (до 1957 р.) та О.П. Казанцева (до 1958 р.), а з 1958 р. до 1985 р. – професор Б.Й. Біляк.

Однак у 1961 р. виникла необхідність організувати кафедру технології сільськогосподарських продуктів і плодовоовочівництва.

Кафедру очолив професор Г.Г. Скробанський (1961–1968 рр.). Він викладав курс з технології зберігання і переробки сільськогосподарських продуктів на всіх факультетах. Г.Г. Скробанському належить близько 100 наукових робіт. Для ВНЗ і технікумів він підготував 10 підручників та навчальних посібників. Наукового авторитету і визнання серед колег Г.Г. Скробанський набув, зробивши значний внесок у вивчення вітамінів, розробку технологічних прийомів і елементів переробки плодів і овочів.

Серед провідних учених, які викладали курс технології, були кандидати сільськогосподарських наук, доценти О.М. Сафронов (1949–1961), О.Г. Андросова (1965–2000), С.Г. Краснопоясовський (1968–1989), О.Є. Корнієнко (1985–1997), Л.М. Пузік (з 1990 р. до сьогодні), М.М. Довгаль (з 1994 р. до сьогодні), старший викладач А.В. Бондарев (з 1979 р. до сьогодні), викладачі В.В. Рубіна (1989–1998), Т.Б. Велієва (з 2002 р. до сьогодні).

У 1968–1987 рр. кафедрою керував доктор сільськогосподарських наук, професор О.А. Іллінський, який сформував наукову школу з плодівництва, підготував 15 кандидатів і одного доктора наук, опублікував понад 250 наукових праць, мав шість авторських свідоцтв на винаходи, був автором 12 сортів суниці. Учений розробив нову технологію окулірування плодових рослин із застосуванням ножа нової конструкції, якому надано ім'я О.А. Іллінського. Понад 20 років працював видатний науковець над удосконаленням системи формування крон плодових дерев, у результаті чого було створено і впроваджено у виробництво лопатеву крону і пальмету, яка росте вільно.

Дисципліну “Плодівництво” у різні роки викладали доктор сільськогосподарських наук, професор М.К. Поляков (1947–1962), який розробив прийоми ліквідації періодичності плодоношення саду і шляхи подальшого підвищення врожаю плодових рослин. Із 1962 по 1983 рр. курс “Плодівництво” викладав кандидат сільськогосподарських наук, доцент Ф.М. Поясков; із 1971 по 2000 рр. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент Б.Г. Юрченко; із 1975 по 1987 рр. – кандидат сільськогосподарських наук, асистент І.М. Васильченко; із 1988 р. до сьогодні – кандидат сільськогосподарських наук, доцент В.А. Посилаєв; із 1989 р. до сьогодні

– кандидат сільськогосподарських наук, доцент М.В. Маматов; із 2005 р. – кандидати сільськогосподарських наук, асистенти В.В. Леус і В.А. Бондаренко.

Із 1957 по 1985 рр. на кафедрі працював на посадах доцента, професора відомий учений, доктор сільськогосподарських наук Б.Й. Біляк. Він проводив велику науково-дослідну роботу, пов'язану з технологією вирощування столових коренеплодів та цибулі ріпчастої. Результати цих розробок широко впроваджувалися у виробництво. Учений опублікував 100 наукових, науково-методичних і виробничих праць, у тому числі, “Практикум із овочівництва”. Борис Йосипович Біляк був висококваліфікованим педагогом. Він викладав курс “Овочівництво” на різних факультетах.

Доцент, кандидат біологічних наук С.Є. Базілевич викладала курс “Овочівництво” з 1977 по 1993 рр.; доценти, кандидати сільськогосподарських наук І.І. Солоненко – з 1979 р., І.В. Лебединський – з 1983 р. до сьогодні.

У 1988 р. на посаду завідувача кафедри був обраний провідний учений у галузі овочівництва, один з організаторів і керівників розробки та освоєння технологій виробництва овочів в Україні, доктор сільськогосподарських наук, професор, академік АН ВШ України О.С. Болотських. Він теоретично обґрунтував науковий напрям в овочівництві, який дозволяє комплексно розробляти операційні механізовані технології вирощування овочевих рослин. Загальновизнаним внеском ученого є перша в СНД і Україні розробка операційної технології виробництва овочів та сучасної технології вирощування огірка.

Професор О.С. Болотських підтримує тісний зв'язок з ученими Російської Федерації, Білорусії, Угорщини та Китаю. Він створив наукову школу з актуальних питань технології виробництва овочів, підготував три доктори, шість кандидатів наук, одного доктора філософії для Китаю, є керівником трьох аспірантів і докторанта; опублікував 420 основних наукових праць з овочівництва, у тому числі, 31 книгу, де є монографії і навчальні посібники. Широку популярність мають у виробничників та масового читача книги і навчальні посібники “Операційна технологія ви-

робництва овочів”, “Настольная книга овощевода”, “Овоши України”, “Энциклопедия овощевода” та ін.

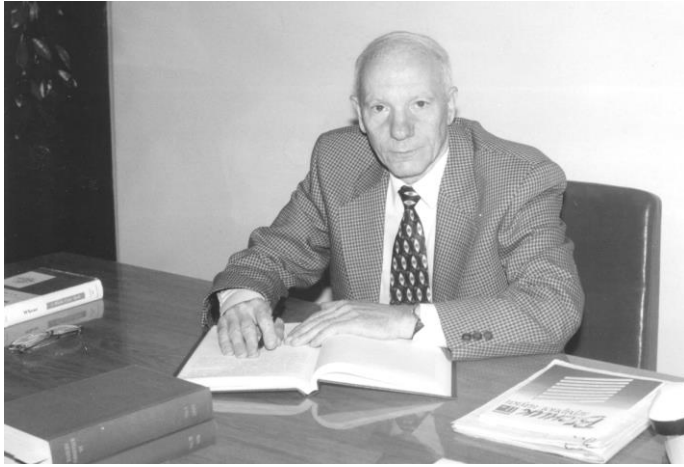
О.С. Болотських є розробником концепції навчального плану та його методичного забезпечення із спеціальності 7.130103 “Плодоовочівництво і виноградарство”, є провідним викладачем з овочівництва.

Кафедра підготувала 5 докторів сільськогосподарських наук та 35 кандидатів сільськогосподарських наук.

Із 2003 р. на кафедрі за сумісництвом працює доктор сільськогосподарських наук, завідувач відділу технології Інституту овочівництва і баштанництва УААН О.Д. Вітанов, із 2004 по 2005 рр. працював кандидат сільськогосподарських наук П.П. Костанецький, а з 2005 р. працює викладач О.В. Романов. Вони проводять заняття з курсу овочівництва. Обслуговування навчального процесу на кафедрі здійснюють досвідчені старші лаборанти В.В. Коваленко, Г.Л. Козачок і лаборант І.О. Чекіна.

З 1992/93 навчального року було введено нову спеціальність для студентів агрономічного факультету – “Овочівництво”, а з 2001/02 навчального року відкрито спеціальність “Плодоовочівництво і виноградарство”. У 2006 р. відбувся перший випуск спеціалістів учених-агрономів-плодоовочівників і виноградарів. Цього року кафедра створює сучасну базу для студентів – науково-навчально-виробничий центр “Краплинне зрошення” на площі 5,5 га. Це дасть можливість готувати висококваліфіковані кадри для аграрного сектора економіки України .

4.1.3. КАФЕДРА ГЕНЕТИКИ, СЕЛЕКЦІЇ ТА НАСІННИЦТВА



Завідувач кафедри
професор М.В. Проскурнін

Кафедра генетики, селекції та насінництва є провідною в підготовці фахівців із селекції та генетики на факультеті та в університеті. Вона має великий досвід роботи та значну історію розвитку.

Курс генетики в Харківському сільсько-господарському інституті читався починаючи з 20-х

років ХХ століття. Новий етап у викладанні генетики та селекції почався 1934 р. з приходом до інституту професора Л.М. Делоне і створенням кафедри селекції та насінництва з основами генетики, яку він очолив. У 1937 р. було організовано самостійну кафедру селекції та насінництва.

З 1937 по 1962 рр. завідувачем кафедри селекції та насінництва був один із засновників вітчизняної селекції, видатний учений, академік В.Я. Юр'єв. Ним було створено 21 сорт зернових культур, що займали площу 21 млн га.

В.Я. Юр'єв багато зробив для підготовки висококваліфікованих кадрів агрономів з селекції та насінництва. Кафедра успішно готувала фахівців для всієї країни. Колективом авторів на чолі з академіком В.Я. Юр'євим був написаний перший в країні підручник “Загальна селекція та насінництво польових культур”, який багато разів перевидавався російською, українською та іноземними мовами.

Викладачі та аспіранти кафедри під керівництвом В.Я. Юр'єва працювали над виконанням наукових тем, пов'язаних із розробкою нових методів селекції та створенням і вивченням вихідного матеріалу зернових культур. Особливо слід відзначити фундаментальні дослідження з проблеми вилягання озимої пшениці, над якою працювала професор М.А. Іллінська-

Центилович, та з проблеми селекції цієї культури за анатомо-морфологічними ознаками, які виконувалися під керівництвом професора К.Г. Тетерятченко.

Продовжувачем справи В.Я. Юр'єва була доктор сільськогосподарських наук, професор М.А. Іллінська-Центилович, яка очолювала кафедру з 1962 по 1972 рр.

З 1972 р. кафедру генетики, селекції та насінництва очолив ректор інституту академік Міжнародної академії наук вищої школи, професор Г.Ф. Наумов. Перебуваючи на посаді завідувача кафедри, Г.Ф. Наумов багато уваги приділяв поліпшенню якості навчального процесу, його методичному забезпеченню, створенню сучасної матеріальної бази, практичній підготовці майбутніх спеціалістів. Під керівництвом Г.Ф. Наумова було створено наукову школу з алелопатії, яка вирішує дуже важливі сучасні проблеми використання біологічно активних речовин рослинного походження в практиці сільського господарства, у селекції та насінництві. Вихованцями цієї школи і продовжувачами справи свого вчителя є В.К. Пузік, Т.І. Гопцій, М.Ф. Воронков, Л.В. Подоба, В.А. Єльнікова.

Із 1996 р. кафедру очолює професор М.В. Проскурнін. За його керівництва колектив кафедри продовжує і розвиває науково-практичні школи академіків В.Я. Юр'єва і Г.Ф. Наумова. М.В. Проскурнін є автором чотирьох високоврожайних сортів ярого ячменю.

Відділення селекції на агрономічному факультеті було відкрито 1937 р. за ініціативою академіка В.Я. Юр'єва. До 1988 р. на факультеті існувала спеціалізація “Селекція і насінництво”, а в 1988 р. згідно з наказом Держагропрому СРСР за № 381 від 11.06.1988 р. було затверджено спеціальність 7.130106 “Селекція і генетика сільськогосподарських культур”, а кафедру було перейменовано на кафедру генетики, селекції та насінництва.

Основними напрямками діяльності кафедри є підготовка вчених агрономів, селекціонерів генетиків та насінників для науково-дослідних селекційних центрів країни, насінницьких господарств, системи державного випробування та охорони сортів рослин.

Спеціальність селекція і генетика сільськогосподарських культур обслуговується досвідченим професорсько-викладацьким складом і навчально-допоміжним персоналом.

На сьогодні професорсько-викладацький склад кафедри генетики, селекції та насінництва складається з 9 осіб: доктори і професори – М.В. Проскурнін, Т.І. Гопцій, В.К. Пузік, В.В. Кириченко, у тому числі, член-кореспондент УААН В.В. Кириченко; кандидати наук і доценти – Л.В. Подоба, М.Ф. Воронков, В.М. Попов; старший викладач – О.О. Булах; викладач – Р.В. Криворученко; асистенти – Н.П. Турчинова, С.В. Палачов.

Сучасна діяльність кафедри пов'язана з іменами відомих вчених, педагогів, які в свій час працювали на кафедрі: професора, доктора сільськогосподарських наук К.Г. Тетерятченка; доцентів, кандидатів сільськогосподарських наук В.Д. Рождественського, М.Я. Тимчука.

Викладачі кафедри навчають студентів і магістрів за спеціальністю 8.130108 “Селекція та генетика сільськогосподарських культур” зі спеціалізацією насінництво та ін. Кафедра є провідною в Україні з підготовки стандартів вищої освіти та базових навчальних планів з даної спеціальності. При викладанні спеціальних дисциплін на кафедрі важливе значення надається застосуванню новітніх технологій навчання: створені і використовуються комп'ютерні контрольні-навчальні програми для курсів з генетики і селекції, електронні навчальні посібники з курсів “Генетика” і “Селекція і насінництво”, “АРМ – Селекціонер”. Є можливість доступу викладачів і студентів до Інтернету.

В основу лекційних і лабораторно-практичних занять покладено завдання надати студентам базовий обсяг теоретичних знань і практичні навички для самостійної творчої роботи в нових умовах Болонського процесу з використанням об'єктивних законів ринкових відносин. Велика увага приділяється концепції підвищення врожайності сільськогосподарських культур, теоретичним проблемам селекції, зокрема, викладанню молекулярної генетики, біотехнології, генетиці стійкості до патогенів та стресових факторів середовища. Для закріплення теоретичних знань велике значення має науково-виробнича практика студентів у провідних селекційних центрах країни.

Науково-дослідна діяльність співробітників кафедри є частиною наукових досліджень університету і витікає з програми розвитку аграрної науки України.

Основний напрям наукової роботи кафедри – створити нові високопродуктивні сорти і гібриди, удосконалити систему насінництва та розробити ресурсозберігальні технології вирощування сільськогосподарських культур. Даний напрям є продовженням і розвитком наукових шкіл засновника кафедри, видатного селекціонера, академіка В.Я. Юр'єва та академіка Міжнародної академії наук вищої школи, професора Г.Ф. Наумова.

Науковими школами кафедри розробляється і впроваджуються в селекційну практику нові методи селекції та генетики, створюються високопродуктивні сорти ярого ячменю, квасолі, амаранту.

У проведенні наукових досліджень беруть участь усі викладачі кафедри, наукові співробітники держбюджетних і госпдоговірних тем, залучаються студенти. Особливу увагу кафедра приділяє вивченню вихідного матеріалу для селекції. На вирішення ставляться проблемні питання, до яких належать:

- вивчення закономірностей експериментального мутагенезу, створення вихідного матеріалу для селекції пивоварних сортів ярого ячменю (професор М.В. Проскурнін. У розробці цієї теми беруть участь Р.В. Криворученко, С.В. Палачов);
- введення в культуру, формування врожаю та селекція видів амаранту, перспективних для умов Лівобережного Лісостепу України (професор Т.І. Гопцій);
- алелопатична дія екзометаболітів культурних злаків у агрофітоценозах (професор В.К. Пузік, В.А. Єльнікова);
- селекція квасолі, первинне насінництво районованих сортів та впровадження їх у виробництво (доцент Л.І. Полянська, здобувач О.М. Чалий);
- інтенсифікація асоціативної азотфіксації і використання біологічного азоту для підвищення продуктивності ярого ячменю і пшениці (Л.В. Подоба і О.О. Булах);
- агробіологічні основи насінництва амаранту в умовах Лісостепу України (доцент М.Ф. Воронков).

Кафедра здійснює підготовку кадрів вищої кваліфікації. За останні п'ять років захищено дві докторські дисертації (В.К. Пузік, Т.І. Гопцій), дві кандидатські дисертації (Йосеф Тефері, Месфін Кідане). На даний час підготовлено до захисту чо-

тири кандидатські дисертації (викладачі Р.В. Криворученко, Н.П. Турчинова, здобувач О.М. Криворученко). На сьогодні в аспірантурі навчаються три аспіранти.

За результатами наукових досліджень тільки в останні п'ять років видано чотири монографії, опубліковано 87 статей в наукових, у тому числі, в іноземних виданнях. Кафедра виконує дві держбюджетні теми на суму 24 тис. грн., та одну госпдоговірну – 10 тис. грн.

Про високий рівень наукових досліджень свідчить участь науковців у наукових, у тому числі, міжнародних конференціях і з'їздах з генетики та селекції. Професор М.В. Проскурнін брав участь у міжнародних з'їздах з генетики ячменю в Швеції (1991 р.), Канаді (1995 р.), Австралії (2000 р.) та Чехії (2004 р.).

Створені на кафедрі сорти ячменю, квасолі, амаранту занесено до Реєстру сортів рослин України. Вони висіваються по всій Україні, а також в Росії та Ірані.

Наукова діяльність кафедри відповідає профілю підготовки фахівців селекціонерів, а активна участь у ній всіх викладачів сприяє якісній їх підготовці. Наукові досягнення кафедри неодноразово демонструвалися на виставках досягнень, у тому числі, міжнародних.

У проведенні науково-дослідної роботи на кафедрі активну участь беруть студенти агрономічного факультету, спеціальності “Селекція і генетика сільськогосподарських культур”.

При кафедрі діє науковий студентський гурток з генетики та селекції під керівництвом професора М.В. Проскурніна. На засідання гуртка залучаються викладачі кафедри, запрошуються з доповідями іноземні вчені, провідні вчені Інституту рослинництва імені В.Я. Юр'єва, Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, спеціалісти сільськогосподарських виробництва. Студенти–члени гуртка проводять дослідницьку роботу на дослідному полі та в лабораторіях університету.

Кафедра надає науково-практичну допомогу НДГ “Докучаєвський” та іншим господарствам шляхом упровадження нових сортів ярого ячменю, квасолі, амаранту, створених на кафедрі; розмноження нових сортів різних сільськогосподарських куль-

тур, створених в інших селекційних установах; проведення на базі кафедри генетики, селекції та насінництва курсів апробаторів та агрономів-насінників Харківської області.

При кафедрі діє відділ насінництва, керівником якого є В.А. Єльнікова. До завдань відділу входить ведення первинного насінництва сільськогосподарських культур. Відділ організував і успішно проводить первинне насінництво сортів ячменю, квасолі, амаранту, створених на кафедрі, а також сортів інших селекційних установ. Діяльність відділу є доброю базою для підготовки фахівців агрономів-насінників (спеціалізації “Насінництво”).

Співробітники кафедри постійно беруть участь у різних формах міжнародних зв'язків із вченими інших країн, беруть участь у підготовці іноземних аспірантів, обмінюються результатами наукових досліджень і селекційним матеріалом.

При кафедрі проходили аспірантську підготовку і захистили дисертації аспіранти з КНР, Ефіопії, Єгипту, Лівану, Гани, Мадагаскару, Йорданії.

Кафедра має давні творчі зв'язки з навчальною і науковою роботою з Тимірязівською сільськогосподарською академією та аграрним університетом м. Санкт-Петербурга (Росія).

Професори кафедри М.В. Проскурнін і В.К. Пузік працювали викладачами в університетах Куби і Камбоджі. Йде постійний обмін науковою інформацією з питань алелопатії з професором Дж. Уоллером з університету штату Оклахома, США. Науковцями кафедри підготовлено монографію англійською мовою з проблем алелопатії для видання в США за підтримки Дж. Уоллера. Двоє викладачів кафедри є членами Міжнародного алелопатичного товариства (IAS) (професор В.К. Пузік, доцент Л.В. Подоба).

Творчий зв'язок і обмін селекційним матеріалом ячменю підтримується із Свалєфським інститутом селекції (Швеція), де професор М.В. Проскурнін є почесним членом шведського союзу селекціонерів. За сумісні роботи з шведськими вченими він нагороджений медаллю шведської Академії наук.

Спільні роботи з селекції амаранту виконуються з Росією (Державний аграрний університет, Воронеж), а також з Іраном (фірма Panjetalae agro-ind. Company).

4.1.4. КАФЕДРА МЕХАНІЗАЦІЇ ТА ЕЛЕКТРИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА



Завідувач кафедри
професор В.Ф. Пащенко

Курс механіки викладався з моменту організації інституту в 1816 р. в Маримонті під Варшавою. З того часу починається становлення однієї з перших не тільки в дореволюційній Росії, але й у Західній Європі кафедри, яка мала назву “Вчення про сільськогосподарські машини та знаряддя”.

Після переведення інституту до Ново-Александрії заняття відновилися в 1869 р. Кафедру очолив професор, доктор астрономії та геодезії А.А. Зелінський, який викладав механіку, креслення, малювання (1869–1882 рр.), потім доцент

Н.Н. Зінін (1882–1883 рр.), а з 1884 до 1887 р. завідувачем кафедри був професор, доктор астрономії Ф.К. фон Берг, який читав курси загальної механіки, землеробної механіки, нарисної геометрії.

З 1888 до 1893 рр. завідувачем кафедри був кандидат математичних наук Н.С. Покровський, який читав курси загальної та землеробної механіки. У період з 1895 до 1899 рр. на чолі кафедри був доктор механіки Н.Б. Делоне.

З 1900 до 1939 рр. кафедру очолював професор О.О. Алов, який викладав основи вищої математики, загальної механіки, курси “Вчення про сільськогосподарські машини та знаряддя”, “Двигуни внутрішнього згоряння”.

У 1930 р. професор О.О. Алов був одним з ініціаторів організації Харківського інституту механізації та електрифікації сільського господарства, базою для створення якого була кафедра механізації та електрифікації сільськогосподарського виробництва Харківського сільськогосподарського інституту.

Професор О.О. Алов брав активну участь в організації науково-дослідних інститутів: Українського НДІ машинознавства і сільськогосподарського машинобудування, Українського НДІ механізації та електрифікації сільського господарства.

Кафедра механізації також брала активну участь в організації відділів машинознавства та машиновипробування при обласних дослідних станціях наркомзему Харківської, Київської, Дніпропетровської, Поліської областей, проводила методичні семінари з випробування сільськогосподарських машин і тракторів.

З 1940 до жовтня 1941 рр. завідувачем кафедри був академік АН УРСР, професор, доктор А.А. Василенко; з 1944 до 1948 рр. – доктор М.І. Медведєв, який читав курс “Автомобілі та трактори”.

У 1971–1976 рр. завідував кафедрою доцент, кандидат сільськогосподарських наук М.Ф. Дунай, який на факультетах захисту рослин, підвищення кваліфікації спеціалістів та керівників колгоспів і радгоспів викладав курс “Механізація сільськогосподарського виробництва”.

З 1978 до 1989 рр. кафедру очолював кандидат технічних наук, доцент М.Н. Нагаєв. Він викладав курс “Механізація сільськогосподарського виробництва” на економічному факультеті.

З другої половини 1989 р. до теперішнього часу кафедру очолює доктор технічних наук, професор В.Ф. Пащенко. Під його керівництвом проводиться активна робота з упровадження у виробництво сучасних енергозберігальних технологій, підготовка кандидатських дисертацій, розробка комп’ютерних програм: “Управління сільськогосподарським підприємством (рослинництво)”, “Складання технологічних карт та розрахунків економічної ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства”.

На кафедрі працюють: кандидати технічних наук, доценти – М.І. Онишко, І.М. Дорожко, М.П. Гусаренко; старші викладачі – В.П. Філатов, В.І. Кармазін; асистенти С.О. Дьяконов, Р.С. Сичак, Ю.О. Серебрян, О.В. Данченко; завідувач лабораторіями – В.А. Данченко; майстри виробничого навчання – І.М. Комар, В.К. Комаров, О.М. Черкашин, М.П. Шандура; навчальний майстер – С.М. Кіценко, старший лаборант – Г.В. Марута, лаборант В.В. Спесівова.

На кафедрі викладаються навчальні курси: енергетичні засоби для АПК; сільськогосподарські машини; механізація технологічних процесів у рослинництві; підготовка механізаторів; машиновикористання в рослинництві; механізація зберігання і переробки продукції рослинництва; нова техніка в сільськогосподарському виробництві; система машин у сільськогосподарському виробництві; система технологій; механізація і автоматизація виробництва; механізація сільськогосподарського виробництва; механізація лісогосподарських робіт.

За останні 20 років видано підручників – 2 (Н.Ф. Дунай, Г.А. Рябцев, П.И. Слободюк “Механизация защиты растений”; В.Е. Комаристов, Н.Ф. Дунай “Сельскохозяйственные машины”); навчальних посібників – 2 (В.Ф. Пащенко “Механізація сільськогосподарського виробництва”; М.Д. Євтушенко, В.Ф. Пащенко, М.П. Гусаренко та ін. “Пестициди і технічні засоби їх застосування”); монографій – 2 (В.Ф. Пащенко “Моделирование взаимодействия с почвой рабочих органов сельскохозяйственных машин и орудий”; П.И. Слободюк “Уплотнение почвы мобильными сельскохозяйственными агрегатами”); “Технологічні карти і витрати на вирощування зернових культур в умовах східного регіону України”; 98 методичних вказівок, рекомендацій та інформаційних листків.

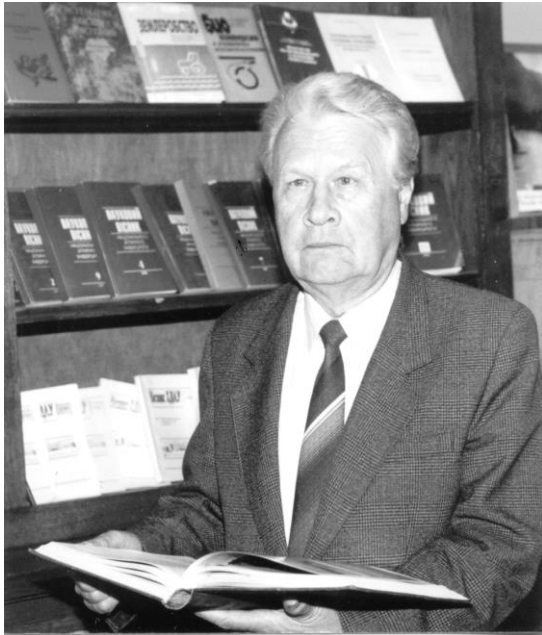
Науково-дослідна робота кафедри проводиться у співдружності з підприємствами сільськогосподарського машинобудування (ВАТ “ХТЗ”, “Червона зірка”, “Галещина, ґрунтотомаш” та ін.). Результати роботи кафедри за 1990–2006 рр. включають:

- розробку теорії застосування методів прямого варіаційного числення для розв’язання завдань землеробної механіки;
- розробку та широке впровадження у виробництво “колісної” технології вирощування цукрових буряків;
- розробку і серійне впровадження у виробництво сошникової системи зернової сівалки СЗ-5,4-06;
- модернізацію ґрунтообробної комбінованої машини АГРО-3;
- розробку технічних завдань на виготовлення культиватора КУН-8,1; сівалок ССТ-18М і УПС-18;

- модернізацію очісувальної жниварки для збирання зернових культур;
- розробку комбінованої ґрунтообробної машини для об'єднання технологічних операцій кришіння та сепарації ґрунту.

Під керівництвом завідувача кафедри В.Ф. Паценка підготовлено шість кандидатів технічних наук. На базі кафедри організовано експериментальну машинно-технологічну станцію, у складі якої є п'ять сучасних тракторів марки ХТЗ, трактор “Валмет–8750”, зернозбиральний комбайн “Джон Дір 9500” і набір сільськогосподарських машин.

4.1.5. КАФЕДРА ІСТОРИЧНИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН



Завідувач кафедри
професор Р.І. Киричок

Суспільні науки в університеті викладаються з 1922 р. У 1924 р. було утворено кафедру історичного матеріалізму, яка забезпечувала вивчення всього циклу суспільно-політичних дисциплін. З 1965 р. кафедру було поділено і вона продовжувала функціонувати як кафедра історії КПРС і наукового комунізму. Нинішню назву кафедрі було надано вченою радою університету у 1991 р.

Завідувачами кафедри в різні роки працювали: професор, член-кореспондент АН УРСР

Д.Ф. Острянин; доценти Ф.Ф. Абрамов, В.Я. Куплевахський, М.А. Сай; професори В.А. Греченко, Р.І. Киричок. З 1997 р. кафедру очолює доктор історичних наук, професор Р.І. Киричок.

На кафедрі працюють: п'ять доцентів, кандидатів наук – М.М. Волошан, О.М. Голікова, З.І. Гриценко, О.М. Довбня, А.І. Кравцов; два старші викладачі – В.А. Зозуля, М.О. Поштар.

При кафедрі в 1999 р. створена навчально-методична лабораторія, у якій працюють Г.І. Кравцова (завідуюча), лаборанти Л.М. Хлопенко і О.М. Пархоменко. Бібліотека лабораторії нараховує понад 700 навчальних посібників, монографій, підручників, журналів тощо.

Кафедра забезпечує викладання таких дисциплін: “Історія України”, “Політологія”, “Соціологія”, “Культурологія”, “Основи конституційного права України” та “Країнознавство” на підготовчому відділенні для іноземних громадян.

Основною метою діяльності кафедри поряд із забезпеченням викладання нормативних навчальних курсів є також сприяння всебічному розвитку студентів як особистостей; підготовка фахі-

вців з високою культурою праці та спілкування; виховання моральних якостей; залучення студентів до досягнень світової, національної культур; формування у них навичок пізнавальної творчості, критеріальних основ для виховання наукового світогляду.

У процесі викладання навчальних дисциплін кафедра прагне здійснення органічного зв'язку між викладанням біологічних, сільськогосподарських дисциплін та національною культурою, традиціями народів України. Із цією метою в нормативні курси включено розділи, присвячені історії розвитку сільського господарства в Україні, аграрних відносин, аграрній соціології.

Колектив кафедри постійно працює над вдосконаленням методики викладання. Широко використовується рейтингова система, упроваджується кредитно-модульна система організації навчального процесу. Активно використовуються тести й ситуаційні ігри, що дозволяє урізноманітнити семінарські заняття, підвищити зацікавленість студентів.

Викладачі кафедри працюють над науковим вивченням комплексної теми “Політичне життя суспільства: теорія, історія, сучасність”. За матеріалами дослідження опубліковано наукові праці.

Найбільш плідний період у роботі колективу розпочався наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. Захищено дві докторські та три кандидатські дисертації, видано п'ять монографій. Тільки протягом 2003–2005 рр. опубліковано три монографії, п'ять навчальних посібників, 20 методичних розробок, 82 наукові праці загальним обсягом понад 70 друк. арк.

Протягом 1993–1996 рр. кафедра мала аспірантуру зі спеціальності “Історія України”, де навчалися два аспіранти.

Викладачі кафедри брали участь у підготовці і виданні книги “Перлина землі Слобожанської” (нарис історії Харківського району), а також у написанні історичної монографії “Служение Отечеству и долгу. Очерки о жизни и деятельности ректоров харьковских вузов (1805–2004 годы)”. Лише за останні три роки співробітники кафедри взяли участь у 27 міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференціях.

Кафедра доклала багато зусиль до створення музею історії ХНАУ імені В.В. Докучаєва. Подальше вдосконалення музейної

експозиції викладачами кафедри розглядається як невід’ємна частина наукової та виховної роботи. При музеї історії, який є структурним підрозділом кафедри, працює студентська науково-дослідницька група “Пошук”, що знаходить і збирає нові документи і факти, налагоджує зв’язки з ветеранами війни та праці – випускниками та викладачами агроуніверситету.

Викладачі кафедри працюють кураторами академічних груп на агрономічному факультеті. У позааудиторний час проводяться вікторини, студентські наукові конференції з проблем історії України, рідного краю, актуальних політичних проблем та знаменних дат.

4.1.6. КАФЕДРА ІНОЗЕМНИХ МОВ



Завідувач кафедри
доцент Л.В. Герман

У сучасний період в умовах вступу України в єдиний Європростір та приєднання її до Болонського процесу зростає роль іноземної мови як засобу комунікації і джерела отримання та передачі інформації. Тому дисципліна “Іноземна мова” є невід’ємною складовою частиною підготовки висококвалі-

фікованих фахівців аграрного напрямку всіх трьох освітньо-кваліфікаційних рівнів (бакалаврів, спеціалістів, магістрів). Випускник аграрного ВНЗ повинен володіти навичками професійної розмовної мови, читання, перекладу та реферування текстів за фахом. Отже, перед викладацьким складом кафедри постає завдання – сформувані навички та вміння практичного володіння професійною англійською, німецькою та французькою мовами як засобом комунікації та отримання й передачі фахової інформації.

Такі завдання виконує кафедра іноземних мов, яку було організовано 1944 р. Спочатку це була кафедра іноземних мов та російської мови, а з 1980 р. кафедра стала функціонувати самостійно. До 1944 р. не існувало окремої кафедри іноземних мов, а призначалися окремі викладачі для проведення практичних занять з німецької та французької мов. Наприклад, кандидат наук з лісівництва К.С. Євтушевський (1886 р.) проводив практичні заняття з німецької мови; завідувачий дослідною фермою І.А. Міллер (1895 р.) – з німецької та французької мов та ін. Тільки у 1930-х роках був створений кабінет іноземних та російської мов, до складу якого ввійшли: викладачі англійської мови – В.І. Говор, А.А. Чайкін, А.А. Соболев; викладачі німецької мови – Є.В. Бергенко, Л.І. Райхенберг, Н.А. Лебедева, Н.А. Курбікон; а також викладач російської та української мов В.Н. Зарудський. У складі кафедри у 1950–1960-ті рр. працювали: Л.М. Щеглова –

завідувач кафедри; В.А. Рудевська, С.А. Нощинська, М.П. Дьякова, І.С. Дубнякова – викладачі англійської мови; З.Я. Пулекіна, Н.Е. Вехтер, Л.А. Малашевич, А.І. Килимник, С.А. Степаненко, А.І. Коваленко, Р.Г. Білявська – викладачі німецької мови ; Л.Е. Парасолька – викладач французької мови; старший лаборант – М.Г. Мажутко. Деякі з них (М.П. Дьякова, С.О. Степаненко, А.І. Килимник, О.І. Коваленко) працювали ще і в 1970–1990-ті рр.

У 1970-ті роки кафедру поповнила нова генерація: М.М. Гохлернер – завідувач кафедри, доцент (з 1989 р. – професор), кандидат психологічних наук; викладачі англійської мови – І.А. Дворниченко, В.В. Липовий, В.Й. Піотровська, О.А. Паніна, В.Ф. Прогнімак, Л.В. Смол'янінова; викладачі німецької мови – П.А. Багрінцев, О.В. Гур'єв, В.І. Борзенко, С.Т. Кропивка; викладач французької мови – Л.Ф. Тимоха.

Сьогодні кафедру іноземних мов ХНАУ очолює кандидат філологічних наук, доцент Л.В. Герман.

На кафедрі працює 12 викладачів, серед них п'ять старших викладачів: Т.В. Александрович, В.Ф. Прогнімак, І.В. Шульга, О.А. Паніна, С.Т. Кропивка, В.Л. Чорна; шість викладачів: А.В. Лещінська, Н.В. Хижняк, Т.А. Гур'єва, Т.О. Булгакова, Є.Г. Брокль. Навчально-допоміжний склад кафедри представляють старший лаборант Н.А. Короп та лаборант Є.М. Букарєва.

Усі викладачі – висококваліфіковані спеціалісти, які закінчили факультети іноземних мов ХНУ імені В.Н. Каразіна та інших ВНЗ і вдосконалюють свої професійні знання на ФПК кращих вищих навчальних закладів країни. Усю роботу викладацького складу спрямовано на організацію навчального процесу з іноземних мов із застосуванням новітніх технологій (наприклад, мультимедійних навчальних програм). На кафедрі викладається три іноземні мови: англійська, німецька та французька. Для студентів агрономічного напрямку – курс “Латинська мова та основи аграрної термінології”. Крім цього, кафедра готує аспірантів та здобувачів наукового ступеня з різних міст України до складання кандидатського іспиту з іноземної мови. Для цього на кафедрі достатньо всієї необхідної навчально-методичної літератури. Більшість літератури, яка використовується в навчальному процесі,

створена викладачами кафедри. Серед таких посібників необхідно назвати: Л.В. Герман, О.А. Паніна, І.В. Шульга “Грамматика англійської мови в таблицях: Навчально-методичний посібник для студентів аграрних спеціальностей”; Л.В. Герман, Т.В. Александрович “Навчально-методичний посібник з латинської мови для студентів агрономічних спеціальностей”; С.Т. Кропивка “Навчально-методичний посібник з німецької мови для студентів факультету агрохімії та ґрунтознавства”; Л.В. Герман, І.В. Шульга “Ділова англійська мова для економістів”: Навчально-методичний посібник; Л.В. Герман, О.А. Паніна, І.В. Шульга “Навчально-методичний посібник з англійської мови для студентів аграрних спеціальностей”.

Невід’ємною частиною діяльності кафедри є науково-дослідна робота та впровадження її результатів у навчальний процес. Усі викладачі кафедри охоплені НДР, яка представлена шістьма напрямками. Вивчаються актуальні питання сучасного мовознавства (приміром, проблема розвитку мов в умовах контактної мовної ситуації, питання функціонування латинських запозичень у французькій мові); проблеми сучасної психології та методики викладання іноземних мов у ВНЗ (специфіка розробки тестів для різних етапів навчання, застосування мультимедійних навчальних програм у навчальному процесі та ін.); питання американського літературознавства.

На кафедрі постійно працює методичний семінар, де викладачі обмінюються досвідом педагогічної роботи, обговорюють нові напрями в методиці викладання іноземної мови у ВНЗ. З метою обміну педагогічною майстерністю постійно проводяться відкриті заняття.

Більшість наукових досліджень, які виконуються на кафедрі, мають практичне значення і впроваджуються в навчальний процес. Формами науково-дослідної роботи студентів на кафедрі є щорічні олімпіади, наукові та країнознавчі конференції з англійської, німецької та французької мов, де студенти, магістри, здобувачі та аспіранти виявляють досить високий рівень мовної компетенції.

На кафедрі впроваджено також практику захисту дипломних робіт англійською мовою. Крім того, викладачі надають постійну перекладацьку допомогу деканату по роботі з іноземними учнями.

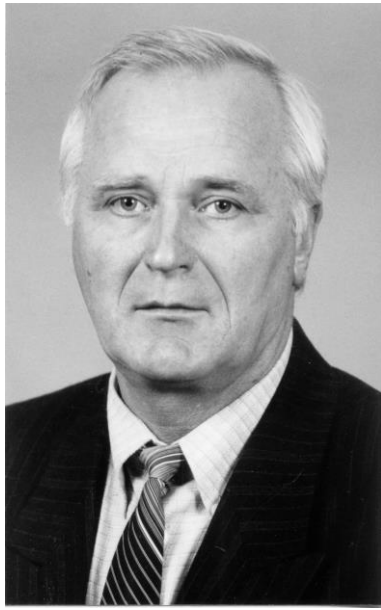
Майже всі співробітники кафедри беруть активну участь у громадському житті агрономічного факультету й університету: куратори академічних груп, організатори художньої самодіяльності на агрономічному факультеті, відповідальні за стінну газету “Lingua”. Цього року почала виходити щомісячна газета “Українське слово”, яка висвітлює у своїх рубриках питання історії України, української мови, літератури, релігії.

Основні результати досліджень викладачів кафедри відображаються в наукових статтях та виступах на міжнародних, обласних, міжуніверситетських конференціях і наукових конференціях ХНАУ (за останні п’ять років було підготовлено 40 публікацій та 45 виступів на наукових конференціях).

Кафедра працює над зміцненням свого наукового потенціалу. Доцент Л.В. Герман працює над докторською дисертацією, пов’язаною з проблемою розвитку мов, а старший викладач В.Л. Чорна – над кандидатською дисертацією, досліджуючи при цьому американський детектив.

Молоді викладачі, які поповнили кафедру цього навчального року і добре обізнані з новітніми навчальними технологіями, що широко використовуються у світі, працюють нині над створенням комп’ютерних навчальних програм з іноземної мови та електронних посібників, довідників, глосаріїв.

4.1.7. КАФЕДРА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ



Завідувач кафедри
ст. викладач В.І. Хлопенко

1948 р. згідно з наказом Міністерства освіти тодішнього СРСР за № 98 від 23.02.1948 р. “Про організацію кафедр фізичного виховання у ВНЗ” та наказом тодішнього ректора Харківського сільськогосподарського інституту академіка О.Н. Соколовського в ХСГІ було створено самостійну кафедру фізичного виховання і спорту. До того часу фізичне виховання проводилося військовою кафедрою, до складу якої входило тричотири викладачі фізичної культури.

Першими завідувачами кафедри були Г.А. Луцький (1948–1949 рр.), І.Ф. Зубань (1949–1955 рр.), Г.В. Грязнов (1955–1956 рр.). У різні роки на кафедрі фізичного виховання і спорту працювали: К.Т. Черниченко – старший викладач, завідувач кафедри в 1957–1974 рр., ентузіаст і організатор будівництва спортивного табору “Берізка”, студентської бази в навчгоспі “Комуніст”; Б.Є. Козлов – доцент, завідувач кафедри в 1974–1977 рр.; А.І. Шунін – доцент, завідувач кафедри в 1977–1982 рр., майстер спорту, кандидат педагогічних наук; ветерани Великої Вітчизняної війни – В.М. Санько, І.М. Тютюкав, М.М. Затолокін, Б.Н. Шур; старші викладачі – П.М. Єсюк, І.І. Бандалетов, І.Л. Боровков, В.І. Коломієць, М.В. Трегуб, Ф.М. Шелковий, Н.К. Багорова, А.О. Калуцький, Ф.Я. Давидов, В.І. Маховой; доцент – С.І. Блінов; викладачі – М.П. Лебедев, І.М. Ткаченко, А.А. Саленко, М.Г. Саленко.

Сьогодні кафедру очолює В.І. Хлопенко, суддя національної категорії з волейболу, ветеран спорту, призер багатьох міжнародних змагань. Нині на кафедрі працюють 13 викладачів, один завідувач лабораторії, два лаборанти: О.Б. Подоляка – доцент, кандидат наук з фізвиховання і спорту; старші викладачі – С.П. Сергєєв, М.Г. Євтеєв, О.С. Бундур, А.Б. Дідюков, К.М. Трегуб, А.І. Тихонов, К.Л. Паніна; викладачі – В.І. Яно, Д.Ю. Луценко,

О.М. Даниленко, Є.М. Трегуб; завідувач навчально-методичної лабораторії – Ф.М. Шелковий, старший лаборант – А.М. Євтеєва, лаборант – М.М. Басюк.

Головною формою фізичного виховання є обов'язкове заняття фізичною культурою. Кафедра забезпечує викладання дисципліни “Фізичне виховання” на всіх факультетах і курсах, крім випускного. Навчальний процес ґрунтується на реалізації головних положень базової програми, затвердженої Міністерством освіти, забезпечується адміністрацією і здійснюється кафедрою фізвиховання. Заняття проводяться в підготовчих і спеціальних медичних групах, групах загальної фізичної підготовки, спортивного вдосконалення.

Викладачі кафедри активно працюють над виданням навчальних посібників і методичних розробок, беруть участь у наукових конференціях. Тільки за останні п'ять років видано: О.Б. Подоляка “Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях”; В.І. Яно, О.Б. Подоляка, С.П. Сергєєв “Розвиток фізичних якостей з футболу”; В.І. Хлопенко, М.Г. Євтеєв, А.Б. Дідюков “Атлетична гімнастика”; А.Б. Дідюков, В.І. Хлопенко “Армрестлінг”; О.Б. Подоляка “Методика подготовки тренерского состава в общей системе управления соревновательной деятельностью команды по американскому футболу”; Ф.М. Шелковий, В.І. Хлопенко “Методи підвищення розумової працездатності студента за допомогою рухової активності”; О.Б. Подоляка. “Основные аспекты методики психоэнергетической подготовки к соревновательной деятельности в регби”.

2004 р. О.Б. Подоляка підготував і успішно захистив кандидатську дисертацію з теми: “Удосконалення управління загальною діяльністю в американському футболі за допомогою застосування засобів інформаційного забезпечення”.

Спортсмени університету під керівництвом тренерів-викладачів кафедри підтримують дружні спортивні зв'язки зі спортсменами БСГА (Белгородська сільськогосподарська академія), КСГА (Курська сільськогосподарська академія). Протягом останніх років відбулися спортивні змагання з волейболу.

Одним з важливих напрямів роботи кафедри фізвиховання була робота викладачів в оздоровчо-спортивному таборі “Берізка”, починаючи з першого дня його заснування 1957 р. Під час існування табору “Берізка” щорічно поряд з виробничою практикою там оздоровлялися близько 1 000 студентів, викладачів та співробітників університету за сезон. У таборі “Берізка” викладачі кафедри докладали чимало зусиль для продовження навчально-тренувального процесу серед студентів, проведення масової оздоровчої та фізкультурної роботи, із навчання плавати, щодо складання нормативів “Всесоюзного фізкультурного комплексу ГПО”. Як правило, у вільний час студенти змагалися в таких видах спорту, як волейбол, баскетбол, футбол, настільний теніс, плавання.

Протягом останніх 10 років кафедра постійно працює над кадровим забезпеченням і омолодження складу. Із приходом молодих викладачів значно поліпшилася спортивно-масова робота в університеті. Під керівництвом цього складу тренерів у ХНАУ підготовлено: майстра спорту міжнародного класу, чемпіона світу з гирьового спорту А. Рожкова (тренер К.М. Трегуб, В.І. Хлопенко); майстра спорту з армспорту, бронзового призера Європи В. Скидана; неодноразову чемпіонку України з армспорту О. Караптан (тренер А.Б. Дідюков); майстрів спорту з важкої атлетики С. Панакарьова, Н. Ненадову, М. Ненадова, С. Лук’янова (тренери М.В. Трегуб, К.М. Трегуб).

Команда з жіночого баскетболу на чолі з кандидатами в майстри спорту С. Новолицькою, Ю. Шопіною стали чемпіонами Всеукраїнських спортивних ігор ВНЗ аграрної освіти, чемпіонами Харківської області (тренер А.І. Тихонов). Під керівництвом викладачів кафедри О.М. Даниленка і В.І. Яно збірні команди ХНАУ з волейболу і футболу досягли гарних успіхів.

Серед студентської молоді поширюється в університеті і такий вид активного відпочинку, особливо в період зимових і літніх канікул, як туризм мальовничими місцями Криму і Карпат (керівник старший викладач К.Л. Паніна).

Кафедра фізичного виховання постійно працює над поширенням і вдосконаленням спортивної бази університету.

4.2. ФАКУЛЬТЕТ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА



Декан факультету,
доцент А.М. Полив'яний

Витоки заснування лісівничого факультету започатковані створенням 17 жовтня 1816 р. Варшавської лісної школи. 14 березня 1840 р. вона була приєднана до Маримонтського інституту, який з того часу отримав назву Маримонтський інститут сільського господарства і лісівництва. У складі інституту було утворено відділення лісівництва, яке функціонувало і після переведення інституту в Пулави (Ново-Александрія) і яке на початку ХХ ст. отримало статус факультету. Після перебазування інституту до Харкова і перейменування його

на Харківський інститут сільського господарства та лісівництва факультет розміщувався на вул. Чайковського.

У 1920-х роках на лісовому факультеті працювали видатні вчені-лісівники – професори А.Г. Яхонтов, В.Я. Гурський, В.Л. Андрєєв, В.І. Колесников, В.В. Шкателєв, а з 1925 р. – видатний дослідник лісу Г.М. Висоцький, пізніше академік ВАСГНІЛ і АН України.

У 1927 р. на лісовому факультеті було створено науково-дослідну кафедру лісознавства та лісівництва. Завідуючим кафедрою був Г.М. Висоцький, керівниками секцій – професори В.С. Андрєєв, І.О. Яхонтов, В.Я. Гурський.

У 1930 р. на базі цієї кафедри, а також кафедри економіки й організації лісового господарства під керівництвом професора О.Г. Марченка, був організований науково-дослідний інститут лісового господарства (нинішній УкрНДІЛГА імені Г.М. Висоцького). У цьому ж році лісовий факультет було переведено до Києва.

За період з 1918 до 1930 рр. лісовий факультет у Харкові закінчили 369 студентів, серед яких майбутні видатні вчені – академік АН СРСР А.Б. Жуков, академік АН УРСР П.С. Погребняк, член-кореспондент ВАСГНІЛ С.С. П'ятницький, академік

ВАСГНІЛ С.С. Соболев, професор А.В. Гурський і Ф.Н. Харитонович, П.К. Фальковський, П.П. Кожевников, В.І. Акопов, М.М. Дрюченко.

Підготовку вчених лісівників було відновлено у 1946 р. Напружену роботу з організації навчального процесу і формування науково-педагогічних кадрів очолили декан плодоовочевого факультету Ф.Я. Бузовір, перший декан лісогосподарського факультету С.С. П'ятницький, професор І.О. Яхонтов.

Навчальний процес забезпечували кафедри лісівництва і дендрології (завідуючий професор І.О. Яхонтов до 1953 р.). На кафедрах працювали: професори – Б.І. Гаврилов, Д.В. Воробйов; доценти – Е.Д. Кондратенко, Б.П. Падалка, Н.І. Доля, М.Г. Гончар, І.В. Туркевич, К.М. Овчинников, І.Д. Барановський, Б.Ф. Остапенко, З.Ю. Герушинський; старший викладач – Т.А. Ханов.

У 1950–1951 рр. на факультеті готувалися вчені лісівники (чотирирічний термін навчання); у 1952–1953 рр. – вчені агрономи-плодоовочівники з агролісомеліоративної спеціалізації (термін – п'ять років); 1953–1955 рр. – інженери-лісомеліоратори (строк – п'ять років); у 1956–1961 рр. – інженери лісового господарства (термін – п'ять років).

Основними науковими напрямками діяльності кафедр у 1950–1960-х рр. були такі: лісове насінництво і селекція деревних порід (професор С.С. П'ятницький); підсочка сосни і вирощування насаджень сосни швидкого приросту (професор Б.І. Гаврилов); лісівничо-екологічна типологія (професор Д.В. Воробйов, доцент Б.Ф. Остапенко); відновлення дубових і соснових лісів (С.С. П'ятницький, доцент І.Д. Барановський); захисне лісорозведення (І.О. Яхонтов, Б.Ф. Остапенко, доцент М.Р. Казюта).

Широко відомою у колах фахівців лісового господарства стала монографія професора Б.І. Гаврилова “Довгорічна підсочка в лісах СРСР”.

За проектом професора І.О. Яхонтова у 1948–1950 рр. на території землекористування навчгоспу “Комуніст” була створена система полезахисних лісосмуг. Результатом науково-педагогічної діяльності професора С.С. П'ятницького стали наукові публікації “Теоретические основы агролесомелиорации и ее практическое значение” (1963), “Селекция дуба” (1954), “Курс

дендрології” (1960), “Практикум з лісової генетики і селекції”, методичні розробки з лісівництва.

Під керівництвом С.С. П’ятницького у Скрипаївському навчлісгоспі були закладені стаціонари на випробування способів відновлення дубових і соснових деревостанів (квартал 45 Мохначанського лісництва і квартал 73 Скрипаївського лісництва). У сосновому насадженні на піщаній терасі р. Сіверський Донець були обладнані метеостанції “Ліс” і “Поляна”, спостереження на яких ведуться донині. Колективні дослідження вегетативного поновлення під керівництвом С.С. П’ятницького підсумовані у монографії “Вегетативний ліс”, яка вийшла з друку у 1963 р. і залишається унікальним програмним виданням з вегетативного поновлення лісів. Професор Д.В. Воробйов видав фундаментальні праці – монографію “Типы лесов европейской части СССР” і “Методику лесотипологических исследований”. У 1961 і 1964 рр. вийшли з друку монографії Б.Ф. Остапенка, у яких підсумовані результати досліджень типів лісів Північної Буковини і Молдови.

Діяльність факультету лісового господарства у Харкові (1917–1930 рр.) була перервана в 1930 р., коли його перевели до м. Києва, де він став основою для створення Київського лісогосподарського факультету.

У цей час на базі існуючих тоді науково-дослідних відділів факультету був організований Український науково-дослідний інститут лісового господарства.

У 1946 р., після закінчення війни, в Україні виникла гостра потреба в лісогосподарських кадрах, і діяльність факультету була поновлена. Факультет існував до 1961 р.

Усього за маримонтський і ново-александрійський періоди (1840–1917 рр.) на факультеті було підготовлено 1 000 спеціалістів лісового господарства; за харківський довоєнний (1917–1930 рр.) – 369; харківський післявоєнний (1946–1961 рр.) – 819 спеціалістів.

У 1961 р. діяльність факультету було припинено. Викладання лісівничих дисциплін для студентів ХСГІ було передано новоствореній кафедрі агролісомеліорації і лісівництва, якою до

1971 р. завідував професор С.С. П'ятницький, а з 1971 по 1998 рр. – професор Б.Ф. Остапенко.

С.С. П'ятницький керував роботами з переведення лісового насінництва на генетико-селекційну основу; професор Д.В. Воробйов, продовжуючи лісотипологічні дослідження, розробив кліматичну сітку і методику лісокліматичного районування; доцент Б.Ф. Остапенко розгорнув масштабні експедиційні типологічні дослідження лісів Північного Кавказу – Карачаєво-Черкесії, Чечено-Інгушетії, Дагестану, Ставропілля, які вилилися у відповідні монографії та успішно захищену докторську дисертацію. Д.В. Воробйов опублікував друге видання популярної “Методики лесотипологических исследований”.

Дещо пізніше були видані навчальні посібники: “Лесоводство и лесомелиорация” (Б.Ф. Швиденко, Б.Ф. Остапенко), “Озеленение сельских населенных мест” (Б.Ф. Остапенко, А.Д. Жирнов), “Лесотипологические основы лесокультурного дела” і “Экологические основы лесовыращивания” (Д.В. Воробйов, Б.Ф. Остапенко), “Комплекс мероприятий по защите почв от эрозии в УССР” (Б.Ф. Остапенко та ін.), ряд навчально-методичних розробок з лісівництва, лісомеліорації лісових культур, охорони природи під авторством Б.Ф. Остапенка, С.І. Пороші, І.Й. Ситніка, М.Р. Казюти.

За 1960–1979 рр. у вченій раді ХСГІ було захищено 12 докторських і 125 кандидатських дисертацій. Професорами С.С. П'ятницьким, Д.В. Воробйовим, Б.Ф. Остапенком підготовлено вісім докторів і 90 кандидатів наук, серед яких дев'ять – із зарубіжних країн.

У 1998 р. в Харківському НАУ імені В.В. Докучаєва наполегливим старанням ректорату під керівництвом професора М.Д. Євтушенка, при підтримці Державного комітету лісового господарства, заступника голови Держкомлісу М.М. Ведмеда, директора УкрНДІЛГА професора В.П. Ткача, завідувача кафедрою лісівництва професора Б.Ф. Остапенка та ін., на агрономічному факультеті було відкрито відділення з підготовки спеціалістів лісового господарства під керівництвом доцента Л.І. Ткач. У 2002 р. в університеті втретє за всю його історію на базі відділення був від-

новлений факультет лісового господарства, який за дорученням ректорату очолив доцент А.М. Полив'яний.

Поновлення роботи факультету стало можливим завдяки створенню двох кафедр. На базі кафедри лісівництва, якою з 1971 р. завідував професор Б.Ф. Остапенко, в 1999 р. була створена кафедра лісових культур та меліорацій, яку очолив доцент М.М. Ведмідь.

Кафедру екології і безпеки життєдіяльності створено в 2002 р. Її очолив доцент М.Р. Казюта, а в 2005 р. – доцент В.І. Д'яконов.

У червні 2006 р. відбудеться п'ятий випуск бакалаврів (усього 217 осіб), четвертий випуск спеціалістів лісового господарства (усього 208 осіб) і третій випуск магістрів (усього 19 осіб).

4.2.1. КАФЕДРА ЛІСОВИХ КУЛЬТУР І МЕЛІОРАЦІЇ



Завідувач кафедри доцент М.М. Ведмідь

Дисципліни “Лісо-вирощування” і “Лісорозведення” (сучасні назви “Лісові культури” і “Лісові меліорації”) викладалися в Ново-Александрійському інституті сільського господарства і лісівництва з року його заснування (1816 р.). Професор інституту М.М. Орлов,

який працював на лісовому відділенні інституту протягом 1893–1901 рр., опублікував цінну лісокультурну роботу “Исторический очерк искусственного лесоразведения в России со времен Петра Великого и до 1838 г.”, а також уперше у світовій практиці застосував метод насіннемірів для обліку плодоношення деревних порід. Професор А.Г. Марченко написав видатну працю “Семеновые сосновых насаждений” (1912 р.). Професор С.З. Курдіані, який з 1904 до 1915 рр. працював в інституті, став піонером у галузі селекції деревних порід.

Історія кафедри лісових культур і меліорації пов’язана з іменем відомого спеціаліста в галузі лісових культур А.П. Тольського, який працював на лісовому факультеті у перші роки після перебазування Ново-Александрійського інституту сільського господарства і лісівництва у м. Харків (1915 р.). Після А.П. Тольського кафедру часткового лісівництва очолив І.О. Яхонтов. У цей же період на лісовому факультеті було організовано і кафедру лісових меліорацій, яку спочатку очолював відомий спеціаліст із степового лісорозведення і лісового ґрунтознавства професор І.М. Степанов, а потім – професор В.Я. Гурський – засновник школи лісомеліораторів і лісокультурників. З 1915 по 1930 рр. на факультеті працював професор О.І. Колесніков – спеціаліст у галузі селекції деревних порід.

У післявоєнний період кафедру лісових культур і агролісомеліорації очолював професор І.О. Яхонтов (1946–1952 рр.), а після виходу його на пенсію – професор Д.В. Воробйов (1953–1961 рр.). Курс лісових культур читали доценти І.Д. Барановський, Б.Ф. Остапенко і викладач Т.О. Ханова. Згідно з проектом, розробленим під керівництвом професора І.О. Яхонтова, у навчгоспі “Комуніст” ХСГІ імені В.В. Докучаєва, де проходила практика студентів з агролісомеліорації, на початку 50-х років було створено систему полезахисних лісонасаджень.

Після припинення діяльності лісогосподарського факультету (1961 р.) кафедра лісових культур разом з іншими кафедрами з лісових спеціальностей увійшла до складу об'єднаної кафедри лісівництва і агролісомеліорації ХСГІ імені В.В. Докучаєва, яку очолював спочатку професор С.С. П'ятницький (1961–1971 рр.), а потім – професор Б.Ф. Остапенко (1971–1998 рр.). Після закриття лісового факультету у Скрипаївському навчлісгоспі ХСГІ було розгорнуто дослідні роботи з лісового насінництва, вирощування садібного матеріалу і лісових культур, відібрано плюсові дерева сосни і дуба, закладено клонові лісонасінні плантації. Із спеціальності “Лісові культури, селекція і лісове насінництво” аспіранти кафедри захистили чотири кандидатські дисертації (В.С. Яровенко, І.Й. Ситнік, М.І. Діденко, Самір Аль-Маді). Професорами Д.В. Воробйовим і Б.Ф. Остапенком видано навчальні посібники “Лесотипологические основы лесокультурного дела” (1979 р.) та “Экологические основы лесовыращивания” (1981 р.).

З відновленням у 1998 р. підготовки фахівців із лісового господарства на базі кафедри лісівництва і агролісомеліорації, яка існувала в ХНАУ імені В.В. Докучаєва, було відновлено і роботу кафедри лісових культур і меліорацій у складі кандидата сільськогосподарських наук М.М. Ведмідя (завідувач кафедри), доцентів Л.І. Ткач, О.Б. Величка, О.П. Андрущенко, а згодом викладача О.І. Ляліна (штатні викладачі), а також викладачів за сумісництвом: професорів – М.А. Лохматова, В.О. Полякова; доцентів – В.М. Михалківа, Г.Б. Гладуна (співробітників УкрНДІЛГА імені Висоцького); старших викладачів – М.Є. Трофименка (директора інституту Харківдіпроагроліс), С.І. Мусієнка (директора Жовтневого лісгоспу Харківського облуправління лісового господарства).

Кафедра забезпечує викладання таких навчальних курсів на п'яти факультетах агроуніверситету: на факультеті лісового господарства – біометрія, лісові культури, економіка лісового господарства, організація лісового господарства, зональні протиерозійні системи; на агрономічному факультеті – сільськогосподарська меліорація; на факультеті інженерів землевпорядкування – меліорація земель; на ґрунтово-агрохімічному факультеті – меліорація; на факультеті обліку і фінансів – основи лісових культур.

Викладачами кафедри опубліковані такі навчально-методичні роботи:

1. Ведмідь М.М., Андрущенко О.П. Лісове насінництво: Робочий зошит для лабораторних занять. – Х., 2001.

2. Величко О.Б., Ткач Л.І. Меліорація земель: Методичні вказівки до виконання курсового проекту. – Ч.1: Проектування ставу для зрошення. – Х., 2001.

3. Ведмідь М.М., Андрущенко О.П. Лісовий розсадник: Методичні рекомендації до виконання курсового проекту. – Х., 2001.

4. Ткач Л.І., Пастернак В.П. Біометрія: Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт. – Х., 2002.

5. Ведмідь М.М., Олексійченко О.П. Лісові культури: Методичні вказівки до виконання курсової роботи з лісових культур. – Х., 2002.

6. Ведмідь М.М., Андрущенко О.П. Лісові культури: Індивідуальні завдання для самостійної роботи студентів до виконання курсового проекту. – Х., 2004.

7. Андрущенко О.П. Сільськогосподарська меліорація: Методичні вказівки до виконання самостійного навчального завдання “Боротьба з засоленням зрошуваних земель”. – Х., 2004.

8. Ведмідь М.М., Андрущенко О.П., Гладун Г.Б. Лісові культури. Робоча програма та методичні вказівки до виконання практичних завдань навчальної практики. – Х., 2005.

9. Андрущенко О.П., Ткач Л.І. Сільськогосподарська меліорація. Методичні вказівки до навчальної практики. – Х., 2005.

Науково-дослідну роботу викладачів кафедри спрямовано на вивчення ефективності застосування полімерних матеріалів і ре-

гуляторів росту рослин при створенні лісових культур дуба звичайного і сосни звичайної в умовах Степу, Лісостепу і Полісся України (керівник – кандидат сільськогосподарських наук, доцент М.М. Ведмідь), на дослідження проблем відновлення, створення і розвитку степових і лісостепових насаджень. Результати досліджень висвітлені у ряді публікацій:

1. Ведмідь М.М., Попов О.Ф. Застосування нових регуляторів росту рослин і водорозчинних полімерів під час створення культур сосни звичайної // Наук. вісник НАУ. Лісівництво. – Вип. 39. – 2001. – С. 209–217. **2.** Ведмідь М.М., Яценко В.Л., Попов О.Ф. Застосування регуляторів росту рослин при вирощуванні сіянців та створенні лісових культур // Лісівницькі дослідження в Україні: Наук. вісник УкрДЛГУ. – №2–4. – Львів, 2002. – С. 240–245. **3.** Пилипенко О.І., Юхновський В.Ю., Ведмідь М.М. Система захисту ґрунтів від ерозії. – К.: Культурно-освітній ВПЦ “Златогор”, 2004. – 435 с. **4.** Андрущенко О.П. Накопичення і витрата вологи дубовою полежахисною лісосмугою під впливом рубки догляду // Лісова типологія в умовах сталого розвитку лісового господарства України: Мат–ли восьмих Погребняківських читань (Харків, 3–5 жовтня 2002 р.). – Х., 2002. – С. 151–155. **5.** Андрущенко О.П. Надземна фітомаса соснових культур різної густоти у свіжому суборі // Вісник ХНАУ. – 2002. – № 2. – С. 101–104. **6.** Лохматов Н.А. Развитие и возобновление степных лесных насаждений. – Балаклея: СіМ, 1999. – 498 с. **7.** Гладун Г.Б., Трофименко М.Є., Лохматов М.А. Захисні лісові насадження: проектування, вирощування, впорядкування / За ред. Г.Б. Гладуна. – Х.: Нове слово, 2005. – 390 с. **8.** Фурдичко О.І., Гладун Г.Б., Лавров В.В. Ліс у степу: основи сталого розвитку. – К.: Основа, 2006. – 496 с.

На кафедрі готують кандидатські дисертації три аспіранти (наукові керівники – доценти М.М. Ведмідь, О.П. Андрущенко, професор В.О. Поляков).

За участі викладачів кафедри доцентів О.П. Андрущенка, О.Б. Величка, Л.І. Ткач, викладача О.І. Ляліна створено дослідні лісові культури у ДП “Вовчанський лісгосп”, ДП “Балаклійський лісгосп” Харківського облуправління лісового господарства, ДП “Холминський лісгосп” Чернігівського облуправління лісового

облуправління лісового господарства на площі 80 га. Колективом кафедри на території університетського дендропарку закладено лісовий розсадник, який включає посівне відділення, школу декоративних і плодкових саджанців, маточне відділення та інші частини (автор проекту – старший викладач М.Є. Трофименко). Розсадник служить базою практичних занять, навчальних практик, дипломного проектування і науково-дослідної роботи студентів.

Усі викладачі виконують обов'язки кураторів академгруп, доцент Л.І. Ткач – заступник декана лісогосподарського факультету, викладач О.І. Лялін – голова спілки молодих лісівників, доцент О.П. Андрущенко – відповідальний від факультету за публікації в газету “Знання”, член методичної комісії факультету.

4.2.2. КАФЕДРА ЛІСІВНИЦТВА



Завідувач кафедри
професор В.П. Ткач

Час організації кафедри лісівництва правомірно віднести до періоду заснування Інституту сільського господарства і лісівництва в Маримонті, тобто до 1840 р. Дисципліну “Лісівництво” в цей час викладав доцент О.С. Красуський. Пізніше **завідувачем кафедри призначено професора В.Ю. Бранке**, який, крім лісівництва, деякий час викладав “Дендрологію”, заміняючи відомого ботаніка професора В.Ф. Хмелєвського. У 1904/05 навчально-ному році В.Ю. Бранке пішов у відставку, і **завідувачем кафедри було обрано професора**

М.Г. Штольц-Ашерслебена. Великий практичний досвід і накопичені знання про природу лісів лісостепової зони відображено в роботі М.Г. Штольц-Ашерслебена “Естественное и искусственное возобновление дубрав лесостепной полосы: Рекомендации по использованию предварительного комбинированного возобновления при проектировании постепенных рубок”. У 1900 р. на кафедру лісівництва асистентом зараховано випускника Ново-Александрійського інституту С.З. Курдіані, який веде практичні заняття з дендрології, проводить дослідження в галузі селекції деревних порід, вивчає біологію квітання і плодоношення деревних порід, перший у країні починає роботи з міжвидової гібридизації. З Ново-Александрії С.З. Курдіані їде на батьківщину в Грузію. Час від’їзду С.З. Курдіані збігається з переїздом інституту до Харкова. У 1920 р. інститут залишає М.Г. Штольц-Ашерслебен, і кафедра загального лісівництва на довгий час залишається без керівництва. Курс лісівництва читає професор Новак.

У 1925 р. на кафедру загального лісівництва було запрошено вченого-дослідника Г.М. Висоцького, який згодом створив у Харкові свою наукову школу. Послідовник і соратник В.В. Докучаєва, професор Г.М. Висоцький прийшов на кафедру

після декількох років дослідної роботи. Частина його лекцій проводилася безпосередньо на показовому пункті Кочетківського лісництва на березі Сіверського Дінця. Одним із основних напрямів у науковій роботі Г.М. Висоцького було комплексне вивчення природи Кочетківської і Малинівської дач, підготовка програми курсу “Лісознавство” і написання глави 2 “Лісова пертиненція”.

У 1930 р. лісовий факультет було переведено до Києва, де при тодішньому інституті імені Сільінтерну залишилася тільки кафедра лісівництва.

Георгій Миколайович Висоцький очолював кафедру лісівництва і лісової меліорації ХСГІ з 1926 по 1940 рр. Під його керівництвом працювали: С.С. Соболев, А.Л. Бельгард, Ф.М. Харитонович, П.С. Погребняк, Б.Й. Логінов, І.А. Яхонтов, В.А. Андрєєв, А.Г. Марченко, О.І. Колесніков, Ф.Г. Шустов, Я.В. Гурський, М.М. Дрюченко, В.М. Акопов, Ю.О. Руденко. Зусиллями Георгія Миколайовича було організовано лісову школу в Кочетківському лісництві (нині Чугуєво-Бабчанський лісовий технікум) та першу науково-дослідну лабораторію, яка стала базою для організації науково-дослідного інституту лісового господарства (нині УкрНДІЛГА імені Г.М. Висоцького).

Велика Вітчизняна війна на деякий час призупинила роботу інституту. Але 23 серпня 1945 р. вчена рада Харківського СГІ ухвалила рішення про відновлення роботи факультету лісового господарства. У 1946 р. було проведено перший післявоєнний набір студентів.

З вересня 1946 р. у складі плодоовочевого факультету ХСГІ відновилася підготовка вчених-лісівників, у зв'язку з чим знову було відновлено роботу кафедри лісівництва.

З 1947 р. кафедру загального лісівництва і дендрології очолював доктор сільськогосподарських наук, професор С.С. П'ятницький. Викладачами на кафедрі лісівництва і дендрології упродовж 1946–1961 рр. працювали: професор С.С. П'ятницький – завідувач кафедри, професор Б.І. Гаврилов, доценти Є.Д. Кондратенко, Б.П. Падалка, І.В. Туркевич, М.Т. Гончар.

У 1961 р. підготовка лісівників припинилася. На початку 1961/62 навчального року кафедри лісівництва й агролісомеліо-

рації було об'єднано в одну кафедру лісівництва і агролісомеліорації під керівництвом професора С.С. П'ятницького.

Професор С.С. П'ятницький завідував кафедрою з 1947 по 1971 рр. До останніх днів життя (5.05.1971) Сергій Сергійович організовував і забезпечував вивчення лісівництва, лісо- і гідромеліорації на усіх факультетах ХСГІ. Його наукові інтереси було зосереджено на організації селекційних досліджень і елітного насінництва. Ще раніше він заклав у Скрипаївському лісгоспі стаціонари з поновлення дубових і соснових деревостанів (дуб 45 кв. Мохначанського лісництва і сосна 73 кв. Скрипаївського лісництва) різними способами головних рубань. У майбутньому вони стали науковою базою для кандидатських дисертацій В.В. Яровенка, А.С. Шишкіна, М.І. Діденка. В умовах В₂-дС обладнано автоматизовані метеостанції в лісі і на галявині з вивчення динаміки макрокліматичних показників у ґрунтово-глибинному і вертикальному профілях деревостану.

В останні 15 років на метеопунктах проводяться дворазові добові спостереження за опадами і температурою повітря і ґрунту.

Основні наукові напрями, розроблені професором С.С. П'ятницьким: вплив ползахисних смуг на врожай сільськогосподарських культур, міжвидова гібридизація дуба і виведення нових швидкоростучих і засухостійких гібридів дуба (Висоцького, Комарова, Тимірязєва, Мічуріна), природне насіннєве і вегетативне поновлення дуба і класифікація його самосіву, біоекологічні закономірності відновлювальних процесів широколистяних лісів Південного Лісостепу, особливості вегетативного поновлення лісу, організація в Україні мережі селекційних пунктів з гібридизації тополь, реєстр плюсових насаджень хвойних і листяних порід.

Під керівництвом професора С.С. П'ятницького захистили дисертації понад 50 учених-докторів і кандидатів наук, опубліковано понад 150 наукових праць, у тому числі, монографії “Вегетативний ліс” і “Ліси Української РСР”; підручники – “Дендрологія” і “Практикум по лісовій селекції”.

У 1971 р. завідувачем кафедри лісівництва та агролісомеліорації призначено доцента, згодом професора, Б.Ф. Остапенка – послідовника вчення про лісову типологію,

створену в Україні професорами Є.В. Алексєєвим і Г.М. Висоцьким, розвинену П.С. Погребняком і Д.В. Воробйовим і прийняту лісовою наукою і практикою України. Основними напрямками наукової роботи професора Б.Ф. Остапенка було уточнення загальних закономірностей формування типів лісу науковою групою кафедри; виконання класичного типологічного широтного профілю від Карпат до Уралу; узагальнення та аналіз польових і аналітичних матеріалів; підготовка та видання тематичних лекцій, регіональних кадастрів типів лісу Лісостепу, Степу і Лісової зони, а також навчальних посібників з типології лісів України.

Під керівництвом професора Б.Ф. Остапенка велася розробка держбюджетних і господарчо-договірних досліджень із захисного лісорозведення і озеленення населених місць, видано навчальні посібники з озеленення, лісівництва і захисного лісорозведення. Кафедра агролісомеліорації і лісівництва в цей час успішно готувала аспірантів, видавала щорічний тематичний збірник наукових праць, упроваджувала нові розробки у виробництво.

Б.Ф. Остапенко був ініціатором створення дендрологічного парку та зони відпочинку університету. Для практичної реалізації цієї ідеї на кафедрі було організовано господарчо-договірну групу під керівництвом А.Д. Жирнова, яка розробляла проекти озеленення населених місць, та держбюджетну наукову групу лісової екології під керівництвом Б.П. Орлова. У роботі із заснування дендропарку та зеленої зони брали активну участь І.Й. Ситнік, Л.М. Святенко, М.Р. Казюта, Л.І. Кравченко, С.І. Пороша, А.О. Житков. Озеленення території навчальних корпусів зроблено зусиллями студентів під керівництвом Л.І. Кравченко.

Колективом викладачів було тематично обладнано аудиторії та вестибуль кафедри для дисциплін “Лісівництво”, “Лісомеліорація”, “Сільськогосподарська меліорація”. Зусиллями ентузіастів-викладачів, співробітників та аспірантів А.В. Захаренка, В.Ф. Позігуна, М.Р. Казюти, С.І. Пороши, Ю. Христука, М. Галіва, Т. Литвинової створено Музей природи на факультеті.

У 2001 р. вченою радою університету прийнято рішення про відновлення факультету лісового господарства в Харківському національному аграрному університеті. Для цього з кафедри лісі-

вництва й агролісомеліорації відокремили кафедру лісових культур, яка отримала назву “Кафедра лісівництва”. До її складу ввійшли: завідувач кафедри, професор Б.Ф. Остапенко, професор В.П. Ткач, доценти І.Й. Ситнік, А.М. Салтиков, В.П. Пастернак, С.І. Познякова, А.В. Полупан; ст. викладачі – Л.І. Кравченко, В.Г. Ємельянов, С.І. Костяшкін, В.О. Манойло, В.В. Дуда. Доцент М.Р. Казюта очолив кафедру екології та безпеки життєдіяльності.

У 2005 р. після виходу на пенсію Б.Ф. Остапенка кафедру очолив доктор сільськогосподарських наук, професор, директор УкрНДІЛГА імені Г.Н. Висоцького В.П. Ткач.

Пріоритетним науковим напрямом кафедри лісівництва на даний момент є лісівничо-екологічна типологія та вивчення процесів природного поновлення соснових лісів і дібров. Паралельно з цим продовжено роботи з вивчення й удосконалення колекції деревних порід дендропарку.

Навесні 2004 р. проведено II Міжнародну наукову студентську конференцію лісогосподарського факультету, присвячену вивченню наукової спадщини С.С. П’ятницького – ученого, лісівника, селекціонера.

З 2004 до 2006 рр. кафедра лісівництва стала базою для проведення Всеукраїнської олімпіади студентів за фахом “Лісове господарство”.

Але своїм головним завданням викладачі кафедри вважають збереження і розвиток Української південної школи лісової типології, що є основою ведення лісового господарства.

4.2.3. КАФЕДРА ЕКОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ



Завідувач кафедри доцент В.І. Д'яконов

Кафедру екології та безпеки життєдіяльності створено у 2002 р. на базі кафедри цивільної оборони відповідно до наказу ректора від 19.06.02 р. На посаду завідувача кафедри було призначено доцента, кандидата сільськогосподарських наук М.Р. Казюту. Нині кафедру очолює до-

цент, кандидат технічних наук В.І. Д'яконов.

Спочатку кафедра була підпорядкованою лісогосподарському відділенню агрономічного факультету, а тепер вона належить до факультету лісового господарства.

У період заснування кафедри тут працювали викладачі, які обслуговували навчальний процес з дисциплін: “Основи екології”, “Агроекологія”, “Охорона праці”, “Безпека життєдіяльності” і “Цивільна оборона”.

Навчальний процес ведуть викладачі: В.І. Д'яконов, М.Р. Казюта, І.В. Непран, М.В. Бугас, А.Д. Дунаковський, С.М. Заблоцький, Ю.В. Петров і Г.А. Серебрян. Доцент В.І. Д'яконов викладає курси “Охорона праці” і “Безпека життєдіяльності” для студентів лісфаку, захисту рослин, агрофаку, а доцент М.Р. Казюта допомагає студентам лісфаку вивчати дисципліну “Основи екології”, студентам агрофаку і захисту рослин – у засвоєнні знань з “Агроекології”. Крім цього, під керівництвом доцента М.Р. Казюти магістри лісфаку засвоюють теоретичні основи організації рекреаційного лісівництва та управління природокористуванням, а магістри агрофаку вивчають екологічні основи вирощування овочевих і плодкових культур.

Старший викладач І.В. Непран веде теоретичний курс “Основи екології” на факультетах “Менеджмент і економіка”, “Облік

і фінанси”, а також на факультетах інженерів землевпорядкування, агрохімії та ґрунтознавства.

Старші викладачі М.В. Бугас, А.Д. Дунаковський, С.М. Заблоцький, Ю.В. Петров навчають студентів усіх факультетів університету як забезпечити життєдіяльність людини у звичайних і екстремальних умовах середовища.

Старший викладач Г.А. Серебрян відповідає за вивчення дисципліни “Охорона праці” на факультетах агрономічного напрямку, обліку і фінансів та менеджменту і економіки.

Для успішного забезпечення навчального процесу методичною літературою за чотири роки існування кафедри викладачі підготували та видали 18 методичних розробок і три навчальних посібники.

Підсумком наукової роботи є розробка і апробування викладачами кафедри ряду питань, пов'язаних із розв'язанням сучасних екологічних прикладних проблем. Так, доцент М.Р. Казюта завершив 35-річну апробацію розробленої ним методики технології вирощування та використання рекреаційних насаджень на гідрографічному земельному фонді балки “Тернової” на площі 35 га.

Доцент В.І. Д'яконов запроектував і створив дослідну мобільно-навісну машину для утилізації та використання на паливо неліквідної деревини від головного користування і рубок догляду за молодими насадженнями лісу.

Старший викладач І.В. Непран працює над питаннями вирощування вики і нуту в умовах східного лісостепу України.

Старший викладач Г.А. Серебрян продовжує створення дослідного навісного знаряддя на трактор для загортання в орний шар ґрунту решток стеблестою сільськогосподарських культур після збирання врожаю на полі з подальшою оранкою цієї площі на зяб.

За підсумками науково-дослідної роботи викладачами кафедри за цей період було надруковано 15 статей.

Кураторами академічних груп лісфаку є чотири викладачі кафедри.

Усі викладачі і лаборанти беруть активну участь у створенні зелених насаджень навколо стадіону університету, у догляді за саджанцями на Студентській алеї, де працівники кафедри висадили понад 350 дерев.

4.3. ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ І ЕКОНОМІКИ



Декан факультету,
доцент О.І. Гуторов

Факультет менеджменту і економіки (до 2005 р. економічний факультет) ХНАУ імені В.В. Докучаєва є найстарішим серед економічних факультетів аграрних ВНЗ України. Він був заснований у 1929 р. після злиття Харківського сільськогосподарського і Харківського інженерно-економічного інститутів. Останній готував кадри економістів-плановиків з наукової організації праці та економістів з управління сільськогосподарським виробництвом.

У 1947 р. на факультеті було розпочато підготовку агрономів-економістів. У 1958 р. було створено два відділення: економіки і організації сільського господарства та бухгалтерського обліку.

У 1996 р. на базі відділення “Економіки і організації сільського господарства” розпочато підготовку зі спеціальності “Аграрний менеджмент”. З 2000 р. факультет відновив підготовку фахівців з економіки підприємства.

Наказом по Харківському НАУ за № 124 від 15.09.2005 р. на основі економічного факультету було створено два факультети: “Обліку і фінансів” та “Менеджменту і економіки”. Останній визнано правонаступником економічного факультету.

Деканами факультету у різні роки були: доцент В.К. Ключников (1933–1935), доцент Ф.Ф. Абрамов (1935–1952), професор К.Є. Канський (1952–1953), доцент С.І. Черняєв (1953–1960), професор О.І. Здоровцов (1960–1963), доцент І.М. Яковчик (1963–1965), доцент І.К. Щербача (1965–1970), професор Л.М. Анічин (1970–1977), професор І.М. Брюховецький (1977), професор В.Й. Шиян (1977–1982), доцент Г.І. Войчук (1982–1984), доцент В.О. Сивоконь (1984–1987), професор М.Ф. Огійчук (1987–

2002), професор О.В. Ульяновченко (2002–2005). З 2005 р. факультет очолює доцент О.І. Гуторов.

Факультет менеджменту і економіки пишається своїми вихованцями. У різні часи його закінчили відомі вчені і господарські працівники: Д.Ю. Ванін – заступник директора науково-дослідного інституту агропромислового виробництва Росії; І.І. Лукінов – віце-президент, академік АН України, член Шведської королівської академії сільського господарства і лісівництва, колишній директор Інституту економіки АН України; О.М. Онищенко – академік УНАН; О.І. Здоровцов, доктор економічних наук, професор, колишній ректор Уманського сільськогосподарського інституту; В.Д. Гревцов – колишній заступник міністра агропромислового комплексу України; В.Я. Амбросов – доктор економічних наук, професор, завідуючий кафедрою бухгалтерського обліку НТУСГ; Ю.Ф. Наумов – професор, колишній проректор Луганського національного аграрного університету; І.Г. Ушачов – доктор економічних наук, професор, академік РАСІН, директор Всеросійського науково-дослідного інституту економіки сільського господарства; Л.І. Михайлова – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Сумського національного аграрного університету; І.М. Войтов – начальник головного управління агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації.

Нині на факультеті працюють 64 викладачі, серед них: дев'ять професорів, у тому числі, такі відомі вчені, як доктори наук, професори: Л.М. Анічин, М.О. Бесєдін, В.П. Мартьянов, В.Г. Рижков; кандидати наук, професори А.В. Македонський, М.Ф. Соловйов, О.В. Ульяновченко, В.Й. Шиян; доктор економічних наук Росії Ю.А. Полтавський; 28 кандидатів наук, доцентів – у тому числі: О.І. Гуторов, В.О. Муковоз, О.І. Лебединська, Т.І. Олійник, О.І. Ульяновченко, Т.Ю. Білоусько, Л.О. Ломовських, М.І. Байдик, В.Д. Савченко, В.М. Петров, І.І. Листопад, І.В. Кошкалда, О.О. Гуторова, В.М. Нагаєв, О.М. Таран, І.М. Біла, З.Г. Ярочкіна, Д.К. Черкашин, П.О. Абраменко, Н.І. Шиян, В.Г. Андрусенко, М.Т. Лебідь, О.С. Погорєлов, П.А. Щербаков, Ю.А. Сотніков, С.І. Шулудько, Р.М. Шелудько, М.І. Бідило.

До складу факультету входить чотири кафедри:

- виробничого менеджменту та агробізнесу (завідувач професор В.П. Мартьянов);
- економічної кібернетики (завідувач доцент П.А. Щербаков);
- економіки підприємства (завідувач професор В.Й. Шиян);
- менеджменту організацій (завідувач професор М.О. Бесєдін).

Деканат факультету працює у такому складі.

Декан факультету – Олександр Іванович Гуторов, доцент кафедри економіки підприємства.

Заступники декана:

з навчальної роботи – Оксана Миколаївна Таран, доцент кафедри менеджменту організацій;

з виховної роботи – Дмитро Костянтинівич Черкашин, старший викладач кафедри менеджменту організацій;

з наукової роботи – Людмила Олександрівна Ломовських, доцент кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу.

Факультет менеджменту і економіки здійснює підготовку фахівців з престижних економічних спеціальностей “Економіка підприємства” та “Менеджмент організацій”, які акредитовані за IV (найвищим) рівнем з правом підготовки бакалаврів, спеціалістів і магістрів.

Випусковими кафедрами спеціальності “Економіка підприємства” є кафедри “Економіка підприємства” і “Виробничого менеджменту та агробізнесу”; випусковими кафедрами спеціальності “Менеджмент організацій” є кафедри “Менеджменту організацій” і “Виробничого менеджменту та агробізнесу”.

Випусковими кафедрами спеціальностей розроблені освітньо-кваліфікаційні характеристики, освітньо-професійні програми, пакети комплексних контрольних робіт з дисциплін за освітньо-кваліфікаційними рівнями “бакалавр”, “спеціаліст” та “магістр”, які погоджені в науково-методичній комісії з менеджмен-

ту науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України та науково-методичній комісії з напрямку “Економіка і підприємництво” Міністерства освіти і науки України.

Кафедри повністю забезпечені типовими навчальними програмами з усіх дисциплін, передбачених навчальними планами. Програми з основних економічних дисциплін підготовлені спільно з вченими Національного аграрного університету і рекомендовані НМЦ Мінагрополітики України для застосування у всіх аграрних навчальних закладах, де ведеться підготовка зі спеціальностей “Менеджмент організацій” та “Економіка підприємства”. З більшості економічних дисциплін підготовлені підручники та навчальні посібники, які рекомендовані для студентів і викладачів економічних факультетів ВНЗ III та IV рівня акредитації.

Структурно-логічна схема підготовки бакалаврів, спеціалістів і магістрів відповідає графіку навчального процесу, вимогам до оптимізації навчання та можливості використання варіативного навчання з використанням вибіркових дисциплін. Весь процес навчання передбачає безперервність підготовки студентів у ланцюгу: бакалавр – спеціаліст – магістр – аспірант.

Із спеціальностей передбачено проведення навчальних та виробничих практик на передових сільськогосподарських підприємствах Лівобережної України. Велика кількість студентів проходить три- чи шестимісячну практику у фермерських господарствах Великобританії. Навчальні практики проводяться із загальноекономічних та технологічних дисциплін, метою яких є вироблення навичок застосування теоретичних знань для вирішення проблемних виробничих ситуацій.

Практики з професійно-орієнтованих дисциплін спрямовані на здобуття навичок, умінь вирішувати конкретні питання, пов’язані з виробничою діяльністю (організацією виробництва, складанням бізнес-планів, а на їх базі – розроблено комплекс заходів щодо підвищення ефективності підприємницької діяльності).

Виробнича практика використовується для виконання комплексного науково-виробничого завдання з питань організації виробництва та управління підприємствами АПК на базі конкретного підприємства і є основою для виконання курсових робіт і дипломних проєктів.

На факультеті менеджменту і економіки ведеться напружена науково-дослідна робота. У ХНАУ імені В.В. Докучаєва у 1935 р. вперше в Україні почала функціонувати рада з присудження вчених ступенів доктора і кандидата економічних наук. За час існування спеціалізованої вченої ради захищені понад 350 кандидатських дисертацій, у тому числі, понад 120 дисертацій – аспірантами та здобувачами факультету.

У теперішній час спеціалізовану раду за фахом 08.07.02 – “Економіка сільського господарства і АПК” очолює доктор економічних наук, професор В.П. Мартьянов.

На факультеті сформувалися наукові школи, засновниками яких були Л.М. Клецький і К.Г. Телешек. Продовжують традиції цих шкіл, створивши власні наукові напрямки в аграрній економічній науці, Л.М. Анічин, М.О. Бєсєдін, А.В. Македонський, В.П. Мартьянов, М.Ф. Соловйов, О.В. Ульяновченко, В.Й. Шиян. Вони плідно працюють над підготовкою науково-педагогічних кадрів. Кожний з них підготував не менше п’яти кандидатів наук. Під керівництвом В.Й. Шияна захищено 43 кандидати наук; М.Ф. Соловйова – 12; Л.М. Анічина – 9; А.В. Македонського – 8; О.В. Ульяновченка – 7; В.П. Мартьянова – 6 кандидатів наук.

Наукові дослідження кафедр факультету проводяться за тематикою, яка координується і контролюється науковою частиною університету. Тематика наукових досліджень сформована з урахуванням потреб науки і практики аграрного сектора економіки і відображає специфіку наукових шкіл кафедр.

Наукова проблематика кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу сформульована як “Розробка економічного механізму реформування сільськогосподарських підприємств та адаптації їх до ринкових умов господарювання”.

Викладачі, докторанти та аспіранти кафедри економіки підприємства проводять наукові дослідження за темою “Відтворення та підвищення ефективності використання виробничо-ресурсного потенціалу АПК”.

Наукові дослідження кафедри менеджменту організацій зосереджені на розробці теми “Стан та шляхи удосконалення функціонування господарського механізму, поліпшення підготовки

фахівців агропромислового комплексу з метою підвищення ефективності операційних систем підприємства”.

На високому рівні ведеться науково-дослідна робота студентів факультету. У жовтні 2002 р. було проведено Міжнародну науково-практичну конференцію студентів і молодих учених “Сталість, екологізація і ефективність сільськогосподарського виробництва в умовах аграрної реформи”, а в червні 2004 р. – Міжнародну науково-практичну конференцію молодих учених, магістрів і студентів, присвячену 140-річчю з дня народження М.І. Туган-Барановського та 75-річчю економічного факультету Харківського НАУ “Сталий розвиток аграрного сектора економіки”, за результатами яких видано три томи наукових праць. У квітні 2006 р. разом з факультетом “Облік і фінанси” проведено Міжнародну науково-практичну конференцію молодих учених, аспірантів, магістрів та студентів, присвячену 190-річчю Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва, “Інтенсифікація і сталий розвиток сільськогосподарського виробництва”, за результатами якої видано три номери Вісника ХНАУ та матеріали конференції.

Студенти факультету беруть активну участь у республіканських предметних олімпіадах та олімпіадах зі спеціальностей. У 2005 р. студентка магістратури Вікторія Лукіщенко посіла друге місце у Всеукраїнській олімпіаді зі спеціальності “Економіка підприємства” (квітень 2005 р., м. Донецьк), студент II курсу спеціальності “Менеджмент організацій” Андрій Гуторов зайняв третє місце в групі аграрних ВНЗ у Всеукраїнській студентській математичній олімпіаді (травень 2005 р., м. Севастополь).

На факультеті ведеться активна видавнича діяльність. Крім монографічних видань, наукових статей, методичних розробок, з вересня 1997 р. видається економічна серія “Вісника ХНАУ”. У вересні 2001 р. економічний факультет провів міжнародну науково-практичну конференцію, присвячену 185-й річниці заснування Харківського ДАУ імені В.В. Докучаєва “Механізм господарювання і економічна динаміка в АПК”, матеріали якої видано в чотирьох томах фахового видання. У жовтні 2004 р. проведено Міжнародну науково-практичну конференцію, присвячену 75-річчю економічного факультету ХНАУ “Ринкові трансформації та роз-

виток продуктивних сил аграрного сектора”, матеріали якої видано у чотирьох томах фахового видання. У червні 2006 р. факультет менеджменту і економіки разом з факультетом обліку і фінансів започаткували проведення Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 190-річчю Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва “Наукові засади реалізації аграрної політики в Україні”, наукові статті якої будуть опубліковані у “Віснику ХНАУ”.

Велику увагу на факультеті приділяють організації побуту та відпочинку студентів. До їх послуг два студентські гуртожитки, у яких проживають 600 студентів. Кожен з гуртожитків має гарні умови для побуту, відпочинку та занять спортом: є тренажерні зали, тенісні кімнати, кімната для шахо-шашечного клубу. У кімнаті проживає по два-три студенти.

До послуг студентів актовий зал на 850 місць, великий спортивний зал, їдальня, буфети, кафе.

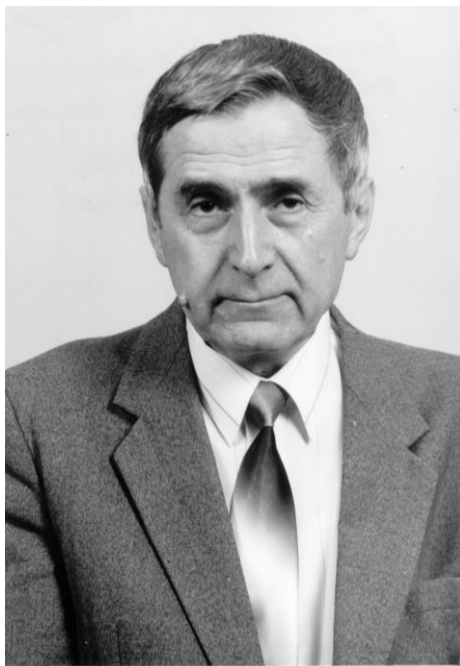
За підсумками університетських спартакіад, факультет п’ять років поспіль посідає загальнокомандне перше місце. Студенти факультету постійно беруть участь у міських, обласних, районних змаганнях з різних видів спорту. Жіноча збірна команда університету з баскетболу, що складається переважно зі студенток факультету, посідає I–II місця в спартакіаді аграрних ВНЗ. У теперішній час на факультеті навчаються майстер спорту з армреслінгу Олена Караптан, майстри спорту з важкої атлетики Максим Ненадов і Наталія Ненадова, майстри спорту з баскетболу Світлана Новолицька і Юлія Шопіна, кандидат у майстри спорту з гир Сергій Клепчев.

На факультеті ведеться активна культурно-масова робота. У міжфакультетських оглядах-конкурсах художньої самодіяльності факультет менеджменту і економіки є загальновизнаним лідером.

Основу команди Клубу Веселих та Кмітливих університету “Володар полей”, яка в лютому 2006 р. (м. Львів) виборола право грати в наступному колі змагань серед аграрних ВНЗ, складають студенти факультету менеджменту і економіки – Ганна Фінашина, Ганна Фесенко, Андрій Чабан, Євген Логінов (керівник команди старший викладач кафедри менеджменту організацій Д.К. Черкашин).

Керівництво факультету, профспілкове бюро, куратори академічних груп організують для студентів екскурсії, поїздки, культпоходи, турпоходи, допомагають розкрити їх таланти та індивідуальні якості. Велика увага на факультеті приділяється вихованню гідності та пошани до звання студента ХНАУ і студента факультету менеджменту і економіки.

4.3.1. КАФЕДРА ВИРОБНИЧОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА АГРОБІЗНЕСУ



Завідувач кафедри
професор В.П. Март'янов

Як самостійна структурна одиниця кафедра існує з 1968 р. Створена на базі кафедри економіки та організації сільського господарства. Першим завідувачем був доцент А.І. Захаров. У 1971–1988 рр. кафедру очолював професор М.Ф. Соловйов; у 1988–1989 рр. – професор А.В. Македонський; у 1989–1990 рр. – доктор економічних наук, професор Д.Ю. Ванін; у 1991–1998 рр. – професор Г.О. Андрусенко. Нині кафедру очолює доктор економічних наук, професор В.П. Март'янов.

Сьогодні на кафедрі працюють
18 викладачів: професори

В.П. Март'янов, А.В. Македонський, М.Ф. Соловйов; доценти В.Д. Савченко, М.І. Байдик, А.В. Токар, В.М. Петров, Т.Ю. Білоусько, Л.О. Ломовських, І.І. Листопад, Р.М. Шелудько; старші викладачі І.В. Кошкалда, В.Є. Роганіна, І.А. Собко, П.Ф. Цигікал; викладач Д.В. Плугатарьов; асистенти М.Ю. Глупак, М.С. Рябуха. Лаборантський склад кафедри: старші лаборанти Т.О. Рябуха, К.А. Литвинова, інженер-програміст О.М. Євчак, технік О.М. Литвинова.

Викладачі кафедри читають курси з виробничого менеджменту та агробізнесу на всіх факультетах університету. Основна частина навчального навантаження припадає на факультети менеджменту і економіки, обліку і фінансів, на яких здійснюється підготовка спеціалістів вищої кваліфікації за фахом “Менеджмент організації”, “Економіка підприємства”, “Облік і аудит”, “Фінанси і кредит”. На кафедрі викладаються такі курси: організація та нормування праці, організація підприємницької діяльності, стратегія підприємництва, аграрний маркетинг, організація виробничого менеджменту та планування діяльності в підприємствах АПК, бізнес-планування, операційний менеджмент, основи бір-

жової діяльності, маркетинг, організація агросервісу, організація агробізнесу та підприємництва – усього близько 30 курсів.

Викладачі кафедри проводять значну навчально-методичну роботу. За останні роки видано 12 навчальних посібників: “Організація производства в сільськогосподарських підприємствах” (гриф Міністерства сільського господарства та продовольства); “Організація біржової діяльності” (гриф Міністерства освіти); “Основи маркетингу” (гриф Мінсільгоспродукту України); “Організація агробізнесу та підприємництва” (гриф Міністерства АПК); “Нормування праці на сільськогосподарських підприємствах” (гриф Міністерства АПК); “Організація виробництва та агробізнесу в олійнопродуктовому підкомплексі АПК”; “Бізнес-план розвитку сільськогосподарського підприємства” (гриф Мінагрополітики); “Стратегія підприємства”; “Бізнес-планування: складання технологічних карт і визначення витрат на вирощуванні сільськогосподарських культур” та ін. Слід виділити навчальний посібник “Бізнес-план розвитку сільськогосподарського підприємства” (три видання). Останнє видання вийшло масовим накладом і використовується всіма навчальними аграрними закладами і підприємствами України. До того ж створено і розповсюджено електронний варіант цього посібника.

На кафедрі працюють три наукових школи. Засновник і керівник першої (1968 р. заснування) – кандидат економічних наук, професор А.В. Македонський. Назва наукового напрямку: “Госпрозрахунок та матеріальне стимулювання підвищення продуктивності праці”. Професором А.В. Македонським підготовлено вісім кандидатів економічних наук.

Засновник і керівник другої наукової школи (1971 р. заснування) – кандидат економічних наук, професор М.Ф. Соловійов. Назва наукового напрямку: “Економічний механізм господарювання в сільськогосподарських підприємствах”. Професором М.Ф. Соловійовим підготовлено 12 кандидатів економічних наук.

Засновник і керівник третьої наукової школи (1989 р. заснування) – доктор економічних наук, професор В.П. Мартянов. Назва наукового напрямку: “Протизатратна (на одиницю продукції) інтенсифікація рослинництва на безгербіцидній основі”. Професором В.П. Мартяновим підготовлено 6 кандидатів економічних наук.

Нині на кафедрі проходять підготовку десять аспірантів і п'ять здобувачів.

Опубліковано шість монографій: “Интенсификация свекло-сахарного производства Украины: экологические, экономические, рыночные аспекты”; “Організація підприємств ринкової орієнтації та об'єднань з основами загального вчення про підприємство”; “Організація селянських (фермерських) господарств”; “Організація сільськогосподарських підприємств ринкової орієнтації”; “Прогнозування і макроекономічне планування”; “Обоснование инновационных решений в сельском хозяйстве”.

М.А. Садиков, який на той час був викладачем кафедри, захистив докторську дисертацію. Підготовлена до захисту докторська дисертація доцентом кафедри В.Д. Савченком. Підготовлена монографія професором М.Ф. Соловйовим. За останні роки на кафедрі підготовлені і захищені у спецраді одинадцять кандидатських дисертацій.

Кожна захищена дисертація є успішним завершенням теми наукових досліджень. До початку 2007 р. будуть розроблені наукові теми: В.П. Мартьянов – одна власна та п'ять з аспірантами; А.В. Македонський – відповідно одна і чотири; М.Ф. Соловйов – одна і п'ять, В.Д. Савченко – одна і чотири.

Усі викладачі кафедри у складі наукових шкіл ведуть особисті наукові дослідження. Молоді кандидати економічних наук В.М. Петров, Р.М. Шелудько, І.В. Кошкалда, Л.О. Ломовських, Т.Ю. Білоусько працюють над докторськими дослідженнями.

На замовлення Мінагрополітики в 1999–2002 рр. кафедра розробляла держбюджетну науково-дослідну тему “Обґрунтування і впровадження системи моделей і методики розробки бізнес-плану сільськогосподарських підприємств різних форм господарювання (для післяприватизаційного їх розвитку)” (професори В.П. Мартьянов, М.Ф. Соловйов, доцент А.В. Токар) на суму 43,83 тис. грн. Розробка одержала високу оцінку Міністерства АПК і вже використовується у більшості сільськогосподарських підприємств України, а також у нашому університеті як теми курсових проектів.

Кафедра підтримує тісні зв'язки з виробництвом. З 1999 р. одержали консультаційну допомогу з питань удосконалення ме-

ханізму господарювання в умовах приватної власності на землю та майно понад 300 керівників і фахівців майже з 90 господарств області. Викладачі кафедри брали участь у роботі 10 виробничих конференцій, 30 семінарів, 10 нарад, у проведенні 34 днів інформації з питань агровиробництва.

На кафедрі працює постійна консультаційна група з питань реформування АПК, до складу якої входять: професори В.П. Мартьянов, А.В. Македонський, М.Ф. Соловйов (разом з викладачами інших кафедр економічного факультету). Велику допомогу господарствам області надає старший викладач кафедри П.Ф. Цигікал.

Учені кафедри послідовно підтримували стратегічні підходи аграрної реформи в Україні, але мали власний погляд щодо тактики її проведення: були проти примусової деколективізації, відстоювали еволюційний шлях реформування аграрного сектора. Ще в 1992 р. В.П. Мартьянов наголосив на тому, що сучасні колгоспи та радгоспи, за формою здебільшого з готовою інфраструктурою, є тими самими корпораціями, які формуються у США та в інших високорозвинених країнах. Необхідно тільки в корені змінити їх внутрішній економічний зміст, видозмінити форму власності на землю, на інші засоби виробництва та продукцію, трансформувати в корпорації акціонерів-пайовиків. Ця думка послідовно відстоювалася і професором кафедри М.Ф. Соловйовим. Ще на початку реформування він теж підкреслював, що колгоспи та радгоспи були і залишаються, з огляду на перспективу, основною формою господарювання; їх перетворення в інші організаційно-виробничі структури і форми господарювання повинно проходити еволюційним шляхом; примусова деколективізація за своїми наслідками була б більш згубною, ніж колективізація і соціалізація, свою основну місію (вирішення продовольчої проблеми) колгоспи та радгоспи зможуть виконувати лише за умов реального їх перетворення у вільних товаровиробників, а це передбачає їх перетворення у виробничі кооперативи або асоціації кооперативів, перехід на орендну основу приватизації або персонізацію державної та кооперативно-колгоспної форм власності, акціонування, лібералізацію цін тощо.

Академік УААН В.В. Юрчишин підкреслював, що сучасна аграрна політика за своєю сутністю, механізмами та соціально-економічною результативністю не відповідає вимогам часу і є згубною не лише для сільською господарства, а й для державотворення; визначальною у відродженні сільського господарства та села повинна стати швидка розробка базового нормативно-правового акта з чітким визначенням з боку держави стратегічної перспективи селянства, села та сільського господарства.

Наукові розробки кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу, упровадження в сільськогосподарських підприємствах України механізму бізнес-планування можна розглядати як гідний вклад у відтворення українського села, забезпечення виходу з кризи.

4.3.2. КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ПІДПРИЄМСТВА



Завідувач кафедри
професор В.Й. Шиян

Передумови створення кафедри були закладені у другій половині ХІХ століття. У формуванні вихідних засад становлення кафедри надзвичайно важливу роль відіграв професор О.І. Скворцов, який працював у нашому інституті в його ново-александрійський період понад 30 років. Непересічна особистість, О.І. Скворцов певний час очолював інститут (1905–1908). Проте в історію вищої сільськогосподарської освіти він увійшов, передусім, як учений, що є автором фундаментального підручника “Основи економіки землеробства” у трьох томах.

Побудований на широкому використанні результатів наукових досліджень, цей підручник містить авторські трактування багатьох положень. Фактично, цей підручник заклав підвалини для оформлення в подальшому кількох самостійних дисциплін: “Економіка сільського господарства”, “Організація виробництва на сільськогосподарських підприємствах”, “Бухгалтерський облік у сільському господарстві”, “Теорія аграрних відносин”, “Аграрна політика”. Він витримав три видання, перше з яких побачило світ у 1900 р., друге – у 1914, а останнє – у 1926 р.

Як самостійний підрозділ інституту кафедра економіки сільського господарства була створена в 1921 р. У 1925 р. на її базі було сформовано дві кафедри – економіки сільського господарства і організації соціалістичних сільськогосподарських підприємств. Першу певний час очолював академік, перший віцепрезидент Всеукраїнської Академії сільськогосподарських наук, професор Л.М. Сліпанський – автор підручника “Предмет та метод сільськогосподарської економіки”.

У 1933 р. створюється єдина кафедра економічного профілю – економіки і організації сільського господарства, першим заві-

дувачем якої був член-кореспондент ВАСГНІЛ, професор Л.М. Клецький (до 1959 р.), автор першого в країні підручника “Економіка соціалістичного сільського господарства”.

У 1960 р. кафедру економіки і організації сільськогосподарського виробництва очолив заслужений діяч науки і техніки УРСР, доктор економічних наук, професор К.Г. Телешек. Особливе значення для аграрної економічної освіти мало створення під його керівництвом потужної наукової школи, яка підготувала близько 100 докторів і кандидатів наук.

У кінці 1960-х років на базі кафедри економіки і організації сільськогосподарського виробництва було створено дві самостійні кафедри – економіки сільського господарства і організації сільськогосподарського виробництва. Завідувачем першої залишився професор К.Г. Телешек, який працював на цій посаді до 1975 р. З 1975 р. до сьогодні кафедру очолює професор В.Й. Шиян. У 2005 р. вона отримала назву “Кафедра економіки підприємства”.

Як самостійний підрозділ інституту з 1968 р., кафедра велику увагу приділяла розвитку наукових досліджень і підготовці на цій основі кадрів вищої кваліфікації. Ця традиція продовжується і тепер, що переконливо підтверджують такі дані: за 37 років на кафедрі підготовлено і захищено три докторські дисертації (В.М. Гризенков, Л.М. Анічин, Ю.А. Полтавський) і 88 кандидатських дисертацій, у тому числі, за останні п'ять років – одна докторська і 10 кандидатських дисертацій.

Наукові дослідження на кафедрі проводяться з тематики, спрямованої на виявлення закономірностей формування та підвищення ефективності використання аграрного ресурсного потенціалу. За результатами досліджень щорічно виходять 45-50 наукових та науково-методичних праць. Особливо результативно в цьому напрямі працюють професор Ю.А. Полтавський, доценти О.І. Гуторов і Т.І. Олійник.

Зусиллями науковців кафедри зроблено значний внесок у формування теоретико-методологічних засад таких проблем, як концентрація і спеціалізація сільськогосподарського виробництва, міжгосподарська кооперація, оцінка величини аграрного ресурсного потенціалу і використання її в господарському механізмі

формування диференціальних (рентних) доходів на землях різної якості, бізнес-планування на сучасному етапі (спільно з кафедрою виробничого менеджменту), особливості дії закону спадної віддачі в сільському господарстві. З останньої проблеми, як і з проблеми циклічності розвитку сільськогосподарського виробництва, кафедра має пріоритет у здійсненні розробок в Україні.

За останні роки видано п'ять монографій та шість навчальних посібників, п'ять з яких отримали гриф Міністерства аграрної політики та Міністерства освіти і науки (автори О.І. Гуторов, Ю.А. Полтавський, О.А. Ульянченко, В.Й. Шиян); 27 вихованців кафедри працюють на семи кафедрах факультету, серед них 14 доцентів і два старших викладачі, кандидати наук.

Серед останніх досягнень кафедри як випускової – забезпечення разом з кафедрою виробничого менеджменту та агробізнесу й іншими кафедрами факультету акредитації нової спеціальності “Економіка підприємства” за освітньо-кваліфікаційними рівнями “бакалавр” – “спеціаліст” – “магістр”. Значною мірою цьому сприяло введення в дію на кафедрі комп'ютерного класу.

Особливістю кафедри є те, що вона забезпечує викладання великої кількості навчальних дисциплін на всіх факультетах університету. Це, звичайно, створює додаткові труднощі, особливо якщо врахувати, що на кафедрі активно йде зміна поколінь. Тільки у 2006/07 навчальному році на кафедру прийшли чотири випускники аспірантури (І.О. Шарко, О.В. Шупило, Л.П. Рудь, В.В. Макогон).

Сьогодні на кафедрі працюють: завідувач кафедри професор В.Й. Шиян; доктори наук, професори Л.М. Анічин, Ю.А. Полтавський і В.Г. Рижков, професор В.О. Муковоз; доценти О.І. Гуторов, Т.І. Олійник, О.А. Ульянченко; старші викладачі, кандидати наук О.І. Лебединська, Г.Є. Беседіна; викладачі Г.А. Соловйова, О.М. Мотирін, В.М. Приходько, Ю.Л. Філімонов; асистенти Ю.В. Чепуль, А.О. Хвесік. На кафедрі 12 аспірантів денної форми навчання, а також три особи допоміжного персоналу. За кафедрою також закріплені три здобувачі наукового ступеня кандидата наук.

4.3.3. КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЙ



Завідувач кафедри
професор М.О. Беседін

Кафедра менеджменту організацій ХНАУ імені В.В. Докучаєва була створена в 1986 р. Колектив кафедри – завідувач, професор, доктор економічних наук М.О. Беседін; кандидати наук, доценти В.М. Нагаєв, О.М. Таран, Н.І. Шиян, З.Г. Ярочкіна; в. о. доцента О.О. Гуторова; старші викладачі П.О. Абраменко, Д.К. Черкашин, С.М. Шевченко, О.П. Чехонадських; викладачі С.В. Никоненко, В.О. Різник, С.В. Савченко, Ю.М. Сазонова, Т.С. Петленко, О.Ю. Чугай; аспіранти Т.С. Андрущенко, Н.В. Харабарович,

старший лаборант А.Г. Позігун, технік першої категорії О.В. Ковтун – 190-річчя університету зустрічає натхненною працею.

Розглядаючи науково-дослідну та навчально-виховну роботу як єдиний творчий процес, спрямований на підготовку висококваліфікованих спеціалістів, співробітники кафедри ведуть дослідження з теми “Стан та шляхи вдосконалення функціонування господарського механізму, поліпшення підготовки фахівців агропромислового комплексу з метою підвищення ефективності операційних систем підприємства” (номер державної реєстрації 0102V001837), забезпечують викладання управлінських (менеджерських) та правових дисциплін на всіх факультетах та в Інституті післядипломної освіти університету.

За період існування на кафедрі успішно захищено дві докторські (Л.О. Антоненко, М.О. Беседін), шість кандидатських (Л.І. Михайлова, З.Г. Ярочкіна, О.М. Таран, Н.І. Шиян, О.О. Гуторова, Д.К. Черкашин) дисертацій.

Докторська дисертація Л.О. Антоненка “Комплексний розвиток регіонального АПК у перехідний період до ринку: методологія і практика” була захищена в Українському аграрному університеті в 1993 р.; М.О. Беседіна “Оцінка організаційно-

управлінських ситуацій” – у Тимірязівській сільськогосподарській академії в 1991 р. У рішенні вченої ради академії підкреслювалося, що дисертант розробив новий самостійний напрям організаційно-управлінської науки; уперше обґрунтував концепцію експертної експрес-оцінки та аналізу ситуацій, які виникають у процесі розробки та прийняття рішень. Запропонована система стала істотним доповненням до арсеналу економічної науки. Її можна успішно застосовувати в різних сферах діяльності суспільства. Вона допомагає в шість – вісім разів скоротити витрати часу порівняно з інструментальними замірами без шкоди для точності оцінки. Це стало базою створення в університеті наукової школи з експертної оцінки.

Особливістю досліджень кафедри є впровадження їх у навчальний процес. З курсу “Менеджмент” на основі оцінки професійних ситуацій кожен студент виконує навчально-дослідну роботу. Так, студенти III курсу спеціальностей “Менеджмент організацій” та “Економіка підприємства” у 2004/05 навчальному році з курсу “Менеджмент” виконали 142 роботи, з яких 36 % отримали відмінні, 49 % – добрі та 15 % – задовільні оцінки. Кращими визнано 24 % робіт, їх автори названі у звіті про науково-дослідну роботу кафедри за 2005 р.

Ще до приєднання України до Болонської конвенції кожен студент у процесі вивчення фахової дисципліни на кафедрі дотримувався вимог щодо створення навчально-дослідної роботи.

Тільки за 2001–2006 рр. на кафедрі було видано 40 навчальних посібників, лекцій, підручників, серед них шість з грифом Міністерства освіти та науки України: “Менеджмент” (2001); “Конфліктологія” (2002, 2004); “Аграрний менеджмент: Практикум” (2004) – автор доцент В.М. Нагаєв; “Основи менеджменту: оцінно-ситуаційний підхід (модульний варіант): Підручник” (2005) – автори професор М.О. Бєсєдін, доцент В.М. Нагаєв. Доцент О.М. Таран опублікувала навчальні посібники “Стратегічне управління” і “Дипломатичний протокол і етикет”. Доцент Н.І. Шиян – курс лекцій “Державне регулювання економіки” та конспект лекцій “Міжнародний менеджмент”. В. о. доцента О.О. Гуторова – конспект лекцій “Менеджмент персоналу”, тес-

тові завдання з менеджменту організацій і монографію “Господарський механізм функціонування та розвитку садівництва”. Старший викладач Д.К. Черкашин – монографію “Обґрунтування економічної сталості розвитку сільськогосподарського виробництва в ринкових умовах”.

Було видано 21 методичну рекомендацію, 135 статей. У середньому за рік згаданого періоду представники кафедри брали участь у 20 наукових конференціях, з яких дев’ять – міжнародні.

На кафедрі функціонує навчально-науковий центр удосконалення дидактичних основ підготовки управлінських кадрів аграрного профілю. З ініціативи кафедри створено Харківську обласну громадську організацію “Науковий центр дидактики менеджмент-освіти” (свідоцтво за № 171994 від 18.08.2004 р. обласного управління юстиції).

Продовжується науково-виробниче впровадження закінчених розробок (методик експертної оцінки управлінських ситуацій, системи дидактичних засобів управління, ініціативного винаходу “Модуль вібраційного типу зернозбиральних комбайнів”).

Співробітники кафедри надають постійну допомогу виробництву. У середньому впродовж 2001–2006 рр. тільки в господарствах Харківської області проведено дві конференції, три семінари, 242 методичні наради, прочитано 198 лекцій, у тому числі, 48 – безпосередньо в господарствах. Планом науково-дослідних робіт кафедри на 2006–2010 рр. передбачено захист двох докторських (В.М. Нагаєв, Д.К. Черкашин), чотирьох кандидатських (В.О. Різник, О.Ю. Чугай, Н.В. Харабарович, Т.С. Андрущенко) дисертацій.

На прохання керівництва Белгородської сільськогосподарської академії (Росія) та за схваленням ректорату Харківського НАУ кафедра надає навчально-методичну допомогу зазначеному навчальному закладу.

4.3.4. КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ



В. о. завідувача кафедри
доцент П.А. Щербаков

Кафедра була створена 9 липня 1966 р. за наказом Головного управління вищої та середньої сільськогосподарської освіти Міністерства сільськогосподарства СРСР за № 62 від 8 лютого 1966 р. Саме в той час інститут готувався до святкування свого 150-річного ювілею. До 1971 р. вона мала назву кафедри економіко-математичних методів та обчислювальної техніки, а в 1971 р. за рішенням вченої ради ХСГІ вона була перейменована на кафедру економічної кібернетики.

Першим завідувачем кафедри був В.Є. Антипенський (1966–1977 р.; з 1981 р. – професор). Кафедра складалася з двох старших викладачів: В.Є. Антипенського і Л.М. Анічина; двох викладачів: В.С. Білоуська і С.С. Брюховецького; асистента К.А. Карнауха та одного лаборанта.

На другому етапі розвитку кафедри у 1977–1987 рр. завідувачем був кандидат економічних наук, доцент Л.М. Анічин (з 1992 р. – доктор економічних наук, професор). За цей час кафедра стала відомою не тільки в Україні, а й на всесоюзному рівні. Не випадково наш ВНЗ постійно відвідували космонавти, адже обчислювальний центр кафедри виконував складні розрахунки для Головкиосмосу.

Але основною лінією діяльності кафедри залишилася підготовка спеціалістів для сільськогосподарства. Цьому сприяла діяльність студентського наукового товариства та робота науково-технічних гуртків. Аспірантуру при кафедрі закінчили П.А. Щербаков, Л.Б. Ройд, Є.Л. Полушкін (науковий керівник – професор В.Є. Антипенський), Г.О. Андрусенко, В.В. Лапшин, М.Ф. Бобришев, Л.Д. Пахомова, П.А. Ликов, А.А. Аскарів, М.Т. Лебідь (науковий керівник – професор Л.М. Анічин). Наукові дослідження кафедри були спрямовані на розробку методів

вирішення проблем оптимізації процесів інтенсифікації сільсько-го господарства.

Упродовж 1987–1993 рр. на посаді завідувача кафедри працював кандидат технічних наук, доцент В.Т. Александров.

У листопаді 1993 р. завідувачем кафедри було призначено кандидата економічних наук, доцента О.В. Ульянченка (з 2003 р. – професор). З цього часу науковий напрям кафедри зосередився на вдосконаленні системи управління агроресурсами в ринкових умовах господарювання. За останні роки кандидатські дисертації успішно захистили Ю.О. Сотников (науковий керівник – доктор економічних наук, професор В.П. Мартянов); М.Т. Лебідь (науковий керівник – доктор економічних наук, професор Л.М. Анічин); О.Г. Гончаренко, С.О. Краснощок, А.І. Александрова, Л.Г. Бага, Г.П. Лактіонова, М.І. Бідило, Д.К. Черкашин (науковий керівник – професор О.В. Ульянченко).

В аспірантурі при кафедрі навчаються: Л.П. Дзябура, О.І. Хлопоніна, Т.А. Бутенко, О.І. Нестеренко, О.І. Листопад, О.С. Різак, І.О. Олійник, М.О. Євдокімова, В.В. Григоращук, В.Є. Тітова, І.А. Шевченко, Г.Е. Греченко, Л.О. Білокудря.

З грудня 2005 р. виконує обов'язки завідувача кафедри кандидат економічних наук, доцент П.А. Щербаков.

На кафедрі працюють: професор О.В. Ульянченко; доценти В.М. Андрусенко, І.М. Біла, М.І. Бідило, М.Т. Лебідь, О.С. Погорєлов, Ю.О. Сотников, С.І. Шулудько; старші викладачі Т.А. Бутенко, Н.М. Мартянова, Ю.В. Синявіна; викладачі В.М. Сирий, Г.Е. Греченко; асистенти Є.Г. Мельникова, О.І. Нестеренко, Н.М. Проценко; старший лаборант Т.І. Драченко.

Викладання навчальних курсів:

на агрономічному факультеті – “Інформатика та обчислювальна техніка”, “Комп'ютеризація та математичне моделювання технологій”, “Математичне моделювання”, “Інформаційно-консультативне забезпечення діяльності АПК”, “Інформаційні технології”;

на факультеті менеджменту і економіки – “Математичне програмування”, “Інформатика та комп'ютерна техніка”, “Комп'ютерні мережі та телекомунікації”, “Дослідження операцій”, “Інформаційні системи в менеджменті”, “АРМ менеджера”,

“Управління проектами”, “Програмне забезпечення ЕОМ”, “Інформаційні системи та технології на підприємстві”, “Моделювання економічних систем”, “Аграрний консалтинг”;

на факультеті обліку і фінансів – “Інформатика і комп’ютерна техніка”, “Програмне забезпечення ЕОМ”, “Математичне програмування”, “Інформаційні системи і технології в обліку”, “Управлінські інформаційні системи в аналізі та аудиті”, “Моделі і методи прийняття рішень в аналізі і аудиті”, “Аграрний консалтинг”;

на факультетах лісового господарства та захисту рослин – “Інформатика та обчислювальна техніка”;

на факультеті агрохімії та ґрунтознавства – “Інформатика”, “Інформаційне забезпечення АХС”, “Геокологічна інформатика”, “Комп’ютерні технології прогнозування родючості”;

на факультеті інженерів землевпорядкування – “Інформатика та програмування”.

Основне методичне забезпечення:

1. П.А. Щербаков, О.В. Ульянченко. Інформаційні системи та технології в аграрному менеджменті: теоретичні й організаційні основи: Навч. посібник / Харк. держ. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2000.

2. О.В. Ульянченко. Сучасні моделі дослідження операцій в економіці: Навч. посібник / Харк. держ. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2000.

3. Комп’ютерна техніка та програмування: Навч. посібник / І.М. Біла, С.І. Шулудько, Т.А. Бутенко, В.М. Сирий / Харк. держ. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2000.

4. О.В. Ульянченко. Методи оптимізації в економіці: Навч. посібник / Харк. держ. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2001.

5. Інформатика та комп’ютерна техніка: Програмне забезпечення ЕОМ: Навч. посібник / П.А. Щербаков, О.В. Ульянченко, Н.М. Мартянова, Т.А. Бутенко / Харк. держ. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2001.

6. Математичне програмування: Навч. посібник / О.В. Ульянченко, М.Т. Лебідь, Г.Г. Хлівняк, В.О. Бабенко; За ред. О.В. Ульянченка / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – К., 2002.

7. О.В. Ульянченко. Дослідження операцій в економіці: Підручник для студентів вузів / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х.: Гриф, 2002.

8. П.А. Щербаков, О.В. Ульянченко. Інформаційні системи в менеджменті: Підручник / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х.: ВКФ Гриф, 2004.

9. С.І. Шулудько, О.І. Нестеренко, Н.М. Проценко. Інформатика та обчислювальна техніка: Навч. посібник / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2005.

10. Т.А. Бутенко. Аграрний консалтинг: конспект лекцій / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2004.

Міністерством освіти та науки України підручник професора О.В. Ульянченка “Дослідження операцій в економіці”, який не має аналогів в Україні, рекомендовано для студентів усіх вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації, які готують фахівців економічного профілю.

Тематика науково-дослідної роботи викладачів кафедри: професор О.В. Ульянченко – “Проблеми вдосконалення системи управління агроресурсами в ринкових умовах господарювання”; доцент П.А. Щербаков – “Удосконалення комп’ютерних технологій у системі інформаційного забезпечення агропромислового виробництва”; доцент В.М. Андрусенко – “Удосконалення перетворення економічної інформації та її роль в управлінні сільськогосподарським виробництвом”; доцент І.М. Біла – “Розробка технології та комп’ютерне моделювання процесів в устаткуванні для зберігання і промислової переробки сільгосппродукції”; доцент М.І. Бідило – “Економіко-екологічні проблеми машинної деградації ґрунту”; доцент М.Т. Лебідь – “Багаторівневе узгодження прогнозних рішень (агрегування і декомпозиція) для сільськогосподарських формувань”; доцент О.С. Погорелов – “Застосування інформаційних технологій у тваринництві”; доцент Ю.О. Сотников – “Оптимізація ресурсного потенціалу агропідприємств”; доцент С.І. Шулудько – “Багаторівневе узгодження прогнозних рішень (агрегування і декомпозиція) для сільськогосподарських формувань”; старший викладач Т.А. Бутенко – “Організація дорадчого напряму діяльності у вищих навчальних за-

кладах аграрної освіти”; старший викладач Ю.В. Синявіна – “Економічне обґрунтування ефективного промислового виробництва м’яса бройлерів”; викладач В.М. Сирий – “Розробка технології та комп’ютерне моделювання процесів в устаткуванні для зберігання і промислової переробки сільгосппродукції”; асистент О.І. Нестеренко – “Економічне обґрунтування напрямів зниження виробничих витрат у рослинництві”; асистент Н.М. Проценко – “Економічні шляхи розвитку технічного потенціалу в сільському господарстві”.

На кафедрі успішно працюють студентські науково-технічні гуртки. Так, за останні роки дипломами нагороджені студенти С. Вороний, В. Литвинов, Р. Мокрій, які брали участь у змаганнях з програмування ЕОМ, що проводилися в Києві та Донецьку. Були нагороджені і їх керівники – доцент І.М. Біла і асистент В.М. Сирий.

Громадська робота викладачів кафедри. На факультеті менеджменту і економіки кураторами працюють: 1 курс, 3 група – Ю.В. Синявіна; 3 курс, 4 група – І.М. Біла, 1 група – С.І. Шулуйко; 4 курс, 1 група – В.М. Андрусенко, 2 група – М.І. Бідило.

Куратори гуртожитку № 2: 7 поверх – Н.М. Проценко, 8 поверх – О.І. Нестеренко.

Заступником голови профспілкового комітету факультету менеджменту і економіки з матеріальної допомоги студентам та співробітникам є О.І. Нестеренко. За досягнуті успіхи у спортивному житті університету і активну участь у змаганнях спартакіади “Здоров’я” серед професорсько-викладацького складу і співробітників ВНЗ Харківської області О.І. Нестеренко була нагороджена почесною грамотою 23 лютого 2005 року.

Членом бюро профспілкового комітету факультету менеджменту і економіки та відповідальною за житлово-побутову роботу є Т.А. Серебрян.

4.4. ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ І ФІНАНСІВ



Декан факультету, доцент К.І. Посилаєва

Факультет було започатковано 1958 р., коли відповідним наказом по навчальному закладу на нову спеціальність “Бухгалтерський облік” по закінченню першого курсу були переведені студенти, що навчалися на факультетах економіки і організації сільського господарства, агрономічному та

інших.

16 березня 1960 р. Постановою ЦК Компартії України і Ради Міністрів СРСР за № 368 було юридично закріплено право ХСГІ імені В.В. Докучаєва на підготовку двох спеціальностей “Бухгалтерський облік” і “Економіка і організація сільського господарства”. У 2005 р. наказом ректора університету за № 124 від 15.09.2005 р. на базі економічного факультету було створено два самостійних факультети: обліку і фінансів та менеджменту і економіки. Деканом факультету “Облік і фінанси” було обрано доцента кафедри статистики і економічного аналізу К.І. Посилаєву.

До складу деканату входять: доцент Т.В. Калашнікова – заступник декана з навчально-виховної роботи; доцент І.М. Сафронська – заступник декана з наукової роботи; доцент А.І. Александрова – заступник декана з виховної роботи в гуртожитках; В.Є. Федорченко та Т.М. Хижняк – диспетчери деканату.

Перший випуск спеціалістів з кваліфікацією “бухгалтер-економіст” (70 осіб) відбувся у червні 1962 р. (наказ № 395-уч). Більшість з них згодом здобули ступені кандидата та доктора економічних наук і очолили кафедри бухгалтерського обліку в Дніпропетровському, Харківському, Луганському, Костромському, Курському, Алма-Атинському та інших сільськогосподарських інститутах.

На другу половину минулого сторіччя припадає виключно плідна робота двох професорів, завідувачів кафедри статистики та обліку С.Д. Бутка (1948–1962 рр.) та О.Ф. Галкіна (1962–1984 рр.). Ними підготовлено понад 50 кандидатів економічних наук для вищих навчальних закладів і науково-дослідних інститутів України та інших республік колишнього СРСР. У 1968 р. на базі кафедри статистики та обліку було створено дві кафедри: бухгалтерського обліку і статистики та економічного аналізу.

Науковці факультету дбали про створення міцної методичної бази для підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Уперше в Україні було видано навчальний посібник “Бухгалтерський облік у колгоспах” за редакцією С.Д. Бутка, підручник “Сельскохозяйственная статистика с основами экономической статистики” О.Г. Христича.

Наприкінці 1990-х років розпочалася реорганізація вищої школи, у зв’язку з чим змінилися навчальні плани, і факультет став готувати економістів з бухгалтерського обліку і фінансів. У цей період була створена кафедра фінансів і аудиту. Подальші зміни навчальних програм обумовлюють перехід спочатку на триступеневу, а з 2006 р. – на двоступеневу підготовку фахівців.

Щороку факультет випускає близько 125 бакалаврів, 130 спеціалістів та магістрів з обліку і аудиту, а всього було підготовлено понад 4 600 спеціалістів з бухгалтерського обліку. З 2003 р. на факультеті підготовка ведеться з двох спеціальностей – “Облік і аудит” та “Фінанси”, відкрито спеціалізацію “Облік і аудит у лісовому господарстві”. Нині навчається 1 304 студентів, у тому числі, за денною формою – 696 і на заочному відділенні – 608.

Факультет “Обліку і фінансів” пишається своїми випускниками. Провідними вченими стали: В.К. Горкавий – кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри статистики і економічного аналізу ХНАУ; В.С. Білоусько – кандидат економічних наук, професор, проректор факультету заочної освіти ХНАУ; О.В. Олійник – доктор економічних наук, доцент кафедри фінансів; Л.Г. Панченко, Л.О. Сколотій – доценти кафедри бухгалтерського обліку та аудиту ХНАУ. За підручниками та навчальними посібниками, які вони підготували, навчаються студенти економічних спеціальностей не тільки України, але і країн СНД.

Успішно поєднують наукову і адміністративну роботу: З.О. Муковоз – головний спеціаліст Департаменту з управління державною власністю, бухгалтерським обліком та ревізійної роботи Мінагрополітики України; В.І. Ужик – кандидат технічних наук, проректор з фінансової роботи Белгородської державної сільськогосподарської академії; М.Г. Михайлов – кандидат економічних наук, завідувач кафедри бухгалтерського обліку Сумського НАУ та ін.

З дипломом економіста з бухгалтерського обліку і фінансів плідно працюють на високих державних посадах: І.О. Хаперський – голова Дворічанської райдержадміністрації, С.В. Зеленський – голова Лозівської райдержадміністрації, В.М. Орлов – перший заступник голови Лозівської райдержадміністрації, Ю.Т. Паскал – генерал-майор міліції, начальник карного розшуку України, Ю.М. Захарченко – начальник управління СБУ в Харківській області.

У різні часи успішно працювали або працюють зараз М.Х. Калашніков, Р.А. Ільченко, А.В. Ульянова – начальник відділу фінансово-кредитної політики, Т.П. Шев'якова, Л.В. Чумаченко – головний бухгалтер Головного управління агропромислового розвитку Харківської обласної держадміністрації; Ю.П. Ільченко – перший заступник генерального директора об'єднання “Харківцукор”.

Напружено і результативно працюють над реалізацією програм виходу економіки України з кризи відомі підприємці – колишні випускники факультету: М.І. Беленкова, І.І. Корнієнко, С.В. Білоусько, М.П. Зібаров, В.К. Шульга, І.О. Левченко та ін.

Випускники факультету плідно працюють на посадах провідних спеціалістів обласних і районних департаментів агропромислового комплексу, банків, КРУ, головними спеціалістами сільськогосподарських підприємств України, Росії, Білорусії. Рівень знань випускників факультету відповідає світовим вимогам. Успішно закінчили магістратуру в США Г.А. Гончаренко, Т.М. Огійчук. Г.А. Гончаренко працює сьогодні керівником фінансово-аналітичного відділу великого шпиталю у Сан-Дієго штат Каліфорнія. Т.М. Огійчук є генеральним директором ТОВ “Сплави” і консультантом іноземних фірм (США) з фінансових

інвестицій в аграрний сектор України і Росії. Ю.Б. Салюк очолює роботу облікового відділу будівельної компанії у Лондоні. Має свій бізнес в Англії – Н.В. Бабеліс, у Данії – С.В. Глебкіна, у Німеччині – С. Захожий.

Нині на факультеті працюють 49 викладачів: серед них два доктори наук, чотири професори, 28 кандидатів наук, доцентів. До складу факультету входить чотири кафедри: бухгалтерського обліку і аудиту, яку очолює професор М.Ф. Огійчук; статистики і економічного аналізу – професор В.К. Горкавий; фінансів – професор Г.І. Войчук; економічної теорії – професор Ю.А. Полтавський.

На факультеті ведеться напружена науково-дослідна робота. Тільки за останні два роки викладачами й аспірантами було захищено дві докторські дисертації (М.А. Садиков, О.В. Олійник) і п'ять кандидатських дисертацій. Продовжуючи традиції наукових шкіл С.Д. Бутка, О.Ф. Галкіна, науковці М.Ф. Огійчук, В.К. Горкавий створили власні напрямки в аграрній економіці. Вони плідно працюють над підготовкою науково-педагогічних кадрів. Кожний з них підготував декілька кандидатів наук.

Розробки науковців факультету відображають потреби виробництва. Колектив кафедри бухгалтерського обліку і аудиту на замовлення Мінагрополітики України розробив і впровадив нові реєстри журнально-ордерної форми обліку. Програма автоматизації обліку, яка створена на цій кафедрі, користується великим попитом у фахівців і впроваджена у 30 сільськогосподарських підприємствах Харківської області.

На факультеті ведеться плідна видавнича діяльність. Кращими підручниками року визнавалися “Статистика” (В.К. Горкавий), “Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах” (за редакцією М.Ф. Огійчука), “Теорія бухгалтерського обліку” (В.С. Білоусько, М.І. Беленкова), “Страховання” (О.М. Калашніков), “Податки в АПК” (О.В. Олійник, І.В. Філон).

З 2004 р. ХНАУ є співзасновником Всеукраїнського науково-практичного журналу “Облік і фінанси АПК”.

На високому рівні науково-дослідна робота студентів факультету. З 1997 по 2004 рр. на базі факультету проводилася Всеукраїнська студентська олімпіада з обліку і аудиту. У 2006 р. уже

втретє студенти факультету стають переможцями або займають призові місця в регіональному конкурсі “Аудитор”, який проводить видавничо-консалтингова корпорація “Фактор”.

Велику увагу на факультеті приділяють організації побуту та відпочинку студентів. До їх послуг студентський гуртожиток на 490 місць з усіма зручностями, актовий зал на 850 місць, великий спортивний зал, тренажерні зали, різноманітні спортивні секції.

У міжфакультетських оглядах-конкурсах художньої самодіяльності факультет обліку і фінансів є загальноновизнаним лідером. За підсумками університетських спартакіад, факультет завжди посідає призові місця. У 2005 р. студент третього курсу спеціальності “Облік і аудит” О. Король, який є чемпіоном України з армрестлінгу, виконав норматив майстра спорту. А. Тютюнник – кандидат в майстри спорту. Щороку більше 20 студентів виконують нормативи масових спортивних розрядів.

На факультеті проводиться значна громадська робота, яку координує голова профспілки факультету доцент В.В. Ярова. Дуже плідно працюють члени профбюро факультету викладачі Г.О. Нагаєва – головний редактор газети “Баланс і К”; асистенти В.В. Григоращук і В.В. Посилаєв – відповідальні за організацію художньої самодіяльності.

Студентське самоврядування на факультеті представлено трьома потужними органами: студентською радою гуртожитку, яку очолює студент магістратури О. Горох; навчально-виховною комісією (голова – студент третього курсу Р. Журавель); спілкою молоді та студентів на чолі зі студенткою третього курсу Н. Федорченко.

Рішенням Міжгалузевої акредитаційної комісії та Наказом Міністерства освіти і науки України за № 853 від 27.14.2005 спеціальність “Облік і аудит” ліцензована за четвертим рівнем акредитації з правом проведення освітньої діяльності на рівні кваліфікаційних вимог спеціаліста та магістра.

4.4.1. КАФЕДРА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І АУДИТУ



Завідувач кафедри професор М.Ф. Огійчук

Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту має великий досвід наукової, виховної, педагогічної діяльності і давню історію розвитку. Як структурний підрозділ університету кафедра бере свій початок з 1884 р. У витоків діяльності кафедри стояв видатний статистик

А.Ф. Фортунатов. Він очолював кафедру загальної сільськогосподарської і лісової статистики, де викладав курс бухгалтерського обліку. Як самостійний структурний підрозділ кафедру було створено 1948 р. Першим її завідувачем був професор С.Д. Бутко. Під його керівництвом за дорученням центральних органів влади було розроблено і теоретично обґрунтовано, а також у 1958 р. впроваджено у практику сільськогосподарських підприємств України уніфіковану систему бухгалтерського обліку, яка була розповсюджена на всі сільськогосподарські підприємства колишнього Радянського Союзу. Ним було підготовлено перший підручник з бухгалтерського обліку “Бухгалтерський облік у колгоспах” (25 друк. арк.) українською мовою, який у 1962 р. було видано також російською мовою. Перший випуск бухгалтерів-економістів відбувся у 1961 р.

З 1962 по 1984 рр. кафедру очолював професор О.Ф. Галкін. Наявність різнопрофільних дисциплін утруднювало керівництво навчальним процесом і ускладнювало проведення науково-дослідної і методичної роботи. Тому на базі кафедри статистики та обліку утворилося три кафедри: бухгалтерського обліку і фінансів, економічної кібернетики (інформатики), статистики і економічного аналізу.

Кафедра бухгалтерського обліку і фінансів стала кузницею кадрів вищої кваліфікації. Під керівництвом професора О.Ф. Галкіна успішно захистили кандидатські дисертації 50 осіб, багато з яких

успішно працюють у ХНАУ і очолюють кафедри в інших навчальних закладах України та поза її межами.

Проведені дослідження з удосконалення обліку, контролю і фінансів дозволили надрукувати низку монографій, підручників і навчальних посібників, які видавалися в центральних видавництвах Москви та Києва, серед них: Галкин А.Ф., Гарбузова М.М. “Методика оборачиваемости оборотных средств в колхозах” (1963 р.); Галкин А.Ф., Лысый Г.А. “Сборник задач по теории бухгалтерского учета” (1967–1970 рр.); Галкин О.Ф., Огийчук М.Ф., Бойчук Г.І. “Теорія бухгалтерського обліку” (два видання 1970 і 1976 рр.); Огийчук М.Ф. “Облік фінансів та резервів в сільськогосподарських підприємствах” (1981 р.); Галкин О.Ф., Огийчук О.Ф., Бойчук Г.І. “Бухгалтерський облік в колгоспах при комплексній механізації” (1981 р.); Огийчук М.Ф., Бойчук Г.І. “Бухгалтерський облік в сільськогосподарських підприємствах” (1988 р.); Галкин А.Ф., Новиков И.Т. “Сборник упражнений по теории бухгалтерского учета” (1985 р.); Огийчук Н.Ф., Щербаков П.А. “Практикум по таблично-перфокарточной форме учета” (1989 р.).

З 1985 по 1990 рр. кафедру очолював доцент В.С. Білоусько. За цей час ще більше активізувалися наукові розробки з удосконалення бухгалтерського обліку і фінансів. У цей період кафедра брала участь у розробці Плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції його впровадження для підприємств агропромислового комплексу, який був затверджений Держагропромом СРСР від 31.12.1987 р. За участю колективу кафедри велося обговорення Положення про планування, облік і звітність при орендних відносинах у сільському господарстві.

Науково-методичні розробки кафедри демонструвалися на ВДНГ СРСР, а їх автори М.Ф. Огийчук, В.С. Білоусько в 1988 р. були нагороджені відповідно срібною і бронзовою медалями.

У 1988 р. на базі кафедри бухгалтерського обліку було проведено Всесоюзну науково-практичну конференцію з удосконалення обліку в агропромисловому комплексі, що свідчить про авторитет кафедри на теренах колишнього СРСР.

У 1990 р. на посаду завідувача кафедри бухгалтерського обліку і фінансів було обрано професора М.Ф. Огийчука. Ученою

радою університету перед колективом кафедри було поставлено завдання подальшого вдосконалення виховної, навчальної, наукової та методичної роботи. Це завдання впливало із реформування національного бухгалтерського обліку та перебудови системи економічної інформації відповідно до вимог міжнародних стандартів. Основи нової системи бухгалтерського обліку було закладено в Законі України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”, прийнятому 1999 р., та конкретизовано у відповідних національних Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку.

У навчальні плани підготовки фахівців з обліку і аудиту було введено низку нових обліково-фінансових дисциплін, що спонукало необхідність подальшої спеціалізації і створення на базі кафедри бухгалтерського обліку і фінансів двох самостійних кафедр: кафедри бухгалтерського обліку і аудиту та кафедри фінансів. Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту спрямувала свою роботу так, щоб своїми науковими дослідженнями зацікавити фахівців реформованих сільськогосподарських підприємств.

Науковий напрям роботи кафедри – “Удосконалення методології бухгалтерського обліку і аудиту за національними стандартами в реформованих сільськогосподарських підприємствах”.

Одним із найважливіших напрямів роботи вчених кафедри в останні роки є розробка та впровадження прогресивних форм і методів бухгалтерського обліку за національними стандартами. Розроблено та впроваджено в навчальний процес і виробництво програмне забезпечення з автоматизованої обробки інформації і бухгалтерського обліку в аграрних підприємствах. У навчальний процес введено нову дисципліну “Автоматизована обробка економічної інформації”, за якою підготовлено програму, навчальний посібник “Автоматизована система бухгалтерського обліку” для ВНЗ, авторами якого є М.Ф. Огійчук, Л.Г. Панченко і Л.О. Сколотій. У 2000 р. видано “Рекомендації з обліку господарських операцій за новим планом рахунків” І.Т. Новікова (у співавторстві).

Кафедра стала лідером з розробок різних варіантів журнально-ордерної форми обліку для аграрних підприємств України. Останній варіант цієї форми обліку було розроблено на замов-

лення Мінагрополітики України у співдружності з вченими НАУ м. Києва, ННЦ “Інститут аграрної економіки”, КНЕУ і рекомендовано Міністерством агрополітики до впровадження в усіх сільськогосподарських підприємствах України.

Результати досліджень з указаних напрямів обговорювалися на Міжнародній науково-практичній конференції у 2001 р. й оцінювалися науково-методичною радою “Облік, звітність та аудит у галузях агропромислового виробництва Мінагрополітики України”. Наукові дослідження були покладені в основу підготовки підручника “Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах” за редакцією професора М.Ф. Огійчука, який було видано тиражем понад 100 тис. примірників у видавництвах “Аграрна освіта”, “Вища освіта”, “Алерта”. Підручник був рекомендований Міністерством освіти і науки України на здобуття Державної премії в галузі науки і техніки.

У підготовку до випуску трьох підручників “Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах” і “Практикуму з бухгалтерського обліку на сільськогосподарських підприємствах за національними стандартами” вклали свій педагогічний досвід і знання 15 вчених. У книгах знайшли відображення і ті наукові дослідження, які здійснювалися на кафедрі не один рік. За останнє десятиріччя вчені кафедри видали двадцять таких книг. Професором В.С. Білоуськом і доцентом М.І. Беленковою випущено чотири видання навчального посібника “Теорія бухгалтерського обліку”, а також практичний посібник з “Теорії бухгалтерського обліку” (В.С. Білоусько, М.І. Беленкова, О.Г. Авілкова). Доцентом В.Г. Шандурською опубліковано посібник “Облік в зарубіжних країнах”. У 2000 р. видано навчальний посібник “Облік господарських операцій за новим планом рахунків” І.Т. Новікова (у співавторстві).

Багато видань цієї кафедри істотно вплинули на успішне створення раціональної методології бухгалтерського обліку, яка відповідає національним інтересам держави і враховує сучасні умови господарювання, а також чинники його досягнень у минулому, зміни в економіці і соціальному житті, зарубіжний досвід і фундаментальні положення, прийняті у розвинених країнах з ринковою економікою.

Зміна умов організації та функціонування підприємницької діяльності в реформованих господарствах поставила перед ученими ряд нових проблем, зокрема, необхідність розробки єдиної моделі форм бухгалтерського обліку, розрахованої на обробку інформації на персональних комп'ютерах. Ця робота була виконана спільно з кафедрою економічної кібернетики. Розроблено і впроваджено у 30 сільськогосподарських підприємствах різних регіонів України і районів Харківської області програмне забезпечення для автоматизованої системи бухгалтерського обліку за допомогою персональних комп'ютерів і робоче місце бухгалтера з такою системою.

Учені кафедри займаються і аудиторською діяльністю. Створено регіональний центр федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів України. Він має дорадчі функції і надає консультативну допомогу сільгосппідприємствам і фермерським господарствам. Щорічно до центру за фаховою допомогою звертаються не менше 250 осіб.

Немає сумніву, що студенти ХНАУ імені В.В. Докучаєва отримують глибокі знання, особливо з фахових дисциплін. А доброзичлива атмосфера ВНЗ сприяє тому, що випускники залишаються працювати у стінах нашого навчального закладу. Такі досвідчені викладачі, як І.Т. Новіков, В.С. Білоусько, Л.Г. Панченко, Л.О. Сколотій, Т.П. Шев'якова, М.І. Беленкова, А.І. Бойченко, В.Г. Шандурська, В.М. Андрусенко, Н.І. Бондаренко, О.В. Олійник, О.Г. Авілкова, Л.А. Булах, Т.В. Калашнікова, О.М. Калашніков, Г.О. Нагаєва, Д.В. Шиян, Н.Г. Гончаренко, В.В. Ярова, Т.І. Олійник, Р.М. Шелудько, Л.О. Ломовських та багато інших у різні роки закінчили економічний факультет за фахом "Облік і аудит".

Велика увага приділяється науковій студентській роботі. На базі кафедри за наказом Міністерства освіти та науки України протягом останніх 10 років проводився II тур Всеукраїнської студентської олімпіади з бухгалтерського обліку і аудиту. Студенти нашого університету за цей період вибороли 18 дипломів переможців олімпіади. Крім участі у Всеукраїнській олімпіаді з бухгалтерського обліку і аудиту, студенти спеціальності "Облік і аудит" брали участь у регіональному студентському конкурсі "Ау-

дитор-2002”, “Аудитор-2003”, “Аудитор-2004”, “Аудитор-2005”, “Аудитор-2006”. Підприємство “Фактор” кожний раз визнавало наших студентів кращими, вони нагороджувалися дипломами I та III ступенів, грошовою нагородою в розмірі річної стипендії.

Широке визнання нашої кафедри на рівні країни та поза її межами стало можливим лише завдяки професіоналізму та великій щоденній праці її співробітників: М.Ф. Огійчука – завідувача кафедри, професора, кандидата економічних наук; В.С. Білоуська – професора, кандидата економічних наук; М.І. Беленкової – доктора філософії, професора; Л.Г. Панченко – доктора філософії, професора; Л.О. Сколотій – доктора філософії, професора; І.Т. Новікова – професора, кандидата економічних наук; В.Г. Шандурської – доцента; Т.П. Шев’якової – доцента; О.Г. Авілкової, Л.А. Булах, А.Я. Войчук, І.І. Рагуліної – старших викладачів.

Успішно працюють над завершенням кандидатських дисертацій асистенти: В.В. Григоращук, В.Є. Мещеряков, В.В. Посилаєв, В.Є. Тітова, К.В. Євламπίєв та аспіранти: К.О. Утенкова, І.В. Горковенко.

Творчу наснагу викладацького складу забезпечують завідувач лабораторією О.В. Томах і лаборант К.В. Корзун.

Кафедрою забезпечується викладання таких курсів: “Бухгалтерський облік” (теорія), “Фінансовий облік”, “Управлінський облік”, “АРМ бухгалтера”, “Організація обліку”, “Організація обліку на підприємствах малого бізнесу”, “Облік зовнішньоекономічної діяльності”, “Облік у зарубіжних країнах”, “Податковий облік”, “Аудит”, “Звітність підприємства” (для студентів спеціальності “Облік і аудит”); “Бухгалтерський облік”, “Аудит” (для студентів спеціальності “Менеджмент організації”); “**Бухгалтерський облік**” (для студентів спеціальності “Економіка підприємства”); “Бухгалтерський облік” (для студентів факультетів захисту рослин, агрономічного, агрохімії і ґрунтознавства); “Бухгалтерський облік і аудит” (для студентів лісфаку).

Майже всі викладачі кафедри є кураторами академічних груп. Вони постійно проводять виховну роботу серед студентів.

4.4.2. КАФЕДРА ФІНАНСІВ



Завідувач кафедри
доцент Г.І. Войчук

Одна з наймолодших кафедр в університеті. Була створена на базі кафедри бухгалтерського обліку і фінансів 27 липня 1997 р. згідно з наказом за № 49 як кафедра “Фінанси і аудит”. 1 березня 2003 р. одержала назву “Фінанси і кредит”, а 15 вересня 2005 р. – “Фінанси”. Із часу заснування і дотепер кафедру очолює доцент,

кандидат економічних наук Г.І. Войчук.

Серед викладачів і навчально-методичного персоналу кафедри – шість доцентів: Г.І. Войчук, С.А. Шабінська, О.В. Олійник, Н.І. Бондаренко, О.М. Калашніков, Т.В. Калашнікова; старший викладач С.В. Юшко; викладач Г.О. Нагаєва; асистенти: І.В. Філон, М.О. Євдокимова.

Злагоджену роботу кафедри забезпечують старший лаборант В.П. Лотоненко і лаборант М.М. Юшко.

Основне завдання кафедри – підготовка фахівців з фінансів і кредиту для агропромислового комплексу.

Кафедра забезпечує підготовку спеціалістів з таких навчальних дисциплін: “Гроші і кредит”, “Фінанси підприємств”, “Фінанси і кредит”, “Фінансовий менеджмент”, “Фінансовий ринок”, “Фінансова діяльність суб’єктів господарювання”, “Бюджетна система”, “Банківські операції”, “Страховання”, “Страхові послуги”, “Податки в АПК”, “Податковий менеджмент”. Кафедра забезпечує навчальний процес на факультетах: обліку і фінансів, менеджменту і економіки, агрономічному, інженерів землевпорядкування, захисту рослин. Колектив кафедри здійснює керівництво курсовим і дипломним проектуванням, підготовку спеціалістів, магістрів і аспірантів.

Викладачі кафедри є авторами навчальних посібників з різних дисциплін, які викладаються на кафедрі: “Страховання”, “Податкова система”, “Гроші та кредит”, “Організація грошових

розрахунків”, “Гроші та грошовий обіг”, “Фінанси в міжнародних економічних відносинах”, “Фінансовий менеджмент”, “Фінанси”, “Фінансовий ринок”. Опубліковано дві монографії, 15 методичних розробок, 47 наукових статей.

Наукові дослідження кафедри охоплюють такі фундаментальні та прикладні напрями організації фінансової діяльності: фінансова сталість сільськогосподарських підприємств та шляхи її забезпечення; фінансово-економічний механізм сталого розвитку аграрного сектора економіки; вплив кредиту на підвищення ефективності використання оборотного капіталу в аграрному секторі; удосконалення фінансового механізму державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників; удосконалення механізму кредитування сільськогосподарських товаровиробників; удосконалення формування та розподілу доходів сільськогосподарських підприємств.

На кафедрі захищені одна докторська і одна кандидатська дисертації. Постійно працює науковий студентський гурток. Кафедра має свою бібліотеку, комп'ютери, п'ять навчальних аудиторій.

Починаючи з 2003 р. колектив кафедри здійснює підготовку спеціалістів зі спеціальності “Фінанси”, завдяки чому збільшується кількість професійно-орієнтованих дисциплін, що позначається на якості підготовки фахівців відповідного профілю для АПК.

4.4.3. КАФЕДРА СТАТИСТИКИ І ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ



Завідувач кафедри
доцент В.К. Горкавий

Перші відомості про вивчення статистики в Ново-Александрійському інституті сільського господарства та лісівництва відносяться до 1879 р. У цей час курс статистики викладався на кафедрі загального та спеціального законодавства з основами політичної економії. Лекції із статистики читали А.Я. Антонович (1879–1882), О.І. Скворцов (1883–1885), Я.Є. Поповиченко (1886–1892). У Ново-Александрійському інституті у 1894–1899 рр. існувала кафедра загальної, сільськогосподарської та лісної статистики, яку очолював визначний статистик О.Ф. Фортунатов (1856–1925). Він

був автором 250 наукових праць, більшість з яких є статистичними або пов'язаними зі статистикою.

У 1900 р. за розпорядженням Міністерства освіти в Ново-Александрійському інституті було організовано як самостійну структурну одиницю кафедру політичної економії і статистики. Кафедра проіснувала до евакуації інституту до Харкова в 1914 р. З того часу статистичні дисципліни викладалися на різних кафедрах: курс із загальної і сільськогосподарської статистики – на кафедрі економіки й організації сільського господарства, очолюваній відомим економістом професором О.М. Челінцевим; курс лісної статистики – на організованій у 1916 р. кафедрі державного лісового господарства та лісної статистики, очолюваній професором О.І. Колесниковим.

Серед викладачів статистики 20–30-х рр. ХХ ст., які зробили значний внесок у науку, – професор І.І. Палій і асистент В.В. Бондаренка (пізніше – доктор економічних наук, завідувач відділу інституту економії АН України).

Заново кафедру статистики і обліку було створено у 1948 р. у складі факультету економіки і організації сільськогосподарського виробництва. Тоді кафедра складалася з чотирьох осіб. Її першим завідувачем був професор С.Д. Бутко. У 1962 р. у зв'язку з переходом С.Д. Бутка на роботу до Дніпропетровського сільськогосподарського інституту кафедру статистики і обліку очолив професор О.Ф. Галкін. Під його керівництвом було підготовлено 50 кандидатів економічних наук.

У 1960-ті рр. у зв'язку зі збільшенням набору студентів на економічний факультет кількість викладачів кафедри постійно зростала, і у 1968 р. кафедру статистики і обліку було поділено на дві самостійні кафедри: статистики і економічного аналізу та бухгалтерського обліку і фінансів.

Першим завідувачем кафедри статистики і економічного аналізу став кандидат економічних наук, доцент В.Й. Олійник, відомий економіст-аграрник, висококваліфікований педагог і методист. Він опублікував понад 100 наукових праць та зробив істотний внесок у теорію і практику спеціалізації, концентрації та інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, у розробку методології економіко-статистичного аналізу. Під керівництвом В.Й. Олійника було підготовлено 10 кандидатів економічних наук.

У 1986–1987 рр. кафедру очолював професор Б.С. Кругляк, а з 1988 р. і дотепер кафедрою керує професор В.К. Горкавий. На початок 2006 р. на кафедрі працювало 12 викладачів, серед яких доценти, кандидати економічних наук О.Д. Зінов'єва, А.І. Бойченко, К.І. Посиляєва, Н.Г. Гончаренко, Д.В. Шиян, В.В. Ярова, А.І. Александрова, І.М. Сафронська та асистенти С.І. Панченко, Ю.С. Назаренко, О.С. Ментей. Крім того, на кафедрі працюють старший лаборант Т.М. Бойко і лаборант Л.Ф. Данько.

Кафедра статистики і економічного аналізу є випусковою на факультеті “Обліку і фінансів” зі спеціальності “Облік і аудит”. Головним змістом роботи її колективу є вдосконалення навчально-методичної, наукової і виховної роботи та підвищення якості підготовки фахівців для агропромислового комплексу.

Згідно з діючими навчальними планами кафедра забезпечує статистичну і аналітичну підготовку студентів шляхом вивчення

таких дисциплін: “Математична статистика”, “Статистика”, “Економетрія”, “Економічний аналіз”, “Фінансовий аналіз”, “Ситуаційний аналіз”. Крім того, на технологічних факультетах викладачі кафедри забезпечують вивчення курсу “Статистика”.

Для підвищення якості підготовки фахівців кафедра приділяє значну увагу впровадженню у навчальний процес активних методів навчання, зокрема, аналізу конкретних виробничих ситуацій, індивідуальній і самостійній роботі студентів, залученню їх до наукової творчості, проведенню олімпіад, тестуванню студентів.

Важливим напрямом інтенсифікації навчального процесу на кафедрі є підготовка і видання навчально-методичної літератури. У другій половині ХХ ст. широкою популярністю серед студентів сільськогосподарських ВНЗ користувався навчальний посібник доцента кафедри О.Г. Христича “Сельскохозяйственная статистика с основами экономической статистики” (М.: Колос, 1967. – 24 друк. арк.; 2-е вид. у 1976 р.). За останні роки викладачами кафедри видано такі підручники і навчальні посібники:

1. Горкавий В.К. Статистика: Підручник. – К.: Вища шк., 1995 (27 друк. арк.). **2.** Горкавий В.К., Посилаєва К.І., Гончаренко Н.Г. Теорія економічного аналізу: Навч. посібник. – Х., 2000 (15,2 друк. арк.). **3.** Горкавий В.К., Ярова В.В. та ін. Теорія статистики: Навч. посібник. – Х.: Магістр, 2002 (17,5 друк. арк.). **4.** Шиян Д.В., Строченко Н.І. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. – К.: Вид-во А.С.К., 2003 (12,6 друк. арк.). **5.** Горкавий В.К., Ярова В.В. Математична статистика: Навч. посібник. – К.: ВД “Професіонал”, 2004 (20 друк. арк.).

Усі названі навчальні посібники видані з грифом Міністерства освіти і науки України або Міністерства аграрної політики України. Обсяг методичних посібників із статистичних і аналітичних дисциплін, виданих за останні п’ять років, становить близько 100 друк. арк.

В останні роки всі викладачі кафедри пройшли підвищення кваліфікації, у тому числі, четверо – за кордоном (професор В.К. Горкавий, доценти А.І. Бойченко, Д.В. Шиян – у Німеччині, асистент С.І. Панченко – у США).

Колектив кафедри проводить дослідження з комплексної теми: “Розробка пропозиції щодо вдосконалення методології аналізу виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств і за-

ходи підвищення ефективності їх використання в умовах реформування АПК”.

У 2001–2005 рр. колективом кафедри досліджені питання, пов’язані з удосконаленням методології статистико-економічного аналізу, формуванням ринку робочої сили і сільськогосподарської продукції, аналізом циклічності і сталості розвитку агропромислового виробництва, виявленням резервів підвищення економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції.

Результати наукових досліджень викладачів і аспірантів кафедри апробувалися на міжнародних науково-практичних конференціях ХНАУ, НАДУ при Президентові України, КНЕУ, ХНТУСГ та інших ВНЗ і НДУ.

За результатами наукових досліджень викладачами та аспірантами кафедри у 2001–2005 рр. опубліковано 107 праць загальним обсягом 147 друк. арк. Значну частину цих праць опубліковано у всесвітньо визнаних фахових виданнях, на окремі з них мають місце посилання в міжнародних журналах. Результати наукових досліджень опубліковано в монографіях: “Економіко-статистичний аналіз тенденцій і факторів розвитку сільськогосподарського виробництва” (1997); “Продуктивність аграрної праці” (1999); “Формування витрат і доходів на землях різної якості” (2000); “Демографічна ситуація в сільській місцевості Харківської області” (2000); “Тенденції та діалектика розвитку особистих господарств населення” (2002), у журналах “Економіка України”, “Фінанси України”, “Статистика України”, “Економіка АПК” та ін.

За матеріалами наукових досліджень за останні п’ять років викладачі й аспіранти кафедри захистили чотири кандидатських дисертації: В.В. Ярова, А.І. Александрова, І.М. Сафронська, Л.М. Мех. У 2005 р. Л.М. Мех виграла гранд на проведення наукових досліджень з питань педагогіки вищої школи, який фінансується Конгресом США.

Протягом звітного року викладачі кафедри надавали допомогу сільськогосподарським підприємствам, фермерським господарствам, а також статистичним органам Харківської області в удосконаленні економічної роботи і впровадженні наукових розробок у виробництво. Професор В.К. Горкавий надавав практичну допомогу приватному підприємству “Довжик” Золочівського

району Харківської області з питань інтеграції сільськогосподарського і промислового виробництва, оренди землі і майна, розробки і впровадження заходів, спрямованих на підвищення ефективності виробництва.

Доцент А.І. Александрова брала безпосередню участь в обстеженні селянських (фермерських) господарств Харківської області і надавала практичну допомогу фермерським господарствам “Альфа” Золочівського району, “Світанок” Близнюківського району, “Краснопавлівське” Первомайського району, “Колос” Шевченківського району, фермерському господарству В.Д. Коньшина та “Райдуга” Куп’янського району Харківської області з питань оптимізації виробництва і підвищення ефективності їх функціонування. Підтверджений економічний ефект від упровадження наукових розробок А.І. Александрової тільки по фермерському господарству “Альфа” Золочівського району становить 52 тис. грн.

Аспірантка Л.М. Мех надавала практичну допомогу СВК “Авангард” та ЗАТ “Корпорація Інтерагросистема” Менського району Чернігівської області.

Кафедра приділяє значну увагу активізації навчально-дослідної роботи студентів, що є обов’язковою умовою Болонського процесу. Участь студентів у науково-дослідній роботі здійснюється за двома формами: шляхом залучення студентів до роботи в науковому гуртку зі статистики і економічного аналізу (керівник – доцент Н.Г. Гончаренко) та шляхом включення НДР безпосередньо в навчальний процес. У роботі гуртка беруть участь 40–45 студентів, як правило, дипломників кафедри. Щорічно відбувається 15–20 засідань наукового студентського гуртка, на яких заслуховується 35–40 доповідей. На підсумкові студентські конференції заявляється близько 30 доповідей, на конкурси студентської творчості подається 15 робіт, з яких половина відмічається дипломами і грамотами. За останні п’ять років студентами-гуртківцями кафедри опубліковано в різних виданнях 42 наукові праці.

Навчально-методичну роботу кафедра поєднує з виховною роботою. Сім викладачів кафедри є кураторами академічних груп. Доцент А.І. Александрова є заступником декана факультету “Обліку і фінансів” з виховної роботи. Значний внесок в організацію художньої самодіяльності факультету зробила доцент В.В. Ярова,

яка продовжує цю активну діяльність дотепер. Водночас вона є головою профспілкового бюро факультету “Облік і фінанси”.

4.4.4. КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ



Завідувач кафедри
професор Ю.А. Полтавський

Курс з основ політичної економії почали викладати в інституті з 1819 р. Викладав його протягом 1819–1826 рр. граф Ф.К. Скарбек. Пізніше, до 1876 р., цим займалася кафедра законодавства з основами політичної економії, де курс “Основи політичної економії” читав доцент А.Я. Антонович. З 1883/84 навчального року по-

літичну економію і статистику читав О.І. Скворцов, майбутній ректор нашого ВНЗ. З 1886/87 до 1891/92 навчального року кафедрою політичної економії і статистики керував кандидат права, колезький асесор Я.Е. Поповченко. З 1902/03 по 1908/09 навчальний рік лекції з курсу “Основи політичної економії” знову читав професор О.І. Скворцов. У подальшому кафедра то роз’єднувалася, то об’єднувалася з іншими кафедрами. І з січня 1936 р. в інституті починає функціонувати кафедра політекономії, або кафедра соціально-економічних дисциплін, завідувачем якої був Ф.Ф. Абрамов. У самостійний підрозділ інституту кафедру політичної економії було виділено в 1947 р. До її складу входили три викладачі і один завідувач кабінету.

З початку заснування кафедри її очолювали завідувачі: В.В. Абрамов, доцент, кандидат економічних наук (1947–1952 рр.); П.К. Сиров, доцент, кандидат економічних наук (1952–1967 рр.); І.К. Щербаха, доцент, кандидат економічних наук (1967–1977 рр.); Д.М. Крот, доцент, кандидат економічних наук (1977–1987 рр.); В.О. Сивоконь, доцент, кандидат економічних наук (1987–1998 рр.); В.Д. Талалаєнко, доцент, кандидат економічних наук (1998–2002 рр.); М.А. Садиков, доцент, кандидат економічних наук (2002 – лютий 2006 рр.). У 2006 р. кафедрі очолив доктор економічних наук Росії, професор Ю.А. Полтавський.

В умовах реформування системи вищої освіти виникла потреба перейменувати кафедру політичної економії в кафедру економічної теорії (1992 р.).

Сьогодні кафедра економічної теорії – структурний підрозділ факультету “Облік і фінанси” ХНАУ імені В.В. Докучаєва. У складі кафедри працюють 10 викладачів, у тому числі: професор, доктор економічних наук М.А. Садиков; шість доцентів: В.Н. Саладєй, В.Д. Талалаєнко, Г.П. Пасемко, В.В. Олянич, О.С. Філоненко, Л.Г. Бага; старший викладач А.В. Непран; асистенти: В.В. Лисенко, К.Г. Губін.

Кафедра здійснює підготовку фахівців у ВНЗ IV рівня акредитації. На кафедрі викладаються такі дисципліни: “Політична економія”, “Макроекономіка”, “Міжнародна економіка”, “Історія економіки і економічної думки”, “Основи економічної теорії”, “Основи теорії аграрних відносин”, “Сучасні економічні системи”. Кафедрою щорічно виконується значний обсяг наукової, методичної та виховної роботи. Вона бере участь у розробці комплексної наукової програми “Закономірності переважно інтенсивного типу відтворення в АПК”. У її рамках значна увага приділяється розвитку села та сільських територій, удосконаленню господарського механізму на основі оптимізації економічних інтересів господарських суб’єктів з урахуванням різноманітних форм власності, питанням розвитку виробничої та соціальної інфраструктури в аграрному секторі економіки, реформуванню земельних відносин. Результатом її є видання монографій та навчальних посібників:

Щербача І.К. Интенсификация – коренной вопрос развития сельского хозяйства (Х., 1965); Щербача І.К. Городские черты села (Донецьк, 1982); Зиновьев А.Ф. Учебное пособие по политической экономии. Часть 1. (Х., 1990); Щербача І.К., Зиновьев А.Ф. Учебное пособие по политической экономии. Часть II. (Х., 1990); Філоненко О.С. Аграрні відносини: зміст, розвиток, майбутнє (К., 1996); Садиков М.А. Прогнозирование и макроэкономическое планирование: Монография (Х., 1999); Садиков М.А. Обоснование инновационных решений в сельском хозяйстве: Монография / ХНАУ (Х., 2000); Садиков М.А. Анализ и организационные основы разработки бизнес-планов в сфере АПК: Кол-

лективна монографія (К., 2001); Лактіонова Г.П. Історія економічних вчень (Х., 2004).

При кафедрі діє аспірантура. На кафедрі за останні 25 років підготовлено більше 10 кандидатів наук. Нещодавно захистила кандидатську дисертацію доцент Г.П. Пасемко (Г.П. Лактіонова) з теми “Ефективність використання землі в ринкових умовах господарювання”. Завершує роботу над кандидатською дисертацією “Стан та перспективи розвитку господарств населення в ринковому середовищі” асистент В.В. Лисенко.

Викладачі кафедри беруть активну участь у наукових, міжнародних, республіканських, університетських конференціях. Тільки за останні п’ять років таких виступів було 54. За цей час кафедрою видано 112 публікацій, статей і тез обсягом 100,0 ум.-друк. арк.

Постійну увагу колектив кафедри приділяє методичному забезпеченню дисциплін: готуються і видаються необхідні методичні розробки. Нині найголовнішою є підготовка до впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП).

Протягом останніх років кафедра зробила вагомий внесок у громадське життя університету. Викладачі кафедри регулярно проводять із студентами виховні бесіди в позааудиторний час. Вони також беруть активну участь у різних заходах університету. Доценти Г.П. Пасемко і Л.Г. Бага є кураторами академічних груп. Викладачі кафедри є членами методичних комісій. Доцент В.Н. Саладєй – член ученої ради факультету “Облік і фінанси”, доцент Л.Г. Бага – секретар ученої ради факультету. Професор М.А. Садиков є членом ради економічного факультету “Облік і фінанси” і ради університету, а також членом спеціалізованої ради із захисту кандидатських дисертацій – К.64.803.01. у ХНАУ і ХНТУ (ХПІ), м. Харків.

З 1996 р. кафедра надає допомогу в підготовці майбутніх абітурієнтів до вступу і навчання у ВНЗ м. Харкова Роганському аграрному ліцею, де викладається дисципліна “Основи економіки”. Щорічно учні ліцею посідають призові місця на Всеукраїнських учнівських олімпіадах з предмета “Основи економіки”, готують наукові роботи за напрямом МАН. Особливим інтересом у студентів ХНАУ і учнів ліцею користується проведення спільного засідання наукової конференції з проблем економічної теорії.

4.5. ФАКУЛЬТЕТ ЗАХИСТУ РОСЛИН



Декан факультету захисту рослин,
доцент В.П. Туренко

8 вересня 1932 р. у Харківському сільськогосподарському інституті імені В.В. Докучаєва було створено перший в Україні факультет захисту рослин, фундатором і першим деканом якого був член-кореспондент АН України, почесний академік ВАСГНІЛ, заслужений діяч науки України, доктор біологічних

наук, професор Т.Д. Страхов. У різні роки деканами факультету були доценти Г.Д. Дахнюк, Й.Т. Покозій, Х.Х. Рамакаєв, а з 1992 р. факультет очолює доцент В.П. Туренко. Заступником декана працює кандидат сільськогосподарських наук, старший викладач Н.Я. Плетнікова, диспетчер факультету – Л.І. Баранік.

Значний внесок у створення і розвиток наукової бази, наукових шкіл, служби захисту рослин України зробили доктори і професори В.Г. Аверін, О.О. Мігулін, Б.М. Литвинов, М.М. Родігін, Є.М. Білецький, В.К. Пантелєєв, О.В. Захаренко, М.Д. Євтушенко, Ф.М. Марютін. Вони підготували велику кількість науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, створили міцний блок науки і виробництва.

Фахівців із захисту рослин готують кафедри: зоології та ентомології (завідувач – академік, доктор біологічних наук, професор Є.М. Білецький); фітопатології (завідувач – професор, кандидат біологічних наук Ф.М. Марютін); ботаніки і фізіології рослин (завідувач – академік МАНЕБ, кандидат сільськогосподарських наук, доцент В.П. Лисенко); тваринництва (завідувач – академік, доктор сільськогосподарських наук, професор В.В. Мирось); філософії (завідувач – кандидат філософських наук, доцент А.П. Заздравнов).

Серед викладачів факультету – п'ять докторів наук, вісім професорів, два академіки МАНЕБ, два академіки АН ВШ України, 29 кандидатів наук і доцентів. Ректор університету

М.Д. Євтушенко – професор кафедри зоології та ентомології нашого факультету.

За роки існування факультету підготовлено 4 606 вчених агрономів із захисту рослин. Серед них 357 громадян із 59 зарубіжних країн. Захищено 22 докторські і 182 кандидатські дисертації, з них 28 – громадянами країн далекого зарубіжжя. За останні п'ять років на факультеті видано дев'ять підручників, 20 навчальних посібників, чотири монографії, 65 методичних розробок, опубліковано 698 наукових статей, проведено вісім міжнародних наукових конференцій.

Факультет відомий своїми науковими школами, досягнення яких знані не тільки в Україні, але й поза її межами: Т.Д. Страхова – “Проблеми імунітету рослин до шкідливих організмів і розробка сучасних екологічно орієнтованих систем захисту сільськогосподарських культур”; О.О. Мігуліна – “Проблеми динаміки популяцій шкідливих організмів”; Ф.П. Мацкова – “Позакореневе живлення рослин”; Б.М. Литвинова – “Екологічно орієнтована система захисту плодових насаджень від шкідників”; Є.М. Білецького – “Проблеми багаторічного прогнозування масових розмножень шкідливих комах”.

Вагомим результатом наукових досліджень та внеском у світову науку і практику є розроблені науковцями кафедр зоології та ентомології алгоритми і методи багаторічного прогнозу масового розмноження багатьох шкідливих комах. Теорія циклічності динаміки популяцій і міжсистемний підхід прогнозування масових розмножень шкідників рослин використовуються в країнах СНД, Китаю, Конго, Нігерії, країнах Близького Сходу.

У сучасних ринкових умовах розвитку агропромислового комплексу України деканат, професорсько-викладацький склад факультету постійну увагу приділяє якості підготовки фахівців нової соціальної та економічної формації, організовуючи навчальний процес з урахуванням останніх світових досягнень у галузі сучасного захисту рослин, результатів пріоритетних наукових розробок учених факультету.

Захист рослин – це складна і дуже багатогранна галузь науки, яка базується на знаннях біологічних та екологічних особливостей великої кількості організмів, що створюють угруповання

рослин, мікроорганізмів, тварин, їх взаємодії один з одним, із середовищними чинниками. Тому спеціалісти із захисту рослин повинні добре володіти: основами таких фундаментальних розділів біології, як систематика різноманітних організмів, що складають агробіоценози; основами і принципами екології, паразитології, епідеміології, імунітету рослин і багатьох інших загальнобіологічних і спеціальних дисциплін; основами сучасних методів захисту рослин, охорони навколишнього середовища, статистичними методами і системним підходом до аналізу складних взаємозв'язків між згаданими вище організмами.

Нині захист рослин у всіх країнах світу переходить на принципово новий еколого-економічний рівень, який одержав назву інтегрованого ґрунтокористування. При цьому захист рослин в інтегрованому ґрунтокористуванні спирається на прямок і узгодження між собою заходів ґрунтової і рослинної гігієни, включаючи використання фітосанітарної дії різноманітних сівозмін, застосування стійких і толерантних до шкідливих організмів сортів та гібридів сільськогосподарських культур, біологічних засобів, екологічно безпечних фітофармакологічних засобів захисту з урахуванням охорони навколишнього середовища.

Подальшого розвитку набудуть фундаментальні дослідження прогностики у захисті рослин, особливо теоретичне і практичне обґрунтування сучасних методів багаторічного прогнозу масових розмножень шкідливих комах і епіфітотій збудників основних хвороб сільськогосподарських культур. При цьому значно буде зростати роль спеціаліста із захисту рослин нової формації. Фахівець із захисту рослин повинен добре знати останні досягнення світової науки і практики в галузі спеціальних дисциплін, системного аналізу та інформатики: володіти іноземною мовою і сучасними екологічно орієнтованими технологіями захисту сільськогосподарських і лісових культур.

Основне завдання факультету – підготовка фахівців із захисту рослин з широким екологічним мисленням, здатних приймати оптимальні рішення за будь-якої фітосанітарної ситуації.

Одним з основних критеріїв якості вищої освіти є знання та вміння фахівців, що визначають їх конкурентоспроможність і працевлаштування у європейському економічному просторі.

Ураховуючи вищевикладене, професорсько-викладацьким складом факультету вивчений світовий досвід кредитно-модульної системи освіти багатьох країн світу, проведений глибокий аналіз навчальних планів упровадження даної системи в навчальний процес у різних університетах Європи, вивчена адаптація підготовки фахівців до ринку праці згідно з міжнародними вимогами.

Деканат і кафедри постійно вирішують питання практичної підготовки. Виробничі практики студенти проходять у передових господарствах: АТЗТ “Агро-Союз” Дніпропетровської області, господарстві імені Софії Петровської Автономної республіки Крим, на фірмах Великобританії, у науково-дослідних установах, карантинних інспекціях, на пунктах діагностики та прогнозу. Навчальні практики з основних фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін проводяться з метою вироблення навичок застосування теоретичних знань для вирішення виробничих ситуацій. Практики із спеціальних дисциплін спрямовані на здобуття навичок і вмінь вирішувати питання, пов’язані з виробничою діяльністю з розробки календарних планів захисту сільськогосподарських культур від шкідливих організмів з урахуванням охорони навколишнього середовища.

З урахуванням сучасних екологічних і економічних умов з 1993 р. на факультеті готують учених агрономів із фітосанітарного моніторингу. Це новий напрямок у службі захисту рослин, що включає систематичне збирання інформації про розвиток і стан посівів та насаджень; видовий склад; поширення і розвиток шкідливих організмів; екологічний стан, який визначає взаємовідносини між шкідливими та корисними організмами і культурними рослинами.

З 1996 р. розпочато підготовку студентів зі спеціальності “Лісопатологія”. Майбутні фахівці володітимуть системою сучасних знань з біології та екології шкідливих і корисних організмів лісових насаджень, розроблятимуть і здійснюватимуть комплексний захист лісу та лісонасаджень.

У 1999 р. на базі факультету створено перший в Україні науково-дослідний інститут фітосанітарного моніторингу. Учені факультету співпрацюють з багатьма науково-дослідними установами та навчальними закладами України і зарубіжжя. Налагоджена співпраця з Всекитайським науково-дослідним інститутом зоології, Шенсійським інститутом захисту рослин, англійською фірмою “Конкордія”.

З 1999 р. на факультеті працює спеціалізована вчена рада із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук зі спеціальностей “Ентомологія” та “Фітопатологія”. За цей період захищено 27 кандидатських дисертацій.

У 2004 р. на конкурсі студентських дипломних робіт аграрних вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації за напрямом підготовки 1301 “Агрономія” перше місце посіла дипломна робота В.О. Парчук “Пероноспороз насінневої люцерни, прогноз та заходи обмеження його шкодочинності в навчально-дослідному господарстві “Докучаєвське” .

З 1997 р. на базі факультету підвищують кваліфікацію спеціалісти зовнішнього та внутрішнього карантину рослин України і за цей період підвищили кваліфікацію 408 працівників.

Протягом навчання студенти займаються в спортивних секціях, яких в університеті налічується 16, та колективах художньої самодіяльності, що організовані на факультеті. Висококваліфікований професорсько-викладацький склад, сучасна матеріально-технічна база факультету дозволяють вести підготовку фахівців на міжнародному рівні.

4.5.1. КАФЕДРА ЗООЛОГІЇ ТА ЕНТОМОЛОГІЇ



Завідувач кафедри
професор Є.М. Білецький

Одна з найстаріших кафедр університету, заснована в 1840 р. Основи методичної, навчальної та наукової роботи кафедри закладали відомі професори В.М. Ястржембський, Л.Ф. Богутський, магістр зоології професор А.Д. Карпинський і кандидат природничих наук Є.М. Васильєв.

У різні роки кафедру очолювали відомі професори І.К. Тарнані (1905–1930 рр.), В.Г. Аверін (1930–1956 рр.), О.О. Мігулін (1956–1971 рр.), Б.М. Литвинов (1971–1991 рр.). З 1991 р. кафедрою керує доктор біологічних наук, професор, академік

АН ВШ України Є.М. Білецький.

Нині на кафедрі працюють: професор М.Д. Євтушенко (ректор агроуніверситету); доценти – Г.В. Байдик, Л.Я. Сіроус, І.П. Леженіна, В.І. Опаренко, Г.І. Шаруда, М.О. Філатов, Д.Д. Ющук; старші лаборанти – Н.П. Варжеленко, А.О. Саліна, лаборант – Н.О. Яхновська.

Кафедра забезпечує викладання на агрономічному факультеті курсу “Ентомологія”; на факультеті агрохімії та ґрунтознавства – курсів “Ентомологія”, “Біологія ґрунтів”, “Інтегрований захист рослин”; на факультеті лісового господарства – “Лісова ентомологія”, “Біологія лісових звірів і птахів”; на факультеті захисту рослин – “Зоологія”, “Загальна ентомологія”, “Сільськогосподарська ентомологія”, “Екологія популяцій”, “Основи карантину рослин”, “Прикладна зоологія”, “Основи технічної ентомології”, “Комп’ютерні технології в захисті рослин”, “Основи наукових досліджень у захисті рослин”, “Теорія і технологія багаторічного прогнозу”.

За останні п’ять років викладачами кафедри видано чотири навчальних посібники: “Пестициди і технічні засоби їх застосу-

вання”. – Х., 2001. – 348 с.; “Захист овочевих культур від хвороб і шкідників у закритому ґрунті”. – Х., 2003. – 458 с.; “Біологічні екскурсії”. – Х., 2004. – 96 с.; “Шкідники лісових насаджень”. – Х., 2005. – 156 с. Два підручники для аграрних ВНЗ України: “Фітофармакологія”. – К.: Вища освіта, 2004. – 432 с.; “Сільськогосподарська ентомологія”. – К.: Вища освіта, 2005. – 511 с.

Напрямок науково-дослідної роботи кафедри – “Розроблення прийомів управління динамікою популяцій шкідливих і корисних організмів в агроєкосистемах на основі фітосанітарних прогнозів різної завчасності”.

За останні 50 років (1956–2006 рр.) докторами біологічних наук, професорами створено три наукові школи: О.О. Мігуліним – “Проблема динаміки популяцій шкідливих організмів”, Б.М. Литвиновим – “Екологічно орієнтована система захисту плодів насаджень від шкідників”, Є.М. Білецьким – “Проблема багаторічного прогнозування масових розмножень шкідливих комах”.

26 років присвятив науковим дослідженням з проблем захисту рослин доктор сільськогосподарських наук, професор, завідувач кафедри В.Г. Аверін, який уперше ще в 30-ті роки минулого століття обґрунтував необхідність зрівняльно-екологічного підходу при дослідженнях динаміки популяцій. Учений підготував трьох кандидатів наук. У 1924 р. під керівництвом В.Г. Аверіна і О.О. Мігуліна вперше в Україні в районі селища Савинці Балаклійського району Харківської області було проведено випробування авіахімічного методу боротьби з італійською сараною.

О.О. Мігулін заснував у захисті рослин історико-статистичний підхід при вивченні динаміки популяцій шкідливих організмів. У 1926 р. за його ініціативи вперше у світі в Україні була організована служба сигналізації та прогнозів. Він розробив методику обліку основних шкідників сільськогосподарських культур і методологію щодо інформаційного забезпечення цієї служби, які були прийняті за основу при організації в 1930 р. аналогічної служби в колишньому СРСР. О.О. Мігулін підготував двох докторів наук і 31 кандидата наук.

Упродовж 20 років кафедру очолював доктор біологічних наук, професор Б.М. Литвинов, відомий учений у галузі динаміки

популяцій шкідників плодових і ягідних культур, фундатор своєї наукової школи з актуальних питань удосконалення та розробки екологічно орієнтованих систем захисту сільськогосподарських наук від шкідників. Невтомний учений і досі захоплений науковою роботою і передає свої знання майбутнім фахівцям. Б.М. Литвинов підготував одного доктора наук і 21 кандидата наук.

Під керівництвом завідувача кафедри, доктора біологічних наук, професора Є.М. Білецького обґрунтовано системну теорію динаміки популяцій і розроблено міжсистемний метод прогнозування масових розмножень шкідливих організмів. Цей метод нині застосовується в Україні, країнах СНД, Конго, Нігерії, країнах Близького і Середнього Сходу, штаті Флорида (США) і в Китаї. З проблеми теорії та методів прогнозування масових розмножень шкідників бавовнику та овочевих культур кафедра проводить спільні дослідження з Інститутом захисту рослин КНР (провінція Шенсі, м. Янґлін). Є.М. Білецький підготував одного доктора наук і 13 кандидатів наук з питань теорії і технології багаторічного прогнозу з захисту рослин.

При кафедрі створена проблемна лабораторія екології комах (завідувач лабораторії – кандидат біологічних наук В.М. Грама), де вчені кафедри професор М.Д. Євтушенко, доценти Г.В. Байдик, Л.Я. Сіроус, В.І. Опаренко, Г.І. Шаруда, І.П. Леженіна, М.О. Філатов, Д.Д. Ющук проводять розробку і обґрунтування способів управління динамікою популяцій шкідливих і корисних організмів на зернових, овочевих, плодових і ягідних культурах, багаторічних сіяних травах.

Фундаментальні дослідження в галузі фауни та екології сітчастокрилих комах, актуальних питань заповідної справи в Україні виконані професором кафедри О.В. Захаренком (1948–2004), який був активним учасником створення регіонального ландшафтного парку “Печенізьке поле” в Харківській області. Він багато років очолював Харківське відділення Українського ентомологічного товариства. О.В. Захаренко був організатором і головним редактором фахового журналу “Вісті Харківського ентомологічного товариства”. Учений підготував трьох кандидатів наук.

При кафедрі функціонує аспірантура за спеціальністю “Ентомологія”. За останні 50 років підготовлено 75 кандидатів і п’ять докторів наук.

У фахових журналах опубліковано 70 статей. Спільно із членами Харківського ентомологічного товариства, яке очолює професор, ректор ХНАУ М.Д. Євтушенко, кафедра видає журнал “Вісті Харківського ентомологічного товариства”, популярний у країнах СНД і далекого зарубіжжя, а також “Вісник ХНАУ. Серія “Ентомологія та фітопатологія” (головний редактор – професор Є.М. Білецький).

З проблеми теорії і технології багаторічних прогнозів співробітники кафедри підтримують зв'язки із Всекитайським інститутом зоології, Шенсійським інститутом захисту рослин (КНР), з службою сигналізації та прогнозів штату Флорида (США), Палестинським університетом, університетом “Абду-Мамалі” (Республіка Нігер) та ін.

Співробітники кафедри беруть активну участь у громадській роботі: завідувач кафедри, професор Є.М. Білецький – голова спецради із захисту кандидатських дисертацій за спеціальністю “Ентомологія і фітопатологія”, заступник голови Харківського відділення Українського ентомологічного товариства, член Президії Українського ентомологічного товариства, член редколегій декількох журналів, головний редактор журналу “Известия Харьковского энтомологического общества”, “Вісник ХНАУ. Серія “Ентомологія та фітопатологія”; професор М.Д. Євтушенко – голова Харківського відділення Українського ентомологічного товариства, головний редактор “Вісник ХНАУ. Серія “Біологія”, член спеціалізованої вченої ради К 64.803.02, член редакційної колегії журналу “Известия Харьковского энтомологического общества”; доцент Г.В. Байдик – член спецради К 64.803.02, керівник художньої самодіяльності ФЗР; доцент Л.Я. Сіроус – член спецради К 64.803.02, відповідальна за роботу студентського наукового товариства; доцент І.П. Леженіна – відповідальний секретар редколегії журналу “Известия Харьковского энтомологического общества” і “Вісник ХНАУ. Серія “Ентомологія та фітопатологія”, член методичної комісії ФЗР; доцент М.О. Філатов – член ради Харківського відділення Українського ентомологічного товариства, керівник наукового студентського гуртка з ентомології, відповідальний за зв'язок студентів з філіями кафедри на виробництві; доцент Г.І. Шаруда – відповідальний за роботу кураторів ФЗР; доцент В.І. Опаренко – відповідальний за зв'язок

кафедри з учнями шкіл з біології; доцент Д.Д. Ющук – відповідальний за громадський порядок у гуртожитку ФЗР.

4.5.2. КАФЕДРА ФІТОПАТОЛОГІЇ



Завідувач кафедри
професор Ф.М. Марютін

Історія розвитку кафедри невід’ємна від історії становлення та розвитку нашого навчального закладу. Першими фітопатологічними предметами були “Мікологія” і “Фітопатологія”, які викладали професори В.Ю. Бранке та М.В. Цингер. Продовжувачем їх справ і фундатором кафедри став почесний академік ВАСГНІЛ, член-кореспондент АН УРСР, заслужений діяч науки, доктор біологічних наук, професор Т.Д. Страхов, який очолював кафедру впродовж 1924–1961 рр. З його ім’ям пов’язано створення низки фітопатологічних установ і організацій не тільки в Україні, а й за її межами.

За період функціонування кафедри її професорсько-викладацький склад вирішив комплекс теоретичних і практичних питань. Був заснований новий науковий напрям у фітопатології – вивчення хворої рослини у взаємовідносинах: рослина-патоген-середовище.

Професором Т.Д. Страховим уперше у світі створена комбінована шкала оцінки стійкості пшениці до бурої іржі за імунологічними властивостями і ступенем ураженості та сформульована теорія фізіологічного імунітету до інфекційних хвороб, де викладена наукова система мікологічних, фітопатологічних і імунологічних поглядів.

Професором Т.Д. Страховим уперше у світі створена комбінована шкала оцінки стійкості пшениці до бурої іржі за імунологічними властивостями і ступенем ураженості та сформульована теорія фізіологічного імунітету до інфекційних хвороб, де викладена наукова система мікологічних, фітопатологічних і імунологічних поглядів.

З 1961 до 1977 рр. кафедру очолював доктор біологічних наук, професор М.М. Родігін, який був продовжувачем наукового напрямку, започаткованого Т.Д. Страховим. У цей період колектив кафедри працював над вивченням нової проблеми у фітопатології – “Оздоровлення та підвищення хворобостійкості сільськогосподарських культур методами внутрішньої терапії”.

На основі виконаних досліджень обґрунтована концепція системи заходів щодо підвищення хворобостійкості рослин до інфекційних хвороб за допомогою методів внутрішньої терапії. Наукові досягнення цього періоду викладені у багатьох тематичних виданнях кафедри: “Вопросы иммунитета и оздоровления растений”, “Исследования по фитопатологии и иммунитету растений” та ін. Із цього наукового напрямку захищено понад 40 кандидатських дисертацій.

На базі отриманих теоретичних і практичних результатів науковцями кафедри під керівництвом видатних фітопатологів Т.Д. Страхова та М.М. Родігіна був сформований науковий напрям, покладений в основу створення наукової школи кафедри – “Теоретичні і практичні аспекти патогенезу, імуногенезу і захисту рослин від інфекційних хвороб”.

З ім'ям Т.Д. Страхова і М.М. Родігіна пов'язана історія формування і діяльності не тільки кафедри, але й цілого ряду наукових напрямів і фітопатологічних організацій в Україні. Із цієї школи вийшли видатні вчені-фітопатологи: заслужений діяч науки України, член-кореспондент ВАСГНІЛ, доктор біологічних наук, професор, лауреат державної премії України В.Ф. Пересипкін; професори – Т.В. Ярошенко, Г.А. Петерило, В.Й. Тимченко та ін.

У свій час на кафедрі працювали викладачі: доценти – А.М. Івахненко, В.К. Марков, Н.В. Олександров, Г.О. Трунов, Г.Д. Дахнюк, О.М. Анісімов, Т.М. Новікова, В.І. Цингер, В.М. Поніровський, Г.В. Литвинова, В.К. Балидін, Л.Ф. Севрюкова, В.Я. Сабельнікова та ін.

З 1981 р. кафедру очолює кандидат біологічних наук, професор Ф.М. Марютін.

Сьогодні на кафедрі працюють:

Ф.М. Марютін – кандидат біологічних наук, професор.

Тема кандидатської дисертації – “Пути повышения устойчивости ячменя к каменной головне” (1972). Напрямок наукової діяльності: проблеми фітопатології, фітоімунології, фітофармакології, розробка і вдосконалення технологій захисту сільськогосподарських культур в умовах відкритого і закритого ґрунту, питання резистентності збудників хвороб рослин, загальні питання захисту рослин. Кількість науково-методичних видань – 168.

В.П. Туренко – кандидат сільськогосподарських наук, доцент, член-кореспондент МАНЕБ.

Тема кандидатської дисертації – “Бурая пятнистость на семенных посевах люцерны и меры борьбы с ней в восточной Лесостепи УССР” (1986). Напрямок наукової діяльності – захист рослин, фітопатологія. У червні 2006 р. захистив докторську дисертацію на тему “Грибні хвороби насінневої люцерни, прогноз їх розвитку та заходи захисту у східному Лісостепу і Степу України”. Кількість науково-методичних видань – 56.

М.О. Білик – кандидат біологічних наук, доцент.

Тема кандидатської дисертації – “Яблонная плодожорка и применение биологического метода в борьбе с ней в северо-восточной части Харьковской области” (1977). Напрямок наукової діяльності – біологічний захист рослин від шкідників і хвороб. Кількість науково-методичних видань – 92.

Ю.Г. Красиловець – доктор сільськогосподарських наук, професор.

Тема кандидатської дисертації – “Весняна капустяна муха і боротьба з нею в умовах зрошення Донецької області” (1969), докторської – “Основи оптимізації системи захисту зернових колосових культур від шкідників і хвороб” (1992). Напрямок наукової діяльності – фітопатологія, ентомологія, фітофармакологія, загальні питання захисту рослин, наукові дослідження, направлені на оптимізацію інтегрованого захисту зернових колосових і зернобобових культур від шкідників та хвороб з урахуванням ресурсоенергозбереження, соціально-екологічної безпеки та економічної доцільності. Кількість науково-методичних видань – 145.

А.В. Кулешов – кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Тема кандидатської дисертації – “Макроспориоз томата и разработка мер борьбы с ним в условиях Левобережной Лесостепи УССР” (1989). Напрямок наукової діяльності – прогноз розвитку шкідливих організмів, фітопатологія. Кількість науково-методичних видань – 47.

В.І. Мартиненко – кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Тема кандидатської дисертації – “Колорадский жук и обоснование мер борьбы с ним в северо-восточной Лесостепи УССР” (1988). Напрямок наукової діяльності – екотоксикологічне обґрун-

тування застосування пестицидів при захисті сільськогосподарських культур від шкідливих організмів. Кількість науково-методичних видань – 37.

А.М. Полив'яний – кандидат сільськогосподарських наук, доцент. Тема кандидатської дисертації – “Гельминтоспориозные пятнистости листьев ячменя и меры борьбы с ними на северо-востоке Лесостепи Украинской ССР” (1989). Напрямок наукової діяльності – розробка екологічно безпечних методів обробки насіння зернових культур. Кількість науково-методичних видань – вісім.

Т.О. Тесля – кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Тема кандидатської дисертації – “Фузаріозна стеблова гниль кукурудзи та заходи з обмеження її шкодочинності в Лесостепу України” (2002). Напрямок наукової діяльності – удосконалення системи захисту зернових культур від грибкових захворювань на основі раціонального сполучення імунологічних, агротехнічних і хімічних заходів в умовах східної частини Лесостепу України, удосконалення способів захисту ярої пшениці від сажкових хвороб. Кількість науково-методичних видань – 19.

Н.Я. Плетнікова – кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Тема кандидатської дисертації – “Коккомікоз вишні і черешні та заходи щодо обмеження його шкодочинності у східному Лесостепу України” (2004). Напрямок наукової діяльності – удосконалення системи захисту вишні і черешні від грибкових хвороб. Кількість науково-методичних видань – 31.

Г.І. Яровий – доцент.

Тема кандидатської дисертації – “Белая и серая гнили маточных корнеплодов моркови и меры борьбы с ними в левобережной части Лесостепи Украины”. Кількість науково-методичних видань – 28.

Н.М. Голосняк – старший викладач.

Напрямок наукової діяльності – удосконалення системи захисту озимої пшениці від грибкових хвороб. Кількість науково-методичних видань – вісім.

С.В. Чоні – асистент. Кількість науково-методичних видань – вісім.

Г.В. Малина – асистент. Кількість науково-методичних видань – три.

О.М. Батова – старший лаборант.

Н.І. Єр'оміна – старший лаборант.

В.П. Луньова – лаборант.

Органічним продовженням наукового напрямку кафедри є сучасна тема кафедри “Розробка та вдосконалення екологічно безпечних систем захисту сільськогосподарських культур від хвороб в умовах Східного Лісостепу України”.

Професорсько-викладацький склад кафедри працює над вирішенням таких теоретичних і практичних питань:

- патогенез, етіологія основних інфекційних хвороб сільськогосподарських рослин.
- моніторинг фітопатогенних організмів у сучасних агроценозах; прогноз фітопатологічного стану агроценозів та обґрунтування ефективних заходів проти фітопатогенів;
- формування банку даних щодо фітопатогенних організмів, методів і засобів захисту в умовах Східного Лісостепу України;
- проведення дослідження щодо обґрунтування методів створення стійких до іржастих хвороб сортів озимої пшениці. Метою цих досліджень є вивчення структури популяцій патогенів на районованих і перспективних сортах, пошук і вивчення імунологічних властивостей джерел і донорів стійкості й закономірностей спадкування стійкості в гібридних поколіннях.

Із цієї тематики В.К. Пантелеєвим у 2002 р. захищена докторська дисертація з теми “Імунологічні основи створення стійких до *Russinia recondita* Rob. et Desm f. sp. tritici Ericson сортів в Україні”.

Перспективним розділом наукової теми кафедри є “Розробка біологічного захисту овочевих культур від шкідливих організмів у закритому ґрунті”. Кафедра виконує значний обсяг наукових робіт на основі творчих договорів з науковими установами (Інститут рослинництва УААН імені В.Я. Юр'єва, Інститут захисту рослин УААН, Харківський державний технічний університет радіоелектроніки, Харківський державний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського та ін.). Кафедра має свої філії в на-

укових установах і господарствах (Інститут овочівництва і баштанництва УААН, Харківська овочева фабрика, Зміївська овочева фабрика, СТОВ “1 Мая” Первомайського району Харківської області), які є базою проходження виробничої практики студентів.

За період функціонування кафедрою підготовлено п'ять докторів і понад 100 кандидатів наук, серед яких значна кількість громадян з Угорщини, Куби, Китаю, Конго, Йорданії, Ірану, Алжиру, Сирії та ін.

Кафедра є однією з базових з перепідготовки фахівців із захисту і карантину рослин, викладачів-фітопатологів аграрних ВНЗ України.

Кафедрою видано підручники, навчальні посібники, розробки: “О механизме физиологического иммунитета растений к инфекционным заболеваниям”(Т.Д. Страхов, 1959), “Введение в общую фитопатологию” (Т.Д. Страхов, 1962), підручник “Общая фитопатология” (М.М. Родигин, 1978).

За останні роки колектив кафедри підготував і видав під грифом Мінагрополітики України такі підручники і навчальні посібники: “Фітофармакологічний довідник” (1997, 2000), “Термінологічний словник-довідник з ентомології, фітопатології, фітофармакології” (1998), “Пестициди і технічні засоби їх застосування” (2001), “Прогноз розвитку хвороб і шкідників сільськогосподарських культур” (2001), “Карантинні хвороби рослин” (2002), “Фітофармакологія” (2003), “Захист овочевих культур від хвороб і шкідників у закритому ґрунті” (2003), “Імунітет рослин” (2004), “Захист злакових і бобових культур від шкідників, хвороб і бур'янів” (2005), “Практикум з фітосанітарного моніторингу” (2006).

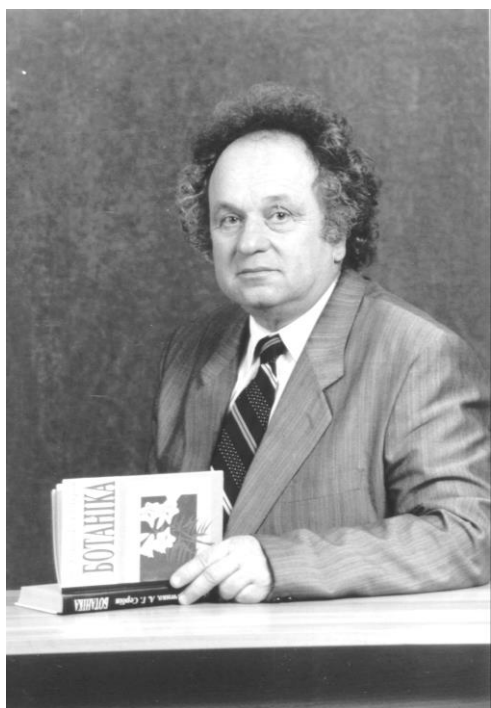
Кафедра підтримує творчі зв'язки з фітопатологічними центрами країн СНД та інших держав.

Нині кафедра забезпечує викладання таких навчальних дисциплін на факультетах захисту рослин, агрономічному, агрохімії та ґрунтознавства, лісового господарства, а також на факультеті заочного навчання (спеціальності “Захист рослин”, “Агрономія”, “Агрохімія і ґрунтознавство”):

1. Загальна фітопатологія (доценти Т.О. Тесля, Н.Я. Плетнікова, старший викладач Н.М. Голосняк).

2. Сільськогосподарська фітопатологія (професор Ф.М. Марютін).
3. Прогноз розвитку шкідливих організмів (доценти А.В. Кулешов, М.О. Білик).
4. Біологічний захист рослин (доценти М.О. Білик, А.В. Кулешов).
5. Імунітет рослин (старший викладач Н.М. Голосняк).
6. Фітофармакологія (професор Ф.М. Марютін, доценти В.П. Туренко, В.І. Мартиненко, Т.О. Тесля, асистент С.В. Чоні).
7. Інтегрований захист рослин (професор Ю.Г. Красиловець, доцент А.М. Полив'яний).
8. Організація захисту рослин (професор Ю.Г. Красиловець, доцент Г.І. Яровий).
9. Екологізація і соціальні основи захисту рослин (доцент В.І. Мартиненко).
10. Фітовірусологія (старший викладач Н.М. Голосняк).
11. Фітопатологія (професор Ф.М. Марютін, доценти А.В. Кулешов, А.М. Полив'яний, доцент Н.Я. Плетнікова, старший викладач Н.М. Голосняк).
12. Хімічний та біологічний захист рослин (професор Ф.М. Марютін, доценти В.П. Туренко, В.І. Мартиненко, М.О. Білик, Т.О. Тесля, асистент С.В. Чоні).
13. Лісова фітопатологія (доцент А.М. Полив'яний, доцент Н.Я. Плетнікова, асистент С.В. Чоні).
14. Екотоксикологія пестицидів (доценти В.П. Туренко, В.І. Мартиненко).
15. Біотехнологія у захисті рослин (доценти М.О. Білик, А.В. Кулешов).
16. Екологія грибів (доцент Т.О. Тесля).
17. Методи мікології і фітопатології (доцент А.М. Полив'яний).
18. Основи епіфітотіології (доцент А.В. Кулешов).
19. Генетика фітопатогенних грибів (доцент Т.О. Тесля).
20. Екологізація захисту рослин (професор Ю.Г. Красиловець).
21. Фітосанітарний моніторинг (доценти А.В. Кулешов, М.О. Білик).

4.5.3. КАФЕДРА БОТАНІКИ ТА ФІЗІОЛОГІЇ РОСЛИН



Завідувач кафедри
доцент В.П. Лисенко

Підвалини кафедри закладені на початку створення у передмісті Варшави – Маримонті – рільничого інституту. З 1822 р. при інституті існував кабінет природничих наук, завідувач якого магістр фармації і медицини Ф.Ф. Гейнрих викладав ботаніку, хімію, фізику, мінералогію, технологію. З 1836 р. ботаніку, зоологію, фізику з метеорологією, геогнозію, городництво викладав магістр філософії В.М. Ястржембовський, а з 1858 р. – ад'юнкт Л.Ф. Богутський.

Після переведення інституту до Ново-Александрії (Пулави) з 1862 р. у програму навчання запровадили самостійний курс фізіології рослин з основами вчення про мікроорганізми, який уперше прочитав завідувач ботанічного кабінету, доктор філософії, доцент Ф.І. Бердау. Він також викладав загальну і лісову ботаніку та садівництво. Крім нього, практичні заняття проводили вчені-садівники, магістри ботаніки В.Я. Скробішевський та П.Ф. Маєвський. У 1886–1889 рр. ботанічним кабінетом завідував видатний фітофізіолог і біохімік, у подальшому академік РАН В.І. Палладін. Розроблена ним теорія дихання є основою уявлень про цей фізіологічний процес.

У 1893 р. у зв'язку з реорганізацією навчального процесу, запровадженого виконуючим обов'язки директора інституту, доктором геології і геогнозії, професором В.В. Докучаєвим, було створено декілька кафедр, у тому числі, і кафедру ботаніки на чолі з професором В.Ф. Хмелевським, відомим на той час цитологом і альгологом, який багато зробив для вивчення статевого процесу і хроматофор у водоростей. Він викладав ботаніку і дендрологію з 1890 до 1900 рр., а для читання лекцій з фізіології рослин з основами вчення про мікроорганізми було запрошено

професора Є.П. Вотчала (1893–1898 рр.), у подальшому дійсного члена АН України, засновника прикладної фізіології рослин.

З 1899 до 1903 рр. курс фізіології рослин з основами вчення про мікроорганізми викладав магістр ботаніки, ад'юнкт-професор В.К. Залеський, який вивчав азотний і фосфорний обмін у рослин, ферментативну активність накільченого насіння, фіксацію азоту азотобактером.

У 1901–1902 рр. директором інституту працював видатний ботанік, морфолог і цитолог, професор В.І. Беляєв, який провів класичні дослідження чоловічих гаметофітів папоротей і голонасінних рослин.

У 1902–1903 рр. виконував обов'язки завідувача кафедри і викладав курси ботаніки і дендрології магістр ботаніки, ад'юнкт-професор В.М. Арнольд, який вивчав систематику і морфологію водоростей і, перейшовши у 1909 р. до Харківського університету, заснував школу альгологів.

У 1904 р. курс фізіології рослин з основами вчення про мікроорганізми викладав магістр ботаніки, ад'юнкт-професор М.В. Морковін, а з 1905 р. – магістр ботаніки, ад'юнкт-професор В.С. Буткевич, який розробив промисловий мікробіологічний метод синтезу цитрату.

Кафедру ботаніки в 1903–1923 рр. очолював флорист і морфолог, професор М.В. Цингер, відомий науковими працями з теорії еволюції і видоутворення у природі. З 1918 р. за його пропозицією на кафедрі почали проводити практичні заняття з фітопатології. У 1920 р. був створений кабінет фітопатології на чолі з викладачем Т.Д. Страховим, який згодом став професором, членом-кореспондентом АН України, першим деканом факультету захисту рослин.

У кінці ХІХ – на початку ХХ ст. асистентами на кафедрі працювали М.А. Єргунов, М.Е. Сафронов, С.С. Ганешин, В.М. Андрєєв, А.Е. Арбузов, П.С. Пищемука, В.М. Тихвинський, І.М. Сипневський, Р.Г. Бетнер, Г.Є. Риттер, В.М. Смирнов, В.А. Беніке, Г.І. Спангенберг, А.М. Івахненко.

У 1923 р. завідувачем кафедри ботаніки стає засновник Українського ботанічного товариства і Українського ботанічного журналу, професор О.А. Яната, який досліджував флору України,

розробляв українську ботанічну термінологію і номенклатуру. У 1924 р. він перейшов професором на кафедру захисту рослин, створену на базі кабінетів фітопатології і ентомології, де розробляв методи боротьби з бур'янами. Також був проректором з академічної частини інституту.

З 1924 р. кафедру ботаніки очолив відомий геоботанік Д.Г. Віленський, який опублікував нові підручники з ботаніки і ґрунтознавства. Фізіологію рослин з основами мікробіології з 1921 р. викладав професор В.К. Залеський, з 1929 р. – молодий викладач, згодом декан оргфаку М.І. Приходько, а з 1933 р. – професор другої групи Ф.П. Мацков, пізніше член-кореспондент АН України, корифей з позакореневого живлення рослин.

У кінці 1920-х і на початку 1930-х років на кафедрі працювали професор Я.В. Ролл, згодом член-кореспондент АН України, директор Інституту гідробіології, засновник київської школи альгологів, і знаний у світі геоботанік, професор Є.М. Лавренко, майбутній академік АН СРСР.

З 1932 р. кафедру ботаніки очолив доцент М.Д. Рижутін. Восени 1934 р. була створена кафедра фізіології рослин і мікробіології під керівництвом професора Ф.П. Мацкова. Викладачами ботаніки працювали Т.Й. Михайловська, О.В. Свистунова, К.В. Ковальов, С.Г. Кондиба. Фізіологію рослин і мікробіологію викладали Ф.Я. Бузовір і Р.Л. Фарфель.

У 1930-ті роки співробітники кафедри ботаніки за завданням Наркомзема України провели геоботанічні дослідження кормових угідь кінних заводів Донецької та Луганської областей, а в часи евакуації інституту (1941–1944 рр.) – Катта-Курганського району Самаркандської області. Фізіологи в цей період вивчали метод пізніх позакорневих фосфорних підживлень цукрового буряку, що підвищило цукристість до 15 %.

Після реєвакуації до Харкова кафедру ботаніки очолив професор Л.М. Делоне, видатний генетик і селекціонер, один з піонерів хімічного мутагенезу, співавтор першого підручника з генетики для сільськогосподарських інститутів.

З 1948 р. кафедрою ботаніки завідував доцент А.Д. Алексєєв, який досліджував флору заплавлених луків Сіверсь-

кого Дінця, а з 1962 р. – професор Д.В. Воробйов, відомий учений, який розробив методику лісотипологічних досліджень і лісотипологічну класифікацію кліматів, що стала основою лісотипологічного районування. Практичні заняття з ботаніки проводили О.М. Цингер, Л.П. Карпенко, А.Д. Корнієнко, П.Ф. Сьомкіна, а пізніше почали свою педагогічну діяльність В.П. Лисенко, С.П. Ганжа, В.С. Ноженко.

На кафедрі фізіології рослин і мікробіології під керівництвом Ф.П. Мацкова з 1950 р. проводили фундаментальні дослідження із застосуванням радіоактивних ізотопів, а з 1960 р. – мас-спектрометричні дослідження з використанням стабільних ізотопів. У 1963 р. була організована лабораторія позакореневого живлення, що значно активізувало цей новий напрям у сільськогосподарській науці. Одночасно професор Ф.Я. Бузовір розробляв питання фізіології картоплі. У післявоєнні роки на кафедрі почали свою педагогічно-наукову діяльність Б.С. Подражанська, А.П. Ваганов, М.С. Кисіль (Клещевська), К.Є. Рибалко.

У 1974–1975 рр. об'єднаною кафедрою ботаніки і фізіології рослин керувала доцент Г.П. Куртиш, яка вивчала фізіологію озимої пшениці в умовах зрошення. У 1976–1986 рр. кафедру очолював доцент А.П. Ваганов. Він проводив дослідження щодо з'ясування дії мікроелементів і фізіологічно активних речовин на фізіолого-біохімічні показники та врожайність овочевих культур. На кафедрі прийшли нові викладачі М.І. Кулик, А.В. Лещук, А.І. Луньова, Є.Ф. Маркова, А.І. Ковалик.

У 1986–1988 рр. кафедрою завідував доцент Г.М. Лясковський, який розробив метод діагностики мінерального живлення озимої пшениці та методики біохімічних аналізів рослин. З 1988 р. кафедру очолював старший науковий співробітник А.І. Митрополенко, згодом доктор сільськогосподарських наук, професор, який займався біологією розвитку озимої пшениці інтенсивних сортів, її зимостійкістю і продуктивністю. Він запропонував нові методи діагностики життєздатності озимої пшениці, установив особливості формування і реалізації потенціалу її продуктивності.

З 1989 р. на кафедрі почала працювати І.І. Філон, згодом доктор сільськогосподарських наук, професор, академік Нью-

Йоркської академії наук, яка вивчала екологічний стан чорноземів типових глибоких при окультуренні. Для посилення наукової роботи на кафедрі в 1994 р. було запрошено відомого вченого-рослиника, професора В.С. Цибулька.

У 1998–2005 рр. кафедрою керував професор М.К. Їжик – знаний у світі насіннезнавець, інтереси якого стосувалися підвищення посівних якостей насіння зернових і зернобобових культур.

Із 2005 р. кафедрі очолює доцент, академік МАНЕБ В.П. Лисенко. На кафедрі також працюють: доценти Г.М. Лясковський, Ю.М. Поташов, Ю.Є. Колупаєв; старші викладачі М.І. Кулик, М.Є. Білецька; викладачі М.В. Швиденко, С.В. Скоромний; старші лаборанти Л.С. Жмурко, Н.М. Вакуленко; лаборанти О.П. Везарко, Л.Ф. Рубан. Кафедра забезпечує навчання студентів агрономічних і лісогосподарських спеціальностей з ботаніки, фізіології рослин, мікробіології, фітонцидології. Для магістрантів читаються також фізіологія продукційного процесу і фізіологія стійкості рослин.

Методичне забезпечення навчального процесу за останнє п'ятиріччя поповнилося такими підручниками і посібниками:

1. Лабораторний практикум з фізіології рослин. Частина перша / А.І. Митрополенко, А.П. Ваганов, Г.М. Лясковський, Г.П. Куртиш, О.В. Лещук, М.І. Кулик; За ред. А.І. Митрополенка / ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2003. – 67 с.

2. Лабораторний практикум з фізіології рослин. Частина друга / М.К. Їжик, М.І. Кулик, Г.М. Лясковський, Ю.М. Поташов, І.І. Філон; За ред. Г.М. Лясковського / ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2005. – 167 с.

3. Їжик М.К. Сільськогосподарське насіннезнавство. Ч. 1 і 2 / ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2000. – 104 с.; 2001. – 118 с.

4. Вищі спорові та квіткові рослини / В.С. Ноженко, С.П. Ганжа, В.П. Лисенко, Є.Ф. Маркова / ХНАУ ім. В.В. Докучаєва – Х., 2001. – 40 с.

5. Голонасінні та покритонасінні рослини / В.С. Ноженко, В.П. Лисенко, С.П. Ганжа / ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2003. – 68 с.

6. Фітонцидологія з основами вирощування та застосування фітонцидно-лікарських рослин (робочий зошит для лабораторно-практичних занять) / М.К. Їжик, А.І. Луньова, С.В. Скоромний / ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2005. – 60 с.

Учені кафедри проводять науково-дослідну роботу з реновації популяцій рідкісної і зникаючої флори Харківщини, фітоценотичні та едафічні дослідження у Скрипаївському навчально-дослідному лісгоспі; вивчають вплив фізичних і хімічних способів передпосівного обробітку насіння на врожайність ячменю, квасолі, сої. За результатами досліджень опубліковано більше 40 наукових праць, захищено дві кандидатські дисертації Н.Є. Білецькою і М.В. Швиденком.

Співробітники кафедри є кураторами академічних груп, керують спортивною роботою та редколегію факультету захисту рослин, беруть участь у громадській роботі університету.

4.5.4. КАФЕДРА ТВАРИННИЦТВА



Завідувач кафедри
професор В.В. Мирось

Історія кафедри тваринництва починається з 1882 року. До Першої світової війни навчання студентів в інституті проводилося на трьох зоотехнічних кафедрах: фізіології сільськогосподарських тварин, якою завідував академік А.В. Палладін, загального тваринництва – завідувач професор Н.І. Калугін і часткового тваринництва – завідувач професор І.І. Широких.

З 1916 до 1930 рр. завідувачем кафедри загального тваринництва був випускник нашого інституту професор І.В. Бельговський, який першим у Росії одержав науковий ступінь доктора наук у галузі тваринництва. Він працював над актуальними проблемами годівлі тварин, організував навчально-дослідну ферму інституту.

З 1930 р. зоотехнічні кафедри були ліквідовані у зв'язку з тим, що інститут був репрофільований на інститут зернового господарства.

У 1934 р. в інституті було відновлено роботу кафедри тваринництва, яку у свій час очолювали доценти Г.А. Бабічев, В.К. Ключніков, Є.Г. Подоба. За їх керівництва проводилися дослідження з питань годівлі сільськогосподарських тварин.

У 50-ті роки ХХ ст. лекції з дарвінізму на кафедрі читав професор І.М. Поляков – видатний генетик, дарвініст, цитолог.

З 1945 до 1988 рр. кафедра тваринництва працювала під керівництвом професора Є.Г. Подоби. У цей період наукові дослідження на кафедрі проводилися в напрямі збільшення ефективності використання поживних речовин корму тваринами. Під керівництвом ученого шляхом цілеспрямованого відбору та добору тварин з високим ступенем використання корму було сформовано високопродуктивне стадо сментальської худоби в навчгоспі “Комуніст”.

З 1989 р. до сьогодні кафедру очолює В.В. Мирось – відомий учений у галузі розведення і селекції сільськогосподарських тварин, продовжувач наукової школи видатного вченого професора Ф.Ф. Ейснера. На кафедрі за керівництва професора В.В. Мирося ведуться наукові дослідження, спрямовані на розробку методів розведення, селекції, відтворення, технології утримання сільськогосподарських тварин і вдосконалення методів заготівлі якісних кормів. До професорсько-викладацького складу кафедри, який обслуговує спеціальність згідно з робочим навчальним планом, входять шість викладачів: доктор сільськогосподарських наук, професор В.В. Мирось; кандидати сільськогосподарських наук, доценти В.Г. Василець, О.С. Зубрич, І.Г. Бабарика; асистенти А.С. Фомінова, В.М. Сурмило.

Починаючи з другого семестру 2003/04 навчального року на всіх факультетах університету впроваджено модульно-рейтингову оцінку знань студентів з курсів “Технологія у тваринництві” і “Бджільництво”. З цією метою було розроблено та опубліковано методичні вказівки “Тестові питання”. Крім того, у 2003 р. вийшли з друку посібник “Практикум з тваринництва” і друге видання підручника “Технологія виробництва продукції тваринництва”.

У 2003 р. розроблено і видано методичні рекомендації для самостійної роботи студентів очної та заочної форм, навчання студентів усіх факультетів та написання курсових робіт. Цей комплект методичної та навчальної літератури забезпечує високий рівень навчання студентів усіх спеціальностей з проблем тваринництва.

У лекційному матеріалі з питань технології продукції тваринництва викладачі кафедри використовують науково-популярні відеофільми з різних проблем виробництва продукції тваринництва, що забезпечує більш повне засвоєння студентами передбаченого навчальними програмами матеріалу.

Підготовлено до друку вісім монографій з питань розведення і технології виробництва продукції основних видів тварин та птиці. Для навчання студентів усіх факультетів основ селекції та відтворення великої рогатої худоби розроблено і впроваджено в навчальний процес комп’ютерні програми.

4.5.5. КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ



Завідувач кафедри
доцент А.П. Заздравнов

В історії кафедри можна виділити кілька періодів. **Кафедра історичного матеріалізму (1922–1931 рр.)**. Була створена у 1922 р. і об'єднувала викладання таких суспільні дисципліни:

- історичний матеріалізм;
- економічну географію;
- історію класової боротьби;
- радянське будівництво.

У 1931 р., після реорганізації ВНЗ в однофакультетний інститут зернових культур, кафедру було ліквідовано. Проте викладалися самостійні курси з діалектичного матеріалізму. Лекції в цей час читав доцент А.О. Марк, а

семінарські заняття проводили асистенти Коваленко та Рубашевський.

У 1932 р. відкрилася кафедра **діалектичного матеріалізму**, яку очолив професор Д.О. Нестеренко. Вона існувала до 1934 р.

Кафедра філософії (1934–1937 рр.). У 1934 р. інституту повернули колишню назву “Харківський сільськогосподарський інститут”. На знову відкритому економічному факультеті було створено кафедру філософії, завідувачем якої в 1935 р. було призначено професора Д.Х. Остряніна.

Кафедра марксизму-ленінізму (1938–1965 рр.). На кафедрі одночасно викладаються основи марксизму-ленінізму та політичної економії. Завідувачем кафедри став Ф.Ф. Абрамов.

З 1949 до 1952 рр. кафедру марксизму-ленінізму очолював А.Н. Шмалько. Його наступником на цій посаді у 1953 р. став кандидат філософських наук М.О. Челак. Упродовж 1952–1953 рр. на кафедрі викладаються розширені курси з діалектичного та історичного матеріалізму, а з 1956 р. – впроваджуються нові курси: “Історія КПРС” і “Діалектичний та історичний матеріалізм”.

У вересні 1965 р. рішенням ученої ради інституту кафедра марксизму-ленінізму була розділена на дві самостійні кафедри – історії КПРС та наукового комунізму і марксистсько-ленінської філософії.

Кафедра філософії (1991 р.). У квітні 1991 р. рішенням ученої ради інституту кафедру марксистсько-ленінської філософії було перейменовано на кафедру філософії. Її тимчасово очолював доцент Є.О. Антонов, а з вересня 1991 р. завідувачем кафедри був призначений доцент М.І. Ткаленко. З вересня 2000 р. кафедру очолює кандидат філософських наук, доцент А.П. Заздравнов.

Сьогодення кафедри філософії

Професорсько-викладацький склад кафедри формують: кандидат філософських наук, доцент А.П. Заздравнов; кандидат філософських наук, доцент Ю.М. Гаврилук; кандидат філософських наук, доцент Б.О. Ярочкін; асистенти І.О. Коваль і Т.Л. Папоротна. Викладачі кафедри філософії надають майбутнім спеціалістам сільського господарства знання з філософії, релігієзнавства, української та зарубіжної культур, етики та естетики, філософії науки, логіки, ноосферології.

З теми науково-дослідної роботи кафедри – “Геокультурний потенціал України і проблеми його реалізації” у 2005 р. вийшла колективна монографія “Геокультурний потенціал агропромислового комплексу України” (28,5 друк. арк.).

У 2006 р. завершується підготовка посібників і методичних рекомендацій з усіх дисциплін кафедри. Комплект цих видань повинен забезпечити високий рівень засвоєння навчального матеріалу студентами університету.

Кафедра проводить підготовку аспірантів та здобувачів до кандидатських екзаменів з філософії. При кафедрі функціонує бібліотека та навчально-методична лабораторія.

4.6. ФАКУЛЬТЕТ ІНЖЕНЕРІВ ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ



Декан факультету, доцент О.В. Князь

Факультет інженерів земле-впорядкування є першим земле-впорядним факультетом в Украї-ні, що заснований 1944 р. у зв'язку з потребою в землевпо-рядних кадрах для виконання зе-млевпорядних робіт, пов'язаних з відбудовою народного госпо-дарства нашої держави у пово-єнні роки.

Фундаторами створення факультету були відомі вчені і пе-дагоги: академік О.Н. Соколовський (на той час ректор інституту) і професор А.І. Петренко, який був першим деканом факультету (1944–1951 рр.).

З 1951 до 1952 рр. тимчасово обов'язки декана факультету виконували доценти О.М. Можейко, В.Т. Бортовий. Згодом дека-нами працювали професор В.О. Кірсанов (1952–1970 рр.), доцент І.М. Статівка (1970–1980 рр.), старший викладач І.В. Важенін (1980–1981 рр.), доценти Л.К. Першай (1981–1990 рр.), О.Т. Лозовий (1990–2003 рр.), В.Б. Балакірський (2003–2005 рр.), доцент О.В. Князь (2005 р.).

У 1944 р. було організовано кафедру геодезії, яку очолив професор А.І. Петренко, у 1946 – кафедру землевпорядного про-ектування і планування сільських населених місць (завідуючий – академік П.М. Першин, згодом лауреат Державної премії СРСР).

З роками факультет розширювався, міцніла його матеріаль-но-технічна база. До роботи на факультеті були залучені видатні вчені: академік АН СРСР, лауреат Державної премії СРСР Б.Г. Лазарєв (завідувач кафедри фізики з 1944 до 1953 рр.), док-тори наук, професори Б.І. Гержула, І.А. Романенко, В.П. Дейнеко, Є.Х. Капленко, О.В. Шипчинський та ін.

Великий внесок у розвиток факультету зробили доктори на-ук, професори К.М. Сазонов, Г.І. Горохов, В.О. Кірсанов, І.Ю. Левицький, А.П. Вервейко, доцент Г.Ю. Сомов та ін.

Нині до складу факультету входять п'ять кафедр: землепорядкування та земельного кадастру (завідувач кафедри професор А.П. Вервейко), землепорядного проектування (завідувач кафедри професор І.М. Статівка), (завідувач кафедри геодезії і планування с.н.м. доцент О.Б. Гопцій), вищої математики (завідувач кафедри член Нью-Йорської академії наук, доктор фізико-математичних наук, професор В.Л. Сизоненко). Викладацький склад факультету сьогодні нараховує 49 чоловік, з них п'ять докторів наук, професорів; 20 кандидатів наук, доцентів.

Залежно від потреб народного господарства в землепорядних кадрах прийом студентів на 1-й курс коливався від 50 до 125 осіб.

З 1965 р. на факультеті розпочалася підготовка кадрів зі спеціальності “Архітектура сільських населених місць”, а з 1971 р. – інженерів сільського будівництва з планом прийому на 1-й курс відповідно 50 і 75 студентів. Пізніше підготовка кадрів цих спеціальностей була передана до інших ВНЗ. Кафедрами факультету за станом на 2006 р. підготовлено 5 930 спеціалістів, з них за денною формою навчання 3 093 фахівців, у тому числі, 228 архітекторів.

У різні роки факультет закінчили студенти, які стали відомими керівниками землепорядного виробництва і вченими. Серед них Є.І. Гайдамака, В.М. Москаленко, які довгий час очолювали землепорядну службу СРСР і України; В.М. Гусаков – колишній Голова Державного комітету України з містобудування й архітектури; заслужений діяч науки і техніки України, доктор географічних наук, професор, член-кореспондент УААН, доктор економічних наук, професор І.Ю. Левицький; директор ДП “Науково-дослідний і проектний Інститут землеустрою”; доктор сільськогосподарських наук, академік РАСГН І.П. Здоровцов; доктор економічних наук, професор І.А. Розумний та інші директори 13 обласних інститутів землеустрою, 9 начальників головних обласних управлінь земельних ресурсів тощо.

Понад 50 % спеціалістів, які працюють у системі землеустрою і земельного кадастру, є випускниками факультету.

Крім того, вищу освіту здобули 78 громадян із 17 країн Азії, Африки, Європи, Латинської Америки, які отримали дипломи магістрів і очолили у своїх країнах проектні інститути, державні установи й організації із землеустрою та кадастру.

Із 21 випускника – громадянина Китаю, які закінчили факультет, 14 мають наукові звання професора, очолювали й очолюють землевпорядні факультети й кафедри.

Із 1994 р. за скороченою програмою (два роки і два місяці) ведеться підготовка інженерів землевпорядників на спеціальному відділенні, де навчаються особи, які мають вищу аграрну освіту і працюють на керівних посадах у системі землеустрою. За останні роки другу вищу освіту отримали 532 випускники цього спецвідділення.

Навчальний процес на факультеті здійснюється згідно з навчальним планом, яким передбачається трирівнева підготовка кадрів: бакалавр – спеціаліст – магістр. Навчальні плани корегуються через п'ять років відповідно до вимог виробництва, завдань з реформування земельних відносин. Якість підготовки фахівців у цілому відповідає стандартам вищої освіти, про що свідчить надання спеціальності IV рівня акредитації – права проведення освітньої діяльності на рівні спеціаліста і магістра за рішенням ДАК Міносвіти і науки України в 1995, 2000 і 2005 рр.

Матеріально-технічна база факультету в цілому відповідає вимогам організації навчального процесу. В останні роки створені три класи, обладнані сучасною комп'ютерною і множилною технікою. У навчальний процес впроваджуються сучасні комп'ютерні програми з виконання лабораторних робіт з геодезії, земельного кадастру, землевпорядного проектування.

Факультет має ділові стосунки із землевпорядними факультетами країн СНД, Китаю, Королівським технічним інститутом Швеції, проектними організаціями Німеччини. У зв'язку з переходом до Болонської конвенції в організації навчального процесу на факультеті передбачаються заходи щодо внесення змін і доповнень до навчального плану, посилення самостійної роботи студентів, удосконалення навчальних і виробничих практик, переходу до 100 % реального дипломного проектування з упровадженням розробок у виробництво.

Кафедри факультету здійснюють підготовку і видання навчальних посібників, методичних вказівок і розробок, необхідних для освоєння наукових дисциплін, виконання курсових і дипломних проектів. Ціла низка цих розробок потребує своєчасного ко-

регування і внесення змін і доповнень у зв'язку з частими змінами положень і вимог щодо проведення земельної реформи, використання й охорони земель.

На факультеті сформовані наукові школи: геодезична (засновник – професор А.І. Петренко), землевпорядна (професор Г.І. Горохов), сільського розселення і планування сільських населених місць (професор В.О. Кірсанов), сільськогосподарського картографування (професор І.Ю. Левицький). Учнями і продовжувачами цих наукових шкіл виконані значні наукові дослідження щодо створення геодезичної основи для землеустрою і земельного кадастру, градієнтів і ліній положень у геодезії, наукових основ землеустрою, територіального землеустрою, протиерозійної організації території сільськогосподарських підприємств, економіко-математичного програмування і моделювання в землеустрої, земельного кадастру і земельного права, сільського розселення, методики складання сільськогосподарських карт і атласів та ін.

Результати наукових досліджень віддзеркалені в численних навчальних посібниках, монографіях, інструкціях і розробках. На кафедрах здійснюється підготовка наукових кадрів через аспірантуру.

На факультеті проводиться велика культурно-масова і спортивна робота. Великою популярністю серед професорсько-викладацького складу, співробітників і студентів університету користуються концерти художньої самодіяльності факультету. Значна частина студентів бере активну участь у спортивних гуртках з багатьох видів спорту, виборює спортивну першість університету в міжвузівських змаганнях.

Серед студентів факультету є майстри і кандидати у майстри спорту, шість студентів мають спортивні розряди. Студенти Сергушкін Денис та Сергушкін Дмитро є майстрами спорту і чемпіонами СНД з тайського одноборства.

Деканат і кафедри роблять все можливе для подальшого вдосконалення навчального процесу, підвищення якості підготовки кадрів, здійснюють виховну роботу серед студентства. Кафедри забезпечують видання сучасної навчально-методичної літератури, упроваджують новітні комп'ютерні технології і множильну техніку для вирішення проектних завдань з геодезії, землевпорядного проектування, земельного кадастру.

4.6.1. КАФЕДРА ЗЕМЛЕВПОРЯДНОГО ПРОЕКТУВАННЯ



Завідувач кафедри
доцент О.Т. Лозовий

Кафедру земпроектування було створено 1980 р. Того ж року вчена рада Харківського сільськогосподарського інституту імені В.В. Докучаєва завідувачем кафедри обрала доцента І.М. Статівку (з 1992 р. – професора), який очолював кафедру з 1980 до червня 2006 рр.

З 1 липня 2006 р. кафедру очолив доцент О.Т. Лозовий.

Сьогодні до складу кафедри земпроектування входять: доценти О.Т. Лозовий, В.Б. Балакірський, Л.М. Казаченко; старші викладачі М.М. Гарбуз, М.І. Малютін,

М.В. Червоний, О.Я. Петренко; викладач М.М. Миргород; асистенти М.А. Хоруженко, Л.М. Макєєва, Н.В. Мокерова; аспірант В.В. Тимошевський; викладач-стажист І.І. Садовий. Лаборантський склад кафедри представляють старші лаборанти Г.М. Кучмасова, Н.О. Куліш; лаборант Г.П. Рожкова.

Кафедра землевпорядного проектування викладає на факультеті інженерів землевпорядкування для студентів денної та заочної форм навчання, а також в Інституті післядипломної освіти при підготовці інженерів землевпорядників такі навчальні дисципліни: “Землевпорядне проектування”, “Геодезичні роботи при землеустрої”, “Ландшафтознавство і екологія в землеустрої”, “Економіко-математичні методи і моделювання в землевпорядкуванні”, “Оптимізація використання і охорони земель”, “Автоматизовані земельні інформаційні системи”, “Методика наукових досліджень”, “Регіональні схеми використання і охорони земель”, “Економіка землевпорядкування та землекористування”.

Завідувач кафедри, доцент О.Т. Лозовий брав участь у розробці базових навчальних планів підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів зі спеціальності “Землевпорядкування та кадастр”, є співавтором Галузевого стандарту вищої освіти з освіт-

ньо-кваліфікаційних характеристик і освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів з напрямку 0709 “Геодезія, картографія та землевпорядкування” спеціальності “Землевпорядкування та кадастр”.

Методичне забезпечення навчального процесу на кафедрі земпроектування здійснюється через видання підручників, навчальних посібників. За останні роки на кафедрі видано такі навчальні посібники, у тому числі з грифом Головному, та монографії:

1. “Экономико-математические методы и моделирование в землеустройстве” (Х., 1995. – 101 с., автор – профессор И.М. Стативка).

2. “Практикум по економіко-математичних методах і моделюванню в землеустрої” (М., 1991. – 256 с., співавтор – професор І.М. Статівка).

3. “Практикум з геодезичних робіт при землеустрої” (Х., 2001. – 93 с., співавтори – В.Б. Балакірський, М.М. Гарбуз, М.І. Малютін, М.В. Червоний).

4. “Межхозяйственное землеустройство”(Х., 1988. – 90 с., автор – доцент А.Т. Лозовой).

5. “Оптимизация использования земель в районном агропромышленном объединении” (К., 1987. – 160 с., автор – профессор И.М. Стативка).

6. “Землеустройство колхозов и совхозов”(Под ред. доктора экономических наук, профессора Г.И. Горохова; соавторы: профессор И.М. Стативка, доцент А.Т. Лозовой. – К., 1985. – 216 с.).

У 1988–1989 рр. підготували і захистили кандидатські дисертації й одержали звання кандидатів економічних наук аспіранти кафедри земпроектування В.Б. Балакірський (науковий керівник – професор І.М. Статівка) та Г.В. Костюков (науковий керівник – професор І.М. Статівка).

Старший викладач кафедри О.Я. Петренко завершує роботу над кандидатською дисертацією на тему “Економіко-екологічна ефективність використання земель в Лісостеповій зоні України”. Роботу розглянуто на комісії і допущено до захисту у вересні 2006 р. (науковий керівник – професор А.В. Македонський).

Старший викладач кафедри М.В. Червоний працює над кандидатською дисертацією на тему “Організація і шляхи підвищення ефективності використання землі в умовах нових форм власності та господарювання” (науковий керівник – доцент В.Д. Савченко).

Аспірант В.В. Тимошевський завершує кандидатську дисертацію на тему “Економіко-екологічні аспекти раціонального використання сільськогосподарських угідь в Степовій зоні України” (науковий керівник – професор І.М. Статівка). Аспірант О.М. Шерстюк працює з 2005 року над кандидатською дисертацією на тему “Еколого-економічні основи використання і охорони приміських земель”(науковий керівник – доцент В.Б. Балакірський).

Із 1980 р. професор І.М. Статівка опублікував 54 науково-методичних роботи, доцент В.Б. Балакірський – 48 робіт, доцент О.Т. Лозовий – 96 робіт, старший викладач О.Я. Петренко – 17 робіт, старший викладач М.М. Гарбуз – 15 робіт, старший викладач М.В. Червоний – 20 робіт, старший викладач М.І. Малютін – 16 робіт, аспірант В.В. Тимошевський – 6 робіт.

Кафедра земпроекування протягом 2000–2005 рр. мала зв’язки з виробництвом – з агрофірмою “Шахтар” Слов’янського району Донецької області, з Головним управлінням земельних ресурсів Донецької області. Кафедра виконувала експериментальні роботи щодо організації території новостворених сільськогосподарських землекористувань. У виконанні роботи брали участь викладачі, аспіранти і студенти в період виробничої практики. Керівником цих робіт був завідувач кафедри професор І.М. Статівка.

Співробітники кафедри беруть участь у громадській роботі: кураторами академічних груп є асистенти М.А. Хоруженко, Л.М. Макеєва, старші викладачі М.В. Червоний, О.Я. Петренко, викладач-стажист Н.В. Мокерова.

У спортивних змаганнях брали участь старший викладач М.М. Гарбуз, асистент М.А. Хоруженко. Відповідальною за художню самодіяльність факультету до 2005 р. була М.М. Миргород, а зараз – Н.В. Мокерова; старший викладач М.І. Малютін – голова штабу цивільної оборони факультету.

4.6.2. КАФЕДРА ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ ТА ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ



Завідувач кафедри професор А.П. Вервейко

Кафедра землевпорядкування та земельного кадастру почала існування з 1946 р., коли було створено кафедру землевпорядного проектування та планування сільських населених місць.

Першим завідувачем кафедри за сумісництвом був академік, доктор економічних наук, професор П.М. Першин, який працював у Воронежському сільськогосподарському інституті. Після обрання його 1947 р. академіком АН СРСР кафедру очолив професор, доктор економічних наук К.М. Сазонов. Із цього часу й почалося становлення кафедри як методично-наукового центру підготовки інженерів-землевпорядників.

За період свого існування (1946–2006 рр.) кафедра зазнала певних змін організаційного, науково-методичного та навчально-виховного характеру, які були зумовлені встановленням зв'язку з виробництвом, навчальними, науковими центрами країни та службами землевпорядкування.

Для загальної і часткової характеристики та аналізу складу кафедри виділені періоди, які і відображають напрями розвитку кафедри відповідно до земельних перетворень та здійснення аграрної політики.

Перший період (1946–1952 рр.)

Кафедру в цей період очолювали професори П.М. Першин (1946–1947 рр.), К.М. Сазонов (1947–1952 рр.). На кафедрі працювали: асистенти В.О. Кірсанов, А.І. Петровська, а також з погодинною оплатою М.С. Добротін, П.М. Підпільний. Із 1960 р. за сумісництвом працював професор І.А. Романенко.

Основним напрямом роботи кафедри в цей період було здійснення аграрних перетворень у районах, постраждалих під час війни

(1941–1945 рр.), що передбачало виконання землевпорядних робіт з установа меж та формування нових землекористувань.

Великий інтерес у цей період викликали землевпорядні роботи в зоні Каховського водосховища, які поширилися на 35 колгоспів загальною площею землекористування 175 тис. га. Участь викладачів і студентів у виконанні цих робіт позитивно вплинула на якість теоретичної та практичної підготовки кадрів. Було виконано значну кількість реальних дипломних і курсових проектів. Кафедра збагатилася якісними планово-картографічними й розрахунковими матеріалами для проведення наукових досліджень та організації навчального процесу.

Цей період був плідним щодо інженерних наукових розробок, які вдосконалювали складання проектів землевпорядкування.

Значний внесок у розвиток наукових досліджень у цей час зробив завідувач кафедри, професор, доктор економічних наук М.К. Сазонов, який був організатором інженерного напрямку в землевпорядкуванні.

Другий період (1952–1968 рр.)

Після смерті К.М. Сазонова (1952 р.) завідувачем кафедри став доцент Г.І. Горохов. Кафедра кількісно збільшилася, зміцніла її науково-методична база. У цей період на кафедрі викладалися такі дисципліни:

- землевпорядне проектування;
- геодезичні роботи при землевпорядкуванні;
- історія земельних відносин;
- організація і планування землевпорядних робіт;
- земельне право;
- планування сільських населених пунктів;
- дороги місцевого призначення;
- облік земель (з 1962 р.).

Наявність восьми навчальних дисциплін потребувала великої методичної роботи. За цей період захистили дисертації: Г.І. Горохов – докторську; П.М. Підпальний (1953 р.), Л.К. Першай (1954 р.), А.П. Вервейко (1963 р.), Ф.І. Пальчиков (1965 р.), О.Т. Лозовий (1967 р.), В.І. Григоров (1968 р.) та І.М. Статівка (1968 р.) – кандидатські.

З 1952 до 1968 рр. було зроблено значний внесок у розвиток наукових досліджень: опубліковано близько 100 наукових робіт. Крім наукової та методичної роботи, колектив кафедри плідно працював і для розвитку виробництва. Кафедра брала участь у розробці інструкцій та нормативних документів зі складання та економічного обґрунтування проектів землевпорядкування.

Суттєву допомогу сільськогосподарському виробництву надавали студенти, які щороку під керівництвом викладачів склали для виробництва проекти землеустрою. Упродовж 1948–1965 рр. викладачі за участю студентів провели землевпорядкування у 472 колгоспах на території 1 364 тис. га і в 115 радгоспах на території 554,5 тис. га. Такі проекти складено на території більше 2 млн га.

У цей період кафедра приділяла багато уваги екологічному поліпшенню сільськогосподарських земель України. Проводився пошук, розроблялися методичні підходи щодо протиерозійної організації території. Ці роботи проводилися комплексно, створювалися посібники, де було викладено методику проведення таких робіт (автори: професор Г.І. Горохов і доцент А.П. Вервейко). Вирішувався ряд інших питань, пов'язаних з проведенням природоохоронних заходів, зокрема, розташування лісосмуг, поліпшення сіножатей і пасовищ (автори: професор Г.І. Горохов і доцент Ф.І. Пальчиков).

Деякі висновки і пропозиції викладачів кафедри отримали визнання, їх включено до підручників і навчальних посібників із землевпорядного проектування (методика внутрішньопольової організації території, окремі питання протиерозійної організації території сіножатей і пасовищ, економічне обґрунтування проектних рішень), а також до підручників з геодезії (нові способи складання землевпорядних проектів і перенесення їх в натуру, прийоми корегування планів тощо).

Після того, як у 1965 р. зі складу кафедри землевпорядного проектування та планування сільських населених місць відокремилася нова кафедра – планування, аерофотогеодезії та креслення, кафедра одержала назву – землевпорядкування.

Третій період (1968–1991 рр.) характеризується прийняттям у країні нових законодавчих актів про землю та порядок її вико-

ристання. Змінилися і завдання кафедри стосовно підготовки землевпорядних кадрів.

У цей період кафедру очолювали професори Г.І. Горохов (1952–1973 рр.) та А.П. Вервейко (із 1973 р. – до сьогодні).

До основних перетворень на кафедрі цього часу слід віднести:

- зміни та доповнення структури навчальних дисциплін, які вивчалися студентами. Уводяться нові дисципліни: земельний кадастр, прогнозування земельних ресурсів, наукові основи землевпорядкування, застосування економіко-математичних методів у землевпорядкуванні, методика наукових досліджень, що значно збільшує навчальні години і потребує розширення науково-педагогічного складу кафедри. У 1975 р. на кафедрі працювали 22 викладачі, сім осіб навчально-допоміжного персоналу та близько 10 осіб науково-інженерного складу за госпдогвірною тематикою;
- кафедра перебазувалася на нову навчальну базу з обладнаними кабінетами, лабораторіями, поповнилася проектно-обчислювальною технікою; заняття проводилися за підгрупами у спеціалізованих кабінетах; було створено сприятливі умови для проведення курсового, дипломного проектування й організації самостійної роботи студентів;
- колектив кафедри проводить велику видавничу роботу: з 1968 р. кафедрою видано 19 збірників наукових праць із землевпорядкування, 15 підручників, навчальних посібників і проблемно-тематичних тестів, лекцій за безпосередньою участю викладачів кафедри (п'ять видань підручника “Землевпорядкування”, співавтором якого був професор Г.І. Горохов; підручник професора А.П. Вервейка “Землевпорядкування з основами геодезії”; навчальні посібники: ”Землевпорядкування колгоспів і радгоспів” (професор Г.І. Горохов); “Наукові основи землевпорядкування”, “Земельний кадастр”, “Землевпорядкування в умовах інтенсивних систем землеробства” тощо (професор А.П. Вервейко); “Протиерозійна організація території” (професори Г.І. Горохов і А.П. Вервейко); “Земельні відносини і землевпорядкування” (професор В.Н. Хлистун і доцент Ф.І. Пальчиков); “Організація території меліорованих земель” (доценти В.І. Григоров і Ф.І. Пальчиков);

- розвиваючи наукові напрями відповідно до вимог науково-технічного прогресу у сільському господарстві, колектив кафедри приділяв багато уваги науковим розробкам і їх упровадженню у виробництво;
- кафедра організувала роботи у Чернігівській, Донецькій, Кримській, Одеській та інших областях на госпдоговірних умовах; для допомоги виробництву вийшли книги “Землевпорядкування колгоспів і радгоспів” (1 та 2 видання за редакцією професора Г.І. Горохова та за участю доцентів І.М. Статівки, В.І. Григорова, О.Т. Лозового, аспіранта П.Т. Божка та ін.); “Економіка організації і планування сільськогосподарського виробництва” (за редакцією К.Г. Телешика та за участю А.П. Вервейка); видаються інші брошури, книги, плакати на допомогу фахівцям сільського господарства;
- кафедра отримала соціально-економічний, екологічний напрям підготовки землевпорядних кадрів і стала базовим центром в Україні. Створена наукова школа професора Г.І. Горохова отримала новий напрям свого існування, тобто правовий, кадастрово-оцінний у ринкових умовах земельних відносин.

Великий обсяг навчальних годин (близько 25 тис.), потреба в оперативному керуванні методичною, науковою роботою, зосередженість викладачів на конкретній роботі зумовили розподіл кафедри (15 серпня 1980 р.). Від кафедри землевпорядкування було відокремлено кафедру земпроектування. Її завідувачем було обрано доцента І.М. Статівку. На створену кафедру було передано викладання трьох дисциплін: “Земпроектування” (3, 4 курси), “Економіко-математичні методи в землевпорядкуванні”, “Геодезичні роботи при землевпорядкуванні”.

Сьогодні кафедру землевпорядкування та земельного кадастру очолює професор, заслужений працівник вищої школи України, кандидат економічних наук Вервейко Анатолій Петрович. Кафедра, яку він очолює, є випусковою зі спеціальності 070904 “Землевпорядкування та кадастр”. Також кафедра є методичним центром підготовки кадрів з денної, заочної форм навчання та підвищення кваліфікації землевпорядних кадрів України і деяких зарубіжних країн. На кафедрі проходять підвищення кваліфікації

викладачі ВНЗ та технікумів, спеціалісти обласних, районних, селищних рад, проводиться курсова підготовка із землевпорядкування, оцінки та обліку земель, правових питань проведення земельних перетворень в Україні.

Для виконання цих завдань та підготовки кандидатів наук, магістрів, спеціалістів, бакалаврів працюють 13 висококваліфікованих науково-педагогічних співробітників. Персональний склад кафедри: завідувач кафедри професор, кандидат економічних наук А.П. Вервейко; професор, доктор економічних наук (сумісник, 0,5 ст.) Є.М. Воробйов; доценти, кандидати економічних наук: А.В. Корецький, Л.В. Сухомлін, О.В. Князь; доцент, кандидат сільськогосподарських наук В.В. Тишковець; доцент, кандидат педагогічних наук Л.М. Коваленко; старші викладачі: В.П. Погойда, В.І. Шандурський; викладач Т.В. Анопрієнко; асистенти: О.А. Аверіна, Д.М. Загній, А.С. Попов; викладач-стажист О.П. Гаража.

Організація занять на кафедрі здійснюється у тісному взаємозв'язку з виробництвом. Розробка курсових і дипломних проєктів проводиться на об'єктах, що реально існують на виробництві. Усі виробничі практики студенти проходять в умовах виробництва на посадах, що оплачуються, тобто виконується реальний об'єм проєктно-вишукувальних робіт. Рецензії на дипломні проєкти, як правило, дають висококваліфіковані фахівці виробництва.

Тематика дипломних проєктів на кафедрі відповідає змісту робіт із земельної реформи з урахуванням зональних особливостей та здійснюваних природоохоронних заходів, особливо із захисту ґрунтів від водної та вітрової ерозії.

Для читання лекцій залучаються висококваліфіковані фахівці з виробництва, з інших навчальних закладів, наукових центрів далекого зарубіжжя. Так, лекції з проблем використання земельних ресурсів у 1992–1993 рр. читали професори з Німеччини, Китаю та інших країн.

Методичну комісію факультету очолює професор А.П. Вервейко. Тут розглядаються всі програми курсів, за якими навчаються фахівці із землеустрою та кадастру, методичні вказівки та посібники для цієї галузі.

Випускова кафедра повністю відповідає за організацію теоретичної та практичної підготовки фахівців, здійснює керівництво дипломним проектуванням, бере участь у семінарах агроуніверситету з проведення земельної реформи в Україні.

На базі факультету і кафедри проводилися міжнародні (країн СНД) конференції з питань земельної реформи та її проведення в нових умовах ринкових відносин, було організовано диспут з проблем проведення земельної реформи за участю провідних учених університетів Німеччини. Організатором диспуту була фірма ДЛН (Німеччина). Установлено зв'язок з Європейським центром підготовки кадрів. Доценти В.В. Тишковець, Л.В. Сухомлін брали участь у роботі центру: склали навчальні плани з підготовки землевпорядних кадрів.

Основою підготовки землевпорядних кадрів, розвитку наукових досліджень є школа вчених-аграрників, які створювали і розвивали інженерне, соціально-економічне й екологічне землевпорядкування в умовах України та країн СНД. Це школа академіка П.М. Першина, професорів К.М. Сазонова, Г.І. Горохова та ін. Не випадково, що на кафедрі приїжджають викладачі землевпорядкування з інших навчальних закладів, а викладачів кафедри запрошують читати лекції у зарубіжних країнах. Так, лекції в Китаї читав професор А.П. Вервейко, де його було обрано почесним професором Хенанського сільськогосподарського університету, доцент А.В. Корецький – в Алжирі, доценти В.В. Тишковець, Л.В. Сухомлін – у Швеції, де в даний час проходить перепідготовку і аспірант А.С. Попов.

Починаючи з 1991 року, викладачі кафедри беруть активну участь у проведенні земельної реформи в Україні. На кафедрі було проведено курси, семінари, створено інформаційно-консультативний центр з проведення земельної реформи на різних етапах. На кафедрі і на факультеті організовано післядипломну освіту з підготовки інженерів-землевпорядників, які працюють на виробництві, але не мають відповідних знань із землевпорядкування та кадастру.

Розвиток нових напрямів земельно-майнових відносин значно змінив навчальні програми й навчальне навантаження викла-

дачів. Було розроблено нові навчальні програми із земельного права, земельного кадастру, моніторингу земель, ринкових відносин, земельно-майнових відносин та інших дисциплін. Ці програми покладено в основу типових навчальних програм України, вони використовуються новоствореними факультетами.

З усіх дисциплін, що викладаються на кафедрі, проводяться семінарські заняття, здійснюються контрольні зрізи знань студентів, складено тести для заліків, приймаються іспити.

Кафедра має сучасну матеріальну базу, загальна площа приміщень становить 596,17 м², а загальна площа спеціалізованих кабінетів (лабораторій) – 419,37 м². Кабінети кафедри обладнані необхідними технічними засобами навчання, обчислювальними приладами, проектною технікою та іншими засобами, необхідними для проведення занять, організації курсового та дипломного проектування.

Кафедра має аудиторію з комп'ютерами, де за індивідуальним графіком проводяться лабораторно-практичні заняття із земельного кадастру, земельного права та інших дисциплін.

Для проведення лабораторно-практичних занять використовується міжкафедральна факультетська лабораторія, яка устаткована комп'ютерами і виходом в Інтернет.

У 2002 р. викладачі кафедри: доценти В.В. Тишковець, Л.В. Сухомлін та асистент Д.М. Загній склали навчально-методичну програму використання Інтернету як джерела інформації для написання магістерських робіт, розробки курсових та дипломних проектів. Доступ до Інтернету значно поліпшив вивчення спеціальної літератури, особливо з тих наукових дисциплін, які забезпечені підручниками, навчальними посібниками менше ніж на 100 %.

Викладачами кафедри розроблено методику проведення землекористування в умовах розвиненої ерозії ґрунтів (автори: професори Г.І. Горохов, А.П. Вервейко, старший викладач Л.К. Бойко). Видано ряд рекомендацій, навчальних посібників, розділів монографій. За результатами наукових досліджень кафедри або за її участю щорічно видається збірник наукових праць. Тільки за останні 10 років співробітниками кафедри опубліковано

118 статей, зроблено 247 доповідей на наукових конференціях різного рівня.

Викладачі кафедри постійно здійснюють керівництво науковою студентською роботою. Студенти на підсумкових конференціях зробили 63 доповіді, які, як правило, використовують в курсових та дипломних проектах.

Професорсько-викладацький склад вивчає документи, методику країн, які ведуть в Україні спонсорську роботу: “Міжнародна фінансова корпорація” спільно з Британським фондом “Ноу-Хау”, консалтингової корпорації “Ронко” агентства США.

Викладачі кафедри проводять наукові дослідження з теми “Економіко-екологічні основи використання кадастрової оцінки земель у ринкових умовах з різними формами власності” в розрізі таких завдань:

1. “Кадастрова оцінка земель – основа встановлення плати за землю і оптимального розміру землекористувань в ринкових умовах”;

2. “Методика використання кадастрової оцінки земель під час проведення природоохоронних заходів”;

3. “Економіко-правове регулювання використання та охорони земель в ринкових умовах”.

Кафедра веде підготовку науково-педагогічних кадрів через аспірантуру та здобуття. Протягом 2000–2004 рр. захистили кандидатські дисертації Л.В. Сухомлін, Л.М. Коваленко, О.В. Князь, О.А. Каверіна. Активно працюють над завершенням дисертацій викладачі: В.П. Погойда, Т.В. Анопрієнко, Д.М. Загній. Сьогодні на кафедрі три аспіранти, чотири здобувачі.

Усі викладачі постійно підвищують особисту кваліфікацію за планом агроуніверситету у відповідних підприємствах, де виконується робота із землеустрою та земельного кадастру.

4.6.3. КАФЕДРА ГЕОДЕЗІЇ ТА ПЛАНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ НАСЕЛЕНИХ МІСЦЬ



Завідувач кафедри доцент О.Б. Гопцій

Кафедру геодезії та планування сільських населених місць створено в 1986 р. шляхом об'єднання двох найстаріших кафедр факультету інженерів землевпорядкування – геодезії та планування сільських населених місць і аерофотогеодезії.

Кафедру геодезії утворили в 1944 р., тобто одночасно з відкриттям землевпорядного факультету. Першим деканом і одночасно завідувачем кафедри геодезії було призначено доктора технічних наук, професора А.І. Петренка.

Під час організації штат кафедри складався із трьох штатних працівників: завідувача кафедри А.І. Петренка, старшого викладача М.В. Соловійова, старшого лаборанта Л.І. Морозової.

Геодезію викладали на п'яти факультетах інституту (землевпорядному, лісомеліоративному, ґрунтово-агрохімічному, захисту рослин і екологічному).

Із перших днів існування кафедри гостро постало питання про необхідність створення матеріально-технічної бази, без якої неможливе здійснення навчального процесу. Було створено укомплектовану геодезичними приладами геокамеру. У 1947 р. в навчгоспі “Комуніст” на території 3 000 га будується навчально-показовий геодезичний полігон, необхідний і для навчальних практик, і для науково-експериментальних робіт співробітників кафедри, факультету й інституту.

Починаючи з 1959 р., кафедра видає збірники наукових праць. У 1960 р. завідувачем кафедри геодезії призначають доцента Г.Ю. Сомова. Пізніше кафедру очолювали провідні вчені І.Ю. Левицький, Є.М. Крохмаль.

Для виконання лабораторних робіт і наукових досліджень 1961 року створено геодезичну лабораторію.

Протягом декількох десятиліть кафедра виконує наукові дослідження за темою “Удосконалення геодезичних і картографічних робіт у цілях землеустрою та кадастру”.

У 1974 р. разом із факультетом кафедра переїжджає на нову навчальну базу навчгоспу “Комуніст”. Обладнується велика кількість кімнат під навчальні та наукові лабораторії. Геодезична камера забезпечується вітчизняними і закордонними геодезичними приладами, що відповідали сучасним на той час вимогам. Кафедра налагоджує численні творчі зв’язки з рядом навчальних закладів і наукових установ.

З 1986 р. кафедру геодезії та картографування об’єднали з кафедрою планування сільських населених місць та аерофотогеодезії – однією з провідних кафедр факультету.

Кафедру планування сільських населених місць та аерофотогеодезії утворили 1956 р. До цього дві дисципліни, які поклали в основу назви кафедри, викладалися з 1944 р. на кафедрі земпроекування та планування сільських населених місць та на кафедрі геодезії з 1944 до 1948 рр., а починаючи з 1948 р. на спеціальній кафедрі – аерофотогеодезії, першими завідувачами якої у різні роки були доктор технічних наук, професор В.Ф. Дейнеко (за сумісництвом), з 1952 до 1955 рр. – доцент, кандидат технічних наук В.С. Ляпунов, з 1955 до 1956 рр. – доцент, кандидат технічних наук О.М. Попов.

З вересня 1956 р. до 1992 р. знову створеною кафедрою керував заслужений працівник Вищої школи УРСР, доктор економічних наук, професор В.О. Кірсанов.

З 1992 до 2000 рр. кафедру очолював доцент А.А. Ремінський. За цей період викладачами кафедри написано і видано близько 20 посібників, чимало навчальних програм, методичних вказівок, лекцій, близько 200 наукових статей, тез, які опубліковані в університетських та інших збірниках.

Сьогодні на кафедрі працюють: завідувач кафедри, кандидат економічних наук, доцент О.Б. Гопцій; доценти і кандидати наук В.М. Опара, Л.К. Першай, А.А. Ремінський; кандидати наук Б.О. Татариневич, Г.В. Костюков; старші викладачі І.В. Важенін, А.Ф. Саєнко, Ю.О. Литвиненко, О.В. Власов, І.В. Черевко; викла-

дач В.В. Масленнікова; асистенти М.К. Овчаров, Р.В. Курішко, О.М. Чистіков; викладач-стажист О.В. Павленко. Навчальний процес забезпечують старший лаборант Т.Л. Скоромна, лаборант Г.С. Саламанова, завідувач геокамерою А.І. Кізімова, інженер П.М. Шиндин.

Кафедра має багатопрофільний напрям: тут викладається 16 дисциплін, у тому числі 11 – на факультеті інженерів землевпорядкування, а також на факультетах агрономічному, агрохімії та ґрунтознавства, лісового господарства; здійснюється магістерська підготовка, функціонує аспірантура.

Кафедра проводить велику навчальну, методичну і наукову роботу. Основні напрями наукових досліджень – удосконалення топографо-геодезичних вимірювань і обчислювальної інформації для землеустрою, планування сільських населених місць і картографування земельних ресурсів, розробка теоретичних і науково-методичних аспектів проблем соціальної перебудови сіл в Україні в сучасних умовах.

Кафедра має філію в Державному підприємстві Харківського науково-дослідного та проектного інституту землеустрою, укладено договори про науково-виробниче співробітництво з низкою землевпорядних підприємств.

Що стосується підготовки магістрів (підготовка здійснюється останні три роки), то керівниками магістерських робіт призначаються кандидати наук, доценти, що забезпечує високий рівень робіт. Про це свідчать відмінні оцінки ДЕК всіх магістерських робіт.

Кафедра постійно видає нові підручники з дисциплін, що викладаються. Нова література надходить до бібліотеки та читальних залів університету. За останні роки таких надходжень було близько 10.

На сьогодні викладачами кафедри опановано і втілюється в навчальний процес 13 комп'ютерних програм з таких дисциплін, як “Геодезія”, “Супутникова геодезія”, “ГІС і бази даних”, “Фотограмметрія”, “Картографування” та ін.

Кафедрою здійснюється керівництво курсовим проектом на четвертому курсі з дисципліни “Планування використання земель населеного пункту”, в якому висвітлюються питання форм влас-

ності земельних ділянок, місце розташування ділянок громадських закладів, проектування вуличної мережі, інженерне устаткування, благоустрій населеного пункту тощо, що актуально для сучасних завдань на виробництві.

Кафедра об'єднує дві наукові школи: геодезичну і з планування сільських населених місць. Геодезична школа бере свій початок від професора А.І.Петренка. Родоначальником школи з планування сільських населених місць був професор В.О.Кірсанов. Науково-дослідна робота кафедри здійснюється за двома напрямками з тем: “Топографо-геодезичне і картографічне забезпечення землевпорядкування та кадастру” (керівник – кандидат технічних наук, доцент А.А.Ремінський) та “Теоретичні та науково-методичні основи соціальної перебудови сільських населених пунктів і прогнозування використання земельних ресурсів у ринкових умовах” (керівник – кандидат економічних наук, доцент О.Б.Гопцій). У науково-дослідній роботі беруть участь усі викладачі, тобто 100 % від штатного розкладу, у тому числі 6 кандидатів наук. За 2000–2005 рр. опубліковано наукових, науково-методичних праць загальним обсягом понад 100 друкарських аркушів, у тому числі навчально-методичних – близько 30, видано 6 навчальних посібників, більше 20 наукових праць. У середньому за рік виробництву надається 12 консультацій, 15 рекомендацій, читається 4–6 лекцій. Результати наукових розробок доповідаються на наукових конференціях, на семінарах у Харкові, Києві, Запоріжжі, Бердянську, Львові.

На кафедрі працює студентський науковий гурток. Результати студентських досліджень докладаються на засіданнях, а кращі розробки – на наукових студентських конференціях. Кожний з викладачів кафедри є керівником однієї чи кількох студентських розробок.

Міжнародні зв'язки кафедри здійснюються через участь викладачів кафедри у конференціях у Білоруському державному аграрному університеті м. Горки, Московському університеті землеустрою та завдяки запрошенням науковців на конференції, які проводяться в ХНАУ (Росія, Білорусь, Казахстан та ін.).

4.6.4. КАФЕДРА ФІЗИКИ І АГРОМЕТЕОРОЛОГІЇ



Завідувач кафедри
професор М.Я. Рохманов

Ще 1788 р. один із засновників вітчизняної агрономії І.М. Комов писав у книзі “Про землеробство”, що “... землеробство із високими науками тісний зв’язок має ... і само воно є не щось інше, як частина фізики дослідної, тільки всіх корисніша”.

Із перших днів організації нашого навчального закладу курси фізики і метеорології мали і сьогодні мають у навчальних планах підготовки спеціалістів значне місце.

З 1818 до 1822 рр. включно фізику, механіку, гідравліку викладав професор Варшавського університету Карл Скродзький. Першим (із 1822 до 1831 рр.) штатним викладачем курсу фізики і метеорології варто вважати професора Федора Фрідріховича Гейнриха, що викладав також хімію, технологію і ботаніку.

До Першої світової війни робота кафедри пов’язана з іменами В.М. Ястржембовського, Ф.І. Верминського, В.І. Зайончевського, Ф.І. Ростовцева, М.П. Коломийцева, М.П. Мишкіна.

Курси фізики і метеорології читалися на високому науковому рівні. Уже на початку ХХ ст. в програмах і робочих планах кафедри містилися актуальні питання сучасної фізики: основи квантової теорії, рентгенівські промені, будова атома і ядра тощо.

У різні роки на кафедрі працювали видатні вчені: академіки О.Я. Усиков, Б.Г. Лазарєв, професор О.В. Шипчинський.

Керівниками кафедри на різних етапах її існування були професори М.П. Мишкін, В.І. Левановський, О.Я. Усиков (згодом академік), Д.Д. Сачук, В. Крупенко, академік Б.Г. Лазарєв, доценти Ю.А. Цирлін, Г.В. Максютин, С.Т. Шавло, В.І. Гордієнко, Є.Я. Говорун, лауреат Державної премії України В.Ю. Філіпенко,

професори В.Л. Сизоненко, А.К. Гнап. З 2006 р. кафедру очолює доктор фізико-математичних наук, професор М.Я. Рохманов.

Сьогодні на кафедрі працюють професор, доктор фізико-математичних наук М.Я. Рохманов, доценти Є.Я. Говорун, В.Ю. Філіпенко, З.Г. Образцова, старший викладач В.В. Онищенко, лаборанти К.В. Литвинова, Н.О. Ровна. Кафедра забезпечує викладання курсів “Фізика з основами біофізики” та “Агрометеорологія” на факультетах агрономічного профілю; на факультеті лісового господарства читаються курси “Фізика”, “Технічна механіка”, “Лісова метеорологія”; на факультеті землевпорядкування – “Фізика” і “Радіоелектроніка в геодезії”.

На кафедрі приділяється велика увага навчальній і методичній роботі. За останні роки видано посібники з фізики і технічної механіки (автори: професори А.К. Гнап і М.Я. Рохманов), з лісової метеорології (доцент З.Г. Образцова), методичні вказівки до лабораторних робіт. Викладачі кафедри (А.К. Гнап, В.Ю. Філіпенко, В.В. Онищенко) брали участь у створенні програм для вищих аграрних закладів освіти II–IV рівнів акредитації із напрямку “Агрономія” (курс “Фізика з основами біофізики”) та напрямку “Землевпорядкування” (курс “Фізика”).

Основним напрямом наукових досліджень є розробка методів контролю екологічного стану навколишнього середовища з використанням методів мас-спектроскопії, хроматографії, спектрофотометрії, вивчення впливу структурних змін і зовнішніх чинників на механічні та релаксаційні властивості матеріалів.

За результатами досліджень, співробітниками кафедри і здобувачами захищено дві докторські і три кандидатські дисертації, у наукових часописах видаються наукові статті, учені кафедри беруть активну участь у наукових конференціях.

4.6.5. КАФЕДРА ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ



Завідувач кафедри
професор В.Л. Сизоненко

Відомостей про викладання математики в інституті в маримонт-ський і ново-александрійській періоди дуже мало.

Відомо, що в Маримонтському сільськогосподарському інституті викладалася елементарна математика (арифметика, алгебра, геометрія, тригонометрія). Першими викладачами цієї дисципліни були професор Варшавського ліцею М. Матушевський (1818–1831 рр.), Ю. Кольберг (1819–1820 рр.), К. Чакі (1820–1823 рр.), Я.І. Зембецький (1823–1826 рр.) і Я. Малиновський (1826–1830 рр.).

У 1842–1844 рр. цей предмет читав також магістр філософії В.А. Юзефович.

У зв'язку із започаткуванням відділення громадянських інженерів у 1862 р. було введено курс вищої математики. Курс містив у собі аналітичну геометрію, диференціальне і інтегральне числення і викладався М. Бржостовським і К. Колитовським. У 1910–1913 рр. елементи вищої математики містив курс “Сельскохозяйственные машины”, який викладав професор О.О. Алов.

Починаючи з 1920 р. у всіх шести секціях інституту (рослинництво, зоотехнічна, агрономічного суспільствознавства, меліоративна, лісо-економічна і лісоведення) було введено курс “Основи вищої математики і механіки”, який студенти вивчали в першому і другому семестрах. Сьогодні математичні дисципліни введено на всіх факультетах університету. Кафедра вищої математики викладає курси: “Вища математика”, “Вища математика з основами моделювання”, “Математичне програмування”, “Теорія ймовірностей”, “Математична статистика”.

Уперше кафедра як самостійний підрозділ працювала впродовж 1934–1941 рр., потім її було ліквідовано і поновлено у

1946–1947 рр. Невдовзі кафедру було об'єднано з кафедрами бухгалтерського обліку, статистики (1955 р.) і геодезії. Із 1964–1965 рр. і до сьогодні кафедра функціонує як самостійна структурна одиниця факультету інженерів землевпорядкування. До кафедри вищої математики 2001 р. тимчасово приєднали кафедру фізики і метеорології – у 2003 р. кафедра фізики і агрометеорології повернула свій статус самостійного структурного підрозділу агроуніверситету.

У різні роки кафедру очолювали професори Т.І. Котов, С.І. Лук'янченко, доценти І.І. Бакулін (Герой Радянського Союзу, загинув у 1941 р.), Ю.М. Гайдук, В.П. Лешов, В.С. Проценко, А.М. Радін, А.В. Луговий. Із 1986 р. кафедрою керує доктор фізико-математичних наук, професор, член Нью-Йоркської академії наук В.Л. Сизоненко.

На цей час колектив кафедри складається з шести викладачів і двох лаборантів: В.Л. Сизоненко – професор, доктор фізико-математичних наук; Д.В. Чібісов – доцент, кандидат фізико-математичних наук; М.Й. Коваленко – доцент, кандидат фізико-математичних наук; Д.І. Масленніков – доцент, кандидат фізико-математичних наук; Р.І. Потрашкова – старший викладач; Н.О. Онищенко – викладач; В.І. Кошелєва – старший лаборант; З.Г. Мороко – лаборант.

Кафедра вищої математики забезпечує викладання математичних дисциплін на всіх факультетах університету, її працівники беруть участь у проведенні вступних іспитів з математики, на підготовчих курсах готують абітурієнтів до вступу в університет, викладають математику на підготовчому відділенні для іноземних студентів ХНАУ. Колектив кафедри постійно працює над поновленням методичної бази, необхідної для викладання математичних дисциплін. Так, за минулі п'ять років було видано навчальні посібники: “Вища математика”, “Лінійна алгебра”, “Теорія ймовірностей” та ряд методичних вказівок для організації самостійної роботи студентів. Викладачами створені банки тестів для перевірки поточних і остаточних знань студентів. Під час акредитації університету у 2005 р. рівень математичної підготовки студентів аграрного навчального закладу було визнано достатнім.

Науково-дослідна робота кафедри ведеться за трьома затвердженими темами: “Дослідження деяких задач математики і теоретичної фізики”, “Дослідження і розробка активних методів навчання у сільськогосподарському ВНЗ” і “Відображення фізичної картини світу у Біблії” і є спрямованою на підвищення науково-педагогічного рівня всіх викладачів, на поліпшення процесу викладання математичних дисциплін і морально-духовного виховання студентів в університеті. За минулі п’ять років викладачі кафедри надрукували 77 наукових статей, три монографії, зробили 55 доповідей на міжнародних конференціях і 106 доповідей на конференціях державного, обласного та університетського рівнів. На кафедрі підготували і захистили кандидатські дисертації її викладачі – М.Й. Коваленко (1999 р.) і Д.І. Масленніков (2001 р.). Зараз доценти Д.В. Чібісов і М.Й. Коваленко працюють над підготовкою докторських дисертацій.

Учені кафедри співпрацюють з провідними науково-дослідними інститутами і навчальними закладами: Харківським фізико-технічним інститутом НАН України, Харківським національним університетом імені В.Н. Каразіна, Харківським національним технічним університетом НТУ “ХП” тощо, підтримують наукові зв’язки з відомими центрами Росії, Німеччини, США.

Викладачі кафедри вищої математики ведуть значну громадську роботу в університеті. Так, Д.В. Чібісов, М.Й. Коваленко, Д.В. Масленніков, Р.І. Потрашкова та Н.О. Онищенко є кураторами академічних груп на факультеті землевпорядкування та кадастру; доцент М.Й. Коваленко – куратор Роганського ліцею від Малої Академії Наук; доцент Д.І. Масленніков – член ради факультету інженерів землевпорядкування та кадастру; професор В.Л. Сизоненко – член ради факультету інженерів землевпорядкування та кадастру і ради університету. Він також забезпечує зв’язок університету з Харківським Єпархіальним Управлінням УПЦ у справі духовно-морального виховання молоді. Старший лаборант В.І. Кошелева – солістка українського народного хору “Жайвір”.

4.7. ФАКУЛЬТЕТ АГРОХІМІЇ ТА ҐРУНТОЗНАВСТВА



Декан факультету,
доцент В.В. Дегтярьов

Факультет агрохімії та ґрунтознавства Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва був заснований 1946 р. (наказ Міносвіти СРСР № 201 від 27 червня 1946 р.) за ініціативою академіка О.Н. Соколовського – ректора ХСГІ у 1944–1959 рр., першого президента УААН, завідувача кафедри ґрунтознавства у 1924–1959 рр., засновника Української школи агроґрунтознавців, добре відомої не тільки в нашій державі, але й за її межами. Це був другий такий факультет в Україні після Української сільськогосподарської академії (нині НАУ).

Факультет готує фахівців зі спеціальності “Агрохімія та ґрунтознавство” зі спеціалізаціями “Охорона ґрунтів”, “Агрохімсервіс”, “Агроекологія”.

Щороку факультет випускає близько 50 спеціалістів, 8–10 магістрів. Усього за роки його існування підготовлено понад 3 500 фахівців з агрохімії, ґрунтознавства, екології для виробничо-технологічної, організаційно-управлінської і наукової діяльності в таких сферах, як екологічно орієнтована хімізація аграрного сектора виробництва, раціональне використання землі шляхом окультурювання ґрунтів, підвищення їх родючості, захист від забруднення та деградації, ґрунтово-екологічний моніторинг ландшафтів, контроль за екологічною чистотою сільськогосподарської продукції.

Перший набір ґрунтознавців-агрохіміків у 1946 р. здійснив професор О.М. Можейко, який був тоді деканом агрономічного факультету ХСГІ. Першим деканом факультету у 1946–1954 рр. був професор, доктор сільськогосподарських наук, заслужений діяч науки України О.М. Грінченко. Протягом двадцяти років він

завідував кафедрою ґрунтознавства (1959–1979 рр.) і одночасно працював ректором Харківського СГІ (1959–1969 рр.). Професор О.М. Грінченко добре відомий в Україні та за її межами як засновник теорії окультурювання ґрунтів, підвищення їх родючості і захисту від деградації, його авторитет визнано у питанні внесення кальцієвмісних сполук на солонцюватих, підзолистих і чорноземних ґрунтах.

У різні роки факультет очолювали: доцент С.С. Кружанов (1954–1959), професори А.Ф. Яровенко (1959–1961), В.В. Милий (1961–1974), Д.Г. Тихоненко (1974–1997), доцент М.А. Щуковський (1997–2001). Професор Д.Г. Тихоненко нині працює проректором з навчальної роботи ХНАУ. З 2001 р. деканом факультету є доцент В.В. Дегтярьов. Диспетчерами факультету в різні часи працювали П.І. Родзинська, Л.Г. Тонка. Сьогодні диспетчером факультету є Л.Ф. Талалаєнко.

Значний внесок у становлення та розвиток факультету зробили: доцент Г.С. Гринь – співавтор карти ґрунтів України; професор М.К. Крупський - завідувач кафедри агрохімії в 1944–1969 рр., директор УкрНДІ ґрунтознавства й агрохімії імені О.Н. Соколовського; доцент О.О. Кирєєв - автор кріогенної теорії лесогенезу; професор Й.С. Галінкер - доктор хімічних наук, завідувач кафедри неорганічної хімії (разом з професором П.І. Медведєвим співавтор підручника “Фізична та колоїдна хімія”); академік П.С. Пицимука - завідувач кафедри органічної хімії, професор, доктор хімічних наук.

Факультет пишається своїми вихованцями, серед яких такі відомі вчені і державні службовці, як Д.Г. Тихоненко - академік, професор, доктор сільськогосподарських наук, проректор з навчальної роботи ХНАУ; М.І. Лактіонов, - академік, професор, доктор сільськогосподарських наук, колишній ректор ХДАУ, завідувач кафедрою ґрунтознавства; В.Д. Муха - академік, професор, доктор сільськогосподарських наук, ректор Курської сільськогосподарської академії; В.І. Канівець - професор, доктор сільськогосподарських наук, керівник лабораторії в УкрНДІ сільськогосподарської мікробіології (м. Чернігів); М.М. Кулешов - професор, доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафе-

дрою агрохімії; В.І. Сахненко очолював агрохімслужбу України; С.А. Красніков, А.Ю. Страхов були у свій час начальниками Харківського облагропрому; М.Д. Ясир, В.Г. Бондаренко, Г.Я. Сотник, А.А. Нагога, В.І. Хижняк - заступники голів райдержадміністрацій; В.С. Гусак до 2001 р. очолював Харківську проектно-пошукову станцію хімізації, а з 2001 р. його змінив випускник факультету Б.В. Роман. Аналогічні посади займають Г.М. Мосунов (Донецьк), А.І. Семенов (Суми), А.Д. Недосейкін (Луганськ). Випускники факультету складають основне ядро провідного у державі наукового закладу в галузі ґрунтознавства й агрохімії ННЦ “Інститут ґрунтознавства і агрохімії імені О.Н. Соколовського”. Вони працюють також в УкрНДІ овочівництва (м. Харків), зрошуваного землеробства (м. Мелітополь), УкрНДІ землеробства (м. Київ), УкрНДІ цукрових буряків, у Нікітському ботанічному саду ННЦ УААН та в інших наукових закладах України. Крім того, випускники працюють у багатьох областях Росії, Казахстану, Узбекистану, Туркменії, Вірменії, Грузії, Дагестану.

Близько 500 спеціалістів підготовлено для 60 країн далекого зарубіжжя: Афганістану, Беніну, Болгарії, Ефіопії, Китаю, Конго, Куби, Малі, Угорщини, Чехії, Словаччини та інших країн. Відомими вченими агрохіміками-ґрунтознавцями стали в Чехії професор В. Домашко, академік Ю. Грашко (директор НДІ ґрунтознавства і агрохімії), С. Моргачова (завідувач кафедри агрохімії СГІ, м. Нітру), К. Кноп (завідувач кафедри агрохімії сільськогосподарської академії, м. Прага). У республіці Нігер очолює Африканський інститут агрохімії і ґрунтознавства Гарба Закарі. Ректором Кестхейського університету аграрних наук довгий час був професор Бела Дебрецені. У КНР працюють Ван Цзян - професор Пекінського СГІ, професори Сяо Го Чжан, Гао Суй Ке, Хужун Хай, а в Тибеті головним ґрунтознавцем працює Чжан Шу Юнь.

За кордоном працювали професори О.Я. Демідієнко (Сірія), І.І. Назаренко (Куба), В.Д. Муха (Гвінея), В.О. Пелипець (Куба). Випускники факультету - доценти І.І. Філон та Ю.Є. Колупаєв - стали академіками Нью-Йоркської академії наук.

Факультет підтримує тісні зв'язки з різними науковими закладами: Українським національним аграрним університетом (м. Київ); МДУ імені М.В. Ломоносова, СГА імені К.А. Тимірязєва (м. Москва, Росія), агроуніверситетом Санкт-Петербурга (Росія), Кестхейським університетом аграрних наук (Угорщина), Вашингтонським державним університетом (США), Пекінським агроуніверситетом та Північно-китайським сільськогосподарським інститутом у Харбіні (Китай), Інститутом фуражних культур (м. Плевен, Болгарія).

Нині на факультеті працює 42 викладачі. Серед них три члени-коресподенти УААН, вісім докторів наук і професорів, 27 кандидатів наук та доцентів.

До складу факультету входять чотири кафедри. Провідною є перша в світі кафедра ґрунтознавства, засновником якої був В.В. Докучаєв. Сьогодні кафедру очолює академік УЕАН, доктор сільськогосподарських наук, професор Д.Г. Тихоненко; кафедру агрохімії очолює професор, доктор сільськогосподарських наук М.М. Кулешов; землеробства - член-коресподент УААН, доктор сільськогосподарських наук, професор Ю.В. Будьонний, загальної хімії - доцент, кандидат хімічних наук О.М. Дубина.

На факультеті є два музеї: геології та мінералогії, генезису та картографії ґрунтів, лабораторія мікробіології ґрунтів та рентгенодіфрактометрії ґрунтових мінералів “ДРОН-2”, комп'ютерний клас на 25 місць. Польові наукові експерименти проводяться на дослідних полях університету та Скрипаївського навчлісгоспу ХНАУ, а також на багатьох стаціонарах і дослідних станціях у різних природних зонах України.

Навчальну і виробничу практики студенти проходять у наукових лабораторіях ННЦ “ІГА імені О.Н. Соколовського”, УкрНДІ овочівництва і баштанництва, УкрНДІ рослинництва імені В.Я. Юр'єва УААН, УкрНДІЛГА імені Г.М. Висоцького, ННЦ УААН “Нікітський ботанічний сад”, у передових господарствах Харківської, Дніпропетровської та інших областей (АТЗТ “Агро-Союз”, “Сади України”), а також у фермерських господарствах Великобританії.

До найбільш значних наукових досягнень факультету за роки існування належать: розробка глибинної концепції засолення ґрунтів (О.Н. Соколовський, Г.С. Гринь, А.Ф. Яровенко); проведення великомасштабної ґрунтової зйомки України (керівники - О.Н. Соколовський, Г.С. Гринь, О.М. Грінченко, О.М. Можейко, В.Д. Кисіль, А.Ф. Яровенко); розробка теорії галогенезу лесів і ґрунтів (Г.С. Гринь), їх кріогенезу (О.О. Кирєєв), гіпсування солонців і внесення дефекату (О.М. Грінченко, О.М. Можейко, М.С. Литовченко, В.О. Пелипець), вивчення культурного ґрунто-творного процесу (О.М. Грінченко, В.Д. Муха), розробка колоїдно-хімічної теорії гумусоутворення (М.І. Лактіонов, В.В. Дегтярьов, С.В. Крохін, О.Ю. Чекар); розробка теорії еволюції ґрунтів України (Д.Г. Тихоненко, М.О. Горін), заходів для підвищення родючості ґрунтів Полісся (О.М. Грінченко, Д.Г. Тихоненко, Л.Л. Величко, М.А. Щуковський) та заплавних ґрунтів (М.О. Горін); засобів підвищення ефективності добрив та використання поживних речовин ґрунту (М.М. Кулешов, М.М. Сирий, Г.Ф. Ольховський, В.С. Залізівський, С.О. Садовий, М.К. Клочко); розробка системи землеробства у Лівобережному Лісостепу (Ю.В. Будьонний, О.М. Заєць, С.І. Кудря, М.В. Шевченко, В.Д. Синявін).

Факультет співпрацює з ННЦ “Інститут ґрунтознавства та агрохімії УААН імені О.Н. Соколовського”, який було створено на базі факультету у 1956 р.

Близько 30 випускників факультету стали докторами сільськогосподарських наук, понад 100 – кандидатами наук, 20 випускників-іноземців - докторами філософії.

На факультеті сформувалися наукові школи, засновниками яких були О.Н. Соколовський, О.М. Грінченко, О.М. Можейко, М.К. Крупський. Продовжують традиції цих шкіл, створивши власні наукові напрями в ґрунтознавстві й агрохімії, Д.Г. Тихоненко, М.І. Лактіонов, С.Ю. Булигін, Ю.В. Будьонний, М.М. Кулешов. Вони плідно працюють над підготовкою науково-педагогічних кадрів. Кожний з них підготував не менше 10 кандидатів наук. Високий рівень характеризує науково-дослідну роботу студентів

факультету. Щорічно вони беруть участь у предметних олімпіадах і неодноразово ставали їх переможцями та призерами.

Плідною є видавнича діяльність факультету. За час його існування видано: 7 підручників, понад 20 навчальних посібників, більше 20 монографій, більше 250 методичних розробок, понад 800 наукових статей. З 1997 р. на факультеті видається Вісник ХНАУ, серія “Ґрунтознавство, агрохімія, землеробство, екологія, лісове господарство”.

Велику увагу на факультеті приділяють організації побуту та відпочинку студентів. До їх послуг гуртожиток на 250 місць з усіма вигодами, актовий зал на 850 місць, спортивний і тренажерні зали, спортивні секції.

У міжфакультетських оглядах художньої самодіяльності факультету агрохімії та ґрунтознавства належить провідна роль. Успішно виступають у щорічних університетських спартакіадах і спортсмени факультету. Збірні команди факультету виборюють призові місця з футболу, волейболу, баскетболу, гирьового спорту.

Рішенням Міжгалузевої акредитаційної комісії від 19.04.2005 р., протокол № 55 та наказом Міністерства освіти України № 853-Л від 27.04.2005 р. факультет ліцензований за четвертим рівнем з правом проведення освітньої діяльності на рівні кваліфікаційних вимог спеціаліста, магістра.

4.7.1. КАФЕДРА ҐРУНТОЗНАВСТВА



Завідувач кафедри
професор Д.Г. Тихоненко

Кафедру ґрунтознавства Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва було створено 1894 р. за ініціативою і під безпосереднім керівництвом засновника науки про ґрунт В.В. Докучаєва у Ново-Александрійському інституті сільського і лісового господарства (тепер ХНАУ імені В.В. Докучаєва). Це була перша кафедра ґрунтознавства не тільки в Росії, до складу якої входила Україна, але й у світі. Аналізуючи більш ніж 100-річну історію кафедри, слід зауважити, що

головним напрямом, серцевиною її роботи було і є розумне поєднання навчальної, науково-дослідної роботи з виробництвом. На всіх етапах складної історії кінця ХІХ, особливо ХХ ст., кафедра була носієм першого (зазвичай абсолютно нового) напрямку в розвитку ґрунтознавства. Цю методологію започаткував видатний учений, засновник науки про ґрунт В.В. Докучаєв. Першим завідувачем кафедри за рекомендацією професора В.В. Докучаєва став його учень М.М. Сибірцев (1894–1899 рр.). Перша у світі класифікація ґрунтів на генетичних принципах (класифікація Докучаєва–Сибірцева), перший у світі підручник “Почвоведение” та інші ґрунтово-картографічні і земельно-оціночні роботи залишили добру пам’ять про М.М. Сибірцева, який передчасно помер від тяжкої хвороби.

Становлення науки про ґрунт тривало довгі роки. У її основу В.В. Докучаєвим було покладено генетичну й еволюційну ідею про те, що ґрунт, по-перше, – це самостійне природне тіло; по-друге, природно-історичне тіло; по-третє, функція природного середовища (антропогенез був доповнений після В.В. Докучаєва). У кінцевому результаті ця докучаєвська тріада обумовлює розвиток ґрунтоутворного процесу, велику різноманітність ґрунтів сві-

ту, їх родючість. Теорія ґрунтоутворення, генетична класифікація ґрунтів, поняття про “тип” ґрунту, польова (морфологічна) діагностика і методи ґрунтової картографії, зональність ґрунтового покриву, карти ґрунтів європейської частини Росії, бонітування земель – усе це вперше було зроблено В.В. Докучаєвим і тепер використовується ґрунтознавцями різних країн світу.

У 1899–1911 рр. кафедрою ґрунтознавства Ново-Александрійського інституту сільського і лісового господарства керував відомий ґрунтознавець академік К.Д. Глінка, який з 1894 р. завідував кафедрою мінералогії і геології, а також одночасно з 1899 р. – кафедрою ґрунтознавства. Він керував дослідженнями генези, географії та класифікації ґрунтів у період столипінських реформ 1906–1912 рр. (експедиції Переселенського товариства), які охопили близько 3 млн км² території Сибіру і Середньої Азії. Зібрані матеріали стали основою для видання невдовзі разом з академіком Л.І. Прасоловим оглядової карти ґрунтів азіатської частини СРСР.

Підручник з ґрунтознавства, виданий К.Д. Глінкою, витримав шість видань, у тому числі й англійською мовою. Учений розробив нову генетичну класифікацію ґрунтів світу і вперше обґрунтував п’ять типів ґрунтоутворення (підзолистий, болотний, степовий, солонцюватий, латеритний), які утворюють 25 типів ґрунтів; він перший у ґрунтознавстві звернув увагу (1911 р.) на розвиток профілю деяких ґрунтів шляхом обезмулювання верхніх горизонтів. Цей процес згодом (1956 р.) Ф. Дюшофур назвав “лесиважем” (lessive).

У 1927 р. К.Д. Глінка був обраний дійсним членом АН СРСР і став першим академіком-ґрунтознавцем, а також першим президентом Міжнародного товариства ґрунтознавців світу (МТГ), що підтвердило високий світовий авторитет ученого – послідовника В.В. Докучаєва і тодішнього радянського ґрунтознавства в цілому.

Після залишення К.Д. Глінкою посади в 1911 р. завідування кафедрою перейшло до його асистента, згодом (1912 р.) ад’юнкт-професора В.П. Смірнова-Логінова, який запросив випускника Варшавського університету С.М. Муравлянського на посаду асистента кафедри.

Викладання курсу лекцій з “Ґрунтознавства”, започаткованого М.М. Сибірцевим і К.Д. Глінкою, продовжив В.П. Смірнов-Логінов. Водночас він вивчав мінералогію ґрунтів, підзолистий процес ґрунтоутворення і здійснював територіальні ґрунтові обстеження у межах Алтаю і Томської губернії. Учений С.М. Муравлянський досліджував питання характеристики твердої фази ґрунтів (гранулометричний склад, фізико-механічні властивості).

Із початком Першої світової війни Ново-Александрійський інститут сільського господарства було переведено до м. Харкова. Постановою Раднаркому УРСР від 26 березня 1921 р. інститут перейменовано на Харківський інститут сільського господарства і лісівництва. Він розташувався в декількох приміщеннях міста. Кафедра ґрунтознавства розмістилася у приміщенні на вулиці Дзержинського (тепер Мироносицька, 92).

Розпочався харківський етап історії кафедри ґрунтознавства. В.П. Смірнов-Логінов залишив кафедру у зв’язку з обранням його деканом сільськогосподарського факультету Тифліського політехнічного інституту, а згодом став завідувачем кафедри ґрунтознавства Тбіліського сільськогосподарського інституту, який було організовано на базі названого факультету.

Виконання обов’язків завідувача кафедри ґрунтознавства Харківського інституту сільського і лісового господарства було доручено С.М. Муравлянському, який на той час став професором. З 1924 р. історія кафедри ґрунтознавства пов’язана з ім’ям академіка Олексія Никаноровича Соколовського – видатного вченого-ґрунтознавця, першого президента Академії аграрних наук України, академіка АН УРСР і ВАСГНІЛ, ректора Харківського сільськогосподарського інституту імені В.В. Докучаєва (1944–1959 рр.), визначного організатора сільськогосподарської науки і виробництва. Він очолював кафедру ґрунтознавства з 1924 до 1959 рр. Цей етап в історії кафедри став можливим завдяки поширенню на теренах України з кінця ХІХ ст. ідеї генетичного (докучаєвського) ґрунтознавства та формуванню української школи ґрунтознавства. Ця особлива тема з історії аграрної науки знайшла своє висвітлення у наукових працях В.А. Вергунова,

Г.С. Гриня, О.М. Грінченка, В.І. Канівця, Д.Г. Тихоненка¹. Необхідно зазначити, що для зародження потужної школи ґрунтознавства в Україні у кінці ХІХ і на початку ХХ ст. важливе значення мали наукові ідеї вчених-педагогів Петровської землеробської академії, особливо В.Р. Вільямса і Д.М. Прянишникова, а також науковців Санкт-Петербурзького університету (К.К. Гедройць) і Ново-Александрійського інституту сільського і лісового господарства на чолі з професором В.В. Докучаєвим. У 1888–1894 рр. В.В. Докучаєв організував другу експедицію з вивчення земель колишньої території Росії в Полтавській губернії (Перша Нижньгородська експедиція). За результатами експедиційних досліджень було проведено не тільки вивчення земель цієї території України і виконано земельно-оцінні роботи, але й опубліковано “Русский чернозем” В.В. Докучаєвим і покладено початок зародженню нової науки про ґрунт – ґрунтознавства (1883 р.), відкрито кафедру ґрунтознавства (1894 р.). На зміну докучаєвському етапу у розвитку ґрунтознавства України (В.В. Докучаєв, М.М. Сибірцев, К.Д. Глінка та ін.) у другій половині 1920-х р. ХХ ст. прийшов, не випадково, “набоківський”.

О.І. Набоків (1874–1920 рр.) – учень і опонент В.В. Докучаєва, вихованець Ново-Александрійського інституту сільського господарства і лісівництва, працював у Новоросійському (Одеському) університеті, засновник глибоко-профільного ґрунтознавства. У теперішньому Одеському аграрному університеті є єдиний у світі музей ґрунтів з більше, ніж чотириметровими монолітами, відібраними О.І. Набоків. Учений вів експедиційні дослідження ґрунтів Харківської, Херсонської, Подільської губерній, вивчав ґрунти інших територій – Волині, Кубані, Молдови, Грузії (Батумі) тощо. Він досліджував розвиток різних ґрунтів, класифікаційну проблематику, природно-ландшафтні комплекси, походження лесів тощо.

Школу ґрунтознавців О.І. Набоків продовжили Г.Г. Махов (генеза, діагностика, класифікація, картографування, агроінвентаризація ґрунтів), В.І. Крокос (засновник палеопедології),

¹ Див. Список джерел та літератури.

А.Ф. Лебедев (труд “Почвенные и грунтовые воды”, водно-фізичні характеристики ґрунтів тощо).

Розвиток ґрунтознавства в Україні у 20-ті роки ХХ ст. пов'язаний з Г.Г. Маховим (Махівим), детальний життєвий шлях якого висвітлений професором В.А. Вергуновим. Г.Г. Махов – голова секції ґрунтознавства СГНК України (1920–1927 рр.), організатор 1-го з'їзду ґрунтознавців України (15–21 квітня 1923 р.), учасник 1-ї сільськогосподарської виставки у м. Москві (19–21 жовтня 1923 р.), де демонструвалися відібрані Г.Г. Маховим зразки ґрунтів дослідних станцій України і складена ним карта ґрунтів України у масштабі 60 верст в англійському дюймі, а також колекція ґрунтів України, яка була відібрана Г.Г. Маховим та Д.Г. Віленським і представлена на I Міжнародному конгресі ґрунтознавців у м. Вашингтоні (1924 р.). Разом із секцією ґрунтознавства України, яку він очолював, Г.Г. Махов переїхав із м. Києва до м. Харкова (11.02.1924 р.), а з 15.03.1924 до 28.10.1924 рр. виконував обов'язки завідувача кафедри ґрунтознавства Харківського інституту сільського господарства імені Х. Раковського (нині Харківський НАУ імені В.В. Докучаєва).

У 1924 р. професором *науково-дослідної* кафедри ґрунтознавства ХСГІ було обрано О.Н. Соколовського – учня академіків В.Р. Вільямса і Д.М. Прянишникова (Петровська землеробська академія, м. Москва).

Кафедра ґрунтознавства, яку очолював професор Г.Г. Махов, займалася навчально-методичною, а кафедра професора О.Н. Соколовського – науково-дослідною роботою. Згодом було створено єдину кафедру ґрунтознавства, завідувачем якої став професор О.М. Соколовський. На кафедрі, крім О.Н. Соколовського, працювали професори Г.Г. Махов, Д.Г. Віленський (пізніше професор Московського державного університету імені М.В. Ломоносова, який видав у 1956 р. оригінальний підручник “Почвоведение”) і Є.М. Лавренко (геоботанік, пізніше академік АН СРСР). Г.Г. Махов, Д.Г. Віленський, Є.М. Лавренко – видатні дослідники природи і ґрунтів України і світу.

Г.Г. Махов організував ряд експедицій по Україні, у результаті яких було створено карту ґрунтів України М 1 : 1000000, а також монографію-підручник “Ґрунти України” (1930 р.), де виклада-

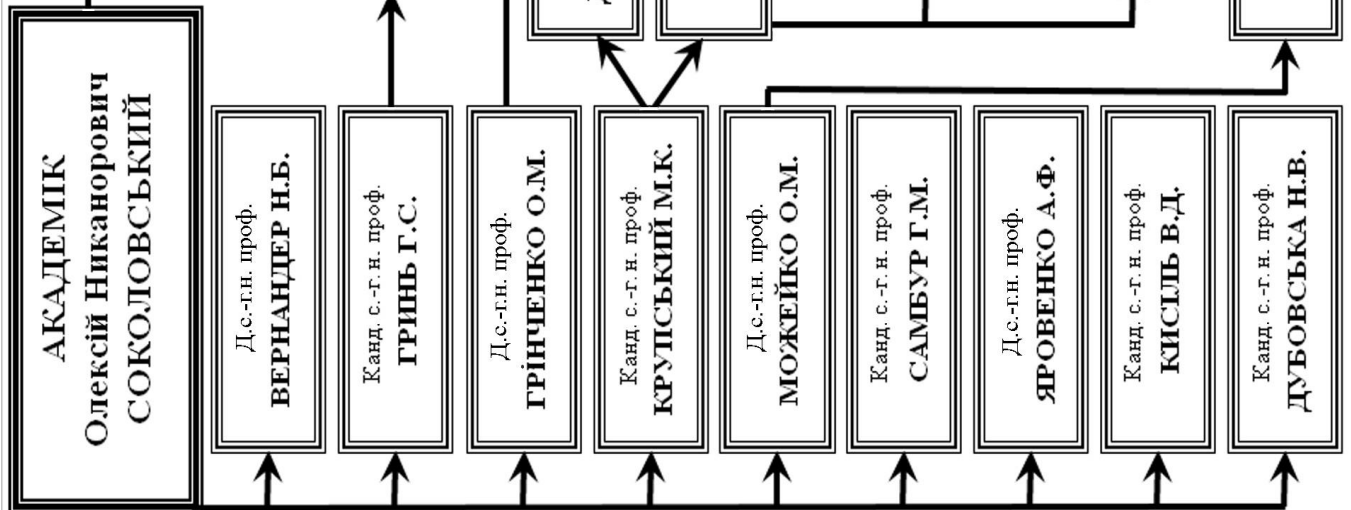
ються результати застосування докучаєвських методів для вивчення ґрунтів (морфологічні ознаки як діагностичний метод розпізнавання ґрунтів у природі та зв'язок ґрунтового покриву з елементами фізико-географічних умов ґрунтоутворення, особливо з рослинним світом), розробив програму агроінвентаризації земель.

Становлення і розвиток кафедри ґрунтознавства, починаючи з другої половини 20-х років ХХ ст., тісно пов'язані з ім'ям академіка О.Н. Соколовського, який майже 35 років очолював кафедру ґрунтознавства. Це під його керівництвом створено наукову школу з агроґрунтознавства, яка отримала назву “Наукова школа академіка Соколовського”, “Харківська школа ґрунтознавців”, “Українська школа ґрунтознавців” (табл. 1).

Наукова тематика, якою керував О.Н. Соколовський, охоплювала такі концептуально важливі питання ґрунтознавства: теорія походження легкорозчинних солей у ґрунтах (О.Н. Соколовський, Г.С. Гринь, А.Ф. Яровенко); галогенез лесової товщі України (Г.С. Гринь); розвиток змитих ґрунтів (С.С. Соколов); учення про активний і пасивний мул, гумус; колоїдно-хімічна технологія ґрунтів (О.Н. Соколовський, М.К. Крупський, Н.Б. Вернандер, М.І. Лактіонов, О.Я. Демідієнко); парадокс Соколовського – адсорбтивна ненасиченість лесів Ca^{2+} (О.Н. Соколовський) і кристалообмінний водень (Н.В. Дубовська); теорія і практика розрахунку доз унесення кальцію у ґрунти за допоглинанням (О.М. Грінченко); походження й окультурювання солонцюватих ґрунтів Середнього Придніпров'я (О.М. Грінченко, О.М. Можейко) і ґрунтів каштанового комплексу (О.Н. Соколовський, О.М. Можейко, В.Д. Кисіль); теорія окультурювання ґрунтів України і внесення вапна і гіпсу на чорноземних і торфових ґрунтах України (О.М. Грінченко, С.Г. Вознюк, І.А. Шелар); унесення малих доз гіпсу (2 - 4 ц/га) в рядки при посіві сільськогосподарських культур (О.М. Грінченко, В.О. Пелипець); культурний (антропогенний) процес ґрунтоутворення (О.М. Грінченко, Г.Я. Чесняк); польова діагностика ґрунтів України (Г.С. Гринь); номенклатурний список ґрунтів України та їх агровиробниче групування (Г.С. Гринь, Н.Б. Вернандер, О.М. Можейко, А.Ф. Яровенко, В.Д. Кисіль); методика великомасштабних ґрунтових обстежень і складання ґрунтових карт України

НАУКОВА ШКОЛА АГРОГРУНТОЗНАВЦІВ О.Н.СОКОЛОВСЬКОГО

Послідовники – однодуші



Кандидати наук
Бреус Н.М.
Тихоненко Д.Г.
Носко Б.С.
Ковалшина Д.І.
Джамаль В.А.
Шелякін М.М.
Яшинова Є.В.
Тіщенко В.М.

Д.с.-г.н. проф. **ДЕМІДЧЕНКО О.Я.**

Д.с.-г.н. проф. **ЛАКТИОНОВ М.І.**

Кандидати наук
Дегтярьов В.В.
Карпенко І.В.
Золотун О.В.
Чечар О.Ю.

Доктори філософії
Конг Зоан Шаг
Якуб Басорун
Давид Азоклі
Ризики Ж.Х.
Пьер Олодо

Д.с.-г.н. проф. **НАЗАРЕНКО І.І.**

Доктори наук
Шикула М.К.
Вознюк С.Т.
Муха В.Д.
Тихоненко Д.Г.
Полупан М.І.
Трускавецький Р.С.
Канівець В.І.
Грінченко Т.О.

Кандидати наук
Пелипець В.О.
Литовченко М.С.
Чесняк Г.Я.
Шелар І.А.
Чесняк О.А.
Георгі А.А.
Головіна Л.П.
Павленко І.Ф.
Горін М.О.
Коробченко Ю.П.
Боярський П.М.
Фалкош В.П.
Пономарева Л.В.
Колесніков Л.М.
Іванов В.П.
Величко Л.Л.
Тарара В.С.

Доктори філософії
Дін Жуй Сін
Сурендер Шарма

Кандидати наук
Свиридов А.М.
Філон В.І.

Д.с.-г.н. проф. **НОВКОВАГ В.В.**

Доктори філософії
Карам Фуад Муса

Д.с.-г.н. проф. **МУХА В.Д.**

Д.с.-г.н. проф. **ТИХОНЕНКО Д.Г.**

Доктор наук
Горін М.О.

Кандидати наук
Погорелова Т.А.
Шуковський М.А.
Новосад К.Б.
Казюга О.М.
Тіщенко В.С.

Доктори філософії
М'Байлао К.
Сайзону Годенс
Мерукки Камал
Сангаре Сапіф
Газі Ахмед

Д.с.-г.н. проф. **ОБРАЗЦОВА О.А.**

Кандидати наук
Міхновська А.Д.
Канівець В.І.
Васильєва Л.І.
Мамченко О.І.
Торжевський С.О.

(Г.С. Гринь, Н.Б. Вернандер, О.М. Можейко, В.Д. Кисіль, А.Ф. Яровенко); сільськогосподарська типологія земель (Г.С. Гринь, Н.М. Бреус, В.М. Тіщенко); кріогенна теорія походження лесів і сольових акумуляцій (О.О. Кирєєв).

На базі кафедри ґрунтознавства під керівництвом академіка О.Н. Соколовського було створено НДІ ґрунтознавства (1956 р.), який розміщувався на території кафедр ґрунтознавства, агрохімії, землеробства по вулиці Дзержинського, 92.

Успішно проведено великомасштабні дослідження ґрунтів України (1957–1961 рр.), під керівництвом академіка О.Н. Соколовського складено ґрунтові карти і супроводжуючі їх матеріали різного масштабу і призначення, різко активізовано вивчення ґрунтового покриву України колишніми учасниками експедицій, вихованцями Харківської школи ґрунтознавців: схилоче ґрунтоутворення в Лісостепу і Степу України (А.А. Георгі), колоїдно-хімічна характеристика гумусу чорноземів (М.І. Лактіонов), розвиток ґрунтів борових терас річок Лісостепу України (Д.Г. Тихоненко), лучні, болотні і торфові ґрунти, їх окультурювання (М.О. Горін, С.Г. Вознюк, Р.С. Трускавецький, Ю.Т. Коробченко) культурне (антропогенне) ґрунтоутворення різних природних зон світу: Полісся, Лісостеп, Степ, тропіки Африки (В.Д. Муха), азотний фонд чорноземів (О.А. Чесняк), великомасштабне дослідження ґрунтів території Белгородської області (1962–1972 рр.) і складання карт ґрунтів колгоспів і радгоспів у масштабі 1 : 10000 з агровиробничими цілями (Д.Г. Тихоненко, А.А. Георгі, М.О. Горін); ґрунти Карпатського регіону (В.І. Канівець), галоморфні і подові ґрунти сухих степів (М.І. Полупан), реградовані ґрунти Лісостепу України (М.М. Шелякін), причини солонцюватості ґрунтів сухих степів України (А.Ф. Нестеренко), дослідження хімії гумусу різних ґрунтів (О.О. Боцула), придатність ґрунтів Донбасу під сади (В.А. Джамаль), зрошення і галогенез ґрунтів (П.І. Кукоба), розвиток чорноземів (В.А. Бистрий), мочарні ґрунти (А.І. Сулима, М.І. Полупан, Є.В. Яровенко), агрогенетична характеристика ґрунтів України (О.П. Канаши), осолоділі ґрунти (Е.І. Яшинова), заплавні осолоділі ґрунти (Д.І. Ковалішин), агрогенетична характеристика та бонітування ґрунтів Казахстану (Б.П. Лобода, В.А. Бобров, В.С. Гусак), під-

вищення родючості ґрунтів Західної України (І.О. Коцюба), бонітування ґрунтів (В.П. Кузьмичов, А.І. Сірий).

Після смерті (25.04.1959 р.) академіка О.Н. Соколовського, завідувачем кафедри ґрунтознавства було призначено О.М. Грінченка – доктора сільськогосподарських наук, професора, заслуженого діяча науки УРСР, учня і послідовника О.Н. Соколовського. Він очолював кафедру 20 років (1959–1979 рр.), будучи ректором ХСГІ імені В.В. Докучаєва впродовж 1959–1969 рр.

Під керівництвом професора О.М. Грінченка на кафедрі продовжувалися дослідження ґрунтів України. Агрономічне ґрунтознавство, започатковане академіком О.Н. Соколовським, знайшло свій розвиток у роботах таких учених, як: Г.С. Гринь, А.Ф. Яровенко, В.Д. Кисіль, О.О. Кіреєва, І.А. Шеларь, М.І. Лактіонов, Н.В. Дубовська, А.А. Георгі, Д.Г. Тихоненко, В.Д. Муха, О.А. Чесняк. Згодом докторами наук, професорами стали: А.Ф. Яровенко (1970 р.), М.І. Лактіонов (1978 р.), В.Д. Муха (1982 р.), Д.Г. Тихоненко (1984 р.), а кандидатами наук – колишні аспіранти кафедри: Л.І. Васильєва, М.О. Горін, І.Ф. Павленко, Ю.Т. Коробченко, Л.П. Кроткевич, В.С. Тарара, Л.М. Колесніков, В.Ф. Іванов, Н.П. Ніконов, О.П. Кірія, Шарма Сурендер (Індія), Гарба Закарі (Нігер) та ін.

На кафедрі ґрунтознавства велася велика методична робота з підготовки молодих спеціалістів для сільського господарства колишнього Радянського Союзу. Кафедра готувала студентів II, III курсів факультетів агрохімії і ґрунтознавства, захисту рослин, агрономічного, економічного, інженерів землевпорядкування, інженерів лісового господарства; було підготовлено більше 100 магістрів для 76 країн світу.

У 1977 р. ХСГІ імені В.В. Докучаєва перебазувався на нове місце – землі навчально-дослідного господарства “Комуніст” (з 2004 р. – “Докучаєвське”). Кафедра розмістилася в навчальному корпусі № 4 на двох перших поверхах, де має чотири навчальні лабораторії, дві лекційні, дві вагові кімнати, кабінет-музей геології і мінералогії, кабінет-музей лабораторії генезису і картографії ґрунтів, який нараховує більше 150 монолітів ґрунтів від одного до трьох метрів глибиною, що були відібрані під час нав-

чальної практики студентами III курсу факультету агрохімії і ґрунтознавства під керівництвом Д.Г. Тихоненка, А.А. Георгі, а потім – М.О. Горіна у 1962–1972 рр. Препарацію монолітів ґрунтів виконали А.А. Георгі, Д.Г. Тихоненко (1967–1972 рр.). Перебазування музею ґрунтів і кафедри виконував завідувач лабораторії генезису і картографії ґрунтів В.С. Різван, а художнє оформлення – О.Р. Щербак.

У 1979 р. кафедру очолив Микола Ілліч Лактіонов – доктор сільськогосподарських наук, професор, учень академіка О.Н. Соколовського. Він завідував кафедрою з 1979 до 2005 рр., будучи проректором з навчальної роботи ХДАУ імені В.В. Докучаєва в 1969–1993 рр. і його ректором у 1993–1996 рр. У цей час кафедра продовжувала традиції, які склалися в попередні роки її функціонування.

З 2005 р. на посаду завідувача кафедри ґрунтознавства за конкурсом було обрано Д.Г. Тихоненка – доктора сільськогосподарських наук, професора, який працював деканом факультету агрохімії і ґрунтознавства в 1972–1996 рр., а з 1996 р. і до сьогодні – проректором з навчальної роботи Харківського НАУ імені В.В. Докучаєва.

У даний час на кафедрі працюють чотири професори (Д.Г. Тихоненко, М.І. Лактіонов – доктори сільськогосподарських наук, М.О. Горін – доктор біологічних наук, С.Ю. Булигін – член-кореспондент УААН); шість доцентів (В.В. Дегтярьов – декан факультету агрохімії і ґрунтознавства, В.С. Тарара, Л.Л. Величко, К.Б. Новосад, О.М. Казюта, О.Ю. Чекар); викладач (В.С. Тіщенко – кандидат сільськогосподарських наук); асистент (С.В. Крохін); три старших лаборанти (В.О. Малюга – матеріально відповідальна; Н.П. Булат; Г.М. Чередниченко, лаборант – вакансія). На кафедрі два аспіранти (Саїд Зераат Кар – Іран; В.В. Мочалова), два здобувачі (С.В. Канівець, Я.М. Гніденко). Також на кафедрі є магістратура.

При кафедрі функціонує студентський науковий гурток (керівники: професор М.О. Горін, доцент К.Б. Новосад), засідання якого проходять щочетверга. У складі гуртка – 20–30 студентів.

З 2005 р. на кафедрі діє науково-виробнича лабораторія з охорони ґрунтів, науковим керівником якої є професор С.Ю. Булигін, а завідувачем – магістр С.В. Калюга.

Викладачі кафедри проводять заняття зі студентами всіх факультетів агроуніверситету з таких дисциплін: „Геологія з основами мінералогії”, „Ґрунтова мікробіологія”, „Ґрунтознавство загальне”, „Ґрунтознавство часткове”, „Ґрунтознавство з основами геології”, „Ґрунти світу”, „Ґрунтова картографія”, „Екологічне ґрунтознавство”, „Охорона ґрунтів”, „Біогеохімія ґрунтового покриву”, за якими кафедрою за останні п’ять років (2001–2006 рр.) викладачами кафедри видані такі підручники і посібники: „Агроґрунтознавство” (автор М.І. Лактіонов), „Ґрунтознавство часткове” (автор Д.Г. Тихоненко), „Картографія ґрунтів” (Д.Г. Тихоненко і співавтори), „Геологія з основами мінералогії” (Д.Г. Тихоненко і співавтори), „Ґрунтознавство” (Д.Г. Тихоненко і співавтори), „Мікробіологія ґрунтів” – посібник для лабораторно-практичних занять (Д.Г. Тихоненко і співавтори), „Лабораторний практикум з ґрунтознавства” (М.І. Лактіонов і співавтори). Викладачі кафедри видали 12 навчально-методичних рекомендацій з питань ведення самостійної та індивідуальної роботи студентів, курсового і дипломного проектування тощо. Навчальна робота традиційно тісно пов’язана з науковою.

Викладацький склад кафедри працює в системі поступового входження до європейського освітнянського простору згідно з Болонською конвенцією.

У науковій роботі беруть участь усі викладачі кафедри, аспіранти, магістри і студенти II – V курсів на ініціативній (безплатній) основі, виконуючи наукові дослідження за державною науково-технічною програмою „Родючість, охорона й екологія ґрунтів Полісся і Південно-Східного Лісостепу України”, яка координується головним в Україні ННЦ ІГА імені О.Н. Соколовського.

Наукову кафедральну програму спрямовано на реалізацію державної політики в галузі охорони земель і відтворення родючості ґрунтів Полісся і Лісостепу України різного походження.

В останні десятиріччя ґрунтовий покрив України зазнав значного антропогенного навантаження, унаслідок чого відбулися деградаційні зміни, що призвели до зниження кількості поживних речовин і гумусу, підвищення кислотності, руйнування структури, переущільнення орного шару, розвитку водно-ерозійних процесів, хемогенного забруднення ґрунтів, і в кінцевому підсумку –

до зниження родючості земель. У зв'язку із цим викладачі кафедри включилися у виконання державних наукових розробок з підвищення родючості ґрунтів, їх агровиробничої характеристики і класифікації. Наукова група під керівництвом професора М.І. Лактіонова у складі доцентів В.В. Дегтярьова, О.Ю. Чекар, асистента С.В. Крохіна вивчає вплив окультурювання на трансформацію органічної частини ґрунтів. Установлено дуже важливі закономірності утворення активного і пасивного гумусу, реакційної здатності гумусу, визначення функціональних (хімічних) груп і їх значення у формуванні поглинальної здатності ґрунтів.

Наукова група, якою керує професор Д.Г. Тихоненко, спрямовує свій пошук на дослідження впливу господарської (антропогенез) діяльності на сучасні процеси ґрунтогенезу, агрономічні характеристики та екологічні режими ґрунтів у межах долинних ландшафтів Полісся і Лісостепу України (біодіагностика, систематизація, оцінка, еволюція). На основі цих досліджень розроблено палеографічну схему еволюції долинного ландшафту і ґрунтоутворення протягом голоцену квартера (Д.Г. Тихоненко, М.О. Горін, В.С. Тіщенко), а також класифікацію ґрунтів України (Д.Г. Тихоненко), яка служить основою для складання класифікаційного списку ґрунтів України, їх агрономічного групування, що є головною науковою базою для проведення майбутніх ґрунтових обстежень території держави з використанням дистанційного зондування землі.

Професор М.О. Горін обґрунтував теорію і практику агрохімічного окультурювання заплавних ґрунтів Полісся і Лісостепу України, що дозволяє підвищити у два-три рази врожайність природних (заплавних) трав (луків).

Доцент О.М. Казюта показав, що лісові алювіальні ґрунти заплави верхнього і середнього Сіверського Дінця розвиваються за гідроморфно-аккумулятивним типом ґрунтоутворення у зв'язку з високою активністю Ca^{2+} ($A_{\text{Ca}^{2+}}$) і низькою активністю йонів натрію, що обумовлено врізаністю русла ріки в карбонатні мезозойські породи (як правило, крейдяні). Акумулятивне ґрунтоутворення обумовлює високу родючість лісових заплавних ґрунтів, які змінюються у просторі за різними частинами заплави (прирусло-

вої, центральної, притерасної), визначаючи підвищення родючості ґрунтів і різні лісомеліоративні заходи в межах території заплав.

Доцентом К.Б. Новосадам проведено ґрунтові дослідження з виявлення впливу лісових культур на агрономічну характеристику чорноземних ґрунтів. Установлено, що через 40-50 років посажені лісові культури сприяють підвищенню родючості ґрунтів до рівня цілинних (степових) територій. Це особливо важливо тепер, коли близько 8–10 млн сильно- і середньозмитих ґрунтів виводиться зі складу орних земель. Дуже важливі закономірності зміни характеристик ґрунтів і їх родючості встановила доцент Л.Л. Величко під час дослідження дії лісових смуг різного меліоративного призначення. Склад ґрунтового повітря в чорноземах лісових, орних і цілинних вивчає доцент В.С. Тарара. Аспірантка В.М. Мочалова досліджує зміни складу обмінних катіонів чорноземних ґрунтів під впливом лісової рослинності і материнських порід. Здобувач С.В. Канівець відкрив чорноземне опілля в Чернігівському Поліссі на право- і лівобережжі р. Десни, а здобувач Я.М. Гніденко зосереджує увагу на нанометричній діагностиці чорноземних ґрунтів Лісостепу і Степу.

Із 2005 р. розпочав наукові дослідження на кафедрі професор С.Ю. Булигін, який до цього працював заступником директора з наукової роботи Інституту агрохімії і ґрунтознавства імені О.Н. Соколовського, а згодом – завідувачем кафедри земельних ресурсів і природокористування НАУ (м. Київ). Його наукова проблематика – охорона ґрунтів від водної ерозії, ґрунтово-екологічне районування та картографія ерозійно небезпечних регіонів України.

В Україні давно назріла необхідність повторних великомасштабних обстежень ґрунтів для точного визначення їх ресурсних можливостей, удосконалення системи спеціалізації сільськогосподарського виробництва, системи оподаткування, оцінки вартості землі як товару, охорони і раціонального використання земельних ресурсів. Проведені наукові дослідження на кафедрі ґрунтознавства доповнюють державну базу (банк) даних про ґрунти, їх властивості, що дуже важливо при картографуванні і районуванні території України, плануванні заходів щодо охорони і підвищення родючості ґрунтів частини території Полісся і Лісостепу України.

4.7.2. КАФЕДРА АГРОНОМІЧНОЇ ХІМІЇ



Завідувач кафедри
професор М.М. Кулешов

Кафедру агрономічної хімії ХНАУ імені В.В. Докучаєва засновано 1934 р. Її очолив видатний вчений-агрохімік, учень та співробітник засновника вітчизняної агрохімічної науки академіка Д.М. Прянишникова, доктор сільськогосподарських наук, професор М.А. Єгоров.

На час заснування кафедри до її складу входили: професор М.А. Єгоров (завідувач кафедри); доцент М.Є. Пронін, який незабаром переїхав у Воронеж, де до кінця життя (1964 р.) завідував кафедрою агрохімії; асистенти Г.Г. Лагермарк,

М.М. Стрельнікова, Г.М. Шапіро.

У розпорядженні кафедри були дослідне поле площею 1 га, вегетаційний будиночок, дві навчальні та одна дослідницька лабораторії з підсобними приміщеннями.

Головна дисципліна, яка викладалася на кафедрі, мала назву “Учення про добрива”. Пізніше вона отримала назву “Агрономічна хімія” та була включена до навчального плану майже всіх факультетів.

За невеликий відрізок часу від заснування кафедри до початку Вітчизняної війни 1941–1945 рр. колектив кафедри під керівництвом професора М.А. Єгорова зробив суттєвий внесок у розвиток вітчизняної агрохімічної науки. Уперше були оприлюднені поняття “окультурювання ґрунтів” та “окультурений ґрунт”, які означали відсутність позитивної реакції на внесення фосфорних добрив унаслідок дуже високого вмісту рухомих сполук фосфору у ґрунті.

Велика серія досліджень М.А. Єгорова та співробітників кафедри була присвячена вивченню взаємозв'язку структури ґрунту й ефективності добрив, можливості використання фосфоритів

Ізюмського родовища для удобрення ґрунтів, доцільності застосування хлористого натрію як добрива під час вирощування цукрових буряків на чорноземних ґрунтах. Науковий доробок кафедри того часу має пріоритетне значення і для сьогодення.

Плідну роботу кафедри було зупинено у зв'язку з війною. Інститут був евакуйований до м. Катта-Курган Узбецької РСР. На жаль, усі співробітники кафедри залишилися в окупованому Харкові. М.А. Єгоров трагічно загинув взимку 1942 р.

Новий колектив кафедри в евакуації у 1942 р. очолив доцент М.К. Крупський. Усе приміщення кафедри складалося з однієї кімнати у колгоспній школі, де читалися лекції і проводилися лабораторні практикуми. Науково-дослідну роботу колективу було спрямовано на розробку ефективних засобів удобрення цукрових буряків, під які вже в посівну кампанію 1942 р. передбачалося виділити тисячі гектарів у специфічних ґрунтово-кліматичних умовах Узбецької РСР. Дуже важливою була також участь у дослідженнях з колоїдно-хімічної технології ґрунтів для створення тимчасових сховищ паливно-мастильних матеріалів стратегічного значення.

У серпні 1943 р. Радянська Армія звільнила Харків від фашистів. Уже 1944/45 навчальний рік увесь колектив ХСГІ зустрів у Харкові.

Незважаючи на труднощі післявоєнного періоду, вже у 1946 р. в інституті було відкрито факультет агрохімії та ґрунтознавства, що обумовило перехід діяльності кафедри на новий кількісний та якісний рівні. Значно збільшився обсяг навчальної роботи і кількість дисциплін. У 1950/51 навчальному році на кафедрі викладались агрономічна хімія (чотири факультети), біохімія сільськогосподарських рослин, система застосування добрив, основи застосування пестицидів, методика агрохімічних досліджень.

Шістдесяті роки ХХ ст. були дуже сприятливими для становлення та розвитку агрохімічної науки в цілому. Урядовий курс СРСР на хімізацію сільського господарства відобразився на діяльності кафедри і факультету в цілому. З 1960 р. кафедра відновила аспірантуру, з 1962 р. на заочному факультеті було відкрито відділення агрохімії та ґрунтознавства, а з 1964 р. контингент

прийому на стаціонар ґрунтового-агрохімічного факультету досяг 75 студентів. Науково-дослідну роботу кафедри в цей період було спрямовано на вивчення нових видів добрив, діагностику ґрунтів і рослин відносно необхідності внесення добрив та їх впливу на агрохімічні показники ґрунту.

У 1969 р. професор М.К. Крупський повністю присвячує свій час керівництву УНДІ ґрунтознавства та агрохімії і передає посаду завідувача кафедри доценту М.С. Літовченку. З 1972 по 1979 рр. кафедру очолює доцент М.М. Сирий. Цей період діяльності кафедри збігається з перебудованням університету на нову навчальну базу, яка розташована на території навчально-дослідного господарства “Комуніст”, неподалік від селища Рогань.

Кафедра отримала нові приміщення для проведення навчальної та дослідної роботи загальною площею біля 400 м². Значно збільшилася база інструментального обладнання, яка дозволяла проводити навчальний процес та наукові дослідження на сучасному методичному рівні. Зокрема, виконувались урядові завдання з вивчення ефективності нових хімічних меліорантів і комплексних добрив. Проводилися дослідження за Програмою географічної мережі дослідів з добривами стосовно ґрунтового-кліматичних умов Лісостепу Лівобережжя України.

У 1979 р. на посаду завідувача кафедри було обрано кандидата сільськогосподарських наук, доцента М.М. Кулешова. З 1991 р. до сьогодні доктор сільськогосподарських наук, професор М.М. Кулешов очолює колектив кафедри.

Початок другого п'ятдесятиріччя існування кафедри був відзначений суттєвими позитивними змінами як у навчальній, так і в науково-дослідній роботі, що дозволило сформуванню досить стабільний колектив викладачів та навчально-допоміжного персоналу.

Щорічно навчальний процес на кафедрі охоплює близько 2 000 студентів стаціонару та заочного відділення, які слухають лекції, виконують лабораторні роботи, проходять навчальну та виробничу практики, складають заліки та іспити, захищають дипломні проекти та роботи. Тільки за період 1985–1995 рр. кафедра підготувала понад 150 магістрів сільськогосподарських наук для 50 країн Європи, Азії, Африки, Центральної та Латинської Америки.

Після довгої перерви відновила діяльність аспірантура. Протягом 1988–2006 рр. під керівництвом професора М.М. Кулешова в аспірантурі навчались і продовжують навчання 13 випускників університету, серед яких громадяни Ефіопії, Конго, Сирії, Іраку, Гвінеї, Куби, Нігерії, Зімбабве. Дев'ять аспірантів успішно захистили дисертації.

Сьогодні в межах штатного розкладу на кафедрі постійно працюють професор, доктор сільськогосподарських наук М.М. Кулешов; доценти, кандидати сільськогосподарських наук Н.М. Гаджиєва, В.С. Залізовський, М.К. Ключко, Г.Ф. Ольховський, С.О. Садовий, М.М. Сирий, В.І Філон; викладач В.О. Казаков; асистенти Л.Г. Бабиніна, І.С. Томан. Забезпечують навчальний процес старший лаборант Т.Л. Скрипніченко, лаборанти А.М. Блинник, Г.П. Стрелець, О.Л. Щуковська. Крім того, до навчального процесу залучені на засадах сумісництва доктор сільськогосподарських наук, член-кореспондент УААН В.І. Кисіль та доктор сільськогосподарських наук М.М. Мірошніченко.

Науково-дослідну роботу кафедри спрямовано на виконання завдань Державної науково-технічної програми 03.02. – “Охорона і відтворення родючості ґрунтів. – Розробка підвищення ефективності дії добрив”. Проводиться дослідження наукових основ підвищення родючості ґрунту та ефективності добрив в умовах чорнозему типового та інших типів ґрунтів. Особлива увага приділяється вивченню процесів, які характеризують оптимальний стан системи “ґрунт – рослина – добриво” в аспектах підвищення врожайності та якості сільськогосподарських культур при збереженні родючості ґрунту і охорони навколишнього середовища.

Викладачі кафедри постійно публікують результати досліджень у періодичних наукових виданнях, виступають з доповідями та повідомленнями на з'їздах, симпозіумах, конгресах та конференціях. Фонд наукових та навчально-методичних публікацій співробітників кафедри на сьогодні становить понад 300 найменувань. Серед них є публікації англійською, угорською, французькою та іспанською мовами, праці міжнародних конгресів, симпозіумів та конференцій, Європейського товариства по охороні ґрунтів, унікальні лекції, навчальні словники, посібники та методичні розробки.

Наукові дослідження професора М.М. Кулешова були включені до програм доповідей на конгресах в Угорщині, Німеччині, США, Канаді, Індії та Бельгії. Досить успішно виконувалися спільні розробки з університетом аграрних наук (Кестхей, Угорщина), Національним інститутом кофе і какао (Сантьяго де Куба, Куба), Вашингтонським державним університетом (Пулмен, США). Досліджувались ґрунтові зразки, які були відібрані на різних фонах Гвінеї, Буркіна-Фасо, Ефіопії, Куби та Нігерії. Закладалися досліди в умовах Куби та Гвінеї з використанням важкого ізотопу азоту.

Нині інтенсивно використовується дослідне поле університету для наукової роботи та підготовки кадрів вищої кваліфікації.

Вихованці кафедри агрохімії гідно продовжують добрі традиції університету як в Україні, так і за її межами. Серед чисельного загону магістрів та докторів філософії (кандидатів наук), які підтримають зв'язок з кафедрою, можна назвати таких: Нурхусейн Таха – помічник міністра сільського господарства Ефіопії, Ульд Кхатрі – керівник департаменту Міністерства сільського господарства Ісламської Республіки Мавританія, Алюш Зіяд – радник Уряду Сирії, Тетте Франсіс – керівник наукового центру з агрохімії та ґрунтознавства Республіки Гана, Кутєв Веселін – завідувач лабораторії інституту агрохімії та ґрунтознавства імені Пушкарова в Болгарії, Бустаманте Карлос – помічник директора з наукової роботи Національного інституту кофе та какао на Кубі, Желєв Іван – доцент кафедри агрохімії Пловдивського сільськогосподарського інституту в Болгарії, Баррі Мамаду – керівник відділу Національного інституту сільського господарства в Гвінеї, Оролінова Марія – доцент кафедри агрохімії Чеської сільськогосподарської академії, Дуарте Амількар – помічник декана аграрного університету в Португалії, Вось Хенрік – власник сільськогосподарського підприємства в Польщі та багато ін. Усі випускники кафедри підкреслюють, що знання, які були ними отримані в університеті взагалі та на кафедрі агрохімії, зокрема, є найголовнішим скарбом в їх житті та діяльності.

4.7.3. КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ХІМІЇ



Завідувач кафедри
доцент О.М. Дубина

Кафедра загальної хімії є однією з найстаріших кафедр Харківського національного аграрного університету. Організована вона 1882 р., хоча хімічні дисципліни в сільсько-господарському інституті викладалися вже з 1818 р. Одним з перших викладачів хімії був професор Й.Ф. Белза (1836–1858). З 1873 р. професором хімії був призначений В.Ю. Ріхтер, відомий як автор підручників з органічної та неорганічної хімії. Підручники В.Ю. Ріхтера витримали багато видань і були перекладені різними

європейськими мовами. У 1886 р. ним було написано розділ у посібнику з аналітичної хімії, виданому під керівництвом Д.І. Менделєєва. Було створено одну з перших в інституті хімічних лабораторій, якою з 1874 до 1880 рр. керував професор М.Г. Лей. Він також читав лекції з загальної і аналітичної хімії.

Першим завідувачем кафедри хімії став Є.Є. Вагнер, один з найталановитіших учнів О.М. Бутлерова. Є.Є. Вагнер був відомим представником російської школи хіміків-органіків і видатним дослідником терпенів. На кафедрі працював також О.Є. Арбузов, який пізніше став двічі лауреатом Державної премії, академіком. Його наукові дослідження були присвячені розвитку теорії хімічної будови молекул, каталізу, хімічній технології.

У 1914 р. відбувся переїзд сільськогосподарського інституту з Польщі до Харкова. Тут відбулося створення ще однієї хімічної кафедри – органічної хімії. Першим завідувачем кафедри стає випускник інституту П.С. Пищимука (1917–1950 рр.) – згодом професор, доктор хімічних наук, член-кореспондент АН БРСР. Пізніше посаду завідувача кафедри посідали І.Т. Стрелков (1950–1954 рр.) – член-кореспондент АН УРСР, професор, доктор хімі-

чних наук; Л.Ф. Шпеєр (1954–1957 рр.) – доцент, кандидат хімічних наук; П.С. Пищимука (1957–1965 рр.) – професор, член-кореспондент АН БРСР; доцент Л.Ф. Шпеєр (1965–1971 рр.).

За час існування кафедри органічної хімії було створено новий курс інсектофунгіцидів, продовжувалися дослідження хімії природних смолистих речовин, було організовано підсочку сосни на території України. Розробки кафедри були покладені в основу технології переробки живиці на п'яти створених заводах. Керував цією роботою професор П.С. Пищимука. Паралельно розвивалися теоретичні уявлення про хімію барвників, а також досліджувалися термодинамічні закономірності органічних реакцій (професор І.І. Стрелков, доцент Л.Ф. Шпеєр).

Кафедру неорганічної і аналітичної хімії після переїзду інституту до Харкова очолив професор І.С. Телетов (до 1947 р.).

Упродовж 1947–1973 рр. кафедру неорганічної і аналітичної хімії сільськогосподарського інституту очолював доктор технічних наук, професор Й.С. Галінкер. Наукову діяльність кафедри під керівництвом Й.С. Галінкера було спрямовано на дослідження розчинів у широкому інтервалі температур і тиску. Фундаментальні теоретичні роботи школи Й.С. Галінкера знайшли практичне втілення у виробництві: пуск першого у країні цеху з виробництва натрію і калію, розробка нових методів промислового одержання водню і пероксиду водню. Тісні стосунки зв'язували колектив кафедри із Сумським, Рубежанським і Волзьким хімкомбінатами. Велика увага приділялася в цей час і методиці викладання хімічних дисциплін. Й.С. Галінкер у співавторстві з доцентом кафедри П.І. Медведєвим видали підручник “Физическая и коллоидная химия”, яким донині користуються в навчальному процесі.

Слід зазначити, що 1971 р. стає роком об'єднання кафедр органічної і неорганічної хімії і утворення кафедри загальної хімії. У наступні роки кафедру загальної хімії очолювали: В.П. Чиненко (1973–1978 рр.) – доцент, кандидат технічних наук; В.І. Гордієнко (1978–1983 рр.) – доцент, кандидат фармацевтичних наук; Л.А. Сисоєв (1983–1999 рр.) – доцент, кандидат хімічних наук.

З 1999 р. кафедрою загальної хімії завідує доцент, кандидат хімічних наук О.М. Дубина.

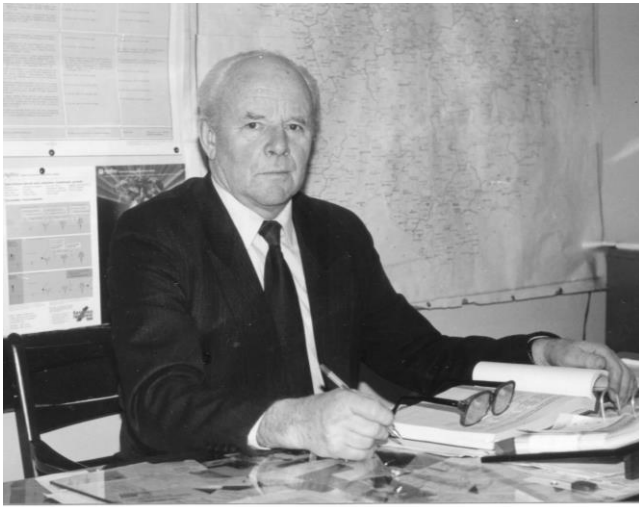
Останні 30 років на кафедрі продовжувалися традиційні дослідження в галузі фізико-хімії розчинів та електрохімії, а також здійснювався пошук нових підходів до викладання хімічних дисциплін в аграрному ВНЗ. Під керівництвом доцента В.П. Чиненка проводилися роботи із впровадження наукових досліджень у виробництво, зокрема на Сумському хімічному комбінаті. Результати досліджень були відображені в цілому ряді авторських свідоцтв і патентів СРСР. Результати методичних пошуків стали матеріалом монографії доцента В.І. Гордієнка та численних посібників і методичних вказівок. Під керівництвом доцента Л.А. Сисоєва на кафедрі було започатковано новий напрям наукових досліджень – біохімія стресу.

Пізніше об'єктами кафедральних досліджень стають мембранні процеси, процеси комплексоутворення за участю високомолекулярних комплексуючих матеріалів (комплекситів) у водних і неводних розчинах. Одним з нових напрямів наукових досліджень є вивчення фізіолого-біохімічних механізмів стійкості рослин до жорстких абіотичних стресів.

Викладачі кафедри за останні 5 років брали участь більше ніж у 40 наукових, у тому числі міжнародних конференціях; ними опубліковано близько 100 наукових статей, створено і видано методичні посібники і вказівки з навчальних дисциплін, що викладаються на кафедрі, один з них – “Колоїдна хімія” – підручник для ВНЗ із грифом Міністерства освіти та науки України.

У виконанні наукових досліджень активну участь беруть студенти-гуртківці. За останні 5 років вони стали співавторами 32 наукових публікацій, брали участь у 15 наукових конференціях, у тому числі і міжнародних. Студентські доповіді відзначалися призами і дипломами. За участі викладачів і студентів-гуртківців кафедри було організовано і проведено Міжнародну наукову конференцію студентів і аспірантів, семінари і школи молодих учених, аспірантів і студентів “Стрес і адаптація рослин”.

4.7.4. КАФЕДРА ЗЕМЛЕРОБСТВА



Завідувач кафедри член-кореспондент УААН,
професор Ю.В. Будьонний

Кафедра землеробства є однією з найстаріших в університеті. З першого дня заснування інституту вона входила до складу кафедри сільського господарства, а як самостійний структурний підрозділ була відокремлена у 1871 р. Першим її завідувачем був доцент М.А. Гудков.

У 1893 р. на базі кафедри землеробства було

створено три кафедри: загального землеробства, рослинництва та ґрунтознавства. У 1934 р. від кафедри землеробства відокремилася кафедра агрохімії.

Протягом багатьох років кафедру землеробства очолювали такі видатні вчені, як професор П.В. Будрін (1882–1894 рр.), П.В. Бараков (1894–1919 рр.), М.А. Єгоров (1922–1934 рр.), академік Б.М. Рожественський (1934–1948 рр.), професори О.М. Можейко (1953–1974 рр.), В.В. Милий (1974–1989 рр.).

Професор П.В. Будрін велику увагу приділяв розробці системи сівозмін, застосуванню куліс, основ напівпарового обробітку ґрунту.

У створенні вищої сільськогосподарської школи велика роль П.Ф. Баракова – автора першого підручника з землеробства “Курс общего земледелия” (1903–1905 рр.), за яким навчалися декілька поколінь агрономів.

Під керівництвом професора М.А. Єгорова успішно розроблялися питання родючості ґрунту і методи його досліджень, вивчалися типи парів, їх удобрення, травосіяння, буряковтомлення та ін.

Академік Б.М. Рожественський зробив великий внесок у вивчення комплексної дії агроприйомів для отримання високих сталих урожаїв сільськогосподарських культур, травопільної системи землеробства, кращих попередників, заходів обробітку ґрунту, розробку й удосконалення методики дослідницької справи. “Мето-

дика опытно-исследовательского дела по полеводству” є найціннішим внеском у розвиток сільськогосподарської науки.

Професор О.М. Можейко керував роботою щодо розробки прийомів попередження осолонцювання ґрунтів, окультурювання дерново-підзолистих ґрунтів, утилізації і можливості використання для зрошення сільськогосподарських культур побутових вод м. Харкова, утилізації гною промислових тваринницьких комплексів і промислових вод та відходів Первомайського хімкомбінату.

Багаторічні комплексні дослідження наукової школи під керівництвом професора О.М. Можейка зробили вагомий внесок у науку, що дозволило успішно вирішити інші актуальні питання ґрунтознавства й землеробства.

Під керівництвом професора В.В. Милого було розроблено і впроваджено у виробництво інтегровану систему боротьби з бур'янами, де велика увага приділялася екологічно безпечним способам їх знищення, створено наукову школу гербологів, яка проводила багаторічні комплексні дослідження з вивчення біології бур'янів, розробляла прийоми зниження життєздатності їх насіння та удосконалення засобів боротьби з ними. Велика увага приділялася розробці способів обробітку ґрунту під різні сільськогосподарські культури.

На сьогодні член-кореспондент УААН, професор Ю.В. Будьонний заснував наукову школу, яка вирішує дуже важливі сучасні проблеми землеробства України, а саме: наукове обґрунтування і практичне впровадження ґрунтозахисних ресурсозберігальних систем обробітку ґрунту, інтенсивних технологій вирощування озимих культур, цукрових буряків, кукурудзи, соняшнику, квасолі, комплексу заходів боротьби з бур'янами, розробка і впровадження науково обґрунтованих сівозмін, у тому числі з короткою ротацією для фермерських господарств.

Наукова школа кафедри землеробства під керівництвом професора Ю.В. Будьонного зробила великий внесок у розробку теоретичних і практичних питань оптимізації структури посівних площ у господарствах різної форми власності, розробки науково обґрунтованих раціональних сівозмін, мінімалізації обробітку ґрунту, впровадженню інтенсивних технологій вирощування

польових культур, системи боротьби з бур'янами, застосування регуляторів росту і добрив та ін.

Під керівництвом професора Ю.В. Будьонного організовано дві філії кафедри: одну – на базі відділу рільництва Інституту рослинництва імені В.Я. Юр'єва, другу – на базі ТОВ “Каравай” Добропільського району Донецької області. На базі цих філій кафедри виконується великий обсяг наукових досліджень із питань мінімалізації обробітку; біологічного відтворення родючості ґрунтів, розроблення адаптивних технологій вирощування польових культур тощо. Крім того, вони є навчальною базою підготовки молодих фахівців сільськогосподарського виробництва.

Науковцями кафедри під керівництвом члена-кореспондента УААН, професора Ю.В. Будьонного розроблено ґрунтозахисну ресурсозберігальну комбіновану систему обробітку ґрунту в сівозмінах, а також польові сівозміни з короткою ротацією для фермерських господарств Лівобережного Лісостепу.

Результати наукових розробок впроваджено у виробництво на площі 1830,9 тис. га. Економічний ефект становить 39,25 млн грн. Розроблені і впроваджуються у виробництво “Концепція розвитку землеробства в Харківській області на 2001–2005 роки і на період до 2010 року”, а також “Комплексна програма розвитку сільського господарства Харківської області у 2001–2005 роках та на період до 2010 року”.

Ю.В. Будьонний – автор 300 опублікованих наукових праць, у тому числі, співавтор базового підручника “Землеробство” для ВНЗ. Під його загальною редакцією у 2005 р. підготовлено та видано “Практикум із загального і меліоративного землеробства” і “Технологічні карти і витрати на вирощування зернових культур в умовах східного регіону України”.

Тільки за останні 10 років на кафедрі підготовлено два доктори сільськогосподарських наук, п'ять докторів філософії та 10 кандидатів сільськогосподарських наук. Член-кореспондент УААН, доктор сільськогосподарських наук, професор Ю.В. Будьонний є членом науково-методичної ради УААН та двох спеціалізованих рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій.

У 2006 р. до колективу кафедри землеробства ввійшли: Ю.В. Будьонний – завідувач кафедри, член-кореспондент УААН, доктор сільськогосподарських наук, професор; Н.І. Бухало, С.І. Кудря, І.В. Лотоненко, А.М. Свиридов, В.Д. Синявін, М.В. Шевченко, Ю.М. Шевяков – доценти кафедри; Н.А. Кудря, С.Г. Стукало – старші викладачі; О.Ф. Бєлевцева, Л.В. Чумак – старші лаборанти; Л.В. Вороніна, Г.І. Ольховська – лаборанти.

4.8. ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ



Директор ІПО,
професор В.К. Пузік

Інститут післядипломної освіти керівників і спеціалістів АПК створений на базі факультету підвищення кваліфікації Харківського державного аграрного університету імені В.В. Докучаєва відповідно до наказу Міністерства аграрної політики України № 14 від 22 січня 1999 р. Інститут є структурним підрозділом агро-університету. Його історія починається з 1930 р., коли у Харківському сільськогосподарському інституті був створений факультет випробувальних станцій. Одним із завдань факультету було

систематичне підвищення кваліфікації керівних кадрів і спеціалістів сільського господарства у різних галузях сільськогосподарського виробництва. Після ліквідації факультету в інституті плідно працювала однорічна школа підготовки керівних кадрів, створена в 1961 р. За п'ять років існування у школі підвищили кваліфікацію близько 600 чоловік. Директором школи довгий час працював С.І. Афонський. У 1966 р. школу було реорганізовано у факультет підвищення кваліфікації.

Сьогодні інститут післядипломної освіти має відділення:

- підготовки резерву на посади керівників підприємств АПК;
- підвищення кваліфікації державних службовців;
- підвищення кваліфікації викладачів сільськогосподарських вузів і технікумів;
- підвищення кваліфікації керівників колективних і фермерських господарств;
- спецвідділення з перепідготовки кадрів із землеустрою, бухгалтерського обліку та аудиту, захисту рослин.

Контингент слухачів становить понад 2 000 чоловік. З 1966 по 1978 рр. першим проректором факультету підвищення квалі-

фікації був В.І. Соколов. З 1978 до 1991 рр. факультет очолював доцент М.І. Ткаленко. З 1991 р. факультет, далі Інститут післядипломної освіти очолює професор В.К. Пузік.

У навчальному процесі Інституту беруть участь понад 130 викладачів, серед яких доктори наук, професори складають 41,5 %; кандидати наук, доценти – 57,5 %. В Інституті працюють або працювали члени-кореспонденти УААН: В.Я. Амбросов, М.А. Бобро, Ю.В. Будьонний; академіки: Є.М. Білецький, О.С. Болотських, В.В. Медведєв (директор інституту ґрунтознавства і агрохімії імені Соколовського), П.П. Фукс (директор Інституту клінічної ветмедицини); професори: М.Д. Безуглий (заступник голови облдержадміністрації), В.К. Горкавий, Б.М. Литвинов, В.П. Мартьянов, В.В. Мирось, М.Ф. Огійчук, Б.Ф. Остапенко, Д.Г. Тихоненко; голови Харківської районної державної адміністрації; начальники Головного управління АПК та їх заступники. Більшість викладачів, які працюють в інституті (89 осіб), підвищували кваліфікацію та стажувалися в навчальних закладах Китаю, Німеччини, США, Франції, Угорщини, а 57 викладачів були слухачами коротко- і довготермінових семінарів з різної тематики, які проводилися в університеті викладачами німецьких і американських університетів.

Значну допомогу в організації підвищення кваліфікації викладачів вузів і технікумів, а також спеціалістів АПК надають сільськогосподарські підприємства, на базі яких функціонують обладнані навчальні класи, оснащені технічними засобами навчання. Таких об'єктів 12, серед яких: СВК “Овочева фабрика”, АТЗТ “Овочева фабрика” ПАОП “Зоря” Красноградського району, АТЗТ “Росія” Великобурлуцького району, дослідне господарство “Пархомівське” Краснокутського району.

Підвищення кваліфікації здійснюється як за державним замовленням, так і на госпрозрахунковій основі.

Навчальний процес в Інституті здійснюється за типовими навчальними планами та програмами із урахуванням динаміки виробництва. Особлива увага приділяється глибокому вивченню сучасних енергозберігальних ґрунтозахисних технологій і форм організації праці, у тому числі: бухгалтерського обліку, організа-

ції фермерської справи, маркетингу, менеджменту реформованих господарств, становленню і розвитку ринкових відносин у сільському господарстві.

У навчальному процесі застосовуються традиційні, і нові методи навчання. До послуг слухачів обчислювальний центр і комп'ютерні класи, з'єднані з Internet, які допомагають у вирішенні виробничих, технологічних та управлінських ситуацій, а також прикладних задач із психології та перепідготовки. Проводяться факультативні та консультаційні заняття.

Інститут післядипломної освіти має в м. Харкові гуртожиток загальною площею 2 622 м², який забезпечує слухачів житлом на 100 %.

4.9. ФАКУЛЬТЕТ ЗАОЧНОЇ ОСВІТИ



Проректор із заочної освіти,
доцент В.С. Білоусько

Факультет заочної освіти Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва – найстаріший в системі заочної аграрної освіти України і країн СНД. Навчання за заочною формою було розпочато у 1930 р. при Харківському сільськогосподарському інституті на відділенні факультету підвищення кваліфікації, на якому велася підготовка агрономів-рільників та агрономів із захисту рослин.

Завідувачами відділення заочної освіти були: Д.П. Колосов, Риженко (1934–1935 рр.), Кочерга (1935–1936 рр.), Калюжний (1936–1938 рр.), Г.М. Степаненко (1938–1940 рр.), О.М. Можейко (1940–1941 рр.). До Великої Вітчизняної війни відділення щорічно готувало у середньому 25–30 спеціалістів-агрономів для сільського господарства.

З поверненням Харківського сільськогосподарського інституту з евакуації з м. Катта-Курган (Узбекистан) до м. Харкова після його визволення від фашистських загарбників заочне відділення поновило свою роботу з 1 жовтня 1944 р. і готувало лише спеціалістів-агрономів. Відділенням керували професор Л.М. Клецький, доцент М.Д. Рижутін, (1944 р.), доцент О.М. Можейко (1944–1947 рр.). Його слухачами були демобілізовані колишні студенти інституту та селяни – по 10–12 осіб на курсі. У 1947–1960 рр. керівником відділення заочної освіти був С.О. Афонський, який очолював його 13 років. З 1947 р. відділення поновило підготовку агрономів із захисту рослин, а у 1950 р. замість спеціалізації “Плодоовочівництво” було введено спеціальність “Лісове господарство”.

У другій половині ХХ ст. розвиток заочного відділення відбувався бурхливими темпами, удосконалювалися форми і

методи навчання студентів-заочників. Над їх підготовкою працювали видатні вчені: академіки АН УРСР О.Н. Соколовський, В.Я. Юр'єв, М.М. Кулешов, член-кореспондент АН БРСР П.С. Пищимука, професори Т.Д. Страхов, В.Г. Аверін, О.О. Мігулін, Г.Г. Скробанський, О.В. Шипчинський, Ф.П. Мацков, К.Г. Лазарєв, Л.М. Клецький та ін. З кожним роком розширювався контингент студентів-заочників, підвищувався рівень підготовки. Щороку навчалось в середньому 250 студентів.

Наказом Міністерства вищої освіти СРСР від 1 вересня 1956 р. на базі заочного відділення ХСГІ був створений факультет заочної освіти. З 1957 р. було розпочато підготовку спеціалістів з бухгалтерського обліку та інженерів-землевпорядників. У 1959 р. на факультеті навчалось вже 1 464 студенти.

У 1960 р. деканом факультету заочної освіти було призначено І.Ю. Левицького (нині академік екологічної академії наук України, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна).

У зв'язку з інтенсивною хімізацією сільського господарства у 1962 р. було прийнято рішення про відкриття на факультеті відділення агрохімії і ґрунтознавства.

З 1965 р. факультет заочної освіти очолив проректор із заочного навчання П.Г. Харченко. У 1967 р. проректором із заочного навчання було призначено випускника ХСГІ 1954 р. М.І. Лактіонова (нині академік Міжнародної академії наук вищої школи, доктор сільськогосподарських наук, професор). З 1968 до 1978 рр. деканом факультету заочної освіти працював доцент Є.Л. Таранов.

З 1978 р. факультет очолює випускник економічного факультету ХСГІ 1962 р., доцент В.С. Білоусько (нині проректор із заочного навчання).

Велику увагу організації підготовки спеціалістів за заочною формою навчання приділяли колишні ректори університету професори Г.Ф. Наумов і М.І. Лактіонов, а також нинішній ректор, професор М.Д. Євтушенко.

Значний внесок у розвиток заочної освіти в університеті зробили колишні заступники декана факультету: М.Ф. Огійчук,

І.А. Литвинов, О.Г. Ломовських, В.В. Дегтярьов, О.В. Олійник, а також нинішні заступники декана В.М. Петров, М.В. Шевченко. Вагомий внесок у розвиток заочної освіти вносять методисти, ветерани праці В.Г. Варламова, Н.М. Псюрник, О.М. Солоненко та секретарі Н.А. Жидких, О.В. Пивоварова, Н.Г. Дуброва, Ю.В. Мазняк.

Сьогодні факультет заочної освіти здійснює підготовку фахівців за такими спеціальностями:

Агрономія – підготовка вчених-агрономів здійснюється з 1930 р. За 75 років підготовлено 5 613 спеціалістів.

Агрохімія і ґрунтознавство – підготовку вчених агрономів агрохіміків-ґрунтознавців розпочато у 1962 р. Усього випущено 804 спеціалісти.

Захист рослин – підготовку вчених-агрономів із захисту рослин було розпочато з 1930 р., але у 1935 р. призупинено і поновлено у 1947 р. Підготовлено 1 349 фахівців.

Землевпорядкування та кадастр – підготовку інженерів-землевпорядників розпочато у 1958 р., усього випущено 1 693 спеціалісти.

Лісове господарство – підготовку інженерів лісового господарства розпочато у 1950 р., але у 1962 р. відділення призупинило роботу і знов поновило у 2002 р. За час існування відділення підготовлено 88 фахівців.

Менеджмент організацій – підготовка менеджерів-економістів ведеться з 1955 р. За цей період випущено 3 603 фахівці.

Облік і аудит – підготовка економістів з бухгалтерського обліку і фінансів ведеться з 1958 р. Випущено за цим фахом 3 810 виробничників.

За роки існування факультет підготував 16 960 спеціалістів для агропромислового комплексу України, системи Державного комітету земельних ресурсів та Державного комітету лісового господарства. Серед видатних випускників факультету заочної освіти: М.П. Борисенко – Герой Соціалістичної Праці (закінчив ХСГІ у 1977 р.); А.Т. Криворучко – Герой України, генеральний директор СТОВ агрофірма “Новий шлях” Борівського району Харківської області (закінчив ХСГІ у 1977 р.); І.М. Рішняк – народний депутат України (закінчив ХСГІ у 1983 р.); І.М. Гулий – директор СТОВ “Промінь” Красноградського району Харківської

області; В.Б. Виноградов – начальник Державного контролю Комітету земельних ресурсів України (випускник ХНАУ 2004 р.). Випускники факультету поповнили лави наукових шкіл країни, а саме: В.В. Медведєв – колишній директор Національного наукового центру “Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського”, академік УААН, доктор сільськогосподарських наук, професор, заслужений діяч науки України, відзначений премією В.Р. Вільямса (закінчив ХСГІ у 1965 р.); С.А. Балюк – заступник директора з наукової роботи Національного наукового центру “Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О.Н. Соколовського”, член-кореспондент УААН, доктор сільськогосподарських наук, професор, лауреат премії УААН “За видатні досягнення в аграрній науці” (закінчив ХСГІ у 1973 р.); Л.І. Михайлова – проректор з наукової роботи, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Сумського НАУ, доктор економічних наук, професор (закінчила ХСГІ у 1984 р.).

Зараз на факультеті навчаються більше 2 700 студентів У їх підготовці беруть активну участь провідні вчені-аграрники: член-кореспондент УААН, доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафедри рослинництва професор М.А. Бобро; доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафедри плодовоовочівництва та зберігання, професор О.С. Болотських; доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри генетики, селекції та насінництва Т.І. Гопцій; доктор історичних наук, завідувач кафедри історичних та соціально-політичних дисциплін, професор Р.І. Киричок; доктор технічних наук, завідувач кафедри механізації сільського господарства, професор В.Ф. Пащенко; доктор біологічних наук, професор кафедри генетики, селекції та насінництва В.К. Пузік; доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри рослинництва Г.К. Фурсова; завідувач кафедри генетики, селекції та насінництва, професор М.В. Проскурнін; доктор біологічних наук, завідувач кафедри зоології та ентомології, професор Є.М. Білецький; доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафедри тваринництва, професор В.В. Мирось; ректор університету, професор кафедри зоології та ентомології М.Д. Євтушенко; завідувач кафедри фітопатології, професор

Ф.М. Марютін; член-кореспондент УААН, доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафедри землеробства професор Ю.В. Будьонний; доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри ґрунтознавства М.О. Горін; доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафедри агрохімії, професор М.М. Кулешов; доктор сільськогосподарських наук, професор кафедри ґрунтознавства М.І. Лактіонов; академік Екологічної академії наук України, доктор сільськогосподарських наук, завідувач кафедри ґрунтознавства, професор Д.Г. Тихоненко; доктор економічних наук, професор кафедри економіки сільського господарства Л.М. Анічин; доктор економічних наук, завідувач кафедри менеджменту організацій, професор М.О. Бєсєдін; доктор економічних наук, завідувач кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу, професор В.П. Мартьянов; завідувач кафедри статистики та економічного аналізу, професор В.К. Горкавий; завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту, професор М.Ф. Огійчук; професор кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу М.Ф. Соловйов; професор кафедри виробничого менеджменту та агробізнесу А.В. Македонський; завідувач кафедри економіки сільського господарства, професор В.Й. Шиян; завідувач кафедри фізики та агрометеорології, доктор фізико-математичних наук, професор А.К. Гнап (помер у 2006 р.); доктор фізико-математичних наук, завідувач кафедри вищої математики, професор В.Л. Сизоненко; завідувач кафедри землевпорядкування та земкадастру, професор А.П. Вервейко; завідувач кафедри землевпорядного проектування (до червня 2006 р.), професор І.М. Статівка; академік Лісівничої академії наук, доктор сільськогосподарських наук, професор Б.Ф. Остапенко; завідувач кафедри лісових культур і меліорації, кандидат сільськогосподарських наук, доцент М.М. Ведмідь, завідувач кафедри лісівництва, академік Лісівничої академії наук, доктор сільськогосподарських наук, професор В.П. Ткач та ін.

У навчальному процесі студентів-заочників активно використовується дослідне поле ХНАУ імені В.В. Докучаєва (загальна площа 72,3 га), дендрологічний парк (22,8 га), навчально-дослідний лісгосп “Скрипаї”.

4.10. ПІДГОТОВЧЕ ВІДДІЛЕННЯ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН (Ліцензія АБ № 298751)



Декан по роботі з іноземними
учнями, доцент В.Д. Синявін

Підготовче відділення для іноземних громадян є структурним підрозділом університету. Відділення (ПВ) створено в 1991 р. для організації навчального процесу з підготовки іноземних громадян до навчання в університеті або інших ВНЗ України та візово-реєстраційної роботи з ними.

Першим деканом було призначено доцента В.Т. Скоромного (1991–1994).

З 1994 р. і до цього часу підготовче відділення очолює доцент В.Д. Синявін. Навчання ведеться російською і українською мовами. Зарахування студентів проводиться на основі результатів співбесіди за обраною ними спеціальністю. Протягом 10 місяців студенти підготовчого відділення проходять курс за такими напрямками:

- Інженерно-технічні спеціальності;
- Медико-біологічні спеціальності.

Після закінчення підготовчого відділення випускники складають іспити і отримують сертифікат з переліком вивчених дисциплін і одержаних оцінок, який дає право для вступу в різні вищі навчальні заклади України.

За роки існування підготовчого відділення підготовлено понад 300 осіб для далекого зарубіжжя: Йорданії, Китаю, Камеруну, Кот-д'Івуара, Сирії, Перу, В'єтнаму.

В структурі підготовчого відділення функціонують курси з вивчення російської та української мов.

4.11. КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ



Завідувач кафедри
старший викладач Г.А. Волошан

Кафедру української та російської мов було створено 1992 р. відповідно до надання українській мові статусу державної. Колектив кафедри творчо увібрав багаті традиції кафедри російської мови, що існувала в 1950-ті роки в Харківському сільськогосподарському інституті і роботу якої було поновлено 1978 р. спочатку як секції російської мови кафедри іноземних мов, коли у стінах нашого навчального закладу знову залунала іноземна мова, а 1980 р. як само-стійної кафедри російської мови.

У 1980 р. завідувачем кафедри стала старший викладач Л.П. Сотникова. У наступні роки на посаді завідувача кафедри працювали старші викладачі Л.І. Бескровна, І.І. Варфоломеев. Сьогодні кафедру очолює старший викладач Г.А. Волошан.

На кафедрі працюють старші викладачі Н.Г. Войчук, Н.В. Костюкова, О.В. Лимар, О.В. Тихоненко, В.Д. Юрова; викладачі Л.О. Благонравіна, В.Г. Хвирисюк; старший лаборант Л.І. Шахматова, лаборант Л.С. Москаленко.

Сьогодні на кафедрі читаються такі курси: “Ділова українська мова”, “Українська мова професійного спрямування”, “Основи психології та педагогіки”, “Педагогіка вищої школи” (для магістрів), “Російська мова як іноземна”.

Курси “Ділова українська мова”, “Українська мова професійного спрямування”, “Основи психології та педагогіки” викладаються для студентів усіх спеціальностей; курс “Російська мова як іноземна” викладається для студентів підготовчого відділення, студентів факультетів університету, для аспірантів.

Сьогодні йдеться про розширення сфери функціонування української мови, оскільки мова є не лише засобом спілкування, а й формування нових виробничих відносин, що є відбиттям інди-

відуальності кожного народу. Мова як інструмент здобуття знань, як засіб життєдіяльності людини має велике значення для фахівців. Вона не тільки обслуговує сферу духовної культури, а й пов'язана з виробництвом, обслуговує процеси виробництва. Мова тісно пов'язана із соціальними відносинами, вона – знаряддя спілкування і тому є елементом соціальної сфери. Тому вивчення мови для майбутнього фахівця є обов'язковим.

Нині викладачі кафедри плідно працюють над навчально-методичним забезпеченням курсів. На кафедрі за останні роки видано:

- Словник основних економічних термінів / Г.І. Войчук, Н.Г. Войчук, В.Г. Балюк, О.В. Лимар. – Х., 1996;
- Ділові папери. Ч. 1, 2 / Н.Г. Войчук, О.В. Лимар, О.В. Тихоненко. – Х., 2002, 2003;
- Фізична культура: Навчально-методичні вказівки для студентів / В.І. Хлопенко, О.В. Тихоненко, Ф.М. Шелаковий. – Х., 2003;
- Українська мова професійного спрямування: Методичні вказівки для студентів економічного факультету / О.В. Тихоненко, Н.Г. Войчук, О.В. Лимар. – Х., 2003;
- Словник типових мовних зворотів / О.В. Лимар, О.В. Тихоненко, Н.Г. Войчук. – Х., 2003;
- Українська мова професійного спрямування: Методичні вказівки для студентів факультету агрохімії та ґрунтознавства (О.В. Тихоненко). – Х., 2005;
- Українська мова професійного спрямування: Курс лекцій (О.В. Тихоненко). – Х., 2005;
- Словник основних психологічних термінів і понять (Г.А. Волошан, О.В. Тихоненко). – Х., 2002;
- Словник педагогічних термінів і понять (Г.А. Волошан, О.В. Тихоненко). – Х., 2002;
- Конспект лекцій з курсу “Основи психології та педагогіки” (Г.А. Волошан, О.В. Тихоненко). – Х., 2006;
- Грамматический комментарий по русскому языку для студентов-нефилологов начального этапа обучения (Г.А. Волошан). – Х., 2005;
- Методические разработки по изучению видов глаголов иностранными учащимися / Г.А. Волошан, Н.В. Костюкова, В.Д. Юрова, Н.В. Хуторянская, Л.А. Благодирова. – Х., 2005;

- Методичні вказівки до написання і оформлення дипломних робіт для студентів спеціальності “Агрохімія і ґрунтознавство” / В.В. Дегтярьов, О.М. Казюта, О.В. Тихоненко, С.О. Садовий, В.Д. Синявін. – Х., 2005;

- Українська мова за професійним спрямуванням: Програма навчальної дисципліни для підготовки бакалаврів в аграрних вищих навчальних закладах II–IV рівнів акредитації (канд. пед. наук, доцент Н.М. Костриця, ст. викл. Н.В. Мазур – Нац. аграрний ун-т; ст. викладач О.В. Тихоненко – ХНАУ імені В.В. Докучаєва).

Викладачі кафедри постійно працюють над підвищенням свого методичного рівня: беруть участь у міжнародних наукових, науково-практичних конференціях таких, як “Мова і культура”; “Українська мова у часі і просторі”. – Львів, 2004; “Викладання мов у ВНЗ на сучасному етапі: міжпредметні зв’язки”. – Харків, 2003; “Сучасні проблеми науки та освіти”. – Алушта, 2004; “Сучасні технології підготовки фахівців в умовах подальшого розвитку вищої освіти України”. – Харків, 2005; плідно співпрацюють з іншими навчальними закладами (Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Національний аграрний університет м. Києва та ін.). Старший викладач О.В. Тихоненко є здобувачем кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Викладачі кафедри працювали в багатьох країнах світу. Це Афганістан та Китай в Азії, Бенін і Малі в Африці. Зараз на підготовчому відділенні навчаються студенти з Йорданії, Китаю, В’єтнаму, Кот-д’Івуару, Камеруну.

Щороку на кафедрі проводиться університетський етап Міжнародного конкурсу з української мови імені П. Яцика, підсумкові студентські конференції з дисциплін “Українська мова професійного спрямування” та “Основи психології та педагогіки”. Викладачі підготовчого відділення разом з іноземними студентами проводять тематичні вечори “Мы встречаем Новый год!”, “Мы уже говорим по-русски”, різноманітні екскурсії по Харкову з відвідуванням цирку, музеїв тощо.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Архів Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва.
2. Архів управління СБ України в Харківській області. – Од. зб. № 09639.
3. Харківській обласний державний архів. – Фонд Р–1148.
4. ЦДАВО України. – Ф. 166.
5. Записки Ново-Александрійського інститута сільськогосподарства і лісоводства.
6. Записки Харківського сільськогосподарського інститута.
7. Знання. Газета Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва.
8. 150 лет Харьковскому ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственному институту имени В.В. Докучаева (1816–1966) / Под ред. А.М. Гринченко. – Труды ХСХИ. – Т. LIX (XCVI). – К.: Урожай, 1966. – 172 с.
9. Аверин В.Г., Гринченко Л.И., Делоне Л.И. и др. Алексей Никанорович Соколовский (К юбилею 60-летия со дня рождения и 35-летия научной и педагогической деятельности) // Записки ХСХИ. – 1945. – Т. 4. – С. 25–29.
10. Аверин В.Г., Гринченко Л.И., Делоне Л.И. и др. Очерк научной деятельности А.Н. Соколовского (К 60-летию со дня рождения и 35-летию научной и педагогической деятельности). – Х.: Харьковский Ордена Трудового Красного Знамени Сельхозинститут, 1945. – 19 с.
11. Вергунов В.А. Наукова спадщина професора Г.Г. Махова – повернення із забуття // Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту. – 2003. – Вип. 3. – С. 188–194.
12. Вергунов В.А. Професор Махов Григорій Григорович: Бібліографічний покажчик наукових праць за 1944–1994 роки. – К., 2005. – 118 с.
13. Голікова О.М. Від Варшави до Харкова // Слобідський край. – № 44 (20790). – 2006. – 18 квітня.
14. Голікова О.М. Із історії Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва (1816–1914 рр.) // Вісник Харк. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. № 641. Вип. 7. – Х., 2004. – С. 35–41.
15. Голікова О.М. Із історії Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва (1816–2006 рр.) // Інтенсифікація і сталий розвиток сільськогосподарського виробництва. Вісник ХНАУ, 2006, № 1. Серія “Економіка АПК і природокористування”: Зб. наук. пр. – Х., 2006. – С. 3–12.
16. Голікова О.М. Харків як центр аграрної освіти і науки: з історії Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва // Програма і матеріали VI Багаліївських читань / Нар. укр. акад. – Х., 2004. – Ч. 6: Історія Харківщини у працях і оцінках Д.І. Багалія. – С. 31–37.

17. Гринченко А.М. Кафедра почвоєднання Харківського державного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва: історический очерк (1894–1979 гг.). – Х., 1994. – 35 с.
18. Гринь Г.С. З історії територіальних ґрунтових досліджень в Україні // Агрохімія і ґрунтознавство. – К.: Урожай, 1970. – Вип. 15. – С. 3–16.
19. Ґрунтознавство: Підручник / Д.Г. Тихоненко, М.О. Горін, І.Л. Лактіонов та ін.; За ред. Д.Г. Тихоненка. – К.: Вища освіта, 2005. – 703 с.: іл.
20. Демідієнко О.Я. Другий випуск (1947–1952 рр.) студентів факультету ґрунтознавства та агрохімії Харківського с.-г. інституту ім. В.В. Докучаєва // Вісник ХДАУ: Зб. наук. пр. / Харк. держ. аграр. ун-т. – Х., 2001. – № 3. – С. 218–219.
21. Євтушенко М.Д. Життєвий та творчий шлях Г.Ф. Наумова: Бібліографія вчених України // Герман Федорович Наумов. 1927–1997: Зб. наук. пр. / Харк. держ. аграр. ун-т. – Х., 1999. – С. 4–8.
22. Євтушенко М.Д. Місце і роль Харківського державного аграрного університету в розвитку економічної науки та підготовці кадрів економічного профілю // Вісник ХДАУ: Зб. наук. пр. – № 5. – 2001. – С. 3–12.
23. Євтушенко М.Д. та ін. Студентські роки академіка І.І. Лукінова // Економіка АПК. Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2006. – № 3. – С. 150–151.
24. Заяц О.М. Пам'яті Олексія Михайловича Можейка // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва: Зб. наук. пр. / Х., 2002. – № 1. – С. 3–7.
25. Канівець В.І. Ще раз про витоки Харківської школи ґрунтознавців // Вісник ХНАУ. – 2004. – № 4. – С. 9–13.
26. Киричок Р.І. Зозуля В.А. Воювали, вчилися, працювали, наближали перемогу (музей історії ХНАУ імені В.В. Докучаєва) // Великая Отечественная война на стендах вузовских музеев Харьковщины / Нар. укр. акад. – Х., 2005. – С. 98–108.
27. Крупенников И.А. История почвоведения. – М.: Наука, 1981.
28. Крупский Н.К. Академик Алексей Никанорович Соколовский и его научная деятельность (К 70-летию со дня рождения и 45-летию научной, педагогической и общественной деятельности) // Почвоведение. – 1954. – № 10. – С. 74–76.
29. Крупський М.К. О.Н. Соколовський (До 60-річчя з дня народження) // Вісті АН УРСР, 1945. – № 4–5. – С. 49–51.
30. Міхновська А.Д., Чаусова Л.О. Соколовський Олексій Никанорович (1884–1959) // Вчені ґрунтознавці, агрохіміки, землероби / Сер.: Українські вчені-аграрії ХХ ст. – К.: Аграрна наука, 2003. – С. 128–129.
31. Найближчі завдання дослідної роботи з ґрунтознавства на Україні // Труды научно-исследовательской кафедры ґрунтознавства. – Х., 1930. – Т. 1. – С. 1–10.

32. Несколько слов о жизни и произведениях М.Н. Очаповского // Земледельческая газета. – 1854. – № 34.
33. Педагоги-вчені Харківського державного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Біографічний довідник / Упорядник Р.І. Киричок. – Х.: Основа, 2001. – 136 с.
34. Сборник административных постановлений Царства Польского. Ведомство просвещения. – Т. 5. – Варшава, 1868.
35. Служение Отечеству и долгу: Очерки о жизни и деятельности ректоров харьковских вузов (1805–2004 гг.). – Х., 2004. – С. 289–332.
36. Соколев С.С. Академик Алексей Никанорович Соколовский и его научная деятельность // Почвоведение. – 1945. – № 8. – С. 436–439.
37. Соколовский А.Н. Студенческие годы и начало научной деятельности (говорят бывшие студенты Тимирязевской (Петровской) академии) // Сб. воспоминаний. Сост. Ю.Н. Вавилов. – Изд. 2-е, доп. – М.: Сов. Россия, 1973. – С. 25–28.
38. Соколовський О.Н. Перший міжнародний конгрес ґрунтознавців // Вісник сільськогосподарської науки. – Х., 1927. – № 4. – С. 77–80.
39. Тихоненко Д.Г. Генетична і еволюційна ідея на Докучаєвській кафедрі за 100 років: Тез. доп. конф. / Харк. держ. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 1994. – С. 3–4.
40. Тихоненко Д.Г. та ін. Історія ґрунтово-картографічних досліджень в Україні // Вісник ХНАУ: Зб. наук. пр. – 2001. – № 3. – С. 3–14.
41. Тихоненко Д.Г. та ін. Картографія ґрунтів / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2001. – 319 с.
42. Тихоненко Д.Г. Харківська школа ґрунтознавців // Вісник ХНАУ: Зб. наук. пр. – 2004. – № 1. – С. 3–8.
43. Фурсенко И.Д. Харьковский ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственный институт имени В.В. Докучаева: Очерки истории. – К.: Урожай, 1968. – 168 с.
44. Харківський державний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва: Нарис / Упорядник Р.І. Киричок. – Х.: Основа, 1999. – 80 с.
45. Pamiętnik Puławski. Puławy. 1862–1962. – Cieszyn: Państwowe wydawnictwo rolnicze i lesne, 1965. – 318 p.
46. Pamiętnik Puławski. Prace Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwo. Zecz. – Warszawa: Państwowe wydawnictwo rolnicze i lesne, 1984. – 197 p.
47. Sokolovsky O.N. About soil structure and its agricultural value // Труды советской секции международного общества почвоведов. М., 1933.
48. Sokolovsky O.N. Report on the work of the session of the I and II international commissions // Почвоведение. – 1930. – № 3. – С. 105–109.

ЗМІСТ

Передмова	3
Розділ 1. ХНАУ імені В.В. Докучаєва: минуле, сьогодення, погляд у майбутнє.....	6
Розділ 2. Історія університету в документах і фактах.....	39
Розділ 3. ХНАУ імені В.В. Докучаєва – 2006 рік.....	132
3.1. Ректорат і вчена рада.....	132
3.2. Навчальна робота університету.....	139
3.3. Науково-дослідна робота.....	146
3.4. Міжнародні зв'язки ХНАУ імені В.В. Докучаєва	159
3.5. Університетські традиції. Культурно-масова робота. Спорт.....	167
Розділ 4. Інститути, факультети і кафедри ХНАУ імені В.В. Докучаєва.....	171
4.1. Агрономічний факультет.....	171
4.1.1. Кафедра рослинництва.....	175
4.1.2. Кафедра плодоовочівництва і зберігання...	186
4.1.3. Кафедра генетики, селекції та насінництва	186
4.1.4. Кафедра механізації та електрифікації сільськогосподарського виробництва.....	192
4.1.5. Кафедра історичних та соціально-політичних дисциплін.....	196
4.1.6. Кафедра іноземних мов.....	199
4.1.7. Кафедра фізичного виховання.....	203
4.2. Факультет лісового господарства.....	206
4.2.1. Кафедра лісових культур і меліорації.....	211
4.2.2. Кафедра лісівництва.....	216
4.2.3. Кафедра екології та безпеки життєдіяльності	221
4.3. Факультет менеджменту і економіки.....	223
4.3.1. Кафедра виробничого менеджменту та агробізнесу.....	231
4.3.2. Кафедра економіки підприємства.....	236
4.3.3. Кафедра менеджменту організацій.....	239
4.3.4. Кафедра економічної кібернетики.....	242

4.4. Факультет обліку і фінансів.....	247
4.4.1. Кафедра бухгалтерського обліку і аудиту..	252
4.4.2. Кафедра фінансів.....	258
4.4.3. Кафедра статистики і економічного аналізу	260
4.4.4. Кафедра економічної теорії.....	265
4.5. Факультет захисту рослин.....	268
4.5.1. Кафедра зоології та ентомології.....	273
4.5.2. Кафедра фітопатології.....	277
4.5.3. Кафедра ботаніки та фізіології рослин....	284
4.5.4. Кафедра тваринництва.....	290
4.5.5. Кафедра філософії.....	292
4.6. Факультет інженерів землевпорядкування.....	294
4.6.1. Кафедра землевпорядного проектування	298
4.6.2. Кафедра землевпорядкування та земель-	
ного кадастру.....	301
4.6.3. Кафедра геодезії та планування сільсь-	
ких населених місць.....	310
4.6.4. Кафедра фізики і агрометеорології.....	314
4.6.5. Кафедра вищої математики.....	316
4.7. Факультет агрохімії та ґрунтознавства.....	319
4.7.1. Кафедра ґрунтознавства.....	325
4.7.2. Кафедра агрономічної хімії.....	338
4.7.3. Кафедра загальної хімії.....	343
4.7.4. Кафедра землеробства.....	346
4.8. Інститут післядипломної освіти.....	350
4.9. Факультет заочної освіти.....	353
4.10. Підготовче відділення для іноземних громадян	358
4.11. Кафедра української та російської мов.....	359
Список джерел та літератури.....	362
Зміст.....	365

Науково-популярне видання

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва. 1816–2006: Нарис

Авторський колектив: доктор історичних наук, професор Р.І. Киричок (керівник); кандидати історичних наук, доценти О.М. Голікова, З.І. Гриценко; кандидат філософських наук, доцент М.М. Волошан; старший викладач В.А. Зозуля; завідувач відділу аспірантури Л.І. Демчук

Редактори А.М. Чорна, Т.О. Фітісова, Т.Є. Кучеренко
Коректори Т.М. Сотова, Л.І. Сібенкова, М.А. Захарченко
Комп'ютерна верстка – О.М. Голікова

Підписано до друку 23. 07. 2006. Формат 60 × 84 ¹/₁₆.

Гарнітура Тайму. Друк офсетний.

Обсяг: 22,0 ум.-друк. арк., 23,38 обл.-вид. арк. Наклад 600.

Зам.

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва,
п/в “Комуніст – 1”, Харківський район, Харківська обл., 62483.

Надруковано відповідно до наданих готових позитивів ТОВ ВФ “Магда, ЛТД”.

Московський проспект, 142, м. Харків, 61060.

Телефон (057) 71–70–184

ДЛЯ НОТАТОК
